

รูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กรณีกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการนันทนาการ การท่องเที่ยวและกีฬา แบบ 2.1

ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2566

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร

รูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กรณีกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ตอนล่าง 1

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการนันทนาการ การท่องเที่ยวและกีฬา แบบ 2.1

ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2566

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร

MODEL OF BUDDHIST TOURISM MANAGEMENT BASED ON LOWER
NORTHEASTERN PROVINCIAL CLUSTER 1

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for Doctor of Philosophy RECREATION TOURISM AND SPORT MANAGEMENT

Department of Education Foundations

Academic Year 2023

Copyright of Silpakorn University

หัวข้อ	รูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กรณีกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1
โดย	นางสาวมสารัตน์ ตันดีดีเลิศ
สาขาวิชา	การจัดการนันทนาการ การท่องเที่ยวและกีฬา แบบ 2.1
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	ศาสตราจารย์ ดร. คณิต เขียววิชัย
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	อาจารย์ ดร. วิชิต อิ่มอารมย์ อาจารย์ ดร. นรินทรา จันทศร

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้รับพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

.....คณบดีคณะศึกษาศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร. คณิต เขียววิชัย)

พิจารณาเห็นชอบโดย

.....ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร. สมบัติ กาญจนกิจ)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(ศาสตราจารย์ ดร. คณิต เขียววิชัย)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(อาจารย์ ดร. วิชิต อิ่มอารมย์)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(อาจารย์ ดร. นรินทรา จันทศร)

.....ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นิวัฒน์ บุญสม)

640630015 : การจัดการนันทนาการ การท่องเที่ยวและกีฬา แบบ 2.1

คำสำคัญ : ท่องเที่ยววิถีพุทธ, ตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1, นครชัยบุรินทร์, ปฏิบัติธรรม, วัดป่า

นางสาว มสารีศรีม์ ตันตติเลิศ: รูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กรณีกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : ศาสตราจารย์ ดร. คณิต เขียววิชัย

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันหรือสภาพทั่วไปของการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 2) พัฒนารูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการสำหรับกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 และ 3) ประเมินรูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงผสมผสานในเขตพื้นที่ 4 จังหวัดคือ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดสุรินทร์ โดยการวิจัยเชิงปริมาณอาศัยแบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างมีจำนวน 400 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบสะดวก สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยอาศัยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 20 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง ได้แก่ เจ้าอาวาส ปราชญ์ชุมชน นายอำเภอ เป็นต้น ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติขั้นพื้นฐาน ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย พบว่า (1) การท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการในเขตพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 ณ ปัจจุบันมุ่งเน้นที่การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยนักท่องเที่ยวให้ความสนใจกิจกรรมในกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ งานวัฒนธรรมและประเพณี การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และการชมวิถีชีวิตในชนบท เนื่องจากมีเหตุจูงใจจากการเป็นผู้สูงวัย ต้องการศึกษาแก่นแท้ของชีวิต เพิ่มพูนสติปัญญาเพื่อความสมดุลแห่งชีวิตพักผ่อนและสร้างมิตรภาพใหม่ๆ และตามรอยพระสงฆ์ โดยได้รับอิทธิพลผ่านสื่อประชาสัมพันธ์สมัยใหม่ สื่อบุคคล สื่อมวลชน พลังจูงใจ และป้ายโฆษณา (2) รูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการสำหรับกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ การท่องเที่ยววิถีชุมชน การท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ และการเข้าปฏิบัติธรรม (3) กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 เนื่องจากได้เรียนรู้หลักธรรมที่ผสมผสานกับวัฒนธรรมอีสาน สัมผัสเอกลักษณ์ของชุมชน คลายเครียด เข้าใจหลักการทำสมาธิ สามารถนำไปปรับใช้ในการทำงานและชีวิตประจำวัน

640630015 : Major RECREATION TOURISM AND SPORT MANAGEMENT

Keyword : Buddhist tourism Lower Northeastern Provincial Cluster 1 Nakorn Chai

Burin Meditation retreat Forest temple

MISS Masarus TUNTIDEELERT : MODEL OF BUDDHIST TOURISM MANAGEMENT
BASED ON LOWER NORTHEASTERN PROVINCIAL CLUSTER 1 Thesis advisor : Professor
Dr. Kanit Kheovichai, Ph.D.

The purposes of this study were 1) to study the current situation of the integration of Buddhist tourism in lower Northeastern provincial cluster 1; 2) to develop the model of integrated Buddhist tourism in lower Northeastern provincial cluster 1; and 3) to evaluate the model of integrated Buddhist tourism in lower Northeastern provincial cluster 1. The study located in Nakhon Ratchasima, Chaiyaphum, Buriram, and Surin was mixed methodology. 400 questionnaires were collected through convenience sampling for quantitative research while 20 in-depth interviews were applied through purposive sampling, including abbots, local philosophers, and government officers for qualitative research. Data was analyzed by basic statistics, median, and standard deviation.

The findings indicated that (1) the current situation of the integration of Buddhist tourism in lower Northeastern provincial cluster 1 focuses on historical tourism and agrotourism. Tourists are interested in historical tourism, cultural and traditional events, wellness tourism, and local communities. Their motivations are being aging people, studies for the truth of life, intellectual knowledge for personal balance, resting and new friendship, and well-known monks. They are also influenced by modern marketing, associates, media, soft power, and advertisements. (2) the model of integrated Buddhist tourism in lower Northeastern provincial cluster 1 is consisted of 3 components which are community tourism, historical tourism, and meditation retreat. (3) the sample group are satisfied by the model of integrated Buddhist tourism in lower Northeastern provincial cluster 1 because they experienced Dharma principles, meditation, northeastern culture and the community identity, released stress, and could apply it in work and daily life.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี ด้วยความกรุณาอย่างสูงจาก ศาสตราจารย์ ดร.คณิต เขียววิชัย อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก อาจารย์ ดร.วิจิต อิมอารมณ อาจารย์ ดร.นรินทร จันทศร อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม และ รองศาสตราจารย์ ดร.ชฎานิศวรร โคโณะ อาจารย์ ดร.กนกวรรณ ตั้งจิตนุสรณ์ อาจารย์ ดร.อำนาจ ทวีแสงรุ่งโรจน์ ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ ให้คำปรึกษา ช่วยเหลือ สนับสนุนและแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ตลอดระยะเวลาของการศึกษาวิจัย และติดตามความก้าวหน้าของการจัดทำวิทยานิพนธ์ด้วยดีเสมอมา

การได้รับความกรุณาจากผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่าน ที่ได้ให้คำแนะนำช่วยตรวจสอบเครื่องมือ และให้คำแนะนำในการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งมีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดแนวทางการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ เพื่อให้งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงและเพื่อประโยชน์ต่อชุมชนอันจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

การดำเนินการวิจัยจะไม่สามารถต่อบัณฑิตได้เลย หากไม่ได้รับความเมตตาและความร่วมมือจากศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไท-ยวน นครจันทิก ชุมชนบ้านปรางค์นคร ชุมชนบ้านมะค่า ชุมชนท่องเที่ยวไหมโบราณบ้านเสี้ยวน้อย และตัวแทนจากศาสนสถาน ให้ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์และเก็บข้อมูล รวมถึงได้มีส่วนร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนด้วยความสะดวกอย่างดียิ่งทุกประการ ทำให้งานวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

สุดท้ายขอกราบขอบพระคุณ บิดาและมารดา รวมถึงอาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ และกัลยาณมิตรที่ให้การสนับสนุนพลังกายและพลังทางสติปัญญาที่ดีเสมอมา คุณค่าทั้งหมดของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอมองแต่บิดา มารดา ครูอาจารย์ทุกท่านที่ให้โอกาสผู้วิจัยได้รับความสำเร็จในวันนี้ ทั้งผู้ที่เอ่ยนามและมิได้เอ่ยนาม ด้วยความเคารพต่อผู้มีพระคุณทุกท่าน

มสารัตม์ ตันติดีเลิศ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ฌ
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ฌ
บทที่ 1 บทนำ.....	16
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	16
คำถามการวิจัย.....	23
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	23
ขอบเขตของการวิจัย.....	24
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	25
ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย.....	27
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	28
แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566–2570).....	28
แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยว.....	30
แนวคิดการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ (The Concept of Buddhist Tourism).....	33
แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.....	34
แนวคิดเชิงพุทธศาสนาและจิตเวชศาสตร์.....	36
กลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน.....	44
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	48

กรอบแนวคิดในการวิจัย	58
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	59
การเลือกพื้นที่ในการวิจัย.....	59
ขอบเขตด้านประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลหลัก.....	60
ขั้นตอนในการวิจัย	61
ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานและศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีพุทธของกลุ่ม จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1	64
ขั้นตอนที่ 2 เป็นการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการสำหรับกลุ่มจังหวัดภาค ตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1	69
ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้รูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการสำหรับกลุ่มจังหวัดภาค ตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1	69
ขั้นตอนที่ 4 การประเมินรูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการสำหรับกลุ่ม จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1	70
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	72
ขั้นตอนที่ 1 ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันหรือสภาพทั่วไปของการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1.....	73
ขั้นตอนที่ 2 ผลการศึกษาลักษณะพื้นฐาน พฤติกรรม และการพัฒนาสุขภาพจิตของกลุ่มตัวอย่าง	91
ขั้นตอนที่ 3 ผลการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียง เหนือตอนล่าง 1.....	117
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	123
สรุปผลการวิจัย.....	123
อภิปรายผล.....	128
ข้อเสนอแนะ.....	146
ภาคผนวก.....	148
ภาคผนวก ก สารสำคัญของกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1	149

ภาคผนวก ข	รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ.....	162
ภาคผนวก ค	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	167
ภาคผนวก ง	แบบประเมินค่า IOC ของผู้ทรงคุณวุฒิ	196
ภาคผนวก จ	รายชื่อวัดและสถานปฏิบัติธรรมสายหลวงปู่่มั่นในจังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดสุรินทร์	223
ภาคผนวก ฉ	ประมวลภาพกิจกรรมการลงพื้นที่เก็บข้อมูล	233
ภาคผนวก ช	ตัวอย่างหลักธรรมแห่งไตรลักษณ์.....	235
รายการอ้างอิง	.....	239
ประวัติผู้เขียน	.....	247

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 วิธีและขอบเขตการศึกษาวิจัย (ขั้นตอนที่ 1).....	62
ตารางที่ 2 แสดงระดับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการวางแผนแหล่งท่องเที่ยว.....	81
ตารางที่ 3 แสดงระดับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว.....	81
ตารางที่ 4 แสดงระดับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการรักษาแหล่งท่องเที่ยวและได้รับงบประมาณ.....	83
ตารางที่ 5 แสดงความถี่และร้อยละของวิธีดำเนินการปฏิบัติกรรมฐานตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร	85
ตารางที่ 6 แสดงความถี่และร้อยละของสิ่งอำนวยความสะดวกในศาสนสถาน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ).....	86
ตารางที่ 7 แสดงคุณสมบัติที่มีความสำคัญต่อการปฏิบัติธรรม.....	86
ตารางที่ 8 แสดงความถี่และร้อยละของจำนวนคนเข้าปฏิบัติธรรมและอายุที่เหมาะสมในแต่ละครั้ง	87
ตารางที่ 9 แสดงความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามเพศ สถานภาพสมรส และศาสนา	92
ตารางที่ 10 แสดงความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่างตามช่วงอายุและภูมิลำเนา.....	93
ตารางที่ 11 แสดงความถี่และร้อยละของระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง.....	94
ตารางที่ 12 แสดงความถี่และร้อยละอาชีพของกลุ่มตัวอย่าง.....	94
ตารางที่ 13 แสดงรายได้ของกลุ่มตัวอย่าง.....	95
ตารางที่ 14 แสดงความถี่และร้อยละของจำนวนครั้งที่มาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดสุรินทร์ในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา.....	96
ตารางที่ 15 แสดงความถี่และร้อยละจำแนกตามวัตถุประสงค์ในการเดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดสุรินทร์.....	97
ตารางที่ 16 แสดงความถี่และร้อยละจำแนกตามที่มาของแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดสุรินทร์.....	98
ตารางที่ 17 แสดงความถี่และร้อยละจำแนกตามเหตุจูงใจในการเดินทาง.....	98

ตารางที่ 18 แสดงความถี่และร้อยละจำแนกตามยานพาหนะที่ใช้เดินทาง	99
ตารางที่ 19 แสดงความถี่และร้อยละจำแนกตามลักษณะการเดินทาง	100
ตารางที่ 20 แสดงความถี่และร้อยละความประสงค์ในการพักผ่อนและค่าใช้จ่ายระหว่างท่องเที่ยว 100	
ตารางที่ 21 แสดงความถี่และร้อยละจำแนกตามรูปแบบการท่องเที่ยวที่สนใจ	101
ตารางที่ 22 แสดงความถี่และร้อยละของวันเข้าชมแหล่งท่องเที่ยว.....	102
ตารางที่ 23 แสดงความถี่และร้อยละจำแนกตามแหล่งท่องเที่ยวที่ควรแวะชมในจังหวัดนครราชสีมา	102
ตารางที่ 24 แสดงความถี่และร้อยละจำแนกตามแหล่งท่องเที่ยวที่ควรแวะชมในจังหวัดชัยภูมิ	103
ตารางที่ 25 แสดงความถี่และร้อยละจำแนกตามแหล่งท่องเที่ยวที่ควรแวะชมในจังหวัดบุรีรัมย์	104
ตารางที่ 26 แสดงความถี่และร้อยละจำแนกตามแหล่งท่องเที่ยวที่ควรแวะชมในจังหวัดสุรินทร์	105
ตารางที่ 27 แสดงความถี่และร้อยละระดับความเครียดของกลุ่มตัวอย่าง	106
ตารางที่ 28 แสดงความถี่และร้อยละจำแนกตามพฤติกรรมรองรับเมื่อประสบปัญหาเกี่ยวกับงาน .	107
ตารางที่ 29 แสดงความถี่และร้อยละจำแนกตามพฤติกรรมรองรับเมื่อประสบปัญหาครอบครัว	107
ตารางที่ 30 แสดงความถี่และร้อยละจำแนกตามพฤติกรรมที่ช่วยส่งเสริมการปรับสมดุลอารมณ์... 108	
ตารางที่ 31 แสดงความถี่และร้อยละระดับความสนใจในพระพุทธศาสนาของกลุ่มตัวอย่าง	108
ตารางที่ 32 แสดงความถี่และร้อยละประสบการณ์ในการปฏิบัติธรรมของกลุ่มตัวอย่าง	109
ตารางที่ 33 แสดงความถี่และร้อยละจำแนกตามจุดประสงค์การปฏิบัติธรรม	109
ตารางที่ 34 แสดงความถี่และร้อยละระยะเวลาและช่วงอายุที่เหมาะสมเพื่อการปฏิบัติธรรม.....	110
ตารางที่ 35 แสดงความถี่และร้อยละรายนามของพระสงฆ์ที่เป็นที่รู้จัก.....	111
ตารางที่ 36 แสดงความถี่และร้อยละประโยชน์ของการนั่งสมาธิ.....	112
ตารางที่ 37 แสดงความถี่และร้อยละความจำเป็นของสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับการปฏิบัติธรรม .	113
ตารางที่ 38 แสดงความถี่และร้อยละสภาพแวดล้อมที่จำเป็นต่อการปฏิบัติธรรมน้อยที่สุด	113
ตารางที่ 39 แสดงความถี่และร้อยละลักษณะสถานที่ที่เหมาะสมกับการปฏิบัติธรรม	114
ตารางที่ 40 แสดงความถี่และร้อยละจำแนกตามประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการปฏิบัติธรรม ..	114

ตารางที่ 41 แสดงความถี่และร้อยละระดับที่พระพุทธศาสนามีบทบาทเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจในการทำงาน.....	115
ตารางที่ 42 แสดงความถี่และร้อยละการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นเมื่อปฏิบัติธรรมถูกวิธี	115
ตารางที่ 43 แสดงความถี่และร้อยละสิ่งที่มีผลสนับสนุนให้เกิดความประทับใจและความศรัทธาต่อการปฏิบัติธรรม	116
ตารางที่ 44 แสดงความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อลักษณะทางกายภาพและทรัพยากรการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1	120
ตารางที่ 45 แสดงความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวจากการเดินทางมาท่องเที่ยววิถีพุทธ “นครชัยบุรีรินทร์”	121
ตารางที่ 46 แสดงความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวจากการฝึกปฏิบัติธรรม ณ จ.นครราชสีมา.....	122
ตารางที่ 47 รายได้โดยเฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือน รายจังหวัดและกลุ่มจังหวัด พ.ศ. 2556–2564. 151	
ตารางที่ 48 ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (Gross Provincial Product) จำแนกรายจังหวัด พ.ศ. 2560	154
ตารางที่ 49 จำนวนแหล่งท่องเที่ยวภายในพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 ..	158
ตารางที่ 50 จำนวนผู้เยี่ยมชมเยือนชาวไทยและรายได้จากการเยี่ยมชมเยือนประจำปี 2564–2565.....	158
ตารางที่ 51 รายชื่อวัดและสถานปฏิบัติธรรมสายหลวงปู่่มั่นในจังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดสุรินทร์	224

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย.....	58
ภาพที่ 2 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย	63
ภาพที่ 3 รูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 (TIM Model).....	119
ภาพที่ 4 กลุ่มจังหวัดและจังหวัดที่เป็นศูนย์ปฏิบัติการจังหวัด.....	150
ภาพที่ 5 สรุปสาระสำคัญของแผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1	157
ภาพที่ 6 การสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง.....	234
ภาพที่ 7 การทดลองใช้รูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการในพื้นที่นครชัยบุรีรินทร์	234

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2560-2579) มีกรอบแนวคิดด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ที่มุ่งเน้นการพัฒนาภาคการผลิตและบริการให้สามารถแข่งขันได้และเกิดความยั่งยืน ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น ชุมชนและเศรษฐกิจฐานรากมั่นคงและมีเสถียรภาพ โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนภายใต้หลักเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้กรมการพัฒนาชุมชนมีหน้าที่ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชน (กองแผนงาน กรมการพัฒนาชุมชน, 2561) รัฐบาลมุ่งเน้นลดความเหลื่อมล้ำของสังคม และส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนซึ่งสนับสนุนภูมิปัญญาท้องถิ่น (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564), 2563) แผนการพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566–2570) มีเป้าหมายหลักคือ การพลิกโฉมการท่องเที่ยวไทยเพื่ออนาคตที่ดีกว่าสำหรับทุกคน (Building Forward a Better Tourism for All) ภายใต้วิสัยทัศน์ “เน้นคุณค่า สามารถปรับตัว เติบโตอย่างยั่งยืนและมีส่วนร่วม (Rebuilding High Value Tourism Industry with Resilience, Sustainability, and Inclusive Growth)” รวมถึงส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในประเทศ ผ่านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรม ตลอดจนให้ความสำคัญกับการบูรณาการร่วมกันของทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ เอกชน ท้องถิ่น และประชาชน

อย่างไรก็ตาม องค์การส่วนใหญ่มีกลิ่นเหลวนในการบริหารยุทธศาสตร์ เนื่องจากมีรูปแบบการบริหารงานแบบแยกส่วน (Fragmentation) ต่างคนต่างรายงานต่อผู้บังคับบัญชาของตน ทำให้เกิดปัญหาการแปลงยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติและขาดความเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบ จึงมีการจัดตั้งหน่วยงานใหม่ที่เรียกว่า “สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดหรือ The Office of Strategy Management (OSM)” เพื่อรับผิดชอบเรื่องการบริหารยุทธศาสตร์เป็นการเฉพาะ เป็นหน่วยงานขนาดเล็ก ทำหน้าที่เชื่อมโยงและขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ในระดับต่างๆ ไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนส่งเสริมให้มีการสื่อสาร แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์เกี่ยวกับการนำยุทธศาสตร์ไปปฏิบัติ และประสานงานร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติร่วมกันอย่างเป็นระบบ (Kaplan & Norton, 2005) ดังนั้น คณะรัฐมนตรีจึงมีมติเห็นชอบการบริหารงานเชิงยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มจังหวัดที่มีความเชื่อมโยงในด้านต่างๆ เข้าด้วยกัน ซึ่งช่วยให้ทิศทางการพัฒนาและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรเป็นไปอย่างมีระบบ และร่วมกันแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การจัดตั้งกลุ่มจังหวัดและกำหนดจังหวัดที่เป็นศูนย์ปฏิบัติการของกลุ่มจังหวัด โดยจัดตั้งกลุ่มจังหวัด จำนวน 18 กลุ่มจังหวัด 6 ภาค และกำหนดจังหวัดที่เป็นศูนย์ปฏิบัติการของกลุ่มจังหวัด

ดังต่อไปนี้ (การจัดตั้งกลุ่มจังหวัดและกำหนดจังหวัดที่เป็นศูนย์ปฏิบัติการของกลุ่มจังหวัด (ฉบับที่ 3), 2560)

ภาคกลาง ประกอบด้วย กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน (ชัยนาท พระนครศรีอยุธยา ลพบุรี สระบุรี สิงห์บุรี และอ่างทอง) โดยให้จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นศูนย์ปฏิบัติการ กลุ่มจังหวัดภาคกลางและปริมณฑล (นนทบุรี ปทุมธานี นครปฐม และสมุทรปราการ) โดยให้จังหวัดนครปฐมเป็นศูนย์ปฏิบัติการ กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง 1 (กาญจนบุรี ราชบุรี และสุพรรณบุรี) โดยให้จังหวัดราชบุรีเป็นศูนย์ปฏิบัติการ กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง 2 (ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี สมุทรสงคราม และสมุทรสาคร) โดยให้จังหวัดเพชรบุรีเป็นศูนย์ปฏิบัติการ

ภาคใต้ ประกอบด้วย กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย (ชุมพร นครศรีธรรมราช พัทลุง สุราษฎร์ธานี และสงขลา) โดยให้จังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นศูนย์ปฏิบัติการ กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน (กระบี่ ตรัง พังงา ภูเก็ต ระนอง และสตูล) โดยให้จังหวัดภูเก็ตเป็นศูนย์ปฏิบัติการ

ภาคใต้ชายแดน ประกอบด้วย กลุ่มจังหวัดภาคใต้ชายแดน (นราธิวาส ปัตตานี และยะลา) โดยให้จังหวัดยะลาเป็นศูนย์ปฏิบัติการ

ภาคตะวันออก ประกอบด้วย กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก 1 (ฉะเชิงเทรา ชลบุรี และระยอง) โดยให้จังหวัดชลบุรีเป็นศูนย์ปฏิบัติการ กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก 2 (จันทบุรี ตราด นครนายก ปราจีนบุรี และสระแก้ว) โดยให้จังหวัดปราจีนบุรีเป็นศูนย์ปฏิบัติการ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 (บึงกาฬ เลย หนองคาย หนองบัวลำภู และอุดรธานี) โดยให้จังหวัดอุดรธานีเป็นศูนย์ปฏิบัติการ กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2 (นครพนม มุกดาหาร และสกลนคร) โดยให้จังหวัดสกลนครเป็นศูนย์ปฏิบัติการ กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง (กาฬสินธุ์ ขอนแก่น มหาสารคาม และร้อยเอ็ด) โดยให้จังหวัดขอนแก่นเป็นศูนย์ปฏิบัติการ กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 (ชัยภูมิ นครราชสีมา บุรีรัมย์ และสุรินทร์) โดยให้จังหวัดนครราชสีมาเป็นศูนย์ปฏิบัติการ กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 (ยโสธร ศรีสะเกษ อำนาจเจริญ และอุบลราชธานี) โดยให้จังหวัดอุบลราชธานีเป็นศูนย์ปฏิบัติการ

ภาคเหนือ ประกอบด้วย กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 1 (เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง และลำพูน) โดยให้จังหวัดเชียงใหม่เป็นศูนย์ปฏิบัติการ กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 2 (เชียงราย น่าน พะเยา และแพร่) โดยให้จังหวัดเชียงรายเป็นศูนย์ปฏิบัติการ กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง 1 (ตาก พิษณุโลก เพชรบูรณ์ สุโขทัย และอุตรดิตถ์) โดยให้จังหวัดพิษณุโลกเป็นศูนย์ปฏิบัติการ กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง 1 (กำแพงเพชร นครสวรรค์ พิจิตร และอุทัยธานี) โดยให้จังหวัดนครสวรรค์เป็นศูนย์ปฏิบัติการ

ปัญหาความยากจนเกิดขึ้นในสังคมไทยมานาน เป็นภาวะขาดแคลน ไม่มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้เกิดความทุกข์ยากในการดำเนินชีวิต รวมถึงขาดโอกาสที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตในหลายๆ ด้านและส่งผลต่อการพัฒนาในระดับประเทศ โดยเฉพาะปัญหาความเหลื่อมล้ำและทวีความรุนแรงขึ้นหลังจากการแพร่ระบาดของ COVID-19 ทั้งนี้ รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนไทยอยู่ที่เดือนละ 27,352 บาท ส่วนใหญ่เป็นรายได้จากการทำงาน ได้แก่ ค่าจ้าง เงินเดือน กำไรจากธุรกิจและการเกษตร และมีรายได้ที่ไม่ได้เกิดจากการทำงาน เช่น เงินที่ได้รับจากบุคคลอื่น/รัฐ และดอกเบี้ย ในขณะที่ครัวเรือนทั่วประเทศมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยราวร้อยละ 80.53 ของรายได้ เป็นค่าอาหาร เครื่องดื่ม ยาสูบ ที่อยู่อาศัย เครื่องใช้ภายในบ้าน การเดินทางและยานพาหนะ ของใช้ส่วนบุคคล การสื่อสาร การศึกษา ค่ารักษาพยาบาล กิจกรรมทางศาสนา ค่าภาษี ของขวัญ เบี้ยประกันภัย และสลากกินแบ่ง เมื่อพิจารณาในด้านมิติพื้นที่และเศรษฐกิจของคนจน พบว่า ภาคใต้มีปัญหาความยากจนรุนแรงที่สุด โดยมีสัดส่วนคนจนสูงสุดที่ร้อยละ 10.9 ขณะที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีจำนวนคนจนมากที่สุด (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2564)

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่มีรายได้ต่อหัวต่ำสุดมาโดยตลอด เนื่องจากส่วนใหญ่ทำงานในภาคเกษตรกรรม จังหวัดที่มีสัดส่วนคนจนสูงสุด 10 อันดับแรกในปี 2564 ได้แก่ ปัตตานี กาฬสินธุ์ แม่ฮ่องสอน นครราชสีมา หนองบัวลำภู นครราชสีมา พะเยา หนองบัวลำภู และศรีสะเกษ (กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, 2564) ปัญหาพื้นฐานของภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานคือ เพาะปลูกได้ฤดูเดียว คือ ฤดูฝน ทำให้เฉพาะข้าวนาปี เป็นที่ตอจนถึงยากแก่การทำระบบชลประทาน เก็บกักน้ำได้ยากเพราะส่วนใหญ่เป็นดินทราย แม้ที่ปลูกข้าวมีถึงร้อยละ 85 แต่บางส่วนทำการปลูกพืชไร่ครั้งเดียว เช่น ปอ ข้าวโพด ส่วนฤดูแล้ง คนจะเก็บผัก หาปลา จับสัตว์ ตัดฟัน เลี้ยงสัตว์ ซ่อมบ้าน บางส่วนเข้ามาหางานทำในตัวเมืองหรือจังหวัดอื่นๆ ข้าวที่ปลูกในภาคอีสานส่วนใหญ่เป็นข้าวเหนียว เพราะนิยมบริโภคข้าวเหนียวกับอาหารประเภทน้ำพริก ปลา ร้า ส้มตำ ซุบหน่อไม้ ผลิตภัณฑ์ต่ำมากเนื่องจากคุณภาพดินไม่เหมาะสม ขาดความอุดมสมบูรณ์ บางแห่งมีปัญหาเรื่องดินเค็ม ดินเป็นทราย ดินมีหิน และดินลูกรัง ด้วยเหตุนี้ แม้ชาวนามีที่ดินถือครองของตนเองแต่ผลผลิตที่ผลิตได้ก็ไม่มากนัก บางครั้งก็พอเพียงที่จะกินภายในครัวเรือนเท่านั้น ถ้าปีใดฝนไม่ตกตามฤดูกาล ปีนั้นบางคนก็ต้องอดข้าวหรืออพยพไปที่อื่น นอกจากนี้ยังพบว่า ครัวเรือนยากจนส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนไม่มีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจ คิดเป็นร้อยละ 33.99 ของครัวเรือนยากจน ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรสู่สังคมสูงวัย คนจนนอกเขตเทศบาลมีสัดส่วนสูงกว่าในเขตเทศบาล เนื่องจากนอกเขตเทศบาลมีโอกาสในการสร้างรายได้น้อยกว่า อีกทั้งยังมีความแตกต่างด้านโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภคที่มีคุณภาพ อาทิ การเข้าถึงไฟฟ้า น้ำประปาที่สะอาด ระบบคมนาคมขนส่ง รวมทั้งสถานพยาบาล สถานศึกษา ส่วนใหญ่ยังกระจุกตัวอยู่ในเขตเทศบาลเป็นหลัก

ผลิตภัณฑ์จังหวัดต่อหัวหรือ GPP per capita คือตัวเลขแสดงถึงความสามารถในการสร้างมูลค่าการผลิตสินค้าและบริการขั้นสุดท้ายของจังหวัดเฉลี่ยต่อประชากร 1 คน หากจังหวัดไหนมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าแสดงว่ามีศักยภาพสร้างรายได้ดีกว่า จังหวัดที่มีผลิตภัณฑ์จังหวัดต่อหัวน้อยสุด 10 อันดับแรกในปี 2560 ได้แก่ ศรีสะเกษ แพร่ สุรินทร์ แม่ฮ่องสอน อานาจเจริญ ชัยภูมิ นราธิวาส กาฬสินธุ์ ยโสธร และหนองบัวลำภู ซึ่งส่วนมากอยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นายบุญชอบ สุทธมนัสวงษ์ ปลัดกระทรวงแรงงาน เปิดเผยว่า ค่าจ้างขั้นต่ำในปี 2565 มีอัตราค่าเฉลี่ยที่ 337 บาท โดยพิจารณาบนพื้นฐานของความเสมอภาค นายจ้างประกอบธุรกิจได้ ลูกจ้างดำรงชีวิตอย่างมีความสุข และเพิ่มกำลังซื้อภายในประเทศ ทั้งนี้จำนวนแรงงานในประเทศไทยคือ 39.77 ล้านคน (ไตรมาส 2/2565) ทว่า มีเพียง 36 จังหวัดที่ประชากรสามารถสร้างรายได้ตามมาตรฐานค่าจ้างขั้นต่ำ ดังจะเห็นได้ว่าบุรีรัมย์ สุรินทร์ และชัยภูมิ ซึ่งอยู่ในกลุ่มจังหวัดตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 มีผลิตภัณฑ์จังหวัดต่อหัวต่อเดือนอยู่ที่ 5,635 บาท 5,484 บาท และ 5,251 บาท ตามลำดับ หรือเทียบเท่า 202-217 บาทต่อวัน กล่าวคือร้อยละ 60-64 ของค่าจ้างขั้นต่ำ

กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 (นครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และสุรินทร์) เป็นกลุ่มจังหวัดที่มีประชากรมากที่สุด มีจำนวนประมาณ 6,717,536 คน มีพื้นที่ทั้งหมด 32,696,887 ไร่ โดยสิ่งที่ควรพิจารณาคือ อำเภอรอบนอกมีระดับการพัฒนาที่ไม่สูงนัก ประกอบกับประชากรมีอาชีพด้านเกษตรกรรมที่พึ่งพาน้ำเป็นสำคัญ โดยแผนพัฒนากลุ่มจังหวัดระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ภายใต้วิสัยทัศน์ “ศูนย์กลางของเกษตรกรรม ผลิตภัณฑ์ใหม่ ท่องเที่ยวอารยธรรมหอมและสังคมเป็นสุข” ได้กำหนดตำแหน่งทางยุทธศาสตร์ (Strategies Position) ไว้ 4 ประการ ดังนี้ 1) เป็นแหล่งผลิตสินค้าเกษตร พืชสมุนไพรและอาหารปลอดภัยที่ได้มาตรฐาน 2) เป็นแหล่งผลิตผลิตภัณฑ์ใหม่ระดับประเทศ 3) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายทั้งการท่องเที่ยวอารยธรรมหอมเชิงนิเวศน์ การกีฬาที่มีชื่อเสียง และ 4) เป็นประตูสู่อีสานและเชื่อมโยงการค้าชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยมุ่งประเด็นการพัฒนาไว้ ดังนี้ 1) การพัฒนาขีดความสามารถเกษตรอุตสาหกรรมครบวงจร 2) การพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การค้าชายแดน และผลิตภัณฑ์ใหม่ และ 3) ยกกระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งแบ่งแผนงาน/โครงการออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ ด้านเกษตร (แหล่งน้ำ เกษตรปศุสัตว์) ด้านท่องเที่ยว ด้านการค้า การลงทุน การค้าชายแดน ด้านใหม่ และด้านสังคม ดังนั้น ทางกลุ่มจังหวัดฯ จึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาด้านเกษตร รองลงมาคือด้านการท่องเที่ยวและบริการ

การนำผู้คนเข้าไปสัมผัสวิถีชีวิต เรียนรู้วัฒนธรรม อาหาร และแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนนั้นๆ เป็นการท่องเที่ยวที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน (community-based tourism) โดยชาวบ้านสามารถพึ่งพาตัวเองได้อย่างยั่งยืนในระยะยาว เป็นการผสมผสานระหว่างอัตลักษณ์ชุมชนที่มุ่งเน้นการพัฒนาทัศนียภาพ โดยพื้นที่แต่ละแห่งมีเรื่องเล่าและตำนานจนกลายเป็นประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น ซึ่งภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความโดดเด่นและมีเอกลักษณ์ในด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่

สามารถพัฒนาเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวให้เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตที่ผูกพันกับพุทธศาสนาได้ (ปฏิมาศ นิจยาชิต และธนาภรณ์ ทศนภักดิ์, 2560)

องค์การสหประชาชาติคาดการณ์ว่าประชากรโลกจะเพิ่มขึ้นมากกว่า 1 พันล้านคนภายในปี 2030 และภายในปี 2050 ร้อยละ 80 ของประชากรโลกที่มีอายุเกิน 60 ปีจะอยู่ในประเทศกำลังพัฒนา ประเทศไทยจะเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ใน พ.ศ. 2566 และคาดว่าจะเข้าสู่สังคมสูงวัยระดับสุดยอดภายใน พ.ศ. 2577 คนรุ่นใหม่จะมีภาระมากขึ้นเป็นผลจากความคาดหวังจากผู้สูงอายุ งานบางประเภทจะสูญหายไป ความต้องการแรงงานที่มีทักษะด้านเทคโนโลยีเพิ่มขึ้น รูปแบบการทำงานมีความยืดหยุ่น และแรงงานนอกระบบจะเพิ่มขึ้นจากการจ้างงานที่มีใช้รูปแบบมาตรฐาน โดยงานในลักษณะทำซ้ำจะถูกทดแทนด้วยระบบอัตโนมัติ ประชากร Gen Y (เกิดช่วง พ.ศ. 2523-2543) ซึ่งเติบโตมาพร้อมกับเทคโนโลยี มีการศึกษาสูง จะมีบทบาทเด่นในสังคม นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมการใช้ชีวิต เช่น มี Work Life Balance การย้ายถิ่นฐานมากขึ้น

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมซึ่งเกิดจากการติดต่อสื่อสารระหว่างสังคมที่มีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันและต่างกระจายวัฒนธรรมไปสู่กันและกัน สังคมที่เจริญกว่าอาจรับวัฒนธรรมบางอย่างของสังคมที่ด้อยกว่า และสังคมที่ด้อยกว่าอาจไม่รับวัฒนธรรมของสังคมที่เจริญกว่าก็ได้ หรืออาจนำมาผสมผสานกับของเดิม (Beals & Hoijer, 1965) การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมส่งผลให้วิถีชีวิตของคนในสังคมชนบทเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง จากเคยทำนา ทำสวน ทำไร่ เปลี่ยนมาเป็นพนักงานบริษัท พื้นที่การเกษตรกรรมถูกลดความสำคัญลง สังคมไทยถูกครอบงำด้วยกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ทางความคิดและภูมิปัญญาตะวันตก จนตกเป็นทาสของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม วัตถุนิยมและบริโภคนิยม ตลอดจนกระแสความทันสมัยที่มาจากโลกตะวันตกและมีอิทธิพลครอบคลุมทั่วโลก คนไทยถูกกระแสเหล่านี้ผลักดันให้ปรับเปลี่ยนความคิด คุณค่า และความเชื่อเกี่ยวกับชีวิต จนก่อให้เกิดปัญหาทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมอย่างเลี่ยงไม่ได้ ชุมชนจึงอ่อนแอเนื่องจากขาดวัฒนธรรมความมีน้ำใจ เอื้ออาทร ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในทางตรงข้าม หากชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเองโดยอาศัยวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และภูมิปัญญาท้องถิ่น จะสามารถจัดการปัญหาในด้านต่างๆ ได้

ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เทคโนโลยี และเศรษฐกิจ มีความก้าวหน้าและขยายตัวอย่างรวดเร็ว เช่น การเพิ่มจำนวนของประชากรทำให้การกล่อมเกลางานสังคมไม่ทั่วถึง ที่ดินแพง เศรษฐกิจตกต่ำ คนเห็นแก่ตัว อาชญากรรมเพิ่มขึ้น ศีลธรรมเสื่อมโทรม เกิดสงคราม ทั้งนี้ การแพร่กระจายของข้อมูลข่าวสารและการรับเอาวัฒนธรรมหรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ จากสังคมอื่นเข้ามาใช้อาจส่งผลให้ประชาชนที่ไม่สนใจข่าวการเมืองเปลี่ยนความคิด เนื่องจากอิทธิพลของการศึกษาและความคิดเรื่องประชาธิปไตย จนไม่พอใจและเรียกร้องสิทธิทางการเมืองและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เกิดภาวะบีบคั้นให้ต้องดิ้นรน วิดกกังวล เครียด และปัญหาทางสุขภาพจิต นอกจากนี้การระบาดของโรค

โคโรนาไวรัสหรือโรคโควิด-19 ส่งผลให้รัฐบาลปิดเมืองเพื่อลดกิจกรรมทางกายภาพ เกิดระยะห่างทางสังคม (Social distancing) เพื่อยับยั้งการแพร่ระบาดของโรค ส่งผลให้การทำงาน การศึกษา การทำธุรกิจเกือบทุกภาคส่วนลดลง หรือบางภาคส่วนต้องยุติกิจกรรมทันที แรงงานจำนวนมากตกงาน ขาดรายได้ ไร้ที่พึ่ง เกิดหนี้ครัวเรือนและความกดดันทางจิตใจอย่างรุนแรง เกิดปัญหาสุขภาพกาย สุขภาพใจและปัญหาครอบครัว เกิดการรังเกียจผู้ติดเชื้อและคนใกล้ชิด (สุดาพร สถิตยบุตการ, 2563) ซึ่งส่งผลกระทบต่อจิตใจของคนในครอบครัวโดยเฉพาะผู้สูงอายุและเด็ก

องค์การอนามัยโลก (WHO) รายงานเกี่ยวกับภาวะซึมเศร้าว่า เป็นสาเหตุของการสูญเสียความสามารถของประชากรโลก 1 ใน 10 อันดับแรก ส่วนใหญ่ไม่รุนแรงแต่มีผลกระทบโดยตรงต่อการใช้ชีวิตประจำวันทั้งต่อตนเองและคนรอบข้าง ผู้ป่วยจะมีอารมณ์หดหู่ รู้สึกถึงการไม่มีคุณค่าในตัวเอง เสียใจหรือรู้สึกผิดอย่างไม่มีเหตุผล จากสถิติขององค์การอนามัยโลกพบว่า ร้อยละ 3-5 ของประชากรโลกหรือราว 121 ล้านคนประสบกับภาวะซึมเศร้า สำหรับประเทศไทย ใน พ.ศ.2563 มีผู้ป่วยเป็นโรคซึมเศร้าราว 2.9 ล้านคน (สำนักข่าวสร้างสุข, 2562) นอกจากนี้ สัดส่วนผู้สูงอายุยังเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยยะสำคัญ โลกกำลังกลายเป็นสังคมสูงวัยอย่างเต็มตัว สิ่งที่น่าท้อใจสูงอายุมองหา ได้แก่ การชะลอวัย บริการทางการแพทย์เพื่อชีวิตที่ยืนยาว และการพักผ่อนหย่อนใจ วัฒนธรรมไทยที่สามารถนำมาประยุกต์เสริม เช่น สปา การออกกำลังกายเบาๆ แพทย์แผนไทย แพทย์แผนโบราณ หรือแม้แต่กิจกรรมทางศาสนา วัยสูงอายุต้องเผชิญการเปลี่ยนแปลงในทางเสื่อมลงทุกด้าน ส่งผลต่อการเกิดปัญหาสุขภาพจิตจากความเจ็บป่วยทางกาย เกิดโรคเรื้อรัง ไม่สามารถทำงานได้อย่างเต็ม ช่วยเหลือตนเองได้น้อยลง บทบาททางสังคมลดลง ทำให้ต้องพึ่งพิงมากขึ้น รู้สึกไร้ค่า ท้อแท้ ซึ่งอาจทำให้ผู้สูงอายุเกิดภาวะซึมเศร้า (นริสา วงศ์พนารักษ์ และสายสมร เฉลยภักดี, 2557) ประชากรในประเทศไทยส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนาซึ่งเมื่อมีความทุกข์มักพึ่งพาวัด เนื่องจากความศรัทธาและการอบรมจากครอบครัว โดยเฉพาะโรคซึมเศร้าซึ่งเป็นโรคที่เกี่ยวกับจิตใจอันเป็นนามธรรม และเป็นสาเหตุก่อให้เกิดโรคต่างๆ วัดจึงไม่สามารถหลีกเลี่ยงการให้บริการทางทางท่องเที่ยวได้ (อารีย์ นัยพินิจ และคณะ, 2556)

ในกรณีของโรคซึมเศร้า การฟื้นฟูสภาพจิตใจผู้ที่อยู่ในภาวะซึมเศร้าสามารถทำได้ทั้งทางร่างกายและจิตใจ โดยมีแนวทางหลากหลาย เช่น การออกกำลังกาย การนอนหลับ และการรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ (สถาบันกัลยาณ์ราชนครินทร์, 2553) รวมทั้งการมองโลกในแง่ดี เห็นคุณค่าและพยายามสร้างความสุขให้กับตนเอง นอกจากนี้การเดินทางท่องเที่ยวถือเป็นสิ่งที่ช่วยเยียวยาจิตใจได้ การได้พบเห็นสิ่งใหม่ วัฒนธรรม และผู้คนใหม่ๆ จะช่วยให้ผ่อนคลายความเครียดและคลายความเศร้าได้ดี (มูลนิธิยุวพัฒน์, 2563) วัดจึงมีศักยภาพสูงในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเต็มรูปแบบเพื่อขนานรับนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวของไทย การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นกลุ่มบริการทางการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่ประเทศไทยมีความได้เปรียบทางการแข่งขัน

(Competitive Advantage) ทางภูมิศาสตร์และความคุ้มค่าของการบริการทางการแพทย์สูงมาก โดยมีมูลค่าการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์และสุขภาพติดอันดับที่ 13 ของโลก ซึ่งสามารถก่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชน รัฐจึงควรให้ความสำคัญต่อการสนับสนุนภาคธุรกิจการท่องเที่ยว การโรงแรม และธุรกิจบริการที่เกี่ยวข้องให้ครบวงจร ซึ่งจากสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 ทำให้คนตระหนักเรื่องความเจ็บป่วยและมองว่าเรื่องสุขภาพไม่ใช่เรื่องไกลตัว ซึ่งส่งผลให้พฤติกรรมผู้บริโภคเปลี่ยนไปสู่ความเป็นวิถีใหม่ที่ต้องการการดูแลสุขภาพเชิงป้องกัน (Preventive Healthcare) เพื่อความสุขสมบูรณ์ของชีวิต (Wellness) มากขึ้น ดังนั้น โปรแกรมการท่องเที่ยวต้องตอบคำถามมิติทางสุขภาพได้ชัดเจน เช่น อาหารดีต่อสุขภาพอย่างไร กิจกรรมทำให้มีสุขภาพดีอย่างไร นับเป็นโอกาสสร้างมาตรฐานใหม่ (Next Normal Standard) รวมถึงยกระดับมาตรฐานด้านสุขอนามัยและความปลอดภัยด้านสุขภาพ (สถาบันทรัพย์สินทางปัญญา, 2560)

ชีวิตประกอบด้วยกายกับใจซึ่งต้องดูแลให้อยู่ในสภาพที่ดีจึงจะมีความสุข ร่างกายประกอบด้วยปัจจัยหลายอย่างมารวมเข้าด้วยกัน เกิดจากธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงไม่คงที่ เมื่อแต่ละส่วนผันแปรไปย่อมส่งผลให้ร่างกายไม่สบาย ทว่าร่างกายมีความสัมพันธ์กับจิตใจ ดังนั้น เมื่อกายป่วยก็ส่งผลให้จิตใจไม่สบาย และเมื่อจิตใจมีความทุกข์ หวาดระแวง กลัว กังวล ผิดหวัง ท้อแท้ ก็แสดงออกมาทางร่างกายเช่นกัน ความสุขที่ต้องอาศัยสิ่งอื่นมาประกอบ คือความสุขจาก gamakun 5 คือ รูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัสทางกาย หรือความสุขจากการเสพเสวยวัตถุต่างๆ ความสุขเช่นนี้ เรียกว่า ความสุขที่ต้องพึ่งพาสิ่งอื่น บาลีเรียกว่า อามิสสุข (สามิสสุข) และถ้าอยากมีความสุขมากขึ้นก็ต้องมีวัตถุมากขึ้น เมื่อแสวงหาวัตถุมากขึ้น จะมีความขัดแย้งกับคนอื่นและสิ่งแวดล้อม วิธีแก้ปัญหาคือการทำให้มีความสุขได้ด้วยตนเอง เพราะเมื่อมีความสุขด้วยตนเองมากเท่าใด ก็จะมีความสุขในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นและสิ่งแวดล้อมได้ดียิ่งขึ้น ไม่ต้องพึ่งพาอาศัยสิ่งอื่น ความสุขที่ต้องอาศัยวัตถุหรือสิ่งภายนอกเป็นสาเหตุของปัญหา ไม่เพียงแต่แก่ผู้อื่น แก่โลก และแก่ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน แต่เป็นปัญหาภายในของบุคคลคนนั้นด้วย เพราะความสุขประเภทนี้ไม่สามารถสนองความพอใจให้เป็นจริงได้ คนจะอยากได้มากขึ้น และบุคคลนั้นก็จะมีความสุขยากขึ้น ซึ่งตรงข้ามกับวิธีสร้างความสงบและความสุข ดังนั้น ทุกชาติ ทุกศาสนา ทุกสถาบัน ล้วนมีกิจกรรมการศึกษาและฝึกฝนเพื่อพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถ ธรรมเนียมในพระพุทธศาสนาก็เป็นวิธีหนึ่งในการฝึกฝนจิตใจให้มีสมาธิ และจิตที่มีสมาธิย่อมประกอบด้วยคุณภาพ สุขภาพ และสมรรถภาพ ซึ่งจะส่งผลให้บุคคลมีประสิทธิภาพสูง ทั้งนี้ กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 มีทรัพยากรท่องเที่ยวมากมายและหลากหลาย รวมทั้งวัดป่าที่เน้นความมั่งคั่ง สันโดษ และการรักษาทางใจด้วยกรรมฐาน

ประเทศไทยจำเป็นต้องทำความเข้าใจและปรับตัวเพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมสำหรับการสร้างเสริมสุขภาพจากต้นทุนทางวัฒนธรรมที่แข็งแรง อย่างไรก็ตาม สำหรับการพัฒนาชุมชนนั้น

ปัญหาสำคัญคือเมื่อเสร็จสิ้นโครงการแล้ว ชุมชนมักไม่รับช่วงการพัฒนาต่อ ส่งผลให้การพัฒนาลดลง ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่า ณ ปัจจุบัน การศึกษาด้วยการผสมผสานของงานวิจัยเชิงคุณภาพกับงานวิจัยเชิงปริมาณ (Mixed Methods) ยังไม่มีผู้ศึกษาเรื่องการพัฒนา รูปแบบการท่องเที่ยวยุทธศาสตร์เชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 ซึ่งเป็นกลุ่มเมืองรอง ล้อมเมืองหลัก ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญที่ต้องศึกษาในครั้ง นี้ เพราะหากประเทศไทยสามารถพัฒนาการท่องเที่ยวยุทธศาสตร์ให้มีศักยภาพ จะสามารถช่วยแก้ปัญหาทางสุขภาพจิตแก่นักท่องเที่ยว สามารถสร้างคุณค่าทางวัฒนธรรม สร้างแรงยึดเหนี่ยวทางจิตใจ เป็นที่พึ่งสำหรับผู้ต้องการแสวงหาทางดับทุกข์ที่แท้จริง และสร้างเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนอย่างยั่งยืน

คำถามการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันหรือสภาพทั่วไปของการท่องเที่ยวยุทธศาสตร์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 เป็นอย่างไร
2. รูปแบบการท่องเที่ยวยุทธศาสตร์เชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 ที่เหมาะสมควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันหรือสภาพทั่วไปของการท่องเที่ยวยุทธศาสตร์เชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวยุทธศาสตร์เชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1
3. เพื่อประเมินรูปแบบการท่องเที่ยวยุทธศาสตร์เชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 ในครั้งนี้ มีขอบเขตการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตพื้นที่ในการศึกษา

สำหรับพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยเรื่อง รูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 ผู้วิจัยทำการเลือกสถานที่ซึ่งสามารถเดินทางเชื่อมโยงระหว่างแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งโดยถนน ประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยว 5 แห่ง ได้แก่ 1) ชุมชนไทยยวน อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา 2) วัดธรรมจักรเสมาราม อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา 3) อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี (ย่าโม) อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา 4) วัดศิลาอาสน์ ภูพระ อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ และ 5) อนุสาวรีย์เจ้าพ่อพญาแล อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

2. ขอบเขตด้านประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลหลัก

2.1 การวิจัยเชิงปริมาณ

2.1.1 ประชากร (Population)

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณครั้งนี้ คือ นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เข้ามาท่องเที่ยว จ.นครราชสีมา จ.ชัยภูมิ จ.บุรีรัมย์ และ จ.สุรินทร์ จำนวน 10,857,017 คน ซึ่งเป็นข้อมูลจากกองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ประจำปี 2565

2.1.2 กลุ่มตัวอย่าง (Sample)

สำหรับขนาดกลุ่มตัวอย่าง (Sample Size) ที่เป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย ทำการเก็บข้อมูลจากการสำรวจความคิดเห็นโดยใช้แบบสอบถาม ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างสำหรับการศึกษาโดยใช้สูตรการคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างตามตารางของ Taro Yamane ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 ความคลาดเคลื่อนที่ร้อยละ ± 5 ซึ่งขนาดกลุ่มตัวอย่างจะเท่ากับ 400 คน

2.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ

2.2.1 ผู้แทนจากศาสนสถาน 15 แห่ง ซึ่งมีสิ่งแวดลอมสี่ปายะ

2.2.2 ผู้แทนชุมชนหรือสถานที่ท่องเที่ยว 5 แห่ง

3. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยการพัฒนาบูรณาการรูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 ดังนั้น ขอบเขตด้านเนื้อหาในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ สภาพการดำเนินการของการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 เพื่อนำไปสู่การพัฒนาบูรณาการรูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

4. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย โดยเริ่มตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2566–เดือนมีนาคม พ.ศ. 2567 รวมระยะเวลา 9 เดือน

5. ขอบเขตของการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1

การสำรวจข้อมูลพื้นฐานสำหรับการสร้างรูปแบบ การดำเนินการในขั้นนี้เป็นลักษณะของการวิจัย (Research) คือ การลงพื้นที่สำรวจเพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานต่างๆ ที่จะนำมาสร้างรูปแบบ ประกอบด้วย การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) แบบสอบถาม การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่จะนำมาสร้างรูปแบบให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการความจำเป็นที่แท้จริงของนักท่องเที่ยว โดยกลุ่มเป้าหมายจะเป็นนักท่องเที่ยวผู้แทนจากชุมชนหรือสถานที่ท่องเที่ยว และผู้แทนจากศาสนสถาน ตลอดจนทำการสำรวจชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 สำหรับเป็นที่ปฏิบัติการภาคสนาม

ขั้นตอนที่ 2

การสร้างรูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 การดำเนินการในขั้นนี้เป็นลักษณะของการพัฒนา (Development) โดยสร้างรูปแบบให้สอดคล้องกับข้อมูลพื้นฐานที่ได้จากการสังเคราะห์ในขั้นตอนที่ 1 ในการสร้างรูปแบบประกอบด้วยขั้นตอนย่อย 3 ขั้นตอน คือ การสร้างโครงสร้างรูปแบบ การตรวจสอบโครงสร้างรูปแบบ และการปรับปรุงแก้ไขโครงสร้างรูปแบบ

ขั้นตอนที่ 3

การทดลองใช้รูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 การดำเนินการในขั้นนี้เป็นลักษณะของการวิจัย (Research) เป็นการนำรูปแบบฉบับร่างที่สร้างขึ้นไปทดลองใช้ โดยทดลองใช้กับนักท่องเที่ยวเพื่อหาความสอดคล้อง (Relevance) และความครอบคลุม (Coverage) ของรูปแบบว่าสามารถทำให้นักท่องเที่ยวบรรลุเป้าประสงค์และเกิดความพึงพอใจครบถ้วนหรือไม่

ขั้นตอนที่ 4

การประเมินรูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 การดำเนินการในขั้นนี้เป็นลักษณะของการพัฒนา (Development) เป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องหลังจากการทดลองใช้รูปแบบกับนักท่องเที่ยวและเก็บข้อมูลในภาคสนามแล้ว โดยทำการประเมินผลในขณะใช้รูปแบบและหลังจากใช้รูปแบบแล้ว (Summative Evaluation) เพื่อศึกษาว่ารูปแบบเป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ รวมทั้งผลกระทบที่เกิดจากการใช้รูปแบบ อันเป็นข้อมูลที่แสดงถึงคุณภาพของรูปแบบที่สร้างขึ้น

นิยามศัพท์เฉพาะ

การท่องเที่ยววิถีพุทธ หมายถึง การท่องเที่ยวเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมทางศาสนา สถานที่ทางศาสนา บุคคลสำคัญทางศาสนา เป็นการเดินทางเพื่อการสักการบูชาและศึกษาหาความรู้ถึงแก่นแท้ของชีวิต

รูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ หมายถึง การท่องเที่ยวด้านพระพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมที่เน้นการพัฒนาด้านจิตใจ สติปัญญา ภูมิปัญญาในทางสร้างสรรค์ และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มุ่งหวังให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ต่างๆ อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตและจิตใจเป็นสำคัญ โดยการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการขัดเกลา ผลักดันให้เป็นคนดี และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

ความเครียด หมายถึง สภาวะของความรู้สึก ความคิด หรืออารมณ์ที่เกิดจากการบีบคั้นกดดัน ที่เป็นสภาวะปกติของมนุษย์ ซึ่งเมื่อเกิดความเครียดขึ้น มนุษย์จะปรับตัวโดยหาวิธีผ่อนคลายหรือบางรายทุกข์ทรมานมากขึ้นจนเปลี่ยนจากเครียดธรรมดาเป็นภาวะซึมเศร้า (Depression)

จีโอพาร์ค หมายถึง พื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่ภูมิประเทศและแหล่งธรรมชาตินั้นมีคุณค่าในระดับนานาชาติ รวมทั้งแหล่งธรรมชาติและวัฒนธรรมซึ่งมีการจัดการแบบองค์รวม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการจากล่างสู่บน (Bottom-up)

พลังใจ หมายถึง การใช้อิทธิพลทางวัฒนธรรมนำเสนอผ่านสื่อเพื่อโน้มน้าวใจ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้หันมาสนใจสิ่งเหล่านี้มากขึ้น

รายได้ของครัวเรือน หมายถึง เงินหรือสิ่งของที่ครัวเรือนได้รับจากการทำงานหรือผลิตเอง

ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด หมายถึง มูลค่าการผลิตสินค้าและบริการขั้นสุดท้ายที่ดำเนินในพื้นที่ของจังหวัดนั้นๆ รวมทั้งรายได้จากผลตอบแทนปัจจัยการผลิตต่างๆ เช่น ค่าแรง ค่าเช่า ดอกเบี้ย กำไร ซึ่งสะท้อนภาพรวมด้านเศรษฐกิจและมูลค่าเพิ่ม (Value Added) ได้

เมืองรองล้อมเมืองหลัก หมายถึง กลุ่มที่มีสมาชิกโดยส่วนใหญ่เป็นจังหวัดเมืองรองอยู่ร่วมกับจังหวัดที่เป็นเมืองท่องเที่ยวหลัก

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม หมายถึง รูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการใช้องค์ความรู้และนวัตกรรมในการสร้างสรรค์คุณค่าสินค้าและบริการการท่องเที่ยว เพื่อสร้างประสบการณ์ใหม่ แก่นักท่องเที่ยวจากแหล่งท่องเที่ยวที่มีความเกี่ยวข้องกับวัตถุสิ่งของ ภูมิปัญญา จิตวิญญาณ และประวัติศาสตร์หรือผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมทั้งที่จับต้องได้ (Tangible Culture) และที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Culture)

กระบวนการกลายเป็นเมือง หมายถึง ปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงจากการเป็นชนบทสู่ความเป็นเมือง ซึ่งเกิดขึ้นอย่างซ้ำๆ และสม่ำเสมอ

นันทนาการ หมายถึง กิจกรรมที่ทำในเวลาว่างจากงานประจำโดยไม่มีการบังคับ ทำด้วยความสมัครใจตามประสบการณ์ของแต่ละบุคคล เพื่อลดความตึงเครียด ทำให้เกิดความสนุกสนาน ร่าเริงและเกิดการพัฒนาทางกาย จิตใจและสติปัญญา

ประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย

1. ได้ทราบถึงบริบท ภูมิปัญญา องค์ความรู้ และศักยภาพด้านการจัดการการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการของกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1
2. ได้ทราบถึงแนวทางการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการของกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 ซึ่งส่งผลให้ชุมชนเกิดเศรษฐกิจที่เข้มแข็งและการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน อีกทั้งเป็นการเพิ่มศักยภาพทางการแข่งขันให้ประเทศไทยในตลาดโลก
3. เพื่อนำรูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการของกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 มาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนในด้านการท่องเที่ยว และสามารถเป็นต้นแบบให้กับกลุ่มจังหวัดอื่นในการวางแนวทางการพัฒนาตนเอง ทั้งด้านการท่องเที่ยวและด้านการอนุรักษ์ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนภายในกลุ่มจังหวัดได้ในอนาคต
4. ผู้มีส่วนร่วมทุกภาคส่วนในกระบวนการวิจัย ได้เรียนรู้และเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมที่สามารถขับเคลื่อนให้การท่องเที่ยววิถีพุทธตอบสนองวิถีชีวิตในปัจจุบัน

บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง   รูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรมจากเอกสารที่เป็นหนังสือ วารสาร บทความทางวิชาการ ผลงานวิจัย แผ่นพับ คู่มือ รายงานการประชุม และสื่ออินเทอร์เน็ต เพื่อให้ได้แนวคิด ทฤษฎีและผลงานที่เกี่ยวข้องนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อนำมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดของการวิจัย และใช้กระบวนการวิจัยเพื่อให้ได้ความรู้ ความจริง ครอบคลุมที่สามารถตอบโจทย์งานวิจัยได้ตรงตามวัตถุประสงค์ในงานวิจัยอย่างถูกต้องและชัดเจน โดยมีรายละเอียดต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566–2570)
2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยว
3. แนวคิดทฤษฎีการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ (The Concept of Buddhist Tourism)
4. แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
5. แนวคิดเชิงพุทธศาสนาและจิตเวชศาสตร์
6. แนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ฐริทัตโต
7. กลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
9. กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566–2570)

แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560–2564) มีจุดมุ่งหมายเพื่อวางรากฐานและแก้ไขปัญหาเร่งด่วนที่เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว ทั้งด้านคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว บุคลากรการท่องเที่ยว และโครงสร้างพื้นฐาน รวมทั้งการสร้างสมดุลของการพัฒนา ทั้งในมิติของพื้นที่ เวลา กิจกรรม รูปแบบ และกลุ่มนักท่องเที่ยว การเตรียมความพร้อมของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว สู่การเติบโตในอนาคตบนพื้นฐานของการลงทุนพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ การทำงานอย่างบูรณาการระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชน และระหว่างประเทศ (แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560-2564), 2560)

แผนการพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566–2570) มีเป้าหมายหลักคือการพลิกโฉมการท่องเที่ยวไทยเพื่ออนาคตที่ดีกว่าสำหรับทุกคน (Building Forward a Better Tourism for All) ภายใต้วิสัยทัศน์ “การท่องเที่ยวของประเทศไทยเป็นอุตสาหกรรมที่เน้นคุณค่า มี

ความสามารถในการปรับตัว เติบโตอย่างยั่งยืนและมีส่วนร่วม (Rebuilding High Value Tourism Industry with Resilience, Sustainability, and Inclusive Growth)” โดยให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงและความเสี่ยงทุกรูปแบบ รวมถึงมุ่งส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในประเทศ ผ่านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรม การยกระดับบุคลากรและผู้ประกอบการ ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวให้มีคุณภาพ สามารถปรับตัวให้เข้ากับบริบทของการท่องเที่ยววิถีใหม่ (New Normal) ตลอดจนให้ความสำคัญกับการบูรณาการร่วมกันของทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ เอกชน ท้องถิ่น และภาคประชาชน

การท่องเที่ยวเป็นสินทรัพย์ (asset) ที่สำคัญของชาติ ทุกภาคส่วนจึงควรร่วมมือในการพัฒนาและสร้างความยั่งยืนให้แก่การท่องเที่ยวไทย และก่อให้เกิดมูลค่าเป็นประโยชน์ต่อทุกภาคส่วน แผนฉบับนี้ครอบคลุมถึงหลักการของความยั่งยืน สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ครบทั้ง 17 เป้าหมาย และช่วยขับเคลื่อนกรอบแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 การพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทยนับจากนี้จะเป็นการพลิกโฉมอย่างสิ้นเชิง เพื่อตอบโจทย์เป้าหมายการท่องเที่ยวมีความเข้มแข็งและสมดุล (Resilience & Re-Balancing Tourism) การยกระดับความเชื่อมโยงและโครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยว (Connectivity) การสร้างความเชื่อมั่นและมอบประสบการณ์ท่องเที่ยวคุณค่าสูง (Entrusted Experience) และการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อชาวไทยและนักท่องเที่ยวจะได้รับประโยชน์ร่วมกัน (People) เศรษฐกิจ (Profits) และความอุดมสมบูรณ์ของสิ่งแวดล้อม (Planet) (แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566-2570), 2566)

จากการทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยค้นพบว่า ประเทศไทยมีศักยภาพทางด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เนื่องจาก 1) มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สร้างขึ้นในอดีตจำนวนมาก เช่น วัด โบราณสถาน สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ จากสถิติการศึกษาพฤติกรรมการเดินทางของนักท่องเที่ยวไทยใน พ.ศ. 2562 พบว่า นักท่องเที่ยวไทยเลือกที่จะท่องเที่ยวเพื่อสักการะศาสนสถาน และต้องการศึกษาพื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ พร้อมทั้งวิถีชีวิต วัฒนธรรมตามชุมชนในระดับสูง ในทำนองเดียวกัน นักท่องเที่ยวต่างชาติเลือกที่จะชื่นชมสถานที่ทางประวัติศาสตร์ โดยครอบคลุมไปถึงกิจกรรมอื่นๆ เช่น การเข้าวัด พิพิธภัณฑสถาน ตลอดจนการรับประทานอาหารไทยและท่องเที่ยวงานเทศกาล และ 2) ประเทศไทยมีความพร้อมของชุมชนในการนำเสนอกิจกรรมและวัฒนธรรมที่โดดเด่น เช่น โขน (Khon, masked dance drama in Thailand) ซึ่งเป็นมรดกวัฒนธรรมอันจับต้องไม่ได้ (Intangible Heritage) นอกจากนี้ ประเทศไทยยังมีโบราณสถานที่ยังมีทะเบียนเป็นมรดกโลกหลายแห่งด้วย

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวในประเทศไทยได้มีการพัฒนาการมาตั้งแต่ พ.ศ. 2467 โดยประเภท
ทรัพยากรการท่องเที่ยวถูกแบ่งออกเป็น 3 ประเภท (ราณี อีสซี่กุล, 2546) ได้แก่

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ หมายถึง ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น
เองตามธรรมชาติ โดยแบ่งเป็น 4 ประเภท คือ

1.1 ทิวทัศน์ (Scenery) ทั้งที่สวยงามและแปลกประหลาด เช่น แกรนด์แคนยอนใน
ประเทศสหรัฐอเมริกา ภูเขาไฟวิสุเวียสในประเทศอิตาลี

1.2 สัตว์ป่าและพรรณไม้ (Wildlife and Flora) สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวเพราะ
ความเป็นอยู่ของสัตว์ป่าเป็นสิ่งที่น่าศึกษาหาความรู้ รวมทั้งความหลากหลายของพรรณไม้ เช่น
อุทยานแห่งชาติ แหล่งอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า สวนสัตว์เปิด สวนพฤกษศาสตร์ สวนรุกขชาติ

1.3 สภาพภูมิอากาศ (Climate) เช่น แสงแดด หิมะ อากาศที่แตกต่างจากถิ่นเดิมซึ่ง
ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวได้ เช่น นักท่องเที่ยวมักเดินทางไปทะเลในฤดูร้อน หรือชาวยุโรปมักเดินทางมา
ท่องเที่ยวประเทศที่มีอากาศอบอุ่นกว่าในฤดูหนาว

1.4 ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ (Natural Phenomenon) เช่น พระอาทิตย์เที่ยง
คืน สุริยุปราคา ฝนดาวตก

2. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ โบราณสถาน และศาสนา
ได้แก่

2.1 โบราณสถาน หมายถึง สิ่งของโบราณที่เคลื่อนที่ไม่ได้ เช่น โบสถ์ วิหาร วัง โดย
มีอายุเก่าแก่กว่า 100 ปีขึ้นไป เช่น อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย

2.2 โบราณวัตถุ หมายถึง สิ่งของโบราณที่เคลื่อนย้ายได้ เช่น พระพุทธรูป มีอายุ
เก่าแก่กว่า 100 ปีขึ้นไป

2.3 ศาสนสถานหรือปูชนียสถาน หมายถึง สถานที่ควรแก่การบูชา เช่น พระปฐม
เจดีย์ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และวัดพระพุทธบาท

2.4 ศาสนวัตถุหรือปูชนียวัตถุ หมายถึง วัตถุที่ควรแก่การบูชา เช่น พระพุทธรูป

2.5 แหล่งประวัติศาสตร์ หมายถึง เช่น สถานที่กระทำยุทธหัตถีของสมเด็จพระ
นเรศวรมหาราช สุสานสัมพันธมิตร พิพิธภัณฑฯ กำแพงเมือง คูเมือง อนุสาวรีย์

3. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม หมายถึง
แหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางศิลปะ และขนบธรรมเนียมประเพณีที่บรรพบุรุษสร้างและสืบทอดกันมา
ประกอบด้วยงานประเพณี วิถีชีวิต การแสดงศิลปวัฒนธรรม สินค้าพื้นเมือง การแต่งกาย ภาษา สวน
สนุก สวนสัตว์ กิจกรรม เช่น พายเรือ ขี่จักรยานภูเขา ล่องแก่ง

ทั้งนี้ แหล่งท่องเที่ยวควรประกอบด้วยองค์ประกอบ 6 ประการ (Pike, 2008) ดังนี้

- 1) ความสามารถในการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยว (Available Package)
  - 2) ความสามารถในการเข้าถึง (Accessibility) ได้แก่ การมีระบบโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสม เช่น สนามบิน ระบบคมนาคม ตลอดจนการขนส่งทางอากาศ ทางบก และทางน้ำ ซึ่งช่วยให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปถึงแหล่งท่องเที่ยวได้สะดวกรวดเร็วและปลอดภัย
  - 3) สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) อาจเป็นแหล่งธรรมชาติที่มีความโดดเด่น หรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์
  - 4) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ได้แก่ โรงแรม รีสอร์ท โฮมสเตย์ Bed & Breakfast และ Guest House โดยที่พักประเภทต่างๆ จะมีสิ่งอำนวยความสะดวกในระดับที่แตกต่างกัน ซึ่งทำให้มีราคาและบริการในระดับต่างกันด้วย เช่น ภัตตาคาร บาร์ ฟิตเนส สระว่ายน้ำ ชาวาน่า
  - 5) กิจกรรม (Activities) เช่น การเดินป่าเพื่อศึกษาระบบนิเวศ การล่องแก่ง การปีนหน้าผา การดำน้ำลึกหรือดำน้ำตื้น การพายเรือแคนู การตกปลาหมึก ตลอดจนการร่วมทำกิจกรรมกับชุมชน เช่น ไถนา ดำนา เกี่ยวข้าว การร่วมพิธีบายศรีสู่ขวัญ ซึ่งจะเป็นประสบการณ์ที่อยู่ในความทรงจำของนักท่องเที่ยวและสร้างรายได้สู่ชุมชน
  - 6) การให้บริการของแหล่งท่องเที่ยว (Ancillary Service) เช่น ร้านอาหาร โรงพยาบาล ไปรษณีย์ สถานีบริการน้ำมัน ร้านค้า ร้านขายของที่ระลึก ห้องสุขา
- สวนประสมการตลาดอย่างยั่งยืน (10P's) (Pomeroy et al., 2011) คือ
- 1) ผลิตภัณฑ์ (Product) ได้แก่ โรงแรม ร้านอาหาร การล่องเรือ ธุรกิจรถเช่า สวนสนุก คาสิโน ต้องใช้พลังงานและทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดมลภาวะและของเสียน้อยที่สุด มีการออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวและคนในท้องถิ่น บางครั้งก็ไม่สามารถควบคุมได้ เช่น สภาพถนนที่สกปรก
  - 2) ราคา (Price) ต้องคำนวณต้นทุนทางเศรษฐศาสตร์ สิ่งแวดล้อม และสังคม การตั้งราคาในระดับสูงสามารถทำได้เมื่อนักท่องเที่ยวมีความเข้าใจถึงคุณค่าในการบริการที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม และสังคม การให้ความรู้เกี่ยวกับความใส่ใจถึงความยั่งยืนทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความเต็มใจซื้อบริการในราคาสูง
  - 3) ช่องทางการจัดจำหน่าย (Place/Distribution) ควรตระหนักถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม เช่น ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวเลือกการเดินทางที่มีผลกระทบต่อระบบนิเวศน้อย และช่วยเศรษฐกิจของชุมชนด้วย
  - 4) การส่งเสริมการตลาด (Promotion) เป็นเครื่องมือที่สื่อสารไปยังนักท่องเที่ยวและผู้มีส่วนได้เสีย จึงควรให้ความสำคัญกับวิธีการแก้ปัญหา เช่น การลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สังคมและ

วัฒนธรรม ทั้งนี้จะก่อให้เกิดภาพลักษณ์ด้านบวกทั้งทางตรงและอ้อม และช่วยสนับสนุนความสัมพันธ์กับนักท่องเที่ยว ทำให้เกิดการตัดสินใจซื้อซ้ำ

5) ผู้มีส่วนร่วม (Participants) เป็นส่วนที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ของนักท่องเที่ยว โดยสายสัมพันธ์ที่ดีเป็นส่วนประกอบที่จำเป็นของความสำเร็จในผลิตภัณฑ์ สร้างความมั่นใจและพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยว เช่น ความเป็นมิตรของผู้อาศัยในชุมชน

6) สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (Physical Evidence) ควรสะท้อนความใส่ใจและการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ หรือการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นที่สามารถสะท้อนวัฒนธรรมในชุมชน เช่น การนำโคมไฟกะลามะพร้าวมาตกแต่งสถานที่ การนำผ้าทอมาใช้บุโต๊ะ รวมทั้งการจัดภูมิทัศน์ แสง เครื่องเรือน สิ่งแวดล้อม ซึ่งสามารถส่งผลต่อความรู้สึกของนักท่องเที่ยวและการบริการของพนักงาน

7) กระบวนการ (Process) ต้องมั่นใจว่ามีประสิทธิภาพ เป็นมิตรกับนักท่องเที่ยวและแข่งขันได้ ซึ่งประกอบด้วยการใช้ระบบการจองผ่านอินเทอร์เน็ต การใช้พลังงานทางเลือก เช่น แสงอาทิตย์หรือลม การใช้รถไฟฟ้า การใช้เซ็นเซอร์ปิด-เปิดไฟอัตโนมัติ การมีป้ายบอกถึงการใช้จ่ายขนหนูซ้ำเพื่อประหยัดน้ำ ทำให้นักท่องเที่ยวตระหนักถึงสิ่งแวดล้อมและสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

8) แพคเกจท่องเที่ยว (Packaging) เป็นการบริการแบบเหมารวมการเดินทางท่องเที่ยว ซึ่งสร้างความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ สามารถสร้างความแตกต่างในการแข่งขันผ่านความร่วมมือร่วมกับชุมชน เพื่อสนับสนุนความน่าเชื่อถือและภาพลักษณ์ได้

9) การออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว (Programming) เป็นการพัฒนากิจกรรมพิเศษ เหตุการณ์ หรือโปรแกรมที่ทำให้นักท่องเที่ยวจ่ายเงินเพิ่มมากขึ้น มักอยู่ในรูปแบบของเทศกาลที่สามารถเป็นสัญลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว ควรคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชน เช่น ขยะ ความไม่พอใจของคนท้องถิ่น

10) พันธมิตร (Partnership) เป็นการเชื่อมโยงแนวคิดของการร่วมมือและพัฒนาเครือข่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกัน โดยกำหนดกฎเกณฑ์และมาตรฐานร่วมกัน เพื่อบรรลุเป้าหมายเดียวกัน ตลอดจนช่วยส่งเสริมการตระหนักถึงสิ่งแวดล้อมและสังคมร่วมกัน โดยปกติพันธมิตรจะมีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวและการจัดแพ็คเกจการท่องเที่ยวมากที่สุด เช่น การร่วมมือกันของสายการบิน บัตรเครดิต โรงแรม และบริษัทนำเที่ยว

จากการทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยค้นพบว่า รูปแบบการท่องเที่ยวในประเทศไทยมีหลายประเภทเนื่องด้วยทรัพยากรทางการท่องเที่ยวมีจำนวนมาก เช่น 1) รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร 2) รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวงานชมวัฒนธรรมและประเพณี การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท 3) รูปแบบการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิง

สุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา การท่องเที่ยวเพื่อศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ การท่องเที่ยวแบบฟาร์มสเตย์ ดังนั้น แหล่งท่องเที่ยวจึงนับเป็นการผสมผสานระหว่างผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ประสพการณ์ และการนำเสนอทรัพยากรที่จับต้องไม่ได้แก่นักท่องเที่ยว นอกจากนี้ ธุรกิจยังต้องคำนึงถึงการปกป้องสิ่งแวดล้อม เช่น การมีนโยบายประหยัดพลังงาน การสร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้มีส่วนได้เสียทุกกลุ่ม การส่งเสริมและรักษาวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ในท้องถิ่น รวมถึงการส่งมอบความพึงพอใจแก่ลูกค้า

แนวคิดการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ (The Concept of Buddhist Tourism)

ในขณะที่โลกมีความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี ซึ่งช่วยให้ชีวิตสะดวกมากกว่าในอดีต แต่เทคโนโลยีเพียงแค่ช่วยพัฒนาทางด้านวัตถุ แต่ไม่ได้ช่วยพัฒนาทางด้านจิตใจ คนเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม สภาพจิตใจขาดความรัก ความเมตตา การให้อภัย ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ (Petchsawang & Duchon, 2012) ทั้งความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม ครอบครัวแตกแยก ความขัดแย้งของคนภายในประเทศและระหว่างประเทศ ปัญหาผู้ก่อการร้ายและสงคราม วัดเป็นสถานที่ทำบุญในโอกาสต่างๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทย แม้ว่าบทบาทของวัดและพระสงฆ์จะลดลงไปจากเดิม แต่ก็มีมีการปรับเปลี่ยนบทบาทให้สอดคล้องกับสภาพสังคม โดยบทบาทหลักยังคงเป็นสถานที่พำนักของพระสงฆ์สามเณร เป็นสถานที่ศึกษาเล่าเรียน ปฏิบัติธรรม สืบทอดและเผยแผ่หลักธรรม และเป็นสถานที่ประดิษฐานและรวบรวมมรดกทางศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนเป็นศูนย์กลางในการประกอบพิธีทางประเพณีของชุมชน (สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม, 2557) การที่คนมีความสามัคคีสามารถรวมกลุ่มกันตั้งเป็นชาติ มีความเจริญมั่นคง ก็ด้วยคนในชาติมีสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจร่วมกัน นั่นคือศาสนา คนในชาติจะเป็นคนดีมีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม รักสงบ มีระเบียบวินัย เคารพกติกาของสังคม ก็ด้วยอาศัยคำสอนในทางศาสนาเป็นเครื่องอบรมจิตใจ ขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีอันดีงามของชาติส่วนใหญ่มีรากฐานมาจากศาสนา ดังนั้น ศาสนาจึงมีบทบาทสำคัญในชีวิต โดยเฉพาะพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติ ขนบธรรมเนียมประเพณีและศิลปวัฒนธรรมส่วนใหญ่มีพื้นฐานมาจากคตินิยมในพระพุทธศาสนา (กองพุทธศาสนศึกษา, 2553) จะเห็นได้ว่าศาสนาพุทธมีส่วนในการพัฒนาการท่องเที่ยวและการดำรงชีวิต ดังนั้น วัดจึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรม หรือการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ (Spiritual Tourism)

จากการทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยค้นพบว่า ปัญหาทางสังคมคือ 1. ผลาญของดี 2. ระบายของเสียใส่ให้แก่โลก 3. ประชากรยิ่งมากขึ้น ปัญหาทั้งด้านผลาญของดีและระบายของเสียก็หนักขึ้น ฉะนั้น หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น หลักการพัฒนามนุษย์โดยใช้หลักของไตรสิกขา โดยพัฒนามนุษย์ให้ครบทั้ง 3 ด้านคือ 1. ด้านพฤติกรรมและวิถีใช้ชีวิต (ศีล) ตลอดจนการทำมาหา

เลี้ยงชีพ 2. ด้านจิตใจ (สมาธิ) เช่น พัฒนาคุณธรรม ความเข้มแข็งมั่นคงของจิตใจ และสภาพจิตใจที่ทำงานและมีความสุข 3. ด้านปัญญา (ปัญญา) คือความรู้ความเข้าใจต่างๆ รวมทั้งแนวความคิด ทักษะคิดและค่านิยม จะเห็นได้ว่าหากมุ่งพัฒนาแต่ทางด้านวัตถุ ไม่พัฒนาในตัวมนุษย์แล้วถือว่าเป็นการพัฒนาแบบไม่ยั่งยืน ก่อให้เกิดปัญหาทั้งในระดับบุคคล มีความเครียด วิตกกังวล สุขภาพกายและจิตใจเสื่อม ในระดับสังคม มีการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่น เอารอดเอาเปรียบกัน มีอาชญากรรมทุกรูปแบบ ในระดับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็ถูกทำลาย ทำให้เสียสมดุลธรรมชาติ เกิดมลภาวะทุกรูปแบบ ทั้งนี้การพัฒนาที่ผิดพลาดโดยเน้นการนำเอาธรรมชาติมาสนองความต้องการของมนุษย์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจึงผิดทาง ทำให้กลายเป็นสังคมแห่งการเอารอดเอาเปรียบเพื่อนมนุษย์ และเน้นวิถีเห็นผิดว่ามีความสุขที่ต้องมีรูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัสให้มากที่สุด พิศดารไม่มีขอบเขต ทำให้มนุษยศาสตร์เป็นเพียงสิ่งปลอมประหลาดใจ ไม่อาจแก้ปัญหาได้อย่างถึงที่สุด

ในการพัฒนาที่ผ่านมาถือหลักความเชื่อที่เกิดจากตถุหา มานะ และทิฐิ นั่นคือ ความเฉลียวฉลาดของมนุษยชาติได้สรรสร้างภูมิปัญญา มีความก้าวหน้าจนสามารถแก้ปัญหาและเอาชนะธรรมชาติได้ตลอดมา ได้สร้างความรู้ เทคโนโลยี สร้างอารยธรรมไว้อย่างใหญ่และหลากหลาย จนทำให้มนุษย์เป็นนายเหนือธรรมชาติ เป็นเจ้าของสรรพสิ่ง สามารถเอาทรัพยากรทุกอย่างมาสนองความต้องการแก้ปัญหาของมนุษย์ได้ไม่รู้จักจบ จึงควรมุ่งพัฒนาให้คนมีความรู้ความสามารถยิ่งขึ้น เพื่อปัญหาที่ยากขึ้น แก้ปัญหาได้มากเท่าไร ก็มีความสุขมากขึ้นเท่านั้น ส่งผลต่อการพัฒนาแบบไม่ยั่งยืน ซึ่งตรงข้ามกับแนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นหลักความเชื่อความยิ่งใหญ่ของธรรมชาติที่ว่า มนุษย์ถึงจะเก่งอย่างไรก็ไม่อาจพิชิตธรรมชาติได้ เพราะมนุษย์เป็นเพียงส่วนหนึ่งของธรรมชาติ เมื่อใดก็ตามที่มนุษย์เอาเปรียบธรรมชาติมากเกินไป ธรรมชาติก็จะตอบโต้อย่างรุนแรง เช่น ภัยธรรมชาติและโรคภัยไข้เจ็บ ฉะนั้น มนุษย์ไม่ควรประมาทและควรปรับตัวให้ดำรงอยู่ผสมผสานกลมกลืนกับธรรมชาติ คงดุลยภาพไว้ให้ยั่งยืนเพื่อมนุษย์ สรรพสัตว์ สรรพสิ่งทั้งหลายจะได้มีสันติยั่งยืน คำว่าสันโดษ แปลว่า "พอ, ความพอ, ความรู้จักพอ" คนรู้จักพอจึงเป็นคนรวย คนไม่รู้จักพอจึงเป็นคนจนตลอดกาล หากบุคคลในสังคมมีคำว่าพอแล้วย่อมไม่ก่อสร้างปัญหาใดๆ ให้กับสังคม ชุมชน และประเทศชาติ

แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

คำขวัญของแผนพัฒนาประเทศ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) คือ “น้ำไหล ไฟสว่าง ทางดี มีงานทำ” โดยเน้นการเร่งรัดการขยายตัวทางเศรษฐกิจ แผนพัฒนาประเทศ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510-2514) เปลี่ยนชื่อเป็น “แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ” โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาสังคมมากขึ้น แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 และ 4 (พ.ศ. 2515-2524) เกิดการเคลื่อนไหวทางการเมืองของนักศึกษาและประชาชน เรียกร้องการปกครองระบอบประชาธิปไตย เกิดวิกฤตราคาน้ำมันของโลก และยังคงเน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจ มุ่งการผลิตเพื่อ

การส่งออก สร้างความเชื่อมโยงการเกษตรกับอุตสาหกรรม แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 และ 6 (พ.ศ. 2525-2534) เป็นยุคแห่งความโชติช่วงชัชวาล เกิดการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก มีการดำเนินงานแก้ไขปัญหาคาความยากจนที่ถือว่าเป็น “การพัฒนาชนบทในแนวใหม่” แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) เป็นช่วงเวลาของเศรษฐกิจฟองสบู่และจุดเริ่มของ “ยุคโลกาภิวัตน์” เกิดการแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน พ.ศ. 2540 เกิดเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ มุ่งเน้นความสามารถในการปรับตัวให้เป็นนานาชาติมากขึ้น การส่งออกยังเป็นเรื่องหลักที่เป็นตัวนำในการพัฒนาประเทศ ประเทศไทยมุ่งเป็นเศรษฐกิจด้านหน้าในภูมิภาค (สรรเสรีญ วงศ์ชะอุ่ม, 2554)

เมื่อสิ้นแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 7 สรุปได้ว่า เศรษฐกิจดี สังคมมีปัญหา พัฒนาไม่ยั่งยืน ทำให้ต้องปรับวิธีการพัฒนาประเทศใหม่ แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) เน้นการพัฒนาโดยยึด “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ทั้งนี้ การปรับปรุงคุณภาพชีวิตของคนสามารถสรุปได้ 5 ประการคือ 1) มุ่งเน้นเรื่องความต้องการขั้นพื้นฐานของประชาชน 2) มุ่งเน้นการพัฒนาจากภายใน 3) มุ่งเน้นหลักการพึ่งตนเอง 4) มุ่งเน้นการสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และ 5) มุ่งเน้นการกระจายผล ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างเพื่อการพัฒนาอย่างทั่วถึงทั้งระดับระหว่างประเทศ ระดับประเทศ และระดับท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนา ด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการเมือง แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระราชทานพระราชดำรัสเรื่อง “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2540 มีใจความว่า “การจะเป็นเสือนั้นมันไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เราพออยู่พอกิน และมีเศรษฐกิจ การเป็นอยู่แบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินหมายความว่า อิ่ม खुตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตัวเอง” ซึ่งเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศสู่ความสมดุล เพื่อเตือนสติประชาชนคนไทยให้รู้จักพอ ไมโลภมาก ซื่อสัตย์สุจริต มีเหตุผล ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และแก้ปัญหาวิกฤต ปรัชญานี้ยังเป็นประโยชน์กับทุกประเทศที่ต้องการสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืน ซึ่งเป็นทางออกของผลกระทบจากโลกาภิวัตน์ด้วย

จากการทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยค้นพบว่า การที่แรงงานจากชนบทเข้ามาในเมือง ทำให้เมืองหนาแน่นขึ้น เกิดปัญหาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม เชนปัญหาด้านความเสื่อมถอยของวิถีไทย การขยายตัวอย่างรวดเร็วของเมืองและการพัฒนาอุตสาหกรรมในพื้นที่เฉพาะ ทำให้เกิดความไม่เพียงพอของโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ระบบขนส่ง สาธารณูปโภค การกำจัดของเสีย ที่อยู่ โรงเรียน สถานพยาบาล ภาครัฐและภาคเอกชนต่างเร่งพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและบริการสาธารณะ จนเกิดการขยายเกินตัว สร้างความต้องการที่ไม่แท้จริง มีการเก็งกำไรเกินควร กอปรกับสังคมเปลี่ยนแปลง ทำให้คนมีการศึกษาแต่งานน้อย จำนวนเด็กเกิดใหม่น้อยลง ผลผลิตลดลง ดังนั้น ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การกระจายรายได้ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คุณภาพชีวิต และสิ่งแวดล้อม จึง

จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้เกิดความสมดุล เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกสาขาอาชีพ เป็นการพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการของคนในปัจจุบัน ซึ่งสามารถสืบทอดต่อเนื่องไปในอนาคต หากคนในชาติขาดระเบียบวินัยและความสามัคคี ประเทศชาติก็จะพบกับความเสื่อมถอย

แนวคิดเชิงพุทธศาสนาและจิตเวชศาสตร์

ในปัจจุบันสังคมไทยมีความเจริญเติบโตด้านวัตถุและเทคโนโลยี แต่ด้านจิตใจกลับถดถอยลง การพัฒนาของโลกทำให้ผู้คนประสบปัญหาสังคม จิตใจ และสภาพแวดล้อม แรงขับ (drives) แรงจูงใจ (motives) หรือความต้องการ (needs) มีลักษณะเป็นวัฏจักรเช่นเดียวกันความหิว (hunger) ซึ่งเป็นแรงขับที่กระตุ้นให้เกิดพฤติกรรม (instrumental behavior) ในการแสวงหาอาหาร พฤติกรรมนี้จะมุ่งไปสู่เป้าประสงค์ (goal) คืออาหาร เมื่อความหิว (ความทุกข์) หดไป และความอิ่ม (ความสุข) เข้ามาแทน ร่างกายจะอยู่ในภาวะสมดุล (homeostasis) เมื่อเวลาผ่านไป ความหิวก็เกิดขึ้นอีก ทำให้วัฏจักรของการจูงใจ (cycle of motivation) หมุนรอบที่มนุษย์ยังมีลมหายใจ สุขและทุกข์จึงเป็นของคู่กันและไม่อาจแยกออกจากกันได้ มีลักษณะเหมือนกันคือ เกิดขึ้น (arising moment) ตั้งอยู่ (static moment) และดับไป (dissolving or waning moment) หรือเรียกว่า การเกิดและการดับติดต่อกันไม่ขาดสาย ดังนั้น สุขและทุกข์จึงมีสภาพเหมือนกัน (จำลอง ดิษยวงนิช, 2541) ในทางพุทธศาสนามีโรคอยู่ 2 อย่างคือโรคทางกายและโรคทางใจ มนุษย์ทุกคนเป็นโรคทางใจ ยกเว้นพระอรหันต์ สาเหตุของความผิดปกติทางจิตใจมี 8 อย่าง ได้แก่ 1) ภาวะวิกลจริตที่สัมพันธ์กับความอยาก (โลภะ) 2) ภาวะวิกลจริตที่สัมพันธ์กับความโกรธ (โทสะ) 3) ภาวะวิกลจริตที่สัมพันธ์กับความหลง (โมหะ) 4) ภาวะวิกลจริตที่สัมพันธ์กับความเห็นผิด 5) ภาวะวิกลจริตที่สัมพันธ์กับโรคทางร่างกาย 6) ภาวะวิกลจริตที่สัมพันธ์กับสุราและสารเสพติดอื่นๆ 7) ภาวะวิกลจริตที่สัมพันธ์กับการสูญเสีย และ 8) ภาวะวิกลจริตที่สัมพันธ์กับอุบัติเหตุหรือปีศาจร้าย (จำลอง ดิษยวงนิช, 2551)

ความเครียด ความวิตกกังวล และปฏิกิริยาทางอารมณ์ เป็นปัญหาทางจิตใจเพราะมักนำไปสู่ความทุกข์ ความเศร้าใจ ความคับข้องใจ และความสิ้นหวัง ทำให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพกายและจิต มีต้นตอมาจากกิเลส ซึ่งเป็นสาเหตุของความทุกข์สากล (Universal Suffering) กิเลสมีความหมาย 2 อย่างคือทรมานและเผาไหม้ เมื่อความโลภหรือตัณหาไม่ได้รับการตอบสนองก็จะเกิดการเผาไหม้หรือทรมานใจ เกิดความขัดข้องใจ เมื่อใครไม่ได้สิ่งที่ต้องการก็จะเกิดความทุกข์ ในทางตรงกันข้าม เมื่อตัณหาได้รับการตอบสนองก็จะนำไปสู่ตัณหาและอุปาทานที่เพิ่มมากขึ้น ผลสุดท้ายก็จะทำให้เกิดปัญหาทางจิตใจ ร่างกาย และจิตวิญญาณ เมื่อแสดงความโกรธหรือเกลียดออกมาโดยขาดสติ (ความระลึกได้) และสัมปชัญญะ (ความรู้ตัวทั่วพร้อม) มักทำให้เกิดผลเสียในสัมพันธภาพกับผู้อื่น และสังคม หากเก็บกดไว้ก็จะมีไฟภายในเกิดขึ้น ซึ่งอาจทำให้เกิดความรู้สึกซึมเศร้า (depression) หรือโรคทางกายเหตุจิต (psychosomatic disorders) ได้ การเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะ

สังคม เทคโนโลยี และเศรษฐกิจที่ก้าวหน้าส่งผลให้เกิดภาวะซึมเศร้ามากขึ้น อันมีลักษณะคล้ายกับนิเวศน์ซึ่งเป็นสิ่งที่กั้นจิตไม่ให้ก้าวหน้าในคุณธรรม กั้นจิตไม่ให้บรรลุคุณความดี เป็นอกุศลธรรมที่ทำให้จิตเศร้าหมอง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559)

แนวปฏิบัติแบบพุทธ การรักษาความผิดปกติทางจิตใจมุ่งไปที่บูรณาการของบุคลิกภาพ โดยผ่านการฝึกอบรมด้านศีล จิต และปัญญา การเจริญวิปัสสนากรรมฐานสามารถนำไปสู่ความเข้าใจในสามัญลักษณ์ (พระไตรลักษณ์) ได้แก่ อนิจจัง (ความไม่เที่ยง) ทุกขัง (ความทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้) และอนัตตา (ความไม่สามารถบังคับบัญชาได้) การหยั่งเห็นในสามัญลักษณ์ทำให้เกิดความคิดใหม่และนำไปสู่การปล่อยวาง “อตฺตา” หรือ “ตัวตน” อย่างไม่ยึดติด มีหลายวิธีที่สามารถหลีกเลี่ยงอาการกำเริบของโรคซึมเศร้าได้ เช่น การท่องเที่ยว การระบายความรู้สึก การออกกำลังกาย การพักผ่อน การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ เช่น การฝึกสติเพื่อลดความฟุ้งซ่าน การไหว้พระทำบุญร่วมกับครอบครัวเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวให้แน่นแฟ้น และเพื่อหลีกเลี่ยงการให้ผู้ป่วยอยู่คนเดียวซึ่งจะช่วยเบี่ยงเบนความคิดของผู้ป่วยไปในทางที่ดี ลดภาวะเศร้าหมองและช่วยดึงผู้ป่วยกลับมาใช้ชีวิตในสังคมร่วมกับผู้อื่นได้ (ณัฐหทัย นิรัตติย, 2562)

จากการทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยค้นพบว่า เมื่อคนชาติที่พึ่งและสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ สถานที่ที่ตนนึกถึงเมื่อเกิดความไม่สบายใจคือ “วัด” เพราะคนไทยเชื่อว่า วัดและพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจของสังคมไทย พระสงฆ์จะเป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์กลางศรัทธาของพุทธศาสนิกชน นอกจากนี้วัดยังเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมของชุมชน สร้างความสามัคคีในชุมชน กล่าวโดยสรุป วัดมีบทบาท ดังนี้ 1) เป็นสถานศึกษาและฝึกอบรมศีลธรรม สั่งสอนวิชาการต่างๆ ทั้งโดยตรง คือ แก่ผู้มาบวชและเด็กที่มาอยู่วัด และโดยอ้อมแก่ผู้มาร่วมกิจกรรมในวัด 2) เป็นสถานก่อกำเนิดและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม เป็นที่สืบทอดวัฒนธรรม ที่รวบรวมศิลปกรรม 3) เป็นสถานสงเคราะห์ ช่วยให้ชาวบ้านที่ยากจนได้อาศัยเลี้ยงชีพและศึกษาเล่าเรียน เป็นที่รับเลี้ยงฝึกอบรมเด็กที่มีปัญหา เด็กอนาถา ตลอดจนผู้ใหญ่ซึ่งไร้ที่พึ่งพิง 4) เป็นสถานที่ปรึกษาแนะนำเกี่ยวกับปัญหาชีวิต 5) เป็นสถานที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยอาศัยความเคารพนับถือเชื่อฟัง พระสงฆ์ทำหน้าที่ประดุจศาลตัดสินความแต่่มุ่งในทางสามัคคี 6) เป็นสถานที่จัดงานเทศกาล งานรื่นเริงและมหรสพต่างๆ ของชุมชน รวมทั้งเป็นที่เล่นสนุกสนานของเด็ก 7) เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ให้ความร่มรื่นของธรรมชาติ พร้อมกับบรรยากาศที่สงบเยือกเย็นทางจิตใจของพระศาสนา 8) เป็นสถานที่พบปะ 9) เป็นสถานที่แจ้งข่าว แพร่ข่าว และสื่อสารสัมพันธ์เกี่ยวกับกิจการของชุมชน ทั้งนี้ ศาลาวัดมักเป็นที่สำหรับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือนายอำเภอเรียกประชุม 10) เป็นสถานที่จัดกิจกรรมของชุมชน ตลอดจนดำเนินกิจการบางอย่างของบ้านเมือง เช่น เป็นที่กล่าวปราศรัยหาเสียงของนักการเมือง เป็นที่ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งหรือชุมนุมทหาร 11) เป็นสถานพยาบาล ที่รวบรวมสืบทอดตำรายาแผนโบราณ ยากกลางบ้านตามภูมิรัฐซึ่งถ่ายทอดสืบมา 12) เป็นสถานที่พักคนเดินทาง 13) เป็น

คลังพัสดุ สำหรับเก็บอุปกรณ์และเครื่องใช้ต่างๆ ซึ่งชาวบ้านจะใช้ร่วมกันเมื่อมีงานที่วัด หรือยืมไปใช้เมื่อมีงาน 14) เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรม

ทว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชาวพุทธไม่ปฏิบัติตามคำสอนทางพระพุทธศาสนาคือระบบสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อค่านิยมด้านวัตถุจากตะวันตกเข้ามาสู่ประเทศไทย วิธีชีวิตจึงถูกหล่อหลอมด้วยแนวคิดบริโภคนิยม ทำให้ประชาชนทอดทิ้งวิถีชีวิตแบบเดิม เพิ่มความเห็นแก่ตัว แข่งขันกันมากขึ้น ละทิ้งวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม ไม่สนใจการทำบุญ การเข้าวัดปฏิบัติธรรม วัดซึ่งเคยเป็นศูนย์กลางของชุมชนจึงถูกลดบทบาทลง ความทุกข์นั้นสาเหตุอยู่ที่ใจเป็นหลัก แม้มิเหตุร้าย เช่น ความสูญเสียพลัดพราก แต่หากวางใจถูก ยอมรับความจริง หรือเห็นว่าเป็นเรื่องธรรมดาโลก ใจก็ไม่ทุกข์ ทั้งนี้ การเจริญสติเป็นการทำสมาธิที่เน้นเฉพาะสิ่งที่เกิดขึ้นในขณะนั้นและละทิ้งความคิดที่รบกวนจิตใจ ในการฝึกมักเริ่มต้นด้วยการฝึกหายใจ ต่อด้วยการนึกถึงแต่ละส่วนของร่างกายอย่างเป็นระบบตั้งแต่หัวจรดเท้า เมื่อมีความวิตกกังวลแทรกเข้ามา ผู้ฝึกจะเรียนรู้ที่จะรับรู้ความวิตกกังวลนั้นเพียงชั่วคราว จากนั้นก็ขจัดทิ้งไป การเจริญสติช่วยให้ใจไม่หวนคิดถึงอดีตและกลับมาอยู่กับปัจจุบัน การเจริญสติอยู่เป็นนิจจึงช่วยได้ ขณะเดียวกันควรมองว่าความสูญเสียเป็นการบ้านฝึกให้ปล่อยวาง ดังนั้น โรคซึมเศร้าซึ่งเกิดจากความคิดจึงมีวิธีการรักษาแตกต่างกัน ยังไม่มีข้อสรุปว่าวิธีใดเหมาะสมที่สุด ซึ่งหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสามารถช่วยบำบัดอาการ เพราะบางอย่างสอดคล้องกับการรักษาทางการแพทย์

ด้วยเหตุนี้ แม้ “พุทธธรรม” จะมีอายุร่วม 2,600 ปีก็ยังสามารถนำมาใช้ได้หลายสถานการณ์ แต่การรักษาจะได้ผลดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับตัวผู้ป่วยว่ามีจิตใจที่เข้มแข็งเพียงใด หรือแม้กระทั่งครอบครัวก็เป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยให้ผู้ป่วยมีกำลังใจในการรักษา ทั้งนี้ บริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งมีเรื่องราวที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาของพระผู้ปฏิบัติดี เช่น พระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต พระอาจารย์ฝั้น อาจาโร พระอาจารย์บัว ญาณสัมปันโน จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศาสนา

แนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต

หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต เกิดเมื่อวันพฤหัสบดีที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2413 ณ จังหวัดอุบลราชธานี บวชนเณรเมื่ออายุ 15 ปี ได้บรรพชาเป็นพระภิกษุเมื่ออายุ 22 ปี ท่านศึกษาในฝ่ายวิปัสสนากรรมฐาน (ธรรมยุต) พระปริยัติธรรมและออกฝึกปฏิบัติ “ธุดงค์กรรมฐาน” โดยธุดงค์ไปตามป่า ถ้ำ เงื้อมผา ทางภาคเหนือ อีสาน จนถึงประเทศพม่าและเมืองหลวงพระบาง สปป.ลาว ท่านอาศัยอยู่ตามป่าตลอด 57 ปีของการบรรพชา เป็นพระเกจิอาจารย์ใหญ่แห่งวงศ์กรรมฐานสายวิปัสสนาธุระเคร่งครัดในพระธรรมวินัย ข้อวัตร โดยเฉพาะการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานและการภาวนาเจริญสมาธิเมื่อนำคำสอนขององค์ท่านไปปฏิบัติ ย่อมเกิดความสงบ นำมาซึ่งสันติแก่คนทั่วโลกอย่างยั่งยืน

ยูเนสโกจึงประกาศการเฉลิมฉลองวันครบรอบ 150 ปีชาตกาลของพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต (150th anniversary of the birth of the Venerable Ajaan Mun Bhuridatta Thera)

คำสอนลึกซึ้งของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต (มหัทธโน, 2562) เช่น

“คนเราทุกคนใหญ่แต่กาย ใหญ่แต่ชาติ ใหญ่แต่ชื่อ ใหญ่แต่ยศ ใหญ่แต่ความสำคัญตน แต่ความรู้-ความฉลาดเท่านั้น ที่จะทำตนให้ร่มเย็นเป็นสุข ทั้งกายและใจโดยถูกต้อง ตลอดจนให้ผู้อื่นได้รับความร่มเย็นเป็นสุขด้วย นั่นไม่ค่อยเจริญเติบโตด้วย และไม่สนใจบำรุงให้ใหญ่โตด้วย จึงเกิดความเดือดร้อนกันอยู่ทุกหนทุกแห่ง โดยไม่เลือกเพศ-วัย-ชาติ-ชั้นวรรณะ อะไรเลย”

“คนไม่สนใจธรรม ธรรมก็ไม่เข้าถึงใจคน จึงกลายเป็นคนก็สักว่าคน ธรรมก็สักว่าธรรม ไม่อาจยังประโยชน์ให้สำเร็จได้ แม้คนจะมีจำนวนมาก และแสดงธรรมให้ฟังทั้งพระไตรปิฎก จึงเป็นเหมือนหน้าใส่หลังหมา มันสลัดออกเกลี้ยงไม่มีเหลือ ธรรมจึงไม่มีความหมายในใจของคน เหมือนน้ำไม่มีความหมายบนหลังหมาฉันทันนั้น”

“ความไม่ยั่งยืน เป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่และแน่นอน ความยิ่งใหญ่ คือ ความไม่ยั่งยืน ชีวิตที่ยิ่งใหญ่ คือ ชีวิตที่อยู่ด้วยทาน ศีล เมตตา และกตัญญู ชีวิตที่มีความดี อาจมิใช่ความยิ่งใหญ่ แต่ชีวิตที่ยิ่งใหญ่ ต้องอาศัยคุณธรรมความดีเท่านั้น”

“ต้นหาย กำไรสูญ เปรียบเสมือนคนเราบางคนที่ตั้งอกตั้งใจทำการงาน จะประกอบการค้าขาย หรือทำกิจการงานอะไรก็ดี ตั้งแต่เยาว์วัยจนกระทั่งเป็นหนุ่มเป็นสาว และแก่เฒ่าแก่ชราในที่สุด และถึงพร้อมด้วยความร่ำรวยสมบูรณ์พูนสุข สร้างบ้านสร้างเรือน สร้างหลักฐานได้อย่างมั่นคง ตลอดจนสร้างเกียรติยศ สร้างชื่อเสียง จนได้ลาภได้ยศ ได้สรรเสริญ ประสบความสำเร็จในชีวิตทางโลก ทุกสิ่งทุกอย่าง แต่คนบางคนก็กล่าวถึงเหล่านี้ เมื่อถึงกาลเวลาอันสมควร ซึ่งที่จริงก็เป็นการเพียงพอแล้วสำหรับทรัพย์สมบัติในทางโลก ที่ได้สร้างสมมามากแล้ว ก็ควรจะหยุด เพื่อรับสร้างสมสิ่งที่เป็น “อริยทรัพย์” ในบั้นปลายของชีวิต ให้มากที่สุดเท่าที่จะกระทำได้บ้าง แต่เขาเหล่านั้นก็หาได้มีความหยุด ความยัง ความละ ความปล่อย ความวาง ในทรัพย์สมบัติที่หามาได้เหล่านั้นไม่ มุ่งหน้าที่จะคิดอ่านประกอบกิจการงาน ให้มีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปเรื่อยๆ โดยไม่คำนึงถึงว่า สักวันหนึ่ง ไม่ช้าก็เร็ว ความตายก็จะต้องมาถึงเข้าอย่างแน่นอน ในที่สุดร่างกายของเขาก็ถึงซึ่งความแตกดับจริงๆ และย่อยยับสูญหายไป ละทิ้งสิ่งทุกอย่างที่ตนหามาได้ในโลกนี้ให้กับคนอื่นทั้งหมด ไม่สามารถที่จะนำเอาทรัพย์สมบัติเหล่านั้นติดตามตนไปได้แม้แต่นิดเดียว โดยที่ตนเองมิได้ประกอบคุณงามความดี ในทางสร้างสมในสิ่งที่เป็นอริยทรัพย์ให้มากที่สุดเท่าที่ควรเลย ซึ่งตนเองก็มีโอกาสและโชคดียิ่งดีที่สุสุดแล้ว แต่ก็มีได้กระทำการไป จึงเป็นสิ่งที่น่าเสียดายที่สุดในชีวิตของเขา เปรียบเสมือน “ต้นหาย กำไรสูญ” “ต้น” ก็คือร่างกายและทรัพย์สมบัติที่หามาได้ทั้งหมด “กำไร” ก็คือบุญกุศลหรือสิ่งที่เป็นอริยทรัพย์ แทนที่จะได้ก็ไม่ได้ และถ้าใช้ทรัพย์สมบัติเหล่านั้นไปในทางที่ไม่ดี

ผิดศีลผิดธรรมอีกด้วยแล้ว หรือยึดในทรัพย์สมบัติที่หามาได้นั้นมากเกินไป ก็ยิ่งจะขาดทุนเพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณ ต้นก็หาย กำไรก็สูญ ชีวิตนี้ก็ขาดทุน”

“สมเด็จพระพุฒาจารย์ท่าน ประสูติ ตรัสรู้ ปรินิพพาน ทรงประทานปฐมเทศนาในป่า ป่ามีคุณแก่พระกรรมฐาน เป็นที่นำเคารพบูชาของพระกรรมฐาน ธรรมทั้งหลายที่พระอริยเจ้าจะได้มานั้น ทั้งหมดมาจากความสังัดวิเวกทั้งนั้น ในป่านั้นอุดมไปด้วยเทพที่จะมาอนุโมทนาสาธุการ กับพระที่ได้มาปฏิบัติบำเพ็ญเพียรอย่างดี ทั้งชื่นใจ ทั้งอนุโมทนายินดีปรีดาด้วย เมื่อพระได้บำเพ็ญเพียรแผ่เมตตาให้ไปโดยรอบไม่มีประมาณ ไม่แต่มนุษย์ เทพ เทวดา อินทร์ พรหม ยม ยักษ์ แมแต่สัตว์น้อยใหญ่ จตุบาท ทวิบาทโดยรอบ ย่อมได้รับกระแสแห่งความเยือกเย็นของการแผ่เมตตาบารมีของพระตลอด” (มหัทธโน, 2562)

“กิเลสแท้ ธรรมแท้ที่อยู่หัวใจ ส่วนเครื่องส่งเสริมและกตถ่วงกิเลสและธรรมนั้น มีอยู่ทั่วไป ทั้งภายในภายนอก ฉะนั้น ท่านจึงสอนให้หลบหลีกปลีกตัวจากสิ่งยั่วชวน กวนใจ อันจะทำให้กิเลสที่มีอยู่ภายในกำเริบลำพอง มีรูป เสียง เป็นต้น และสอนให้เที่ยวอยู่ในที่วิเวกสังัด เพื่อกำจัดกิเลสชนิดต่างๆ ด้วยความเพียรได้งายขึ้น อันเป็นการย่นวิญญูภายในใจให้สั้นเข้า”

“เครื่องประกอบความเพียร มีสติปัญญาเป็นสิ่งสำคัญ อยู่ที่ไหนอย่าให้ผลอสติ ให้มีปัญญาเสมอ อย่าสะทกสะท้าน อย่าหวั่นไหว อย่ากลัวว่าจะไม่ได้ ไม่ถึง นอกไปจากกลัวจะผลอสติกลัวจะไม่มีปัญญา นี่แหละคือเครื่องมีอชุตคันธรรม เพื่อความรู้แจ้งแทงตลอด ในขณะที่เดียวกันก็เป็นเครื่องมือถอดถอนกิเลสทุกประเภทออกให้หมด”

ประโยชน์ของการเจริญวิปัสสนา

- 1) สามารถกำจัดกิเลสอันเป็นสาเหตุแห่งทุกข์ หรือทำให้เบาบางลง
- 2) ทุกข์น้อยลงและมีความสุขมากขึ้น
- 3) คลายความยึดมั่นถือมั่น ไม่วุ่นวายไปตามกระแสโลก
- 4) จิตใจมั่นคง ไม่ฟูขึ้นหรือยุบด้วยอำนาจกิเลส
- 5) เห็นแก่ตัวน้อยลงและบำเพ็ญประโยชน์เพื่อผู้อื่นมากขึ้น
- 6) จิตใจมีคุณธรรมขึ้น
- 7) สามารถเข้านิโรธสมาบัติ
- 8) สามารถบรรลุความเป็นอริยบุคคล
- 9) ได้ดีมีรสแห่งอริยผล
- 10) บรรลุพระนิพพานได้

ดังนั้น การที่จะฝึกฝนสร้างความสงบและบริสุทธิ์ให้แก่จิตใจอย่างได้ผล จะพบได้ในมหาสติปัญญา (ภิกษุวัชร สุธเสนา และคณะ, 2563)

ประโยชน์ของการฝึกบำเพ็ญวิปัสสนาตามแนวสติปัฏฐาน 4

- 1) สุขภาพร่างกายและจิตใจดีขึ้น
- 2) จิตใจเบิกบาน เอิบอím แซ่มชื่น
- 3) ความวิตกกังวล และความเครียดลดลง
- 4) เป็นผู้มีสติรู้เท่าทัน ผิดพลาดน้อย
- 5) ประสิทธิภาพในการทำหน้าที่ต่างๆ ดีขึ้น
- 6) ไม่ตกใจกลัว
- 7) กล้าหาญในการกระทำคุณงามความดีอย่างสม่ำเสมอ ไม่ท้อถอยเปื้อน่าย
- 8) ความยึดมั่นถือมั่นลดลง เพราะเข้าใจในสภาพที่แท้จริงของชีวิต (ขันธ ๕)
- 9) สามารถทำลายความโลภ (อภิขณา) ความโกรธ (โทมนัส) ให้ลดลงหรือหมดไป
- 10) เชื่อว่าเตรียมความพร้อมและสะสมเหตุปัจจัย เพื่อการรู้แจ้งอริยสัจ 4

คุณค่าที่เกิดจากข้อวัตรปฏิบัติของหลวงปู่มั่น ในแง่ของความเคร่งครัดต่อพระธรรมวินัย ปฏิบัติในการปฏิบัติกรรมฐาน การสั่งสอนศิษยานุศิษย์ มีความชำนาญทั้งปริยัติและปฏิบัติ สามารถตอบปัญหาธรรมแก่ผู้ปฏิบัติได้อย่างลึกซึ้งเข้าใจง่าย และมีความสำรวมระวัง กอปรด้วยเมตตาธรรม ทำให้มีสำนักวิปัสสนากรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ทั้งฝ่ายธรรมยุตและฝ่ายมหานิกายเกิดขึ้นมากมาย สำหรับพุทธศาสนิกชน ท่านจะแสดงทาน ศีล ภาวนาเป็นพื้นฐาน เพราะเป็นรากแก้วของความเป็นมนุษย์ และเป็นรากเหง้าของพระพุทธศาสนา ท่านไม่ได้อธิบายลึกซึ้งแก่ฆราวาส แต่หากนำหลักคำสอนไปปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ย่อมเกิดมรรคผลในชีวิต สร้างความสุขได้ หลวงปู่มั่นเป็นพระเถระผู้ใหญ่ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เป็นอาจารย์สอนวิปัสสนากัมมัฏฐานและเป็นฐานที่พึ่งอันมั่นคง ตลอดจนเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางใจของเหล่าศิษยานุศิษย์ หลวงปู่ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ท่านปฏิบัติตามคำสอนของพระศาสดาอย่างเคร่งครัด และยึดถืออุดมคติอันเป็นปฏิปทาอดอยาก มักน้อย สันโดษ จนได้รับการยกย่องว่าเป็นพระผู้เลิศทางอุดมคติ ท่านวางแนวทางในการปฏิบัติสมถกัมมัฏฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐานให้แก่สมณะและประชาชน โดยการปฏิบัติเพื่อการหลุดพ้นนั้นควรพิจารณาความเป็นสำคัญ หลังจากท่านมรณภาพใน พ.ศ. 292 ยังมีพระสงฆ์ที่เป็นลูกศิษย์สืบต่อแนวทางการปฏิบัติของท่าน โดยเรียกว่าพระกัมมัฏฐานสายวัดป่าหรือพระกัมมัฏฐานสายหลวงปู่มั่น ด้วยเหตุนี้ท่านจึงได้รับการยกย่องให้เป็นพระอาจารย์ใหญ่สายวัดป่าสืบมาจนถึงทุกวันนี้

หลวงปู่มั่นมีศิษยานุศิษย์มากมาย เช่น สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (พิมพ์ ธรรมธโร) สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (มานิต ถาวโร) พระธรรมเจดีย์ (จุม พนฺธุโล) พระอุดมญาณโมลี (จันทร์ศรี จนฺททีโป) พระญาณวิเศษสัมฤทธิ์วิจารย์ (หลวงปู่สิงห์ ขนฺตยาคโม) พระราชินีโรธรังสี คัมภีร์ปัญญาวิศิษฐ์ (หลวงปู่เทศก์ เทสรังสี) พระสุทธิธรรมรังสีคัมภีร์เมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธรรมธโร) พระญาณสิทธิอาจารย์

(หลวงปู่สิม พุทธาจาโร) พระครูสุทธธรรมาจารย์ (หลวงปู่เจี๊ยะ จุนโท) หลวงปู่กงมา จิรปุณฺโณ พระโพธิญาณเถร (หลวงปู่ชา สุภทฺโท) พระราชาคณะจารย์ (หลวงปู่ดูลย์ อตุโล) พระสุธรรมคณาจารย์ (หลวงปู่เหรียญ วรลาโภ) หลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ หลวงปู่ตื้อ อจลธมฺโม พระวิสุทธิญาณเถร (หลวงปู่สมชาย ฐิตวิริโย) พระธรรมวิสุทธิมงคล (หลวงตามหาบัว ญาณสมฺปนฺโน) พระราชสังวรญาณ (หลวงปู่พุด ฐานิโย) พระอุดมสังวรวิสุทธิเถร (หลวงปู่วัน อุตตโม) พระเทพวิสุทธิมงคล (หลวงปู่ศรี มหาวิโร) พระมงคลวุฒ (หลวงปู่เครื่อง สุภทฺโท) พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยังค์ สิรินฺธโร) พระญาณสิทธิอาจารย์ (ทองพุล สิริกามา) หลวงปู่หุย (ปรีดา) ฉั่นโกโร พระครูญาณวิสิทธิ์ (ท่านพ่อเพ็ญ โชติโก) พระอาจารย์มหาเขียน ฐิตสีโล

ข้อธรรมสำคัญของศิษยานุศิษย์สายหลวงปู่มั่น

พระญาณสิทธิอาจารย์ (หลวงปู่สิม พุทธาจาโร) วันเวลามีค่านัก.. เวลาที่หมดไปสิ้นไปโดยไม่ทำอะไรที่เป็นคุณประโยชน์แก่ตัวเองบ้าง ในชีวิตที่เกิดมาในโลกและได้พบพระพุทธศาสนานี้ช่างเป็นเวลาที่น่าเสียดายยิ่งนัก เวลาแม้เพียงหนึ่งนาที่ที่ผ่านไปนั้น แม้ว่าจะทุ่มเงินจำนวนมหาศาล ก็ไม่สามารถซื้อกลับคืนมาได้ ฉะนั้น สิ่งที่น่าเสียดายในโลกนี้ จะมีอะไรน่าเสียดายเท่ากับปล่อยวันเวลาผ่านไปโดยเปล่าประโยชน์ แม้ว่าจะเพียงแค่นาทีเดียว

พระราชานโรธรังสี คัมภีร์ปัญญาวิศิษฎ์ (หลวงปู่เทสก์ เทสรังสี) ผู้นับถือพุทธศาสนาไม่มีโอกาสไปวัดไปวา เราอยู่บ้าน จงให้พากันมีวัดภายใน คือที่ตัวของเราที่บ้านของเราทุกๆ คน วัดคือสถานที่ ที่เราจะบำเพ็ญคุณงามความดี

หลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ คนเรานี้แปลก เอาของจริง คือธรรมะให้.. ไม่ชอบ ไปชอบเอาวัตถุภายนอกกันเสียหมด ที่พึ่งที่ประเสริฐ คือพระรัตนตรัย ประเสริฐอยู่แล้ว แต่กลับไม่สนใจ พากันไปสนใจแต่วัตถุภายนอก

พระสุธรรมคณาจารย์ (หลวงปู่เหรียญ วรลาโภ) ก็เลสมากเท่าไร ก็ทุกขใจมากเท่านั้น อย่าไปโทษอย่างอื่นเลย ใจที่เป็นทุกข์ก็เพราะสะสมกิเลสเอาไว้มากมายนั่นเอง

พระสุทธธรรมาจารย์คัมภีร์เมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) คนที่รู้จักความดีแต่ไม่ทำความดีก็มี คนที่รู้จักความดีแล้วทำความดีก็มี ฉะนั้น! คนที่รู้จักความดีจึงอาจทำชั่วก็ได้ ถ้าไม่รู้จักหลักของธรรมะคือการปฏิบัติจิตใจ

หลวงปู่ตื้อ อจลธมฺโม คำว่าพุทโธนี่ ฝึกแรงกลัวที่สุด เพราะอาณาภาของพุทโธและจิตที่เป็นสมาธิ พวกภูตผีต่างๆ จึงไม่อาจทำอันตรายใดๆ แก่เราได้ และเมื่อเราแผ่เมตตาให้ พวกนั้นก็น้อมรับในส่วนบุญ กลายเป็นมิตรไปกับเราเสียอีก ถ้าหากท่านผู้ใดกลัวผี ก็ขอให้ภาวนา พุทโธ พุทโธ จนจิตเป็นสมาธิ ความกลัวจักหายไปเอง

พระครูสุทธธรรมรังษี (หลวงปู่เจี๊ยะ จุนโท) พระหัวโล้นๆ ถ้าสั่งสมจิ๋ว สังกาฏิ ข้าว น้ำ อาหาร ໄວ້มากๆ เท่ากับพยายามสั่งสมข้าศึกให้กับตัวเอง ชีวิตพระควรอยู่อย่างบางเบา ไม่ควรมีอะไร เป็นเครื่องกังวล การภาวนาฆ่ากิเลสให้ตายไปจากใจสำคัญที่สุด

หลวงปู่กงมา จิรปุณฺโญ ใครทำไม่ดีกับเรา พยายามปล่อยวางให้ได้ รักทุกคนให้เสมอกัน ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง ทำแบบนี้เรื่อยๆ ความเมตตาจะบังเกิดขึ้นเอง คราวนี้ไปไหนมาไหนไม่ต้องกลัวอะไร เราไม่คิดร้ายใคร ใครก็ไม่คิดร้ายเรา

พระญาณวิเศษฐิติวิราจารย์ (หลวงปู่สิงห์ ขนดยาคโม) บุคคลผู้ประสงค์จะแก้บาป นั้น นอกจากการนั่งสมาธิภาวนาแล้ว ไม่มีวิธีอย่างอื่นที่จะแก้ได้ เพราะมีอาณิสย์มาก เป็นวิธีแก้จิตที่เป็นบาปให้กลับมาเป็นบุญได้ แก่จิตที่เป็นโลกีย์ให้เป็นโลกุตรระได้ เมื่อแก้จิตให้บริสุทธิ์ดีแล้ว บาปกุศล ก็หลุดหายไปเอง พึงเป็นองคฺุลิมาลเป็นตัวอย่าง

พระราชาครูอาจารย์ (หลวงปู่ดูลย์ อดุล) ขอให้ท่านทั้งหลายจงสำรวจดูความสุขว่า ตรงไหนที่ตนเห็นว่ามันสุขที่สุดในชีวิต ครั้นสำรวจดูแล้วมันก็แค่นั้นแหละ แค่นี้ที่เราเคยรู้เคยพบมาแล้ว นั่นเอง ทำไมจึงไม่มากกว่านั้น มากกว่านั้นไม่มี โลกนี้มีอยู่แค่นั้นเอง แล้วก็ซ้าๆ ซากๆ อยู่แค่นั้น เกิด แก่ เจ็บ ตาย อยู่ร่ำไป มันจึงน่าจะมีความสุขชนิดพิเศษกว่า ประเสริฐกว่านั้น ปลอดภัยกว่านั้น พระอรียเจ้าทั้งหลาย ท่านจึงสละสุขส่วนน้อยนั้นเสีย เพื่อแสวงหาสุขอันเกิดจากความสงบกาย สงบจิต สงบกิเลส เป็นความสุขที่ปลอดภัย หาสิ่งใดเปรียบมิได้เลย

พระราชสังวรญาณ (หลวงพ่อพุทธ ฐานิโย) การจะทำบุญจะได้บุญมากหรือน้อยก็อยู่ที่เจตนาของเราบริสุทธิ์สะอาด ถ้าเราให้แก่คนยากจน มุ่งเพื่อความสงเคราะห์ ให้ผู้ทรงศีลทรงธรรม มุ่งเพื่อความบูชา ให้แก่พระสงฆ์ มุ่งเพื่อให้ผู้ที่ทำกิจเพื่อพระพุทธศาสนา เจตนาของเราบริสุทธิ์ เมื่อทำบุญลงไปแล้ว ถึงแม้ว่าพระไม่ได้ฉัน ท่านเพียงแต่รับ เราก็ได้บุญอย่างเต็มที่แล้ว

พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยงค์ สิริธโร) การทำสมาธิมันไม่ใช่เพียงแต่ที่ว่าทำความสุขให้แก่ในปัจจุบันชาตินี้เท่านั้น แต่ว่า.. เป็นหนทางสว่างไสวต่อไปข้างหน้าอีกมากมาย

พระธรรมวิสุทธิมงคล (หลวงตามหาบัว ญาณสมปนฺโน) ใครจะหยาบละเอียดแค่ไหน นิสัยवासนามีมากมันน้อยเพียงใด จงยกตนให้เหนือกิเลสประเภทต่างๆ ด้วยความเพียร จะจัดว่าเป็นผู้มีवासนาบารมีเต็มหัวใจด้วยกัน หากไม่มีความเพียรเป็นเครื่องแก้ อย่างไรก็นอนกอดवासนาที่เต็มไปด้วยกิเลสตัวหยิ่งๆ อยู่นั่นแล บาง.. ก็ฟาดมันลงไปให้แหลกละเอียด หนา.. ก็ฟาดมันลงไปให้แหลกเหมือนกันหมด จะสมนามว่าเป็นนักรบ นักปฏิบัติ เพื่อกำจัดสิ่งที่เป็นข้าศึกออกจากใจโดยแท้

พระโพธิญาณเถร (หลวงปู่ชา สุภทฺโท) เห็นอสุภะในทุกคน ถ้าเห็นรูปนี้ ชอบรูปนี้เพราะอะไร ก็เอามาพิจารณาดูว่า เกสาคือผม โลมาคือขน นขาคือเล็บ ทนต์คือฟัน ตโจคือหนัง พระพุทธเจ้าให้เอามาพิจารณา ย้าเข้าไป แยกออก แจกออก เผามันออก ลอกมันออก ทำอยู่อย่างนี้จนมันไม่ไปไหน มองพวกเดียวกัน เห็นพระ เห็นคน ต้องกำหนดให้เป็นร่างผีตายซาก เห็นผู้หญิง นึก

ชอบก็กำหนดให้เป็นผีเปรต เป็นของเน่าเหม็น ไม่ให้เข้าใกล้ ให้ในใจของเราเป็นอยู่อย่างนี้ (ศูนย์เผยแผ่มรดกธรรม พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท), 2554)

จากการทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยค้นพบว่า เป็นความจริงที่ว่า มนุษย์ทุกคนรักสุขเกลียดทุกข์ และพยายามแสวงหาความสุขทางกาย โดยอาศัยวัตถุสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ แม้ในปัจจุบันจะมีฆราวาสปฏิบัติธรรม แต่มักเน้นด้านพิธีกรรม เช่น ให้ทาน สมาทานศีล ทำวัตรสวดมนต์ การร่วมงานบูรพาจารย์ โดยไม่ได้เน้นการปฏิบัติเพื่อขุดเกลากิเลสออกจากจิตและบรรลุดังสังฆธรรมแห่งอิสรภาพที่แท้จริง แต่ยังมีติดในครูอาจารย์ของตน ทำให้นักปฏิบัติธรรมแบ่งเป็นหลายสาย เช่น สายพุทฺธของพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต สายยุบหนอ-พองหนอของพระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ์) วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ สายธรรมกาย (สัมมาอะระหัง) ของหลวงพ่อดอด วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ ในความจริงแล้ว ความสุขขึ้นอยู่กับทัศนคติและจิตใจ ซึ่งมีบุคคลจำนวนน้อยมากให้ความสำคัญกับการใส่ใจเพื่อพัฒนาจิต และมีบุคคลจำนวนน้อยลงไปอีกที่จะลงมือปฏิบัติธรรมเพื่อฝึกจิตอย่างจริงจัง

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน

คำว่า “ยวน” เพี้ยนมาจากคำว่า “ยูนซาง” หรือ “ฮวนซาน” ในภาษาจีนแปลว่ากลุ่มชนที่อาศัยอยู่ทางใต้ ซึ่งหมายถึง สยาม คำว่า “ไทยวน” คือกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่พูดภาษาตระกูลไท-กะไต หรือล้านนาไทย / ลาว / ไทยยวน / โยนก เป็นกลุ่มที่อาศัยอยู่ตอนใต้ของประเทศจีน หรือที่ปรากฏชื่อในเอกสารโบราณว่า อาณาจักรโยนก อาณาจักรพุกาม อาณาจักรล้านนา หรือ “ลาวพุงดำ” เพราะนิยมสักยันต์ตามร่างกาย ตามตำนานกล่าวว่า สิงหนวัติกุมาร โอรสของท้าวเทวกาลซึ่งปกครองยูนนานนำผู้คนมาตั้งบ้านเรือนอยู่ลุ่มแม่น้ำโขงตอนใต้ คือเชียงแสนหรือเชียงรายในปัจจุบัน และตั้งชื่อเมืองว่า โยนกนคร หรือ โยนกนาคนคร คนทั่วไปเรียกว่ายูนหรือยวน ก่อนที่พระเจ้าเม็งรายจะรวบรวมหัวเมืองต่างๆ ในภาคเหนือ รวมเรียกว่า อาณาจักรล้านนาไทย ภายหลังกลายเป็นรัฐบรรณาการของพม่า (ราชวงศ์ตองอู-ราชวงศ์คองบอง) ช่วง พ.ศ. 2101–2317 บ้านเมืองก็ไร้เสถียรภาพ โดยเฉพาะช่วงสมัยอยุธยาตอนปลาย ดินแดนล้านนาได้แตกแยกออกเป็นเขตแคว้นและบ้านเมืองอิสระ ซึ่งรบพุ่งกันเองเพื่อแย่งชิงทรัพยากรและผู้คน พม่ากวาดต้อนประชากรจำนวนมากไปเป็นเชลย จากนั้นในระหว่างช่วงสมัยธนบุรีถึงต้นรัตนโกสินทร์ ดินแดนล้านนาเป็นสมรภูมิแห่งการชิงอำนาจระหว่างไทยสยามกับพม่า ชาวล้านนาเดือดร้อนจากการเกณฑ์แรงงานและผู้คนไปใช้ในสงครามและถูกกวาดต้อนไปเป็นเชลย บางส่วนจึงหลบหนีเข้าป่า ทิ้งบ้านเมืองรกร้าง ส่งผลให้หัวเมืองล้านนาส่วนใหญ่กลายเป็นเมืองร้าง จนใน พ.ศ. 2347 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงโปรดเกล้าฯ ให้กรมหลวงเทพหริรักษ์และพระยายมราชยกทัพไปตีเมืองเชียงแสน แล้วให้รวบรวมชาวเชียงแสนโดยแบ่งเป็น 5 ส่วน คือ 1) ไปกักกองทัพเชียงใหม่ 2) ไปกักกองทัพลำปาง 3)

ไปกับกองทัพน่าน 4) ไปกับกองทัพเวียงจันทร์ และ 5) ไปกับกองทัพหลวงมายังพระนคร ซึ่งชาวไทยวนส่วนหนึ่งลงหลักปักฐานที่อำเภอเส้าไห้ จังหวัดสระบุรี อีกส่วนลงหลักปักฐานที่อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี และส่วนหนึ่งได้ย้ายครอบครัวไปยังอำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา ตั้งบ้านเรือนอาศัยในสถานที่ซึ่งมีผู้ปกครองเรียกว่าพญาสี่เขี้ยว ต่อมาเปลี่ยนเป็นชื่อบ้านสีคิ้ว ซึ่งชาวบ้านเคารพพ่อนพญาสี่เขี้ยวเสมอ โดยมีการประกอบพิธีกรรมสักการะทุกปี (ชมรมฮักตัวเมือง สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2562)

ไทยวนจึงหมายถึงกลุ่มคนทางภาคเหนือของประเทศไทย มักอาศัยอยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำไหลผ่าน เช่น แม่น้ำปิงเป็นที่ตั้งของเมืองเชียงใหม่และลำพูน แม่น้ำวังเป็นที่ตั้งของเมืองลำปาง แม่น้ำยมเป็นที่ตั้งของเมืองแพร่ และแม่น้ำน่านเป็นที่ตั้งของเมืองน่าน ในอดีตชาวไทยวนประกอบอาชีพเกษตรกรรม ชาวไทยวนมีภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต และความเชื่อในเรื่องผีสมพุทธศาสนา โดยเฉพาะผีปู้ย่า (บรรพบุรุษ) ซึ่งมีบทบาทในการควบคุมพฤติกรรมของลูกหลานให้ถูกตามประเพณี มีความเชื่อเรื่อง “ซิด” หรือสิ่งที่ควรปฏิบัติเพื่อไม่ให้เกิดสิ่งไม่ดีกับตัวเองและครอบครัว (สำนักศิลปะและวัฒนธรรม, 2565) นอกจากนี้จะอาศัยอยู่ทางภาคเหนือแล้ว ไทยวนยังกระจายตัวในภูมิภาคอื่น เช่น ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปัจจุบัน พบชุมชนของไทยวนตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดต่างๆ ดังนี้ สระบุรี 114 หมู่บ้าน ราชบุรี 77 หมู่บ้าน กาญจนบุรี 5 หมู่บ้าน นครปฐม 12 หมู่บ้าน ลพบุรี 51 หมู่บ้าน พิจิตร 8 หมู่บ้าน พิษณุโลก 20 หมู่บ้าน อุตรดิตถ์ 6 หมู่บ้าน สระแก้ว 12 หมู่บ้าน นครราชสีมา 9 หมู่บ้าน คนกลุ่มใหญ่ของภาคเหนือตอนบนไม่เรียกตนเองว่า “ยวน” แต่จะเรียกว่า “คนเมือง” และเรียกภาษาที่พูดว่า “คำเมือง” ในขณะที่ชาวไทยวนในพื้นที่อื่นๆ เช่น ชาวไทยวนในจังหวัดสุโขทัย อุตรดิตถ์ สระบุรี ลพบุรี ราชบุรี นครปฐม นครราชสีมา และประเทศลาว ยังเรียกตนเองว่าคนยวนเช่นเดิม

เรือนของชาวไทยวน มีเอกลักษณ์เฉพาะเรียกว่าเรือนเชียงแสนหรือเรือนกาแล กล่าวคือมีไม้ไขว้อยู่บนหลังคาเหนือจั่ว เรือนส่วนบนจะผายออกเรียกว่าเรือนนอกโตเอนคอด ชาวไทยวนมีความเชื่อในเรื่องผี ซึ่งอาจให้คุณหรือโทษได้ ผีที่ชาวไทยวนให้ความสำคัญ ได้แก่ ผีเรือนหรือผีประจำตระกูลหรือผีบรรพบุรุษ คนยวนเรียกผีปู้ย่า คนยวน 1 ตระกูลจะมีศาลผีหรือหิ้งผีอยู่ที่บ้านของคนใดคนหนึ่ง เมื่อลูกหลานคนใดแต่งงานก็จะพากันมาไหว้ผีปู้ย่าที่บ้านนี้ หรือในช่วงเทศกาลสงกรานต์ก็จะพากันมาไหว้ผีปู้ย่าเช่นกัน ผีประจำหมู่บ้าน ทุกหมู่บ้านจะมีศาลผีประจำอยู่ บางหมู่บ้านอาจมีมากกว่า 1 ศาล ผีประจำวัดเรียกว่าเสี้ยววัด ทุกวัดจะมีศาลเสี้ยววัดประจำอยู่ บางวัดมีมากกว่า 2 ศาล เวลาจัดงานวัดจะต้องจุดธูปบอกเสี้ยววัดเสียก่อน ผีประจำนาเรียกว่าเสี้ยนนา ความเชื่อเรื่องเสี้ยนนามีมานาน ความเชื่อเรื่องเสี้ยนนาคือเมื่อถึงเดือนหกแม่บ้านจะทำขนมบัวลอยไปวางเช่นที่นาเพื่อเลี้ยงเสี้ยนนาของตนทุกปี ประเพณีขึ้นท้าวทั้ง 4 ชาวไทยวนเรียก “ต้าวตังสี่” หมายถึง ท้าวจตุโลกบาล ซึ่งเป็นเทวดาประจำทิศทั้งสี่ ก่อนที่จะมีงานใดๆ จะทำการเลือกสถานที่ๆ เหมาะสม เอาไม้ 5 ท่อนมาปักเป็น

เสา 4 มุม เสาต้นกลางสูงกว่าเสาสี่มุม บนเสานี้จะวางเครื่องเช่น เช่น หมาก บูหรี ดอกไม้ธูปเทียน กระถางอันกลาง เป็นของพระอินทร์ ผู้รู้พิธีจะเป็นคนกล่าวเชิญเทพทั้ง 4 มารับเครื่องเช่นและมาช่วยปกป้องคุ้มครองงานของตนให้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย (อำพร ขุนเนียม, 2546)

เทศกาลปอย (งานฉลอง) เป็นกิจกรรมที่สำคัญในชุมชนชาวไทยวน แบ่งเป็น 3 รูปแบบ คือ ปอยหลวง ปอยน้อย และปอยเข้าสังข์ โดยปอยหลวงเป็นการฉลองสมโภชสิ่งปลูกสร้าง เช่น โรงเรียน กำแพงวัด ศาลา โบสถ์ วิหาร จะมีการพิมพ์ใบฎีกาบอกบุญเพื่อส่งไปตามวัดและศรัทธาชนทั่วไป ปกติงานปอยหลวงจะจัด 3-5 วัน สำหรับปอยน้อยเป็นงานบวชสามเณรสำหรับเด็กผู้ชายอายุไม่เกิน 20 ปี หรือเรียกว่า “บวชลูกแก้ว” เพื่อให้เรียนรู้หลักธรรม จริยธรรมทางศาสนาพุทธ และอักษรพื้นเมืองเบื้องต้น จะมีการพิมพ์ใบ “แผ่นานบุญ” เพื่อเชิญมาร่วมงานบุญ ภายในงานจะมีพิธีขอ ส่วนปอยเข้าสังข์เป็นงานบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ตาย ส่วนใหญ่จะจัดขึ้นกรณีผู้มีฐานะบารมี ในหมู่บ้านเสียชีวิต หรือเสียชีวิตจากการคลอดบุตร เรียกว่า “การตายพราย” หรือตายกลม

อาหารไทยวนและวัฒนธรรมการบริโภคอาหารไทยวน อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา มีรสชาติคล้ายคลึงกับอาหารภาคเหนือผสมกับภาคอีสาน โดยปกติอาหารไทยวนมักหาทานได้ในช่วงเทศกาลงานบุญต่างๆ เช่น ประเพณีตานก๋วยสลากหรือวันสารทเดือนสิบ หรือต้อนรับแขกบ้านแขกเมืองโดยมักจัดเป็นสำหรับเรียกว่า “ขันโตก” ลักษณะเด่นของอาหารคาวคือ ส่วนใหญ่ใช้วิธีต้ม แกง ปิ้งย่าง นึ่งและไม่มีกะทิ ทำให้ปริมาณไขมันค่อนข้างต่ำ ตัวอย่างของอาหารไทยวน ได้แก่ แกงแค แกงหน่อไม้สด แกงหยวก คั่วไข่ผ่า ส้าแตง น้ำพริกต่างๆ ซึ่งพืชผักที่นำมาประกอบอาหารหรือใช้เป็นเครื่องเคียงมักเป็นพืชผักที่มีในท้องถิ่น เอกลักษณะอย่างหนึ่งที่พบในอาหารคาวไทยวน คือ การใช้ข้าวเปือย ซึ่งเป็นข้าวสารที่ผ่านการแช่น้ำและนำมาตำให้ละเอียด แล้วนำมาเป็นส่วนประกอบในอาหารจำพวกแกงหรือห่อหมก เช่น แกงหน่อไม้ แอบปลา ซึ่งจะช่วยให้อาหาร มีรสชาติ กลมกล่อม หอมอร่อยยิ่งขึ้น สำหรับอาหารหวานของไทยวนส่วนใหญ่เป็นขนมหวานที่ทำจากแป้ง น้ำตาลและกะทิ เช่น ข้าวเปียก ข้าวตอกตั้ง ข้าวแต่น กระจยาสารท ข้าวโป่ง โดยบางตำรับต้องรอฤดูกาล เช่น ข้าวยาคุ ซึ่งทำกันในช่วงเดือน 12 เนื่องจากจะหาวัตถุดิบหลักได้ในช่วงเวลานั้น ซึ่งก็คือข้าวที่ยังไม่แก่จัดที่นำมาบิบได้เป็นน้ำนมข้าว ซึ่งทำให้ตำรับนี้อุดมไปด้วยวิตามินและเกลือแร่ต่างๆ ได้แก่ ธาตุเหล็ก วิตามินบีหนึ่ง วิตามินบีสอง วิตามินอีและใยอาหาร อาหารส่วนใหญ่ได้จากธรรมชาติ รับประทานข้าวเหนียวเป็นหลัก น้ำพริกถือเป็นหนึ่งในรายการอาหารหลักแต่ละมือ ทานพร้อมผักสดและผักนึ่ง ส่วนอาหารอื่น จะเป็นอาหารประเภทแกง ต้ม คั่ว ผัด ตำ ยำ หรือทอด อาหารแต่ละประเภทมักเพิ่มรสชาติโดยการปรุงด้วยถั่วเน่า ไม่นิยมรสหวานมากนัก รสเปรี้ยวได้จากมะกอก อาหารส่วนใหญ่ไม่ใช่กะทิและมีปริมาณไขมันค่อนข้างต่ำ นิยมเก็บผักพื้นบ้านที่ปลูกเองมาประกอบอาหาร (ธนิดา ผาติเสนะ และฐิติมา โพธิ์ชัย, 2562)

“ผ้าทอไทยวน” ถือเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาวไทยวนโยนก เชียงแสน ที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์ที่บ่งบอกถึงชาติพันธุ์ และถิ่นกำเนิดของตนที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ การทอผ้าจากถือเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมร่วมของกลุ่มชนที่มีเชื้อสายไทยวนโยนกที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ผ้าจากนั้นถือกันว่ามีคุณค่ามากด้วยเทคนิคการทอจก ต้องใช้ความสามารถและความอดุสาหะของช่างทอสูง ชาวไทยวนจึงนิยมใช้ผ้าในโอกาสพิเศษเท่านั้น ในอดีตผู้หญิงไทยวนจะต้องฝึกทอผ้าขึ้นใช้เอง ทั้งผ้าชิ้นและผ้าที่ใช้ในวิถีชีวิต ผู้หญิงชาวไทยวนทุกคนจะต้องทอผ้าขึ้นติดจนให้เป็น เพราะมีค่านิยมว่าการทอผ้าเป็นหน้าที่ของผู้หญิง และผู้หญิงคนใดที่มีความสามารถทอผ้าจากได้ ถือว่าเป็นผู้มีคุณสมบัติของกุลสตรีเหมาะสมที่จะออกเรือนไปเป็นแม่บ้านแม่เรือนได้ ผ้าทอไทยวนจึงมีความเกี่ยวข้องและมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไทยวนตั้งแต่เกิดจนตาย การทอผ้าเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของผู้หญิงไทยวน ทุกคนต้องทอขึ้นเองเพื่อ 4 พิธีกรรม ผืนแรกคือผ้าที่ทอไว้ใช้ในงานแต่งงานของตัวเอง เพื่อเป็นผ้าไหว้แสดงความเคารพและขอขมาพ่อแม่สามีและญาติผู้ใหญ่ฝ่ายชายในพิธีแต่งงาน ผืนที่ 2 ทอไว้เพื่อเป็นของกำนัลให้กับคนทำคลอดหรือหมอดำแยเพื่อแสดงความขอบคุณ ผืนที่ 3 ทอไว้ให้ลูกชายของตนเมื่อบวช แต่เดิมใช้เป็นผ้าฝ้ายย้อมด้วยครามให้นาคนุ่งร่วมด้วยการทอสบง ผ้าจีวร และย่ามไว้ให้ลูกชายใช้เวลาบวช และที่ขาดไม่ได้เลยคือ “ผ้าปรกนาค” เป็นผ้าจก (ผ้าที่ทอลวดลายด้วยวิธีจกหรือที่รู้จักกันว่าผ้าขึ้นตีนจก) ผืนยาวใช้คลุมหัวนาคในขณะที่แห่นาคไปบวช ย่ามจกที่ทอขึ้นเป็นพิเศษใช้ถวายพระภิกษุไว้ใช้ใส่สัมภาระต่างๆ และผ้าผืนสุดท้ายคือผ้าที่ใช้ในพิธีศพ ซึ่งจะเป็นผ้าที่ทอไว้สำหรับห่อศพ ใส่ศพ และใช้เป็นสายจูงโลงศพของพระสงฆ์นำหน้าขบวนแห่ อีกทั้งคนที่ร่วมงานศพจะให้เกิดเกียรติเจ้าภาพด้วยการใส่เสื้อสีดำทั้งชุดที่ทอเอง (รัตนันท์ สิ้นธะรัตน์, 2561)

“ถง” หรือ “ย่าม” ในชีวิตของคนไทยวน มี 3 ประเภท คือ ถงเปือ-ย่ามขนาดใหญ่ที่ผู้ชายใช้ใส่ของไปไร่เนา ใส่อุปกรณ์ช่าง ถงหมาก-ย่ามหมากสำหรับผู้หญิงใช้ใส่หมากพูล เงิน และถงข้าวด้วน-ย่ามใส่ของสำหรับผู้ตายติดตัวไปในอีกภพภูมิ เดิมนิยมเผาไปกับผู้ตาย อาจมีบ้างที่เอาไปถวายพระสงฆ์แทนการเผาไปพร้อมกับศพ (วิภา จิรภาไพศาล, 2561)

จากการทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยค้นพบว่า นครราชสีมาเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีทรัพยากรหลากหลายและอุดมสมบูรณ์ ทำให้มีกลุ่มชนชาติพันธุ์ต่างๆ ย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่ตั้งแต่วังโบราณ มีความหลากหลายทางด้านชาติพันธุ์ วัฒนธรรมความเชื่อ และภาษาที่แตกต่างกันออกไป เช่น คนไทยเชื้อสายมอญ คนไทยเชื้อสายลาว คนไทยเชื้อสายเขมรและชาวไทยวน ชาวไทยวนสี่คว้นเป็นชาวไทยวนโบราณที่ย้ายถิ่นฐานมาจากภาคเหนือ ซึ่งอยู่ภายใต้อาณาจักรโยนกที่มีกษัตริย์องค์แรกคือ “สิงหวัต” ในบริเวณเมืองเชียงแสนหรือจังหวัดเชียงรายในปัจจุบัน จนถึง พ.ศ. 2317 สมัยรัชกาลที่ 1 พม่ายกทัพมาตีเมืองเชียงใหม่ เป็นเหตุให้พระองค์จำเป็นต้องทรงรับสั่งให้เผาที่มั่น และแบ่งชาวเชียงแสนออกเป็น 5 กลุ่ม โดยกลุ่มหนึ่งให้อยู่ที่อำเภอเส้าไห้ จังหวัดสระบุรี ซึ่งชาวไทยวนที่เส้าไห้ส่วนหนึ่ง

อพยพมาที่อยู่อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา โดยคำว่า สีคิ้ว สันนิษฐานว่าเพี้ยนมาจากชื่อผู้ปกครอง ในสมัยนั้นคือพญาสีเขี้ยว ซึ่งชาวไทยวน อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา ยังคงตั้งศาลบูชากราบไหว้ มาจนถึงทุกวันนี้

แม้จะอพยพมาจากอาณาจักรเชียงแสนมานานถึง 200 ปี ผ่านการผสมผสานทาง วัฒนธรรมที่หลากหลาย แต่สำนึกทางชาติพันธุ์ของชาวไทยวนยังคงอยู่มาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งจะเห็นได้จาก การใช้ชีวิตประจำวัน การร่วมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมทางวัฒนธรรมของเยาวชนชาวไทยวน ซึ่งชาวไทยวน อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา มีความโดดเด่นในด้านฝีมือหัตถกรรม โดยเฉพาะการทอผ้า การ ปักผ้าโบราณ ภูมิปัญญากระทัดวิดน้ำและเรือนพักอาศัยพื้นถิ่น อย่างไรก็ตาม การทอชิ้นวันหนึ่งตั้งแต่ เข้าจนค่าทำได้อย่างมาก 10 เซ็นติเมตร การทอผ้าจึงไม่สามารถเลี้ยงชีพได้ ดังนั้น การส่งเสริมการ ท่องเที่ยวในมิติทางศาสนาควบคู่กับการพัฒนาจิตใจ โดยผลักดันให้มีการนำทุนทางวัฒนธรรมซึ่งเป็น มรดกแห่งแผ่นดินที่มีอยู่ในชุมชน จะช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยวและส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพการ แข่งขันของประเทศ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วัดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว และมีการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมมา นาน จุดประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงศาสนามี 2 ประการคือ 1) การท่องเที่ยวพักผ่อนทางกาย 2) แสวงหาความสงบวิเวกทางใจผ่านความเชื่อและการเติมเต็มในรูปแบบของโซคลาภจากเครื่องรางของ ขลังและสิ่งลี้ลับ (ชนัญ วงษ์วิภาค, 2552) การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาจึงเป็นการเดินทางซึ่งมี ลักษณะดังนี้ 1) เพื่อศึกษา เรียนรู้ และปฏิบัติในแนวทางตามหลักพระพุทธศาสนา 2) เพื่อพัฒนา ความเข้าใจในการดำเนินชีวิต 3) เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างเพื่อนมนุษย์ สัตว์ สังคม และ สิ่งแวดล้อม 4) เพื่อสร้างประโยชน์ ความสงบสุข สันติภาพต่อมวลมนุษย์และสรรพสิ่งอย่างเกื้อกูล (พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (อบอูน) และคณะ, 2554) ทั้งนี้ รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยววิถีพุทธ แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ประกอบด้วย 1) ขั้นพื้นฐาน สำหรับผู้สนใจชมงานพุทธศิลป์ ทำบุญ ไหว้พระ เสี่ยงเซียมซี บูชาเครื่องราง เป็นนักท่องเที่ยวทั่วไปซึ่งมักเลือกวัดที่มีชื่อเสียงเรื่องโซคลาภหรือการ เสดาะเคราะห์ โดยวัดจะจำหน่ายดอกไม้ ธูปเทียน สังฆทาน และมีกิจกรรมต่างๆ เพื่อเสริมความเป็น สิริมงคลและสร้างความสบายใจ 2) ขั้นกลาง สำหรับผู้สนใจฟังเทศน์และศึกษาธรรมะ มักเลือกวัดป่า ที่มีพระปฏิบัติดี กล่าวคือเป็นวัดสายพระอาจารย์นักปฏิบัติ เช่น พระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต วัดป่าจะไม่ จำหน่ายเครื่องสักการะ ไม่มีบูชาเครื่องราง ไม่มีเมรุ ไม่รับจัดงานศพ อาจมีที่พักระยะสั้นสำหรับผู้มา ปฏิบัติธรรม และมีโรงครัวเพื่อประกอบอาหารให้ผู้ปฏิบัติธรรม และ 3) ขั้นสูง สำหรับผู้ที่เข้าใจพระ ธรรมและต้องการปฏิบัติธรรมเพื่อแสวงหาทางดับทุกข์ให้แจ้ง นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มักไปวัดป่าเหมือน

ชั้นกลาง ซึ่งนอกจากการพึ่งธรรมแล้วยังปฏิบัติธรรมด้วย สามารถค้างคืนที่วัด กิจกรรมคือทำสมาธิ เจริญภาวนา และเดินจงกรม (ดารารัตน์ ชีมพัฒน์วงศ์ และประเวศ อินทองปาน, 2565)

ปัจจุบันเป็น “สังคมเคร่งเครียด” ทุกอย่างรอบตัวรวดเร็วไปหมด รักกันเร็วเลิกกันง่าย ทำแต่งงานจนล้มครอบครว นอนตึกตื่นสาย จดจ่อแต่สมาร์ทโฟน ซึ่งไม่ได้จำกัดแค่เรื่องความเครียด แต่รวมถึงความวิตกกังวลที่เพิ่มมากขึ้น บางคนลุกลามเป็นปัญหาซึมเศร้า สาเหตุหนึ่งของการฆ่าตัวตายคือโรคซึมเศร้า ภาวะซึมเศร้า (Depression) สามารถเป็นได้ทุกเพศทุกวัย เพศหญิงเป็นมากกว่าชาย ปัจจุบันยังไม่สามารถบอกสาเหตุที่แท้จริงของโรคนี้ แต่เชื่อว่ามาจากปัจจัยหลายอย่างร่วมกัน แบ่งเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) ทางกาย (Biological cause) คือ สารเคมีในสมองไม่สมดุล 2) ด้านจิตใจ (Psychological cause) คือ การสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก ผิดหวังในชีวิต ล้มเหลวผิดพลาด โกรธแค้นแล้วระบายออกไม่ได้จึงย้อนมากัดดันตนเอง คิดเชิงลบ ไม่มีใครช่วยเหลือ ไม่มีหวัง และ 3) ด้านสังคม (Social cause) คือ สภาพสังคมที่วุ่นวาย มีความเครียด ความกดดันด้านเศรษฐกิจ และไม่สามารถทำตามความคาดหวังของตนเองได้ (ธันวรุจน์ บุรณสุขสกุล, 2564) การเจริญสติสามารถเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและการทำงานของสมอง ทำให้สารเคมีกลับสู่ภาวะสมดุล ซึ่งเป็นกระบวนการซ่อมแซมสมองโดยธรรมชาติ ทำให้ผู้ป่วยโรคซึมเศร้าหายโดยไม่ต้องกินยาอีก (Segal et al., 2018) นอกจากนี้วัดยังมีความงามทางสถาปัตยกรรม มีประวัติศาสตร์ยาวนานที่สามารถย้อนรอยอารยธรรมของชาติและศาสนาด้วย

สุณี บุญพิทักษ์ (2549) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาความเชื่อในผลของความดี” โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 55 คน และพระภิกษุสงฆ์ จำนวน 15 รูป ผ่านแบบสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม พบว่า สาเหตุที่ทำให้บุคคลเชื่อในผลของความดี ได้แก่ ครอบครัวพาไปวัดตั้งแต่วัยเด็ก บ้านอยู่ใกล้วัด มีโอกาสไปวัดบ่อยๆ เพื่อนชวนทำบุญ ยึดมั่นในประเพณีของชาวพุทธ เห็นแบบอย่างที่ดีของพระสงฆ์ มีโอกาสปฏิบัติดูแลพระสงฆ์จึงเกิดความศรัทธา บุคคลในครอบครัวเป็นแบบอย่างที่ดี และสนใจในคำสอนของพระพุทธศาสนาจึงศึกษาเรียนรู้ปฏิบัติด้วยตนเอง ครอบครัวจึงมีความสุข ลูกเป็นคนดี สุขภาพแข็งแรง และเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน บุคคลที่มีความเชื่อในผลของความดีจะชอบไปทำบุญที่วัด สวดมนต์ นั่งสมาธิ ซื่อสัตย์และรักษาสัจจะ ดำรงชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาท และมุ่งมั่นในการสร้างความดี เมื่อได้ออกบวช จะศึกษาปฏิบัติธรรมจนเกิดปัญญา เห็นทางแห่งความสุขสงบที่แท้จริง

กัลยลักษณ์ อยู่เย็น และคณะ (2558) ได้ทำวิจัยเรื่อง “บทบาทของวัดป่ากับกระบวนการพัฒนาคนและสังคม.” โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 68 คน ผ่านแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม พบว่า วัดป่ามีความร่มรื่น สงบ สะอาด พระสงฆ์ฉันอาหารวันละครั้งและฉันในบาตร เน้นการปฏิบัติสมาธิภาวนา พร้อมกับมุ่งพัฒนาคนในด้านจิตใจ ให้เข้าใจโลก รู้จักตัวเอง รู้จักความทุกข์ ยอมรับความจริง และปรับแนวทางการดำเนินชีวิต

ให้มีความสุขด้วยการพัฒนาจิตใจตนเองและแก้กุศลสังคม ชุมชนต้องการให้วัดป่าเป็นที่พึ่งทางใจ เป็นที่ฝึกปฏิบัติสมาธิภาวนา และเป็นที่ยุติปฏิบัติศาสนกิจ ทั้งนี้ กระบวนการพัฒนาคนและสังคมของวัดป่า ได้แก่ การบรรพชา การฝึกงานอาชีพ การเผยแพร่ธรรมะโดยมีป้ายคำสอนภายในวัด ทางวิทยุ โทรทัศน์ ทางเว็บไซต์ การแจกหนังสือธรรมะและแผ่นซีดี การสวดมนต์ การเทศนาธรรม มีการเตรียมอาหาร และที่พักสำหรับผู้มาทำสมาธิ และการจัดค่ายอบรมสมาธิภาวนา โดยผู้เข้าอบรมเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด ด้านพฤติกรรม มีความสำรวม อ่อนน้อม มีวินัย มีความรับผิดชอบ และไม่เห็นแก่ตัว ด้านจิตใจ มีเมตตา เอื้อเฟื้อ เกรงใจผู้อื่น ซื่อสัตย์ จริงใจ ใจเย็น มีสติ มีเหตุผล อดทน กตัญญู และเสียสละ ด้านปัญญา สามารถเข้าใจสิ่งต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง รู้เหตุผล รู้ดีชั่ว ด้านสังคม จะทุ่มเทกำลังทรัพย์และกำลังกายเพื่อประโยชน์ต่อสาธารณชน

กนกเกล้า แก้วกล้า และคณะ (2559) ได้ทำวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของนครชัยบุรีรินทร์” โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว จำนวน 18 คน ผ่านแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า “นครชัยบุรีรินทร์” เป็นพื้นที่ในกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 ประกอบด้วย จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดสุรินทร์ ที่ร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมภายใต้แนวความคิดเดียวกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งทางภูมิปัญญาชาวบ้าน และส่งเสริมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นในด้านเศรษฐกิจและสังคม ทั้งนี้ รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของนครชัยบุรีรินทร์ อย่างยั่งยืน ประกอบด้วย (1) ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (2) ด้านคุณค่าของการเป็นแหล่งท่องเที่ยว (3) ด้านการประชาสัมพันธ์ในการเป็นแหล่งท่องเที่ยว (4) ด้านขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ (5) ด้านความปลอดภัย (6) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และ (7) ด้านความพร้อมของคนในชุมชนที่มีต่อการท่องเที่ยว ดังนั้น กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวจึงควรพัฒนาประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศาสนาที่จะรวมประเพณีท้องถิ่น และสร้างกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่แสดงถึงเอกลักษณ์เพื่อให้เกิดอัตลักษณ์ในแหล่งท่องเที่ยว

มาริสสา อุทยาพงษ์ (2560) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้การเจริญสติ เพื่อป้องกันผู้ที่มีภาวะซึมเศร้า” โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 92 คน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 10 คน และพระวิปัสสนาจารย์ จำนวน 3 รูป ผ่านแบบสัมภาษณ์เชิงลึกชนิดกึ่งโครงสร้างและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม พบว่า รูปแบบวิธีการประยุกต์ใช้การเจริญสติที่เหมาะสมกับผู้ที่มีภาวะซึมเศร้า ได้แก่ MARISA-MODEL กล่าวคือ 1) การเจริญสติ (Mindfulness) ในทุกอิริยาบถ การฝึกทำสมาธิในขณะที่จิตตื่น ไม่เครียดหรือหงุดหงิดก่อปรกับการใช้ปัญญาพิจารณา สังเกตเห็นเวทนา ไตร่ตรองหาเหตุและผลแห่งความทุกข์ ความเครียด ความเศร้าหมอง ใคร่ครวญความจริงว่าสิ่งทั้งหลายเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยงแท้เกิดขึ้น ตั้งอยู่ แล้วก็ดับไป (อนิจจัง) ทุกสิ่งเป็นทุกข์ (ทุกขัง) คือ ไม่อาจทนอยู่ในสภาพเดิมได้ เกิดขึ้นแล้วต้องเปลี่ยนแปลงไป และสุดท้ายคือทุกสิ่งไม่มีตัวตนและไม่เป็นของใครทั้งสิ้น (อนัตตา) 2) การ

มีสติสัมปชัญญะ (Apperception) เห็นว่าร่างกายอันประกอบด้วยชั้น 5 และมีลักษณะไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวตน สามารถออกจากความคิดของการปรุงแต่งและการครอบงำของกิเลส 3) การแก้ไข ปัญหา (Resolution) ได้อย่างเป็นระบบโดยการฝึกเจริญสติ ทำให้ผู้มีภาวะซึมเศร้าเข้าใจว่าเหตุแห่ง ความทุกข์คืออะไร เกิดการคิดหาวิธีที่เหมาะสมกับตัวเองโดยเน้นความเป็นจริงควบคู่กับการปฏิบัติ ตามแพทย์ 4) การปรับปรุง (Improvement) จิตที่รวมเป็นสมาธิและมีสติช่วยให้ผู้ปฏิบัติสามารถ จัดลำดับความสำคัญเรื่องราวต่างๆ ในชีวิต รวมถึงทราบว่าจะอะไรเป็นต้นเหตุของความทุกข์ สามารถ จัดการปัญหาต่างๆ ได้ และเมื่อคลี่คลายก็ย่อมลดความเครียดที่เกิดจากความคาดหวังได้ ช่วยในการ ปลดปล่อยวาง 5) ความเศร้าทุกข์ใจ (Sadness) เมื่อผ่าน 4 ขั้นตอนแล้ว ความเศร้าทุกข์ใจจะหมดไปจนไม่ มีภาวะซึมเศร้า เพราะผู้ปฏิบัติทราบถึงสาเหตุของความทุกข์ ความเศร้า ความคิดที่บิดเบือนไปจาก ความจริง และแก้ไขปัญหาเหล่านั้นได้ อีกทั้งการฝึกเจริญสติวิปัสสนากรรมฐานโดยมีพระวิปัสสนา จารย์สอนและคอยแนะนำ ทำให้ผู้ปฏิบัติเข้าใจและมีความหวัง เกิดแรงจูงใจอยากรับการบำบัดในครั้ง ต่อไป และ 6) การประเมินผล (Assessment) ทบทวนความเข้าใจและติดตามการควบคุมอารมณ์ พร้อมทั้งบูรณาการร่วมกับแพทย์ ไม่ยึดมั่นถือมั่นโดยไม่มีเหตุผล ยึดหลักทางสายกลางตามหลักพุทธ ศาสนา รู้จักคลายเครียดเมื่อมีสิ่งมากระทบให้เกิดอารมณ์ โดยฝึกเจริญสติและสัมปชัญญะอย่าง สม่าเสมอ

พระเสริมพร แก้วมะ และ ศรันย์ ธิติลักษณ์ (2560) ได้ทำวิจัยเรื่อง “ผลของการปฏิบัติ สมาธิที่มีต่อบทบาทภาวะผู้นำ กรณีศึกษา: ผู้เรียนหลักสูตรครูสมาธิ สถาบันพลังจิตตานุภาพ” โดยใช้ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นผู้นำทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง จำนวน 12 คน ผ่านแบบ สัมภาษณ์ พบว่า กลุ่มผู้นำที่เรียนหลักสูตรครูสมาธิเกิดการพัฒนาศุขภาวะองค์รวม 4 มิติ ดังนี้ มิติที่ 1 มิติทางกาย พบว่า กลุ่มผู้นำมีสุขภาพที่ดีขึ้น อาการปวดหลัง ปวดเข่าอ่อนลงอย่างมีนัยยะสำคัญและ นอนหลับสนิทมากขึ้น มิติที่ 2 มิติทางสังคม พบว่า กลุ่มผู้นำมีการปรับตัวเข้ากับสังคมได้ดียิ่งขึ้น มี ความสัมพันธ์อันดี รับฟังเหตุผลของคนใกล้ตัวและลูกน้องมากยิ่งขึ้น มิติที่ 3 มิติทางอารมณ์ พบว่า กลุ่มผู้นำมีอารมณ์ที่สุขุม เยือกเย็นมากขึ้น สามารถลดความโกรธลงได้อย่างเห็นได้ชัด ไม่ดุด่าลูกน้อง ด้วยถ้อยคำรุนแรง และมิติที่ 4 มิติทางปัญญา พบว่า การปฏิบัติสมาธิช่วยให้กลุ่มผู้นำมีความจดจ่อ คิด พิจารณา และทบทวนงานอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

สุวิสา ไชยสุวรรณ และคณะ (2563) ได้ทำวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาโปรแกรมการ ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช” โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 100 คน ผ่านแบบสอบถาม พบว่า ความคุ้มค่าของโปรแกรมการท่องเที่ยวอำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายโปรแกรม พบว่า โปรแกรมที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ โปรแกรมที่ 1 (One day trip) เิงศาสนา รองลงมาคือโปรแกรมที่ 2 (One day trip) เิงเกษตร ธรรมชาติ

พระมหายุทธนา นรเชฎฐโธ และ จุฑารัตน์ ทองอินจันทร์ (2559) ได้ทำวิจัยเรื่อง “รูปแบบการรักษาสุภาพจิตเชิงพุทธบูรณาการกับการรักษาสุภาพในสังคมไทย” โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 19 คน ผ่านแบบสัมภาษณ์ พบว่า รูปแบบการรักษาสุภาพจิตในทางพระพุทธศาสนา มี 3 รูปแบบ คือ การป้องกันจิต การรักษาสติ และการพัฒนาจิต ซึ่งตั้งอยู่บนฐานความคิด 2 แนวคิดคือ แนวคิดแรกเป็นแนวควบคุมรักษา ประคับประคองสภาพจิตให้ตั้งมั่น มั่นคง ไม่ซัดส่ายไปตามอารมณ์ ให้ตั้งมั่นไว้โดยชอบ แนวคิดที่สองเป็นแนวป้องกัน สรรวมระวางจิตไม่ตกเป็นทาสของกิเลส หรือไม่ให้ถูกรบกวนงำด้วยโลก โภธ และหลง ทั้งนี้ รูปแบบการรักษาสุภาพจิตในสังคมไทย พบว่า 1) พระสงฆ์ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาแก่พุทธศาสนิกชน และการรักษาด้วยธรรมบำบัดควบคุมไปกับการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา 2) จิตแพทย์ มี 3 รูปแบบคือ การให้ยา การช็อตด้วยไฟฟ้า และการบำบัดจิต 3) เจ้าหน้าที่สาธารณสุข มี 2 วิธีคือ การให้ยาและการให้คำปรึกษา 4) หมอพื้นบ้าน มี 3 วิธี ได้แก่ การให้คำปรึกษา การนวด และการใช้สมุนไพร อย่างไรก็ตาม รูปแบบการรักษาสุภาพจิตเชิงพุทธบูรณาการ มี 4 วิธี ได้แก่ การป้องกัน การรักษา การพัฒนา และความต่อเนื่องในการรักษาสุภาพจิต

มธุรส สว่างบำรุง (2562) ได้ทำวิจัยเรื่อง “อารมณ์เหงากับพฤติกรรมการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุ” โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 155 คน ผ่านแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มักเกิดอารมณ์เหงาเมื่ออยู่ตามลำพัง สาเหตุหลักของการเกิดอารมณ์เหงาคือ การอ้าถึงถึงการเสียชีวิตของบุคคลในครอบครัว ซึ่งอารมณ์เหงา หมายถึง อารมณ์ว่างเปล่าจากสังคม ขาดการติดต่อกับสังคม ไร้เพื่อนคู่สนทนา รู้สึกโดดเดี่ยว อ้างว้าง ผสมผสานกับอารมณ์หงุดหงิด ว้าวุ่น เครียด และเศร้า ปัจจัยการเกิดอารมณ์เหงาที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่ ปัจจัยครอบครัว ปัจจัยสังคม ปัจจัยเศรษฐกิจ ปัจจัยสุขภาพ และปัจจัยที่พึงทางพุทธศาสนา ความเชื่อมโยงระหว่างอารมณ์เหงากับพฤติกรรมการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุ มี 3 มิติ คือ เชิงสุขภาพจิต เชิงสุขภาพกาย และเชิงสังคม

พระครูวิจิตรธรรมวิภาช (บุญเลิศ ปญญาวุธ) (2561) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์” โดยใช้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 18 รูป และกลุ่มประชากรผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 346 คน พบว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประชาชนสนใจเข้าปฏิบัติธรรม 3 ส่วน ได้แก่ ด้านสถานที่ วัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมต้องมีความพร้อม สะอาด สงบเงียบและสะดวกสบาย ด้านบุคลากร พระวิปัสสนาจารย์ต้องมีความรู้ความสามารถ เป็นแบบอย่างของความดี มีจริยธรรม ด้านการบริหารจัดการ มีการอบรมการฝึกสอนปฏิบัติธรรมที่หลากหลายเพื่อให้ประชาชนได้เลือกตามความต้องการ

พระปลัดสมภาร สมภาโร และคณะ (2564) ได้ทำวิจัยเรื่อง “ผลของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานต่อสุขภาพจิตของบุคคล” โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 50 คน ผ่านการทดลอง พบว่า 1) วิปัสสนากรรมฐานเป็นกระบวนการพัฒนาจิตสู่ความบริสุทธิ์ เป้าหมายสูงสุดคือนิพพาน การกำหนดรู้ใน

ฐานทั้ง 4 ได้แก่ กาย เวทนา จิต ธรรม เป็นการพัฒนาสติให้ต่อเนื่อง นำไปสู่ความตั้งมั่นของจิต (สมาธิ) ที่ประกอบด้วยสัมปชัญญะ เกิดปัญญาที่มองเห็นสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง จิตสงบระงับจาก นิวรณ์ ปล่อยวาง คลายความยึดมั่น ถ้อยมั่น มีปกติ ทำให้สุขภาพจิตดีขึ้นได้ 2) ประสิทธิผลของการ ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ส่งผลให้คาছেแนมผิดปกติของผู้ที่มีภาวะสุขภาพจิตสูงจากความเครียด ภายหลังการปฏิบัติธรรมลดลงอย่างชัดเจน

กิตติพิชญ์ กิตติพรไพบูลย์ (2565) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยว ด้วยแนวคิดสำนักแห่งถิ่นที่สำหรับนักท่องเที่ยวจาริกแสวงบุญ” โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 52 คน ผ่านแบบสัมภาษณ์ พบว่า ลักษณะของประสบการณ์การท่องเที่ยวแสวงบุญ มี 5 ลักษณะไล่เรียงไป ตามระดับของประสบการณ์ ได้แก่ ประสบการณ์แปลกใหม่ ประสบการณ์เสริมการเรียนรู้ ประสบการณ์แห่งการฟื้นคืนจิต ประสบการณ์แห่งความศักดิ์สิทธิ์ และประสบการณ์ตื่นรู้ และ แนวทางของการสร้างประสบการณ์โดยเรียกว่า VISA Model คือการกำหนดคุณค่าเชิงอารมณ์ที่พึงได้จาก การมาเยือนสถานที่ที่เป็นเป้าหมายหลัก หลังจากนั้นจึงกำหนดการรับรู้ถึงคุณลักษณะที่สอดคล้อง กับคุณค่าเชิงอารมณ์นั้น และสุดท้ายคือการออกแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับเป้าหมายของ นักท่องเที่ยว

ชิตชนก อนันตมงคลกุล และ กัญญาพัชร พัฒนาโกคินสกุล (2562) ได้ทำวิจัยเรื่อง “พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดภูเก็ต” โดยใช้กลุ่ม ตัวอย่าง จำนวน 15 คน ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า แรงจูงใจของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อ เรียนรู้และสร้างประสบการณ์ใหม่ การสัมผัสกับวัฒนธรรมท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรมที่มี เอกลักษณะโดดเด่น สำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประกอบด้วยกิจกรรมหลายประเภท เช่น กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา กิจกรรมเชิงวิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่น กิจกรรมเชิงอาหารพื้นถิ่น และ กิจกรรมเชิงศิลปวัฒนธรรม ซึ่งมีองค์ประกอบคล้ายกันคือ เป็นกิจกรรมที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นและ ปรากฏในพื้นที่เฉพาะเท่านั้น เช่น กิจกรรมการประกอบอาหารพื้นถิ่น และการเรียนรู้วัฒนธรรมการ รับประทานอาหารพื้นบ้าน กิจกรรมการทำบุญตักบาตรและการสอนชีวิตแบบวิถีพุทธ การทำสมาธิ รวมถึงการเรียนรู้วิถีชีวิตชาวบาบ๋า-เพอรานากัน นอกจากนี้ กิจกรรมดังกล่าวยังเปิดโอกาสให้ นักท่องเที่ยวได้ลงมือปฏิบัติจริง การมีส่วนร่วมของคนพื้นถิ่นกับนักท่องเที่ยวในการร่วมทำกิจกรรม เชิงวัฒนธรรมยังเป็นการเพิ่มศักยภาพและร่วมกันอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นได้อีกด้วย

พระครูสิทธิปัญญากร (ทองลอย ธนปญโญ) และคณะ (2566) ได้ทำวิจัยเรื่อง “แนว ทางการอนุรักษ์โบราณสถานทางพระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดสุพรรณบุรี” โดยใช้ กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 15 รูป/คน ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า สภาพปัจจุบันของการอนุรักษ์ โบราณสถานทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดสุพรรณบุรี ควรเน้นการปลูกฝังจิตสำนึกของชุมชนให้ รักษาโบราณสถานทางพระพุทธศาสนา ไม่ให้ชุดทำลายหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์ให้เกิดความ

เสียหาย วัดที่มีโบราณสถานทางพระพุทธศาสนาควรดูแลรักษาไม่ให้ทรุดโทรม ไม่ก่อสร้างอาคารอื่นในบริเวณโบราณสถาน ซึ่งอาจส่งผลให้โบราณสถานเกิดความเสียหายได้ และควรเสริมสร้างศักยภาพในการอนุรักษ์โบราณสถานทางพระพุทธศาสนาอย่างเป็นรูปธรรม โดยประสานกับหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบโบราณสถานทางพระพุทธศาสนาโดยตรง

ทรงพร นิรพาส (2562) ได้ทำวิจัยเรื่อง “รูปแบบการดำเนินชีวิต แรงจูงใจ และการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงที่ส่งผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เลือกท่องเที่ยวเชิงเกษตร อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ ตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีตัวแปรการรับรู้ด้านอัตลักษณ์ของสถานที่ท่องเที่ยวเป็นตัวแปรควบคุม” โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน ผ่านแบบสอบถาม พบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพราะต้องการพักผ่อนจากการทำงาน และเพื่อให้รางวัลตัวเอง ดังนั้น ควรมีการประชาสัมพันธ์ทางหนังสือพิมพ์ในท้องถิ่น จัดแถลงข่าว รวมถึงในสื่อสังคมออนไลน์เพิ่มขึ้นและต้องทำอย่างต่อเนื่อง เช่น Facebook โดยการใช้รูปภาพที่สวยงามใหม่ๆ เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวอยากเดินทางมาเยี่ยมชม เพื่อถ่ายภาพเป็นที่ระลึก เมื่อนักท่องเที่ยวถ่ายภาพเป็นที่ระลึกแล้วส่วนมากจะลงสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งสามารถช่วยสร้างการรับรู้ของนักท่องเที่ยวอื่นๆ ได้กว้างขวางขึ้น ดังนั้น เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบด้านการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวต้องอัปเดตกิจกรรมที่จะจัดขึ้นในเทศกาลหรือสถานการณ์ต่างๆ เพื่อเป็นการสร้างการรับรู้และกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเกิดความต้องการอยากท่องเที่ยว อีกทั้งองค์กรควรมีการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อนักท่องเที่ยวที่ใช้บริการอย่างมีคุณภาพ รวมถึงเก็บข้อมูลของนักท่องเที่ยว เช่น เพศ อาชีพ อายุ ความสนใจ เพื่อที่องค์กรจะได้ตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้ตรงจุด เป็นการรักษานักท่องเที่ยวเดิมให้กลับมาเที่ยวซ้ำ

ถิรัตน์ พิมพ์ภรณ์ และ วีระยุทธ พิมพ์ภรณ์ (2565) ได้ทำวิจัยเรื่อง “พฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตและการรับรู้ข้อมูลการท่องเที่ยวจากสื่อดิจิทัลต่อความตั้งใจเดินทางท่องเที่ยว ในบทบาทของความเชื่อมั่นในข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต” โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 409 คน ผ่านแบบสอบถาม พบว่า พฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตและการรับรู้ข้อมูลการท่องเที่ยวจากสื่อดิจิทัล มีอิทธิพลเชิงบวกต่อความตั้งใจเดินทางท่องเที่ยว โดยความเชื่อมั่นในข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตมีความสัมพันธ์ทางบวกในอิทธิพลระหว่างพฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตต่อความตั้งใจเดินทางท่องเที่ยว และการรับรู้ข้อมูลการท่องเที่ยวจากสื่อดิจิทัลต่อความตั้งใจเดินทางท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับชนิตวีปียา แสงเย็นพันธุ์ (2554) ได้ทำวิจัยเรื่อง “ผลของข้อมูลจากสื่อออนไลน์ที่มีต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทย” โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน ผ่านแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ พบว่า ข้อมูลจากสื่อออนไลน์ด้านส่วนประสมทางการตลาดมีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวอยู่ในระดับมากทุกด้าน ส่วนด้านกลยุทธ์การตลาดเว็บไซต์ท่องเที่ยวไทยอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของข้อมูลจากสื่อออนไลน์ที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวในด้านส่วนประสมทางการตลาด

ระหว่างอายุ สถานภาพ การศึกษา อาชีพ และรายได้ พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ยกเว้นระหว่างเพศ พบว่า ไม่แตกต่างกัน

นิรมล สุวรรณพันธุ์ (2563) ได้ทำวิจัยเรื่อง “ทัศนคติที่มีต่อบล็อกเกอร์ด้านการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการรับรู้ข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกท่องเที่ยวในรูปแบบของการท่องเที่ยวคนเดียว (Solo Travel) ของกลุ่มผู้หญิงในเขตกรุงเทพมหานคร” โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน ผ่านแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่มีอายุ 31-35 ปี จบการศึกษาปริญญาตรี โสตร และเป็นพนักงานบริษัทเอกชน มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 15,001-30,000 บาท ชอบท่องเที่ยวภายในประเทศไทยในทุกโอกาส โดยเน้นทะเลมากที่สุด ชอบการถ่ายภาพ และมักวางแผนในการท่องเที่ยวเอง ใช้ระยะเวลาท่องเที่ยวแต่ละครั้ง 1-2 วัน ส่วนใหญ่ไม่เคยเดินทางคนเดียว และทัศนคติที่มีต่อบล็อกเกอร์ด้านการท่องเที่ยวและเนื้อหา (Content) ของบล็อกเกอร์มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยว

ปริญญา ตรีธัญญา และ ญัฐชยา กำแพงแก้ว (2565) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางปริมณฑล” โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 56 คน ผ่านแบบสัมภาษณ์ พบว่า อัตลักษณ์ชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางปริมณฑล จำแนกเป็น 2 ด้าน ได้แก่ อัตลักษณ์ด้านอาหารและอัตลักษณ์ด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิต ซึ่งปัญหาส่วนใหญ่ในการพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางปริมณฑล เกิดจากชุมชนต้องการสื่อประชาสัมพันธ์หลายรูปแบบภายใต้อัตลักษณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่นของแต่ละแห่ง ได้แก่ สื่ออินเทอร์เน็ต สื่อมวลชน สื่อสิ่งพิมพ์ อันส่งผลต่ออัตลักษณ์และการพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางปริมณฑล ซึ่งการพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์จะเป็นช่องทางในการช่วยให้การท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่มีอัตลักษณ์เฉพาะที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งแนวทางในการพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์โดยใช้อัตลักษณ์ชุมชน ควรมีสื่อวิทยุชุมชนสำหรับการรับข้อมูลข่าวสารในกลุ่มผู้สูงอายุ สื่อสิ่งพิมพ์ประเภทนิตยสารการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และแผ่นพับหรือโบชัวร์ที่ใช้ศิลปะการออกแบบแบบอินโฟกราฟฟิก ซึ่งมีผลต่อทัศนคติ ความคิดเห็น และพฤติ กรรมของผู้อ่าน นอกจากนี้ สื่อออนไลน์ เช่น การสร้างเพจแสดงถึงข้อมูลและอัตลักษณ์การท่องเที่ยวในชุมชน เป็นการช่วยประชาสัมพันธ์ให้ผู้คนเข้าถึงได้ง่ายมากที่สุด

โสภทร นาสวัสดิ์ (2564) ได้ทำวิจัยเรื่อง “รูปแบบของสื่อดิจิทัลที่ส่งผลกระทบต่อผู้สูงอายุ” โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 200 คน ผ่านแบบสอบถาม และกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 6 คน ผ่านการสนทนากลุ่ม พบว่า ผู้สูงอายุใช้สื่อทีวีดิจิทัลและใช้แอปพลิเคชันไลน์มากที่สุด โดยใช้ติดตามข่าวสารติดต่อสื่อสาร และความบันเทิง การสืบค้นข้อมูลที่นิยมมากที่สุดคือ Google โดยเข้าถึงโซเชียลมีเดียผ่านโทรศัพท์มือถือ ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจในการใช้สื่อดิจิทัลในระดับมาก โดยผลกระทบจากสื่อ

โทรทัศน์ดิจิทัลมีมากที่สุด รองลงมาคือโทรศัพท์มือถือและอินเทอร์เน็ต โดยผลกระทบของสื่อดิจิทัลต่อผู้สูงอายุคือ ได้รับข้อมูลได้ง่าย ทันสมัย รวดเร็ว และได้รับความเพลิดเพลิน

กิตติพงษ์ ประชาชิต (2563) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การรับรู้ของนักท่องเที่ยวที่มีต่อสื่อโฆษณาดิจิทัลส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชาวกูย จังหวัดศรีสะเกษ” โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 382 คน ผ่านแบบประเมิน แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ พบว่า การโฆษณาดิจิทัลรูปแบบ Banner Advertising มีค่าประสิทธิภาพในระดับดีมาก มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือภาพมีสีสันที่สวยงาม สื่อความหมาย มีเนื้อหา น่าติดตาม ขนาดช่องทางการเผยแพร่ พาดหัว กราฟิก ตัวอักษรและสีของโฆษณา มีความเหมาะสมสื่อถึงเอกลักษณ์และบริการของชุมชนได้ดี สื่อสารได้รวดเร็วตรงประเด็น องค์ประกอบศิลป์มีความงามและความสมดุลของภาพ ผลการประเมินประสิทธิภาพรูปแบบ Video Advertising อยู่ในระดับดีมาก เป็นสื่อโฆษณาดิจิทัลที่มีการดำเนินเรื่องอย่างเป็นลำดับ โดยมีการเคลื่อนไหวของพีซีเอ็นเตอร์ กล้อง เสียง มีความยาวทั้งสิ้น 1.30 นาที ผลการรับรู้มากที่สุดคือเรื่องราวของชาวกูยมีความน่าสนใจและน่าติดตาม ซึ่งงานวิจัยชิ้นนี้ชุมชนได้รับประโยชน์จากโฆษณาดิจิทัล 4 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านภาพลักษณ์และชื่อเสียง 2) ด้านการจำหน่ายสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน 3) ด้านการแสดงทางวัฒนธรรม และ 4) การท่องเที่ยวชุมชน

สายชล ปัญญาชิต และ ภูเบศ วนิชชานนท์ (2558) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของภาคใต้: การพัฒนาเส้นทางและผลกระทบ” โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 25 คน ผ่านแบบสัมภาษณ์และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม พบว่า แหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคใต้ส่วนใหญ่มีความพร้อมด้านภูมิทัศน์และการคมนาคม เพื่อการรองรับการท่องเที่ยวในระดับนานาชาติได้ อย่างไรก็ตาม รัฐบาลควรพัฒนามาตรฐานด้านแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์ การจัดการสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการจัดการสิทธิประโยชน์ในระยะยาว ควรมุ่งเน้นการพัฒนาให้เชื่อมโยงกับทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและวิถีชีวิตประชาชนในท้องถิ่น ควรพัฒนาเครือข่ายชุมชนด้านการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมขึ้น เพื่อประสานการทำงานกับภาคอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และสร้างสมดุลในการพัฒนาระหว่างเศรษฐกิจและวิถีชีวิต ตลอดจนวัฒนธรรมความเชื่อของประชาชนภาคใต้ดั้งเดิม

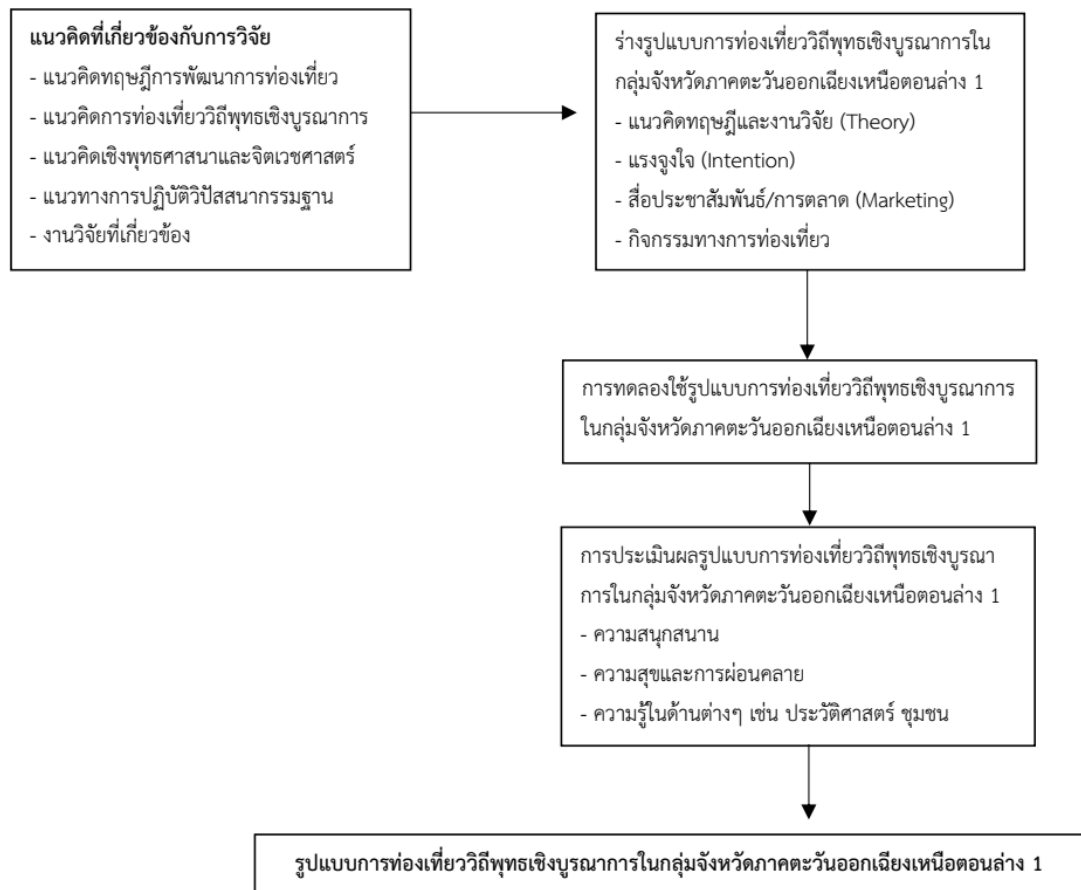
อรไท ครูธเวโซ และคณะ (2565) ได้ทำวิจัยเรื่อง “เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณเชื่อมโยงวิถีความเชื่อไทยในจังหวัดเชียงใหม่” โดยใช้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 30 คน ผ่านแบบสัมภาษณ์ และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม จำนวน 12 สถานที่ พบว่า ศักยภาพของสถานที่ท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณที่เอื้อต่อการสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงวิถีความเชื่อในจังหวัดเชียงใหม่ 3 ด้านคือ 1) การเข้าถึง 2) มีสิ่งอำนวยความสะดวก และ 3) มีสิ่งดึงดูดใจ เช่น อนุสาวรีย์ครูบาศรีวิชัย ร้อยหวารบาล บ้านเทวาลัย ศาลปู่แสะย่าแสะ วัดพระธาตุดอยคำ ศาลพระพิฆเนศ อาเขตเชียงใหม่ และวัดโลกโมฬี ซึ่งมีชื่อเสียงในโซคลาก การงาน และความรัก

จากการทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยค้นพบว่า Soft Power หรือพลังจูงใจ คือกลยุทธ์การสร้างควมนิยมด้วยการชักจูง โน้มน้าว ให้ผู้อื่นคล้อยตาม โดยใช้เสน่ห์แห่งวัฒนธรรม หรือภาพลักษณ์ที่ดี เช่น วิถีชีวิต อาหาร เครื่องดื่ม ศิลปะต่างๆ เป็นปัจจัยหลักทำให้เกิดความชื่นชม กระตุ้นให้เกิดการตัดสินใจและพร้อมที่จะร่วมมือ โดยผู้รับอิทธิพลไม่รู้สึถึงความขัดแย้ง ซึ่ง Global Soft Power Index ดัชนีจากการสำรวจศักยภาพทางด้านซอฟต์แวร์ในทุกมิติของประเทศต่างๆ ทั่วโลกจำนวน 121 ประเทศ ระบุว่า ประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 41 ด้วยความโดดเด่นเรื่องอาหาร ศิลปะวัฒนธรรม มรดกทางประวัติศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติ คนอัยาศัยดี เพราะมีทุนทางวัฒนธรรมที่มีศักยภาพแฝงอยู่มากมาย ซึ่งประเทศไทยมีนโยบายสนับสนุน Soft Power โดยมุ่งส่งเสริมวัฒนธรรม 5F ให้เป็นสินค้าส่งออกทางวัฒนธรรมสำคัญ ได้แก่ อาหาร (Food) ภาพยนตร์ (Film) แฟชั่น (Fashion) มวยไทย (Fighting) และเทศกาลประเพณี (Festival) เช่น กระแสความโด่งดังของละครพรหมลิขิต ส่งผลให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวชมโบราณสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อตามรอยพุดตานนางเอกของเรื่อง เกิดการกระตุ้นเศรษฐกิจภายในจังหวัด โลกออนไลน์มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนถึงละครเรื่องนี้ รวมทั้งชื่นชมตัวนักแสดงและผู้เขียนบท พร้อมกับได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ไทย อีกสิ่งสำคัญในการขับเคลื่อน Thailand Soft Power คืออาหารไทย นอกจากนี้ เว็บไซต์ CNN Travel จัดอันดับให้อาหารไทยเป็นอาหารที่ดีที่สุดอันดับ 8 ของโลก และ Taste Atlas Awards 2023/2024 ยกย่องให้อาหารไทย 5 เมนู ได้แก่ ผัดกะเพรา ข้าวซอย แกงพะแนง ต้มข่าไก่ และแกงมัสมั่น ติดอันดับ 100 เมนูอาหารที่ดีที่สุดในโลก และจัดอันดับให้ครัวไทยเป็นอันดับ 17 ใน 100 อันดับที่ดีที่สุดในโลก

นอกจากนี้แล้ว ความทุกข์เกิดจากการคิดแต่เรื่องอดีต แม้มีเงินทอง การงานที่ดี แต่เมื่อคิดถึงอดีตก็จะเศร้า แม้ว่ากาท่องเที่ยวช่วยเปลี่ยนสภาพการณ์เดิมๆ ที่เบื่อหน่าย ซึมเศร้า ไปสู่สิ่งแวดล้อมใหม่ๆ มีพลังในเชิงบวกมากขึ้น กระนั้นจิตใจก็แบ่งหน้าที่เป็น 2 แบบ ได้แก่ “คิดถึงอดีตและอนาคต” กับ “มีสติและปัจจุบัน” ถ้าสนใจอยู่กับปัจจุบันอย่างมีสติก็จะเลิกคิดวุ่นวายได้ ปัจจุบันมีการนำการปฏิบัติธรรมในพุทธศาสนามาใช้รักษาโรคต่างๆ ที่ยังรักษาไม่ได้ผลดีในวงการแพทย์แผนปัจจุบัน เช่น โรคซึมเศร้า ซึ่งก่อให้เกิดการสูญเสียในแง่สมรรถภาพในการทำงาน สุขภาพจิต คุณภาพชีวิต ค่ารักษาพยาบาล และเป็นสาเหตุของการฆ่าตัวตายในคนหนุ่มสาว โรคซึมเศร้าเป็นแล้วมีโอกาสเป็นซ้ำ ผู้ป่วยจะดำเนินชีวิตในสังคมค่อนข้างยาก มีคนป่วยเป็นโรคซึมเศร้ามากขึ้นทุกปี ทำให้เกิดการสูญเสียทางเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดอย่างหนึ่งคือ การเจริญสติเพื่อบำบัดโรคซึมเศร้าจะได้ผลดีกับผู้ที่มีการไม่รุนแรง หรืออาการทรงตัวมีสติมากขึ้นแล้ว หากอาการยังรุนแรงอยู่ควรรอให้สงบและทรงตัวก่อน และหากมีปมในใจในวัยเด็ก การเยียวยาบำบัดจิตใจได้สำนึกจะช่วยให้การฝึกเจริญสติได้ผลดีขึ้น

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาค้นคว้าแนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1” ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methodology) ระหว่างวิจัยเชิงปริมาณ (Quality Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเป็นการวิจัยในลักษณะของพหุเทศากรรมิ ซึ่งเป็นวิจัยที่มีลักษณะสำคัญ คือ เป็นการแสวงหาความรู้ โดยพิจารณาปรากฏการณ์ทางสังคมตามสภาพความเป็นจริง เพื่อหาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ของสภาพแวดล้อมนั้นๆ ซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลที่ต้องการอย่างหลากหลายจากกรณีศึกษาที่แตกต่างกัน เพื่อเปรียบเทียบและอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้คือ การท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 เพื่อจะนำไปสู่การพัฒนาารูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

การเลือกพื้นที่ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยพหุเทศากรรมิ ดังนั้นในการวิจัย ผู้วิจัยจึงต้องทำการคัดเลือกพื้นที่เพื่อเป็นสนามในการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ดังต่อไปนี้

พื้นที่ปฏิบัติการวิจัยประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยว 5 แห่ง ได้แก่

1) ชุมชนไท-ยวน อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา โดยมีรองผู้อำนวยการรัฐชัย พันธุ์แก้ว เป็นตัวแทนคณะทำงานศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไท-ยวน

2) วัดธรรมจักรเสมาราม อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งมีพระพุทธรูปปางไสยาสน์อายุกว่า 1300 ปี ก่อด้วยหินทรายที่เก่าแก่และใหญ่ที่สุดของประเทศไทย ยาว 13.30 เมตร สูง 2.80 เมตร สร้างขึ้นราว พ.ศ. 1200

3) อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี (ย่าโม) อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

4) วัดศิลาอาสน์ ภูเขาพระ บ้านนาโกะซา ตำบลนาเสียว อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ภูเขา หมายถึง ภูเขาเตี้ยๆ ที่มีรอยสลักหินพระพุทธรูปนั่งขัดสมาธิ 9 องค์ องค์ใหญ่ที่สุดเรียกว่า พระเจ้าองค์ดี เป็นพระพุทธรูปแบบอุทองอายุราว พ.ศ. 1701-พ.ศ. 1900 มีรอยพระบาทขนาด 1.20 x 0.80 เมตร และบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ซึ่งมีน้ำตลอดปี โดยจะนำมาประกอบพิธีสำคัญของประเทศ กรมศิลปากรขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน-โบราณวัตถุเมื่อ 8 มีนาคม พ.ศ. 2478 สภาพแวดล้อมเหมาะแก่การปฏิบัติธรรมจึงมีเกจิหลายองค์มา เช่น พระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต หลวงปู่แหวน

5) อนุสาวรีย์เจ้าพ่อพญาแล อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

โดยในการเลือกพื้นที่วิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

1) ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 โดยศึกษาจากหนังสือ เอกสาร และข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต รวมทั้งได้ติดต่อประสานข้อมูลอื่นๆ จากหน่วยงานและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 พบว่า มีจำนวนหลายแห่ง เช่น สวนลุงไกร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ชุมชนไทยวน อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา วัดธรรมจักรเสมาราม อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา บ้านสมานฉันท์ อำเภอคง จังหวัดนครราชสีมา วัดศิลาอาสน์ ภูพระ อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ชุมชนบ้านบึงสิบลี อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ ชุมชนบ้านม่วงทะเล อำเภอแคนดง จังหวัดบุรีรัมย์

2) จากรายชื่อการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นและได้พิจารณาเลือกการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ พร้อมกับทำการศึกษานำร่องการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ของการวิจัยครั้งนี้ และช่วยให้ผู้วิจัยสามารถเขียนแผนการดำเนินการวิจัยและประเด็นสำคัญที่ต้องการวิจัย โดยการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 ที่ผู้วิจัยใช้เป็นพื้นที่ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ชุมชนไทยวน อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา วัดธรรมจักรเสมาราม อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี (ย่าโม) อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา วัดศิลาอาสน์ ภูพระ อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ และอนุสาวรีย์เจ้าพ่อพญาแล อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

ขอบเขตด้านประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลหลัก

1 การวิจัยเชิงปริมาณ

1.1 ประชากร (Population)

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณครั้งนี้ คือ นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เข้ามาท่องเที่ยว จ.นครราชสีมา จ.ชัยภูมิ จ.บุรีรัมย์ และ จ.สุรินทร์ จำนวน 10,857,017 คน ซึ่งเป็นข้อมูลจากกองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ประจำปี 2565

1.2 กลุ่มตัวอย่าง (Sample)

สำหรับขนาดกลุ่มตัวอย่าง (Sample Size) ที่เป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย ทำการเก็บข้อมูลจากการสำรวจความคิดเห็นโดยการใช้แบบสอบถาม ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างสำหรับการศึกษาโดยใช้สูตรการคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างตามหลักการของ Taro Yamane ที่ระดับความน่าเชื่อถือร้อยละ 95 ความคลาดเคลื่อนที่ร้อยละ ± 5 ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

เมื่อ

n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N = จำนวนหน่วยประชากร

e = ความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้

ดังนั้น ขนาดกลุ่มตัวอย่างจะเท่ากับ 400 คน

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ

2.1 ผู้แทนจากศาสนสถาน 15 แห่ง ในจังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งมีสิ่งแวดล้อมสัปปายะหลัก 7 ประการ ได้แก่

- 1) อาวาสสัปปายะ หมายถึง ไม่พละุกพละ่าน
- 2) โคจรสัปปายะ หมายถึง มีชุมชนที่มีอาหารบริบูรณ์อยู่ไม่ไกลไม่ไกลเกินไป
- 3) ภัตสัปปายะ หมายถึง การพูดคุยที่เหมาะสม
- 4) บุคคลสัปปายะ หมายถึง มีท่านผู้ทรงคุณธรรม ทรงภูมิปัญญาเป็นที่ปรึกษา
- 5) โภชนสัปปายะ หมายถึง อาหารที่เกื้อกูลต่อสุขภาพ
- 6) อุดุสัปปายะ หมายถึง อากาศไม่หนาวหรือไม่ร้อนเกินไป
- 7) อิริยาปถสัปปายะ หมายถึง จงกรม นิ่ง ตลอดจนมีการเคลื่อนไหวที่พอดี

2.2 ผู้แทนชุมชนหรือสถานที่ท่องเที่ยว 5 แห่ง ในจังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดสุรินทร์

ขั้นตอนในการวิจัย

เพื่อให้การวิจัยดำเนินไปตามระเบียบและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้ ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินการวิจัยออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจข้อมูลพื้นฐานสำหรับการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการสำหรับกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 การดำเนินการในขั้นนี้เป็นลักษณะของการวิจัย (Research) คือ การวิจัยเชิงสำรวจเพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานต่างๆ ที่จะนำมาสร้างรูปแบบและใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่จะนำมาสร้างรูปแบบ

ตารางที่ 1 วิธีและขอบเขตการศึกษาวิจัย (ขั้นตอนที่ 1)

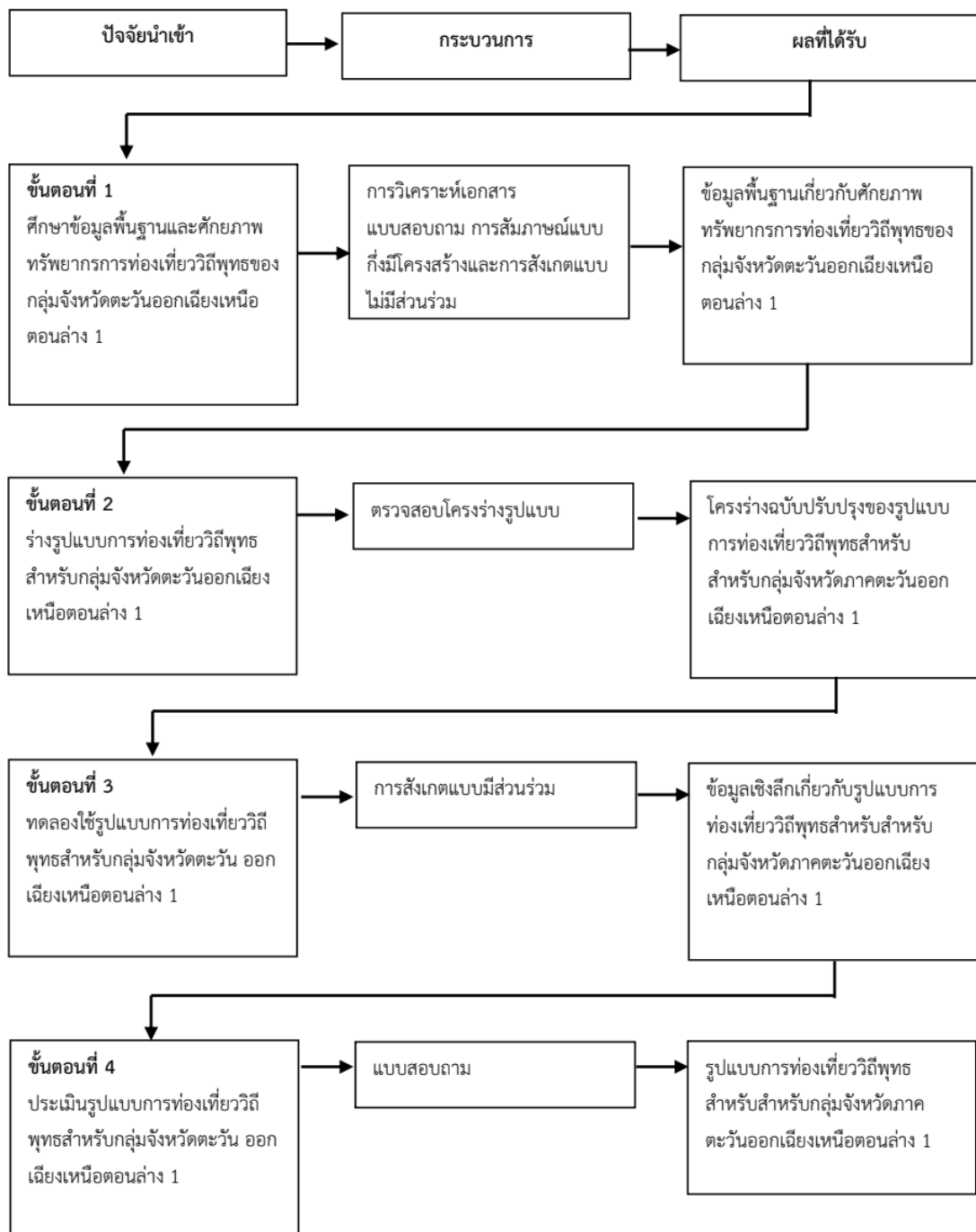
ประชากร-กลุ่มตัวอย่าง	วิธีการสุ่ม ตัวอย่าง	จำนวน (คน)	เครื่องมือที่ใช้	การวิเคราะห์ข้อมูล
นักท่องเที่ยว	การเลือกตัวอย่าง แบบสะดวก	400	แบบสอบถาม	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน ค่าเฉลี่ย
ผู้แทนจากชุมชนในกลุ่ม จังหวัดตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนล่างกลุ่ม 1	การเลือกตัวอย่าง แบบเจาะจง	5	การสัมภาษณ์แบบกึ่ง โครงสร้างและการ สังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม	การวิเคราะห์เชิง เนื้อหา
ผู้แทนจากศาสนสถานใน กลุ่มจังหวัดตะวันออกเฉียง เหนือตอนล่างกลุ่ม 1	การเลือกตัวอย่าง แบบเจาะจง	15	การสัมภาษณ์แบบกึ่ง โครงสร้างและการ สังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม	การวิเคราะห์เชิง เนื้อหา

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างรูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการสำหรับกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 การดำเนินการในขั้นนี้เป็นลักษณะของการพัฒนา (Development) โดยสร้างรูปแบบให้สอดคล้องกับข้อมูลพื้นฐานที่ได้จากการสังเคราะห์ในขั้นตอนที่ 1 ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนย่อย คือ การสร้างโครงร่างรูปแบบ การตรวจสอบโครงร่างรูปแบบ และการปรับปรุงแก้ไขโครงร่างรูปแบบ

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้รูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการสำหรับกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 การดำเนินการในขั้นนี้เป็นลักษณะของการวิจัย (Research) เป็นการนำรูปแบบฉบับร่างไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวจำนวน 8 คน หาความสอดคล้อง (Relevance) และความครอบคลุม (Coverage) ของรูปแบบว่าสามารถทำให้นักท่องเที่ยวบรรลุเป้าประสงค์และเกิดความพึงพอใจครบถ้วนหรือไม่

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินรูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการสำหรับกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 การดำเนินการในขั้นนี้เป็นลักษณะของการพัฒนา (Development) เป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องหลังจากการทดลองใช้รูปแบบกับนักท่องเที่ยวและเก็บข้อมูลในภาคสนามแล้ว โดยทำการประเมินผลหลังจากใช้รูปแบบแล้ว (Summative Evaluation) ผ่านแบบสอบถาม (Questionnaire) จากนั้นจะทำการสังเคราะห์เพื่อศึกษาว่ารูปแบบเป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่

ภาพที่ 2 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานและศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานและศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

1. วิธีการดำเนินการวิจัย

1.1 การวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) ผู้วิจัยใช้การวิจัยเอกสารในการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ผลงานวิจัย ผลงานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยววิถีพุทธ อันได้แก่ หนังสือ เอกสาร บทความ งานวิจัย ตำราแผ่นพับ สื่อ และเว็บไซต์ต่างๆ โดยทำการรวบรวมข้อมูล และทำการบันทึกข้อมูลที่ต้องการไว้เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบในการศึกษา ออกแบบและกำหนดวิธีวิจัยเอกสาร

1.2 ศึกษาสภาพปัจจุบันและศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีพุทธของกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยว ใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบสะดวก (Convenience Sampling) จำนวน 400 คน ซึ่งมีคุณสมบัติ ดังนี้ เป็นผู้ที่มีอายุ 18-60 ปี มีการเดินทางท่องเที่ยวไปยังกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 ภายใน 10 ปี ที่ผ่านมา กลุ่มผู้แทนจากศาสนสถาน 15 แห่ง และผู้แทนจากชุมชนหรือสถานที่ท่องเที่ยว 5 แห่ง ซึ่งใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนและรอบด้านที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการความจำเป็นที่แท้จริงของนักท่องเที่ยว

1.3 ดำเนินการสำรวจชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการสำหรับกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นจากแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและพัฒนาให้สอดคล้องเหมาะสมกับการศึกษา ซึ่งในแต่ละขั้นตอนประกอบด้วยแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

2. การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้นำแนวทางแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความครอบคลุมและความตรงของเนื้อหาให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ แล้วนำแนวทางแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญที่ตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย และนำเสนอคณะกรรมการ ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบความสมบูรณ์ของคำถาม จากนั้นนำไปทดลองใช้กับนักท่องเที่ยว นำกลับมาปรับปรุงก่อนนำไปใช้จริงในภาคสนาม ใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้องและ

เชื่อถือได้ (Valid and Reliability) เพื่อพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ได้นั้นถูกต้องหรือไม่ โดยใช้หลายวิธีในการเก็บรวบรวมข้อมูลในประเด็นเดียวกัน จนกระทั่งได้ความคิดหรือข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นหรือเรื่องนั้นๆ ออกมาตามที่คนส่วนใหญ่เข้าใจหรือรู้สึก กล่าวโดยสรุปคือ วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในการตรวจสอบข้อมูล ได้แก่ 1) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) 2) การตรวจสอบสามเส้าตามทฤษฎี (Theory Triangulation) และ 3) การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) (Denzin, 1988)

2.1 การรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล เอกสารงานวิจัย ผลงานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยววิถีพุทธ ทั้งเอกสาร หนังสือ ตำรา แผ่นพับ สื่อ และเว็บไซต์ต่างๆ ด้วยตนเอง

2.2 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)

3. แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

เพื่อสอบถามข้อมูลพื้นฐานด้านศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยศึกษาข้อมูลพื้นฐานด้านการท่องเที่ยววิถีพุทธจากนักท่องเที่ยว ผู้แทนจากศาสนสถาน และผู้แทนจากชุมชนหรือสถานที่ท่องเที่ยว

3.1 แบบสอบถาม

3.1.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวทั่วไป ใช้การเลือกแบบสะดวก (Convenience Sampling) จำนวน 400 คน ซึ่งมีคุณสมบัติ ดังนี้ เป็นผู้ที่มีอายุ 18-60 ปี มีการเดินทางท่องเที่ยวไปยังกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 ภายใน 10 ปีที่ผ่านมา

3.2 แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

3.2.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นกลุ่มผู้แทนจากศาสนสถานซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์ มีความรู้และความเข้าใจพุทธศาสนา ใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) จำนวน 15 คน และกลุ่มผู้แทนจากชุมชนหรือสถานที่ท่องเที่ยว ที่มีความเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวชุมชนภายในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 ใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) จำนวน 5 คน โดยใช้การเลือกจากการกำหนดคุณสมบัติ โดยมีหลักเกณฑ์ในทางเทคนิคที่ใช้การขอความคิดเห็นจากผู้มีประสบการณ์ตรง เป็นวิธีการขั้นตอนการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลจากผู้ที่มีประสบการณ์เฉพาะด้าน หรือข้อสังเกตจากผู้มีประสบการณ์ช่วยในการวิเคราะห์รายละเอียด นอกจากนี้ผู้วิจัยได้กำหนดคุณสมบัติตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญในเบื้องต้น

4. ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือในการวิจัย

1) ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นโดยศึกษาหลักการทฤษฎีเกี่ยวกับการสืบค้นข้อมูลจากสารสนเทศและเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวคิดและเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือ

2) สร้างเครื่องมือโดยการศึกษาลักษณะการสร้างแบบสอบถามแล้วกำหนดประเด็นและขอบเขตคำถามด้วยการจัดเก็บหมวดหมู่ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย แล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาแบบสอบถามเบื้องต้น

3) นำแบบสอบถามไปเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา ภาษา และการวัดประเมินผล ดังนี้

3.1 รองศาสตราจารย์ ดร. ชญานิศวรร โคโณะ ตำแหน่ง อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

3.2 อาจารย์ ดร. กนกวรรณ ตั้งจิตนุสรณ์ ตำแหน่ง อาจารย์วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3.3 อาจารย์ ดร. อำนาจ ทวีแสงรุ่งโรจน์ ตำแหน่ง อาจารย์พิเศษ คณะบริหารธุรกิจ สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์

หลังจากนั้นนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถาม (Index of Item Objective Congruence: IOC) โดยกำหนดเกณฑ์พิจารณา ดังต่อไปนี้

เห็นว่าสอดคล้อง	ให้คะแนน	+1
ไม่แน่ใจ	ให้คะแนน	0
เห็นว่าไม่สอดคล้อง	ให้คะแนน	-1

การวิเคราะห์ข้อมูลความเหมาะสมสอดคล้องของแบบวิเคราะห์เอกสารที่ใช้ในการศึกษาความต้องการโดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง (IOC) คำนวณตามสูตร (Hemphill & Westie, 1950)

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

$\sum R$ = ผลรวมคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

N = จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

นำข้อมูลที่รวบรวมความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญมาคำนวณหาค่า IOC โดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence) ของผู้เชี่ยวชาญมาคำนวณหาค่า IOC ทั้งนี้ผู้วิจัยเลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC มากกว่า 0.5 มาใช้เป็นข้อคำถามจากผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน ซึ่งได้ตรวจสอบแบบสอบถามแล้วเห็นว่า แบบสอบถามทุกข้อที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีความเที่ยงตรงของเนื้อหา ครอบคลุมในแต่ละด้านและครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย ส่วนข้อที่มีค่า IOC ต่ำกว่า 0.5 ผู้วิจัยได้นำมาปรับแก้ไขต่อไปตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ โดยความเที่ยงตรงตามขอบเขต

ของเนื้อหา (Content) ความเที่ยงตรงตามโครงสร้าง (Construct Validity) และความเหมาะสมในด้านภาษา (Wording) ของข้อคำถามในเครื่องมือมีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.67-1.00 ซึ่งถือว่าใช้ได้

4) ปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามเกี่ยวกับรายละเอียดของคำถามให้มีความชัดเจนสามารถสื่อความหมายได้ง่ายตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน แล้วนำไปทดลองใช้ (try-out) กับกลุ่มตัวอย่างที่มีคุณลักษณะเดียวกันกับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 30 คน แล้วหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยหาสัมประสิทธิ์แอลฟาของ Cronbach ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.728

5) ปรับปรุงเครื่องมือจากผลการทดลองแล้วนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ทั้งนี้ แบบสอบถาม การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมจะเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำไปวิเคราะห์ ทำให้สามารถสืบค้นเรื่องราวให้ได้คำตอบจากผู้ให้ข้อมูล สิ้นสุดลงเมื่อได้ข้อมูลที่สามารถตอบวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งได้ออกแบบแนวคำถามไว้ล่วงหน้าบางส่วน เป็นคำถามที่เกี่ยวข้องกับตัวแปร รวมทั้งข้อคำถามเฉพาะ ขึ้นอยู่กับความรู้ ประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูล โดยมีประเด็นการสัมภาษณ์ ได้แก่ 1) ภาพรวมทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชนในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 2) สถานการณ์การท่องเที่ยวของชุมชนในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 3) ความต้องการและความคาดหวังในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 และ 4) ปัญหาและอุปสรรคของการท่องเที่ยวของชุมชนในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

5. การเก็บรวบรวมข้อมูลและการตรวจสอบ

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่างๆ เพื่อนำมาทำการวิเคราะห์ประกอบด้วยแบบสอบถาม การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการเก็บข้อมูลทุติยภูมิมาจากการทบทวนวรรณกรรม แนวคิด ทฤษฎี ผลงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศ บทความทางวิชาการ การสัมมนา ตำรา เอกสาร วารสาร รวมทั้งเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องเป็นข้อมูลเสริมเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์เชิงเนื้อหาให้ครอบคลุมทุกมิติ และเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์การวิจัยอย่างเป็นรูปธรรมสำหรับแบบสอบถามจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล จำนวน 400 คน ซึ่งเลือกจากคุณลักษณะเฉพาะและพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวศักยภาพสูง ได้แก่ มีความเรียบง่ายในการเดินทาง ใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการหาข้อมูลเดินทางท่องเที่ยวด้วยตนเอง ต้องการได้รับประสบการณ์ความดีมีแท้ของท้องถิ่นร่วมกับชุมชนและร่วมประเพณีท้องถิ่น รวมทั้งนิยมพักผ่อนอยู่ท่ามกลางธรรมชาติ และการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล จำนวน 20 คน โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบรายบุคคลแบบเผชิญหน้า (Face to Face) โดยผู้วิจัยจะนัดกับผู้ให้ข้อมูลเพื่อเข้าไปสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง โดยมีการขออนุญาตอย่างเป็นทางการ กำหนดวัน เวลา และสถานที่ โดยใช้เครื่อง

บันทึกเสียงร่วมกับการจดบันทึกที่ผู้วิจัยจัดเตรียมขึ้น เพื่อให้ได้ข้อมูลรายละเอียด ข้อเท็จจริงของความคิดเห็น และข้อเสนอแนะของผู้ให้ข้อมูล

ผู้วิจัยจะดำเนินการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ได้แก่ บุคคล เวลา และสถานที่ ดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลประเภทเอกสาร ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลประเภทเดียวกันจากแหล่งข้อมูลหลายแหล่ง เพื่อตรวจสอบว่าตรงกันหรือไม่ รวมถึงความสอดคล้องกันของข้อมูลการวิเคราะห์เอกสาร ถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการวิจัยครั้งนี้ โดยการวิจัยเอกสารเป็นการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารประเภททุติยภูมิ ในส่วนของการเก็บรวบรวมข้อมูล มีการใช้ข้อมูลภาคสนามของแต่ละกรณีด้วย

2. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ผู้วิจัยดำเนินการตรวจสอบข้อมูลด้วยการใช้คำถามเดียวกันหลายๆ คน เปรียบเทียบคำตอบกับข้อมูลที่ได้จากเอกสาร บทความวิชาการ รายงาน การสัมมนา และงานวิจัยต่างๆ นอกจากนี้ยังได้ข้อมูลจากการสังเกตสภาพความเป็นจริง พร้อมทั้งการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยเทคนิคสามเส้า (สุภางค์ จันทวานิช, 2556) ในการตรวจสอบข้อมูลเพื่อความถูกต้อง

การจัดระเบียบข้อมูล ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่นำมาแยกแยะตามเนื้อหา รวมทั้งจัดหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ ตามกระบวนการรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร (Documentary research) ตามประเด็นที่ทำการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง โดยเทียบเคียงตามแนวคิดและทฤษฎีเพื่อให้การนำเสนอเนื้อหาเกิดความสมบูรณ์และชัดเจนเป็นรูปธรรม สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลในสนามต้องทำไปพร้อมกับการเก็บข้อมูล โดยผู้วิจัยต้องศึกษาและทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้กับกรอบความคิด ตัวแปร และทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อที่จะได้เข้าใจความหมายของข้อมูล รวมถึงสามารถแยกแยะข้อมูลที่เก็บจากผู้ให้ข้อมูล ในการวิเคราะห์ข้อมูลในระดับนี้ต้องการผลการวิเคราะห์ว่า ข้อมูลที่ได้รับมีความหมายอยู่ในกรอบที่สร้างไว้หรือนอกกรอบ และอยู่ในกลุ่มของตัวแปรใด การตรวจสอบข้อมูลที่ได้รับต้องมีการตรวจสอบโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อหาความเชื่อถือได้ ความครบถ้วน และกำจัดข้อมูลหรือการลดทอนข้อมูล คือ การตัดข้อมูลที่ไมเกี่ยวข้องกับการวิจัยออกไป เพื่อให้สามารถทำการวิเคราะห์ได้อย่างถูกต้องและง่าย แต่ต้องพิจารณาให้ตีว่าข้อมูลที่ตัดออกไปไม่เกี่ยวข้องจริงๆ การทำรหัสข้อมูล (coding) วัตถุประสงค์ในการทำรหัสข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้เพื่อใช้สำหรับนับ แสดงถึงความสำคัญของตัวแปรในการวิเคราะห์สาระการทำรหัสข้อมูลเริ่มจากการนำข้อมูลจากข้อสรุปชั่วคราวที่แบ่งไว้เป็นหมวดหมู่ตามตัวแปรที่ได้กำหนดไว้แล้ว นำมาแยกย่อยเป็นประโยคที่เข้าใจได้ เลือกคำหรือข้อความที่เป็นแก่นของประโยคนั้นๆ ออกมาพร้อมให้ความหมาย เพื่อที่จะได้รู้ความหมายในภายหลัง จัดกลุ่มของคำหรือประโยคตามความหมายทางรูปธรรมไว้เป็นกลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มอาจจำนวนไม่เท่ากัน ซึ่งจำนวนที่นับ

ได้จะแปรรูปไปเป็นน้ำหนักของความสำเร็จ เมื่อรวมทั้งกลุ่มตามที่แยกไว้ก็จะเป็นน้ำหนักความสำเร็จของตัวแปรนั้นๆ

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยรูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 ใช้เทคนิคการวิเคราะห์ทางสถิติ ดังต่อไปนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้เชี่ยวชาญ

2. วิเคราะห์รูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาค

ตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 โดยการวิเคราะห์เอกสารและเนื้อหา

ขั้นตอนที่ 2 เป็นการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการสำหรับกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

วัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการสำหรับกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 วิธีดำเนินการในการวิจัยในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 นำมาร่างเป็นรูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการสำหรับกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 ซึ่งประกอบไปด้วยลักษณะการเดินทาง สถานที่ท่องเที่ยว กิจกรรมภายในชุมชน ศาสนสถาน ต้นทุน และราคาขาย หลังจากนั้นจึงนำร่างรูปแบบไปขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษา และให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้รูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการสำหรับกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

วัตถุประสงค์เพื่อทดลองรูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการสำหรับกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

1. วิธีดำเนินการ

1. คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบอาสาสมัคร (Volunteer Sampling) จำนวน 8 คน ซึ่งมีคุณสมบัติ ดังนี้ เป็นผู้ที่มีอายุ 18-60 ปี มีการเดินทางท่องเที่ยวไปยังกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 ภายใน 10 ปีที่ผ่านมา และมีความสนใจในการปฏิบัติธรรม

2. ทำการนัดหมายวันและเวลาเพื่อทดลองใช้รูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการสำหรับกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 กับกลุ่มตัวอย่าง

3. นำกลุ่มตัวอย่างทดลองใช้โปรแกรมการเดินทางซึ่งสอดคล้องกับร่างรูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการสำหรับภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 โดยผู้วิจัยได้เข้าร่วมเป็นผู้สังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บข้อมูลจากภาคสนามแบบมีส่วนร่วมและการสังเกต

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินรูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการสำหรับกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

วัตถุประสงค์เพื่อทำการประเมินผลหลังจากใช้รูปแบบและเก็บข้อมูลในภาคสนามแล้ว (Summative Evaluation) ผ่านแบบสอบถาม วิเคราะห์ระดับความพึงพอใจในรูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการสำหรับกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จากนั้นจะทำการสังเคราะห์เพื่อศึกษาว่ารูปแบบเป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่

1. ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือในการวิจัย

- 1.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ
- 1.2 คัดเลือกหัวข้อประเมินที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของเนื้อหาวิจัยเรื่องรูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ นำให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่านตรวจสอบ
- 1.3 จัดทำร่างแบบประเมินความพึงพอใจในประเด็นที่เห็นว่า มีความสำคัญต่อรูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ นำให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่านตรวจสอบ
- 1.4 ปรับปรุงแก้ไขหัวข้อประเมินตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเหมาะสม ความครอบคลุมเนื้อหาของเครื่องมือวิจัยอีกครั้ง

2. แบบสอบถาม

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวซึ่งได้ทดลองการใช้รูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการสำหรับกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 ในขั้นตอนที่ 3

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การประเมินรูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 ใช้เทคนิคการวิเคราะห์ทางสถิติ ดังต่อไปนี้

2.1 วิเคราะห์เนื้อหาข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ แล้วนำเสนอ เขียนรายงานด้วยการพรรณนาประกอบตัวอย่าง

2.2 วิเคราะห์หาค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้จากแบบสอบถาม โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป

2.3 นำผลจากการวิเคราะห์มาจัดหมวดหมู่ เพื่อตอบผลความพึงพอใจในรูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการสำหรับกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันหรือสภาพทั่วไปของการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 2. เพื่อพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 3. เพื่อประเมินรูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methodology) ระหว่างวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันหรือสภาพทั่วไปของการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

ขั้นตอนที่ 2 ผลการศึกษาลักษณะพื้นฐาน พฤติกรรม และสุขภาพจิตของกลุ่มตัวอย่าง

ขั้นตอนที่ 3 ผลการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

ขั้นตอนที่ 4 นำเสนอผลการประเมินรูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

จากการวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 จำนวน 20 คน โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย 1) ประชาชน ชุมชน สมาชิกในชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชน บุคคลซึ่งได้รับการยอมรับและเคารพนับถือจากคนในชุมชนว่ามีความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนผู้แทนจากแหล่งท่องเที่ยวซึ่งได้รับการยอมรับให้มีบทบาทเป็นผู้นำด้านการท่องเที่ยว และ 2) ผู้แทนจากศาสนสถานซึ่งมีสิ่งแวดล้อมสงบร่มเย็น ทั้งนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 โดยแยกตามประเด็นในการศึกษาที่มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันหรือสภาพทั่วไปของการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

จากการศึกษาสภาพปัจจุบันหรือสภาพทั่วไปของการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ:
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 ผู้วิจัยได้ศึกษาจากข้อมูลต่างๆ จากการทบทวน
เอกสารที่เกี่ยวข้อง จากการสังเกตการณ์และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการ
ท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 จากนั้นจึงนำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์
และสามารถนำมาสรุปผลเป็นข้อมูลสภาพปัจจุบันหรือสภาพทั่วไปของการท่องเที่ยววิถีพุทธได้
ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 สภาพทั่วไปของชุมชนซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัด ตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือยูเนสโก
(UNESCO) ได้รับรองให้จังหวัดนครราชสีมาเป็นอุทยานธรณีโลก (Geopark) เมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม
พ.ศ. 2566 ถือเป็นอุทยานธรณีโลกแห่งที่ 2 ของประเทศไทย เป็นเมืองที่ 4 ของโลกต่อจากประเทศ
อิตาลี เกาหลีใต้ และจีน และเป็นเมืองแห่ง 3 มงกุฎหรือทริปเปิลคราวน์ (Triple Crown) ได้แก่
มรดกโลก (ดงพญาเย็นเขาใหญ่) มนุษย์และชีวมณฑล (สะแกกราช) และโคราชจีโอพาร์ค ซึ่งสนาม
ประเพณีทั้งหมดตั้งอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอเมือง อำเภอสีคิ้ว อำเภอสูงเนิน อำเภอขามทะเลสอ และ
อำเภอเฉลิมพระเกียรติ นอกจากนี้ จังหวัดชัยภูมิมีแผนที่จะพัฒนาและผลักดัน “ชัยภูมิจีโอ
พาร์ค” (Chaiyaphum Geopark) ให้เป็นอุทยานธรณีระดับโลกและระดับประเทศเช่นกัน โดยขอบ
เขตของ “ชัยภูมิจีโอพาร์ค” (Chaiyaphum Geopark) ใช้แนวเขตของอำเภอรวม 8
อำเภอ ประกอบด้วย อำเภอบ้านขัว อำเภอคอนสาร อำเภอหนองบัวแดง อำเภอภักดีชุมพล อำเภอ
เกษตรสมบูรณ์ อำเภอหนองบัวระเหว อำเภอเทพสถิต และอำเภอเมืองชัยภูมิ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงได้
ทำการคัดเลือก 5 ชุมชน ได้แก่

1) ศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไท-ยวน นครจันทิก อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา

นครราชสีมาเป็นดินแดนที่มีอาณาเขตมากที่สุดของประเทศไทย จึงทำให้มีความ
หลากหลายทางด้านกลุ่มชาติพันธุ์และวัฒนธรรม แต่ด้วยกาลเวลาและปัจจัยต่างๆ จึงทำให้วัฒนธรรม
ของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์เริ่มจางหายไป แต่ยังมีชุมชนหนึ่งที่ยังคงเก็บรักษามรดกทางวัฒนธรรมเอาไว้
ณ อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งมีความชำนาญในการผลิต “จีนยวน” ซึ่งเป็นมรดกทางภูมิ
ปัญญาที่ติดตัวชาวไทยวนมาตั้งแต่อดีต มีลวดลายทางขวางอันเป็นเอกลักษณ์ที่สืบทอดกันมานับ
200 กว่าปี นอกจากนี้ ยังมีการอนุรักษ์ขนมลิ้นหมาซึ่งเป็นขนมพื้นบ้านที่หาทานยาก มีสีม่วงดำ เป็น
แผ่นทำจากแป้งข้าวเหนียวดำ ทางภาคเหนือเรียกว่า “เข้าก้า” หรือ “ขนมเป็ยง” ซึ่งหมายถึงเศษข้าว

หักที่เหลือจากการสีข้าว ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รับจ้าง และรับราชการ พืชผลทางการเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ ข้าว รับจ้าง และรับราชการ งานประเพณี ได้แก่ สงกรานต์ ลอยกระทง กระจ่างสารท เทศน์มหาชาติ และงานพ่อพญาสีเขี้ยว

“พ่อพญาสีเขี้ยว” เป็นชื่อที่ชาวไท-ยวนบ้านสีคิ้วให้ความเคารพในฐานะเสื่อบ้านเสื่อเมือง เป็นดวงวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ที่ปกป้องคุ้มครองลูกหลานเมืองสีคิ้ว ตำนานพ่อพญาสีเขี้ยวได้เล่าผ่านร่างทรงว่า พ่อพญาสีเขี้ยวเป็นเจ้าของเมืองเชียงแสนเมื่อหลายพันปีก่อน ประสูติเมื่อ จ.ศ. 23 สวรรคตเมื่อ จ.ศ. 115 รวมสิริพระชนม์ 92 พรรษา เสด็จพ่อทรงพระนามว่า “พระเจ้าพรหมจันทรา” เป็นผู้มีเชื้อสายยักษ์ เสด็จแม่ทรงพระนามว่า “พระนาครีทราวดี” มีเชื้อสายนาคราช ทรงมีพี่น้อง 4 พระองค์ คือ 1. พระนางกัณฐกาลาวัดย์ 2. เจ้าฟ้าทัตตาเทวัญ (พ่อพญาสีเขี้ยว) 3. เจ้าฟ้าอิทธิธังเทวัญ 4. พระธิดาสิริวันทา (เจ้าแม่ตองเขี้ยว) เชียงแสนมีความอุดมสมบูรณ์ ปกครองแบบพ่อปกครองลูก ต่อมากองทัพฝรั่งเศสเผาเมืองเชียงแสน พระเจ้าพรหมจันทรา พระนางศรีทราวดี พระนางกัณฐกาลาวัดย์ และเจ้าฟ้าอิทธิธังเทวัญสิ้นชีพ เจ้าฟ้าทัตตาเทวัญพร้อมมเหสีชายขาว คือพระนางบัวผา พระนางบัวเผื่อน พระเจ้าน้อยยาเธอพระธิดาสิริวันทา ทหารเอก และชาวบ้านหนีโดยล่องแพตามลำน้ำโขงจนมาถึงสันทราย ปัจจุบันคืออำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย และหาที่สร้างบ้านเมืองจนมาถึงภูเขาดงพญาไฟใกล้ลำตะคอง ซึ่งเต็มไปด้วยป่าสะแกจึงเรียกว่า “ทับสะแก”

เจ้าฟ้าทัตตาเทวัญมีโอรสกับพระนางบัวผา 1 องค์ชื่อเจ้าฟ้าสร้อยทับฟ้า และมีโอรสกับพระนางบัวเผื่อน 1 องค์ชื่อเจ้าชายสร้อยปิ่นเพชร วันหนึ่งเจ้าฟ้าทัตตาเทวัญได้ฝันว่า พระอินทร์ตรัสว่า “ชะตาบารมีของท่านเป็นเกณฑ์ชะตาถิ่นบ้านถิ่นเมือง ขอให้จงไปถือศีลปฏิบัติธรรม ณ เขาพระวิหาร 2 ปี แล้วจะพ้นชะตาร้ายเป็นเจ้าเมืองผู้ยิ่งใหญ่ที่เจริญไปด้วยเมตตาบารมี” เจ้าฟ้าทัตตาเทวัญมีจิตมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติตาม จึงเสด็จไปเขาพระวิหารพร้อมด้วยทหารเอก อธิฐานเป็นเพศพรหมจรรย์ได้เดือนครึ่ง แต่เกิดอยากเสวยเนื้อสัตว์มากจึงลาเพศพรหมจรรย์กลับมาบ้านเมืองของตนตลอดทางไม่สามารถหาเนื้อสัตว์ได้ จนถึงบ้านบุงลำไย เห็นชายหญิงผ่านมา พระองค์ปรึกษาทหารเอกว่า “เราอยากเสวยเนื้อสัตว์ถึงกับยอมสละเพศพรหมจรรย์ ตลอดทางไม่สามารถหาเนื้อสัตว์ได้ จำเราจะลองเสวยเนื้อมนุษย์สักครั้ง” จึงให้ทหารเอกลวงชายหญิงมาฆ่า คำแรกที่เสวยเนื้อมนุษย์ผู้ชาย มีความเหนียวหยาบกระด้าง คำที่สองเสวยเนื้อมนุษย์ผู้หญิง มีรสชาติหวานเนื้อนุ่มละมุน เจ้าฟ้าทัตตาเทวัญมีวิชาอาคมเก่งกล้า

เมื่อเสวยเนื้อมนุษย์จึงเกิดแพ้อาคม พลันทันใดทั้งสี่เขี้ยวในปากงอกยาว ร่างกายขยายใหญ่เป็นยักษ์ ออกกว้าง 8 ศอก ชาวบ้านกลัวว่าถ้าไม่กำจัดคงถูกจับกินหมด จึงขอร้องให้ทหารเอกช่วยปราบ เพื่อความสงบสุขทหารเอกจึงสังหารยักษ์ด้วยธนูมนต์ โดยทำการขอมายักษ์และยิงธนูมนต์ ดอกแรกปักกลางอก ดอกที่ 2 ปักกลางหน้าผากอันเป็นจุดดวงใจของยักษ์ ณ บึงใหญ่ท้ายบ้านสีคิ้ว พระขรรค์เพชรและเกือกแก้วยังจมพื้นธรณีอยู่ เมื่อยักษ์ตายแล้วจึงกลายร่างเป็นเจ้าฟ้าทัตตา

เทวัญ ชาวบ้านเห็นดังนั้นต่างเสียใจ ต่างรำลึกถึงคุณความดีของพระองค์ที่ต่อสู้ฝ่าฟันอุปสรรคจนสร้างบ้านเมืองเป็นปึกแผ่น แต่กลับต้องมาเสียชีวิต ชาวบ้านพร้อมใจกันถวายพระนามว่า “เจ้าฟ้าพญาแสนคำรามสิริชัยโย” และอัญเชิญดวงวิญญาณของพระองค์สถิตย์เป็นเสื่อบ้านเสื่อเมืองตั้งแต่นั้นมา เนื่องจากเจ้าฟ้าที่ตตาเทวัญกลายเป็นยักษ์มีสี่เขี้ยว จึงเรียกว่า “พ่อพญาสี่เขี้ยว” ทับสะแกจึงถูกเรียกว่า “เมืองพญาสี่เขี้ยว” ต่อมาเรียก “เมืองสี่เขี้ยว” แล้วเป็น “สี่คิ้ว”

2) ชุมชนบ้านโพนสูง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

“โพนสูงล้ำค่า ศาลตาปู่ช่าง สำน้ำบริบูรณ์ ดินมูลตะกอนหกสิบล้านปี วิถีเกษตรขอบเมือง” หมู่บ้านโพนสูงมีประวัติศาสตร์ยาวนาน สะท้อนจากดินตะกอนที่ได้รับการพิสูจน์จากอุทยานธรณีโคราชว่ามีอายุ 60 ล้านปี เดิมมี 3 ชุมชนก่อนรวมเป็นหมู่บ้านเดียวกันคือ 1) ชุมชนบ้านโพนสูง 2) ชุมชนโนนบ้านร้าง เกิดขึ้นเมื่อสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 มีคนที่อาศัยในอำเภอเมืองอพยพมา เมื่อสงครามสงบจึงอพยพกลับภูมิลำเนาเดิม ทำให้รกร้างจึงเรียกพื้นที่นี้ว่า “บ้านโนนร้าง” 3) ชุมชนโนนสลักไถ มีนายแดงอพยพมาจากบ้านโนนร้างพร้อมกับนางปู่และนางจืด สาเหตุที่เรียกว่าชุมชนโนนสลักไถเนื่องจากมีต้นสลักไถมาก มีแม่น้ำบริบูรณ์หล่อเลี้ยง ก่อให้เกิดอาชีพการเกษตร โดยเฉพาะการทำนา และจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 และโครงการของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (พระนามเดิมในขณะนั้น) เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง จึงเกิดอาชีพเสริม เช่น สวนมะพร้าว สวนฝรั่งกิมจู ฟาร์มจิ้งหรีด การเลี้ยงหมูหลุม หมูเนื้อดีมีคุณภาพ และไม่สร้างมลภาวะ การทำนาบัวเพื่อการท่องเที่ยวและสร้างรายได้เสริม การทำอโม่กึ่งเพื่อการท่องเที่ยวและแปรรูปเป็นไวน์เพื่อเพิ่มรายได้ ตลอดจนแหล่งเรียนรู้ของเก่าเล่าอดีตที่สะท้อนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวโพนสูงซึ่งผูกพันกับการเกษตร การทำนา ขนบประเพณี ความเชื่อของคนโพนสูง ได้อย่างน่าสนใจ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รับจ้าง และรับราชการ พิษผลทางการเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ ข้าวและผัก สัตว์เศรษฐกิจ ได้แก่ หมู จิ้งหรีด ปลานิล ปลาตุก กบ เป็ด และไก่ ประเพณีที่สำคัญ ได้แก่ ปีใหม่ ผ้าป่าสามัคคีประจำปี งานบุญ สงกรานต์ วันวิสาขบูชา พิธีไถหว่าน หล่อเทียนเข้าพรรษา วันแม่ เทศน์มหาชาติ ออกพรรษา ตักบาตรเทโว ลอยกระทง และงานวัด ปัจจุบันมีเสื่อและหมวกสก๊อตราสัญลักษณ์ของหมู่บ้านโพนสูงเป็นของที่ระลึก นอกจากนี้ยังมีของฝากที่เป็นขนมคือ ก๋วยเตี๋ยวเสียบไม้ “ก๋วยเตี๋ยวหลังสวน” ซึ่งปลูกในที่ดินมูลตะกอน 60 ล้านปี จึงเป็นก๋วยเตี๋ยวที่มีคุณภาพหอมหวานตามธรรมชาติ ตากด้วยแดดตามธรรมชาติ มีผลไม้ในพื้นที่ เช่น ฝรั่งกิมจู มะพร้าว น้ำหอม มะนาว ผลไม้ปลอดสาร ตลอดจนขนมไทยและจิ้งหรีดที่สามารถซื้อเพื่อไปประกอบอาหารได้

ชาวบ้านได้รวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนเพื่อแปรรูปกล้วยน้ำหว้า โดยมีนายอรุณ ชันโคกสูง ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำ ใช้พื้นที่ข้างบ้านนายอรุณซึ่งเป็นศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรบ้านโพนสูงติดตั้งโรงอบพาราโบลาโตมขนาดกว้าง 6 เมตร ยาว 8.2 เมตร พลังงานจากแสงอาทิตย์เพื่อตากกล้วยน้ำหว้าที่ซื้อมาจากชาวบ้าน นำไปแปรรูปเป็นกล้วยตากเสียบไม้ส่งขายทั่ว

ประเทศ โดยขั้นตอนการทำกล้วยตากเสียบไม้ OTOP เริ่มจากการรับซื้อกล้วยตามสวนโดยเน้นกล้วย แก้วกล้วย ปอกเปลือก นำไปตากในโรงอบโดยควบคุมอุณหภูมิที่ 60 องศาเซลเซียส ตากประมาณ 4 วันก็เก็บมาเสียบไม้ จากนั้นเข้าเครื่องซีลสุญญากาศและติดสลากสินค้า โดยสลากสินค้าจะมีบอก คุณสมบัติของการรับประทานกล้วยน้ำว้า ซึ่งมีประโยชน์ 6 อย่างคือ ช่วยรักษาอาการโรค กระเพาะ รักษาแผลในลำไส้ แก้อาการท้องเสีย บรรเทาอาการโรคกรดไหลย้อน แก้อาการนอนไม่หลับ และช่วยในการเลิกบุหรี่ ทั้งนี้กล้วยตากเสียบไม้บ้านโพสูง มี อย.รับรอง โดยแต่ละห่อจะมี กล้วยตากเสียบไม้อยู่ 5 ชิ้น ขายในราคาห่อละ 25 บาท ตอนนี้มีสั่งซื้อต่อเนื่องจนผลิตไม่ทัน ซึ่งสามารถเพิ่มมูลค่าถึง 5 เท่า จากหวีละ 20 บาท เป็นหวีละ 100 บาท

หม่อนหรือมัลเบอร์รี่ (Mulberry) เป็นไม้พุ่มขนาดกลาง ปลูกง่ายให้ผลผลิตดี ออกผลเกือบตลอดปี ผลสุกเป็นสีม่วงอมแดงเข้มหรือเกือบดำ เนื้อนุ่ม ฉ่ำน้ำ มีรสหวานอมเปรี้ยว รับประทานผลสดและแปรรูป ทำแยม น้ำมัลเบอร์รี่และไวน์ได้ มีคุณค่าทางอาหารสูง อุดมไปด้วย วิตามินและสารอาหาร มีสารต้านอนุมูลอิสระ ช่วยป้องกันโรคมะเร็งและลดการเกิดโรคเกี่ยวกับหลอดเลือดหัวใจ ในเขตพื้นที่บ้านโพสูงมีการปลูกมัลเบอร์รี่ในพื้นที่กว่า 2 ไร่ โดยเริ่มต้นราว พ.ศ. 2561 ผู้ใหญ่โชคได้น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 มาพัฒนาที่ดินเสื่อมโทรมโดย นำหม่อนพันธุ์เชียงใหม่ 60 และพันธุ์จากต่างประเทศประมาณ 500 ต้นมาปลูก พร้อมทั้งผสมผสาน แนวคิดพัฒนาสวนเกษตรให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตรควบคู่ไปด้วย จึงปลูกต้นหม่อนเป็นแถว แล้วตั้งยอดมารวมกันให้เป็นอุโมงค์และสามารถเก็บผลผลิตได้ง่าย เปิดให้ชมตลอดปี

จิ้งหรีดหรือ “จิ้งก๊ะหรีด” เป็นสัตว์เศรษฐกิจใหม่เนื่องจากคนนิยมบริโภคเพราะมีโปรตีน 40% ซึ่งสูงกว่าเนื้อสัตว์ทั่วไป 3 เท่า เป็นสัตว์ปลอดสารพิษ ไม่เป็นพาหะนำโรคและไม่มีสารตกค้างติดต่อมาถึงมนุษย์ ทำให้ประเทศไทยมีความต้องการจิ้งหรีดมาก เกษตรกรเริ่มทำฟาร์มจิ้งหรีด ตั้งแต่ พ.ศ. 2541 สำหรับฟาร์มจิ้งหรีด บ้านโพสูง เริ่มดำเนินการ พ.ศ. 2561 โดยเริ่มสร้างโรงเรือน 1 หลัง เลี้ยงครั้งแรก 12 ลัง ปัจจุบันขยายเป็น 19 ลัง มีจุดเด่นคือ 1) สะอาดเพราะดูแลความสะอาดของโรงเรือนและล้างเลี้ยงตลอดระยะเวลาการเลี้ยง 2) ปลอดภัยเพราะเลี้ยงโดยปราศจากสารเคมีและใช้อาหารเสริมจากธรรมชาติ 3) ตัวใหญ่เพราะมีระยะเวลาในการจับขายในช่วงเวลาที่เหมาะสม และ 4) รสชาติดี ปกติจิ้งหรีดที่มีไข่จะเป็นเพศเมีย แต่จิ้งหรีดโพสูงสร้างไข่ให้กับเพศผู้โดยการให้กินฟักทอง ซึ่งจะให้รสชาติมันเหมือนไข่ของตัวเมีย ดังนั้น จิ้งหรีดโพสูงจึงอร่อย มันทุกตัว โดยมีพ่อค้ามารับซื้อจิ้งหรีดถึงหน้าฟาร์ม โดยการจำหน่ายจิ้งหรีดมี 2 แบบคือ 1) จิ้งหรีดสด ให้พ่อค้าจับจิ้งหรีดเองโดยจำหน่ายกิโลกรัมละ 85 บาท 2) จิ้งหรีดต้ม เกษตรกรจะต้มจิ้งหรีดให้สุกแล้วแช่แข็งเพื่อถนอมอาหาร ซึ่งวิธีการนี้เก็บจิ้งหรีดไว้บริโภคได้นานถึง 1 ปี

บ้านขนมไทยเดิมเป็นการทำขนมเทียนธรรมดา เดือนมีนาคม แรม 15 ค่ำ ทุกบ้านต้องทำเพื่อไปทำบุญตักบาตรที่วัด การทำขนมเทียนของบ้านโพสูงมีความสอดคล้องกับหลัก

เศรษฐกิจพอเพียง เช่น ใบตอง ข้าวเหนียว มะพร้าว เพราะสามารถนำผลผลิตที่มีอยู่แล้วในชุมชนมาเป็นวัตถุดิบ เป็นการลดต้นทุนการผลิตขนมเทียน จุดเด่นของขนมเทียนคือเน้นความสะอาด และใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นให้มากที่สุด นอกจากนี้ยังมีสูตรเฉพาะคือขนมเทียนรสฟักทอง ซึ่งได้มาจากการศึกษาดูงานและนำมาทดลองทำ ปรากฏว่าอร่อย มีคุณค่าทางโภชนาการ และสามารถขายสร้างรายได้ ดังนั้นการทำขนมเทียนเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือน และเป็นการนำวัตถุดิบในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ นอกจากนี้ยังเป็นการสืบสานวัฒนธรรมการทำขนมไทยด้วย

บัวเป็นสัญลักษณ์ของคุณงามความดี ความเชื่อมีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล มีตำนานกล่าวว่า หมอชีวกโกมารภัจจ์ได้ปรุงยาจากดอกบัวถวายแด่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แก้อาหารอ่อนเพลีย บัวที่ปลูกมี 3 ชนิด ได้แก่ 1) บัวสายสีชมพู สามารถนำมาประกอบอาหารได้ เช่น แกงสายบัว 2) บัวหลวงสีชมพู ดอกจะแหลม สามารถนำเกสรมาทำเป็นน้ำเกสรดอกบัวได้ ช่วยบำรุงหัวใจ ปรับสมดุลของร่างกาย กลีบบัวนำมาทำเป็นแป้ง และเม็ดบัวช่วยบำรุงหัวใจ และ 3) บัวฉัตรสีขาวและสีชมพู ลักษณะดอกจะอวบเหมือนพนมมือ ดอกบัวนี้เหมาะสำหรับในการพับเพราะกลีบใจกลางจะเล็กและกลีบดอกเหมาะสำหรับการพับให้สวยงาม

3) ชุมชนบ้านปรางค์นคร อำเภอกง จังหวัดนครราชสีมา

ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและปศุสัตว์ พืชผลทางการเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ ข้าวหอมมะลิ อ้อย และมันสำปะหลัง นอกจากนี้ ชุมชนบ้านปรางค์นครได้เข้าร่วมโครงการ Unseen New Chapter เดิมที “บ้านปรางค์” เป็นปรารถทิบ เริ่มมีคนเข้ามาอยู่หลายชั่วอายุคน สันนิษฐานจากการตั้งรกรากของคนสมัยขอมโบราณ การกำหนดสถานที่ในการสร้างเมืองสมัยโบราณ ได้แก่ มีบึง แหล่งเกลือ ป่าไม้ เรียกโบราณสถานปรางค์บ้านปรางค์ มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 17 หรือราว 1,000 ปีก่อน ตรงกับศิลปะขอมโบราณสมัยบาปวนตอนปลาย และพบพระพุทธรูปเก่า โครงกระดุกมนุษย์โบราณ เทวรูปทองสำริดซึ่งมีพลอยขนาดใหญ่ที่หน้าผากและพระอุระ ภาชนะดินเผา ใบเสมาธรรมจักรเก่า ปัจจุบันไม่เหลือเพราะขาดการอนุรักษ์ นอกจากนี้ ยังมี “สะพานข้ามบารายสวรรค์” สะพานไม้ไผ่ที่พาดผ่านบึงน้ำยาวกว่า 300 เมตร โดยนักท่องเที่ยวสามารถพายเรือออกไปที่ท่าจากต้นตาลโตนดชมความงามของธรรมชาติได้ สถาปัตยกรรมเรือนโคราชโบราณและเสน่อาหารพื้นถิ่น ความเชื่อความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าพ่อหินทับและการรับพลังจักรวาล งานประเพณีที่สำคัญ ได้แก่ งานบุญเดือน 3 สงกรานต์ ลอยกระทง สารทเดือน 10 หรือขวัญข้าวชุมชนแห่งนี้ยังมีที่พักโฮมสเตย์และอาหารที่เป็นเอกลักษณ์ เช่น ขาหมูถั่วดำ น้ำพริกหมูโคราช สะเออะเต๋อ (ไข่ตุ๋นใส่ปลาร้า) ขนมปาดใบเตย ทอดมันปรางค์นคร ซึ่งหาทานได้ที่ชุมชนนี้เท่านั้น

ลักษณะเฉพาะของเรือนโคราชคือ มีการสร้างโถงโปร่งตรงกลางโดยใช้จั่วคู่คล้ายการนำบ้านสองหลังมาชนกัน มีหลังคาคลุมในลักษณะสองจั่วชิดกัน เนื่องจากภูมิประเทศและอากาศบริเวณเมืองโคราชเดิมเป็นพื้นที่แห้งแล้งกันดาร ร้อนอบอ้าว มีฝนตกไม่มาก ดังนั้นการกักเก็บน้ำฝนไว้

ใช้จึงเป็นเรื่องสำคัญ ในส่วนโถงโปร่งตรงกลางจึงมีจั่วหลังคาและรางน้ำพาดผ่าน ซึ่งจะไหลไปลงที่โถงดินขนาดใหญ่ซึ่งอยู่ด้านล่างของเรือน ทำให้อากาศถ่ายเทสะดวกด้วย ตัวเรือนแบ่งเป็นห้องต่างๆ เช่น ห้องสันทนาการ ห้องทานอาหาร ห้องโถงกลาง ห้องนอนหลัก ห้องนอนรอง และห้องครัว โดยห้องครัวจะยกขึ้นเป็นช่องว่างสูงกว่าระดับพื้นเรือนเพื่อไม่ให้ควันลอยเข้าบ้าน ซึ่งชาวโคราชเรียกว่า “ช่องแมวรอดหรือร่องดินแมว” ทั้งนี้การสร้างบ้านด้วยไม้จะไม่ดูดซับความร้อน ในส่วนของเพดานจะประกอบไปด้วยคานรับน้ำหนัก ในอดีตไม่มีการใช้ฝ้าเพื่อให้อากาศถ่ายเทได้สะดวก แต่จะมีการค้าคานไว้ด้วยไม้ที่มีลักษณะงดงามและโดดเด่น การเข้าลิ้นไม้ซ้อนเกล็ดแนวนอนก็เป็นเอกลักษณ์ของการออกแบบผนังเรือนแบบชาวโคราชเรียกว่าการตีเกล็ด กล่าวคือผนังฝาเรือนจะเรียบเนียนเสมอกัน ไม่เหลื่อมซ้อนกัน โดยนำไม้แต่ละแผ่นมาประสานกันด้วยการเข้ารางสอดสลักเดือยประกอบเป็นแผงฝาผนัง

ภายนอกบริเวณด้านหน้าเรือนยังประกอบไปด้วยเฉลียงหรือระเบียง ซึ่งเป็นพื้นที่ใช้สอยที่เชื่อมต่อระหว่างตัวเรือนและนอกเรือน ด้านล่างเป็นใต้ถุนโปร่ง โถงไว้สำหรับทำงานจักสาน ทอผ้า หรืองานฝีมือประเภทต่างๆ ทว่าเรือนโคราชจะไม่มีห้องน้ำหรือเรือนน้ำไว้บนตัวเรือน ซึ่งจะสร้างไว้นอกชานเรือน เนื่องจากชาวโคราชโบราณมีความเชื่อในเรื่องของธรณีประตู มีการนับถือเทพเจ้า และพระแม่ธรณี ในยุคโลกาภิวัตน์ที่เทคโนโลยีทุกอย่างหมุนไปอย่างรวดเร็ว จนบางครั้งเราก็หลงลืมไปว่าเรื่องของกรเรียนรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านที่เรามองว่าโบราณคร่ำครึนั้น แท้จริงแล้วเราสามารถเอามาปรับใช้ในวิถีชีวิตปัจจุบันได้ ด้วยหลักการการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นที่มีอย่างคุ้มค่าที่สุด ดังคำที่คนไทยคุ้นชินกันคือคำว่า "พอเพียง" คือพออยู่พอกิน เทรนด์ของโลกขณะนี้พุ่งไปที่การใช้สอยทรัพยากรอย่างคุ้มค่าที่สุด และอนุรักษ์สิ่งที่มีให้สามารถใช้งานได้ยาวนานที่สุด ซึ่งเรือนโคราชนั้นเรียกได้ว่าเป็น "Eco Living" หรือบ้านประหยัดพลังงาน สิ่งที่บรรพบุรุษทิ้งไว้เป็นมรดกให้แก่คนรุ่นหลังล้วนมีคุณค่าสามารถพัฒนาสังคม บ้านเมืองให้ทัดเทียมอารยะประเทศได้ ขอเพียงแค่รู้จักปรับและนำมาประยุกต์ให้ร่วมสมัย

4) ชุมชนบ้านมะค่า อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

ความเป็นมาของชื่อหมู่บ้านมะค่า เมื่อก่อนมีชื่อว่ามาค่าเพราะอุดมสมบูรณ์ มีป่าดงดิบ มีแหล่งน้ำ คนอพยพเข้ามามากและค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้ากันกับคนในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง โดยอาศัยกองเกวียนและสัตว์ต่างๆ เป็นพาหนะ ในหมู่บ้านมีโบราณสถานที่สำคัญซึ่งมีอายุหลายร้อยปีคือวัดพนมวัน สร้างเมื่อพุทธศตวรรษที่ 15-17 สมัยพระชัยวรมันที่ 7 (พ.ศ. 1625) ซึ่งพบในศิลาจารึกที่ผนัง วัดพนมวันเดิมชื่อว่าเทวาศรม ซึ่งตั้งอยู่ใกล้ลำบริบูรณ์ สร้างอุทิศให้ศาสนาฮินดู ต่อมาดัดแปลงเป็นพุทธสถานในสมัยพระเจ้าวรมันที่ 7 มหาราชองค์ที่ 7 ของเขมร ซึ่งนับถือศาสนา ลัทธิมหายาน ถือว่าตัวเองเป็นพระเจ้า และได้เปลี่ยนสิ่งประดิษฐ์สถานภายในจากพระศิวะมาเป็นพระพุทธรูป ต่อมาพุทธศตวรรษที่ 19 คนไทยสร้างอาณาจักรขึ้นและตีเขมรแตก ขุนหลวงพะงั่ว ยกทัพขึ้นเหนือและบูรณะโบราณสถานขึ้น ตัวประสาทหินพนมวันเป็นปราสาทมีซุ้ม 3 ด้าน ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปศิลาปางต่างๆ รอบปราสาทเป็นลานกว้าง ระเบียงคดก่อด้วยหินกว้าง 54 เมตร ยาว 63.30 เมตร มีประตูทางเข้า 4 ทิศ

ลักษณะทั่วไปตั้งอยู่บนที่ราบลุ่ม ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาและรับจ้าง โดยมีพืชผลทางการเกษตรที่สำคัญคือข้าวและมันสำปะหลัง ในอดีตเมื่อ 100 กว่าปีที่แล้ว มีช่างตีมีดชาวลาวชื่อนายเพชรเข้ามาตั้งรกรากอยู่ในพื้นที่ ต.บ้านโพธิ์ อ.เมืองนครราชสีมา และได้แต่งงานกับนางพิน ชาวไทย โดยนายเพชรเป็นช่างตีมีดฝีมือดี ซึ่งได้ทำการตีมีดแบบโบราณและวางขายในหมู่บ้าน ต่อมา นายเพชรได้สอนอาชีพการตีมีดให้กับชาวบ้าน ทำให้ทุกครัวเรือนหันมาสนใจทำอาชีพเป็นช่างตีมีดสืบทอดกันมาถึงปัจจุบัน แม้ว่าสังคมที่เปลี่ยนไปซึ่งทำให้หลายครอบครัวเลิกล้มการทำอาชีพตีมีดแล้ว แต่ปัจจุบันก็ยังคงมีชาวบ้านกว่า 30 ครัวเรือนสืบทอดอาชีพช่างตีมีดจากบรรพบุรุษ ในอดีตนั้นได้ใช้เตาหลุมและมีที่สูบลมป่าแรงให้ไฟแรง เพื่อเผาเหล็กกล้าให้ร้อนก่อนนำมาตีมีดแบบโบราณด้วยแรงงานคน 3-4 คนรวมตี ทำให้สามารถตีมีดได้เพียงวันละ 8-10 เล่มเท่านั้น ต่อมาได้มีการสั่งซื้อเครื่องค้อนลมจากประเทศจีน ในราคาเครื่องละ 1 แสนกว่าบาทมาใช้กันอย่างกว้างขวาง ทำให้การตีมีดด้วยแรงคนหมดไป ซึ่งเครื่องค้อนลมนี้สามารถตีมีดได้ไม่ต่ำกว่า 100 เล่ม โดยภาพรวมสามารถสร้างรายได้และนำเงินเข้าสู่ชุมชนบ้านมะค่าไม่ต่ำกว่า 20 ล้านบาทต่อปี งานประเพณี ได้แก่ สงกรานต์ เข้าพรรษา ออกพรรษา และลอยกระทง

5) ชุมชนท่องเที่ยวไหมโบราณบ้านเสี้ยวน้อย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม พืชผลทางการเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ ข้าว อ้อย และมันสำปะหลัง อย่างไรก็ตาม ชาวชัยภูมิมีประวัติการทอผ้ามายาวนาน จากบันทึกระบุว่า ชาวชัยภูมิผลิตผ้าไหมคุณภาพดีตั้งแต่สมัยของ “พระยาภักดีชุมพล” หรือ “แล” เจ้าเมืองชัยภูมิคนแรก ซึ่งสมัยนั้นท่านได้ส่งเครื่องบรรณาการไปถวาย ณ กรุงเทพมหานครและเวียงจันทน์ ประเทศลาว และหนึ่งในเครื่องบรรณาการสำคัญคือผ้าไหม ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ชาวบ้านมีภูมิปัญญาเรื่องของการทอผ้า

ไหมสะสมมาเป็นเวลาช้านาน และมีการพัฒนาการทอผ้าไหมจนมีชื่อเสียง ผ้าไหมบ้านเสี้ยวน้อยเป็นอาชีพหลักและอาชีพเสริมที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ เป็นเครื่องนุ่งห่มที่มีราคาสูง สวมใส่ในงานมงคล งานประเพณี วัฒนธรรมของท้องถิ่น เช่น งานแต่งงาน งานบวช มีการพัฒนาสีเส้น ลวดลายตามธรรมชาติ การย้อมสีผ้าไหมจะใช้วิธีทางธรรมชาติตามภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นวิถีชีวิตโบราณสืบสานสู่ผืนผ้าไหมด้วยการนำวัสดุที่ได้จากธรรมชาติ เช่น รากไม้ เปลือกไม้ แก่นไม้ ใบไม้ ดอกไม้ ผล เปลือกผล และเมล็ด จากสัตว์ เช่น ครั่ง และจากแร่ธาตุ เช่น โคลน ดินลูกรัง สนิมเหล็ก สนิมทองแดง มาใช้ในการย้อม ด้วยความตระหนักถึงความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ตามกฎแห่งธรรมชาติที่ว่า “ชีวิตคือธรรมชาติ ธรรมชาติคือชีวิต”

บ้านเสี้ยวน้อยได้รับรางวัลมากมาย ทั้งด้านการพัฒนาเป็นหมู่บ้านตัวอย่างสีล 5 การพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรจนเป็นสินค้าโอท็อปคุณภาพ เช่น ผ้าไหมทอมือที่กลุ่มแม่บ้านเสี้ยวน้อยร่วมมือกันเรียนรู้ ตั้งแต่ปลูกหม่อนเพื่อเลี้ยงไหมพื้นบ้าน และปลูกมันสำปะหลังเพื่อเลี้ยงไหมอริเมื่อได้รังไหมก็นำมาสู่กระบวนการ “สาวไหม” พร้อมนำไปแปรรูป ฟอกสี ย้อมสีทางธรรมชาติ โดยเฉพาะผ้าไหม “หมักโคลนธรรมชาติ” ทางกลุ่มพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาการทอผ้าด้วยการนำผ้าไหมไปหมักโคลนธรรมชาติ ได้ผ้าไหมเนื้อนุ่ม ใสสบายดูแลรักษาง่าย สมาชิกในกลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านเสี้ยวน้อย ส่วนใหญ่ปลูกหม่อน เลี้ยงไหมเอง ทอผ้าไหมเป็นอาชีพเสริม ปัจจุบันมีสมาชิกกว่า 80 คน นอกจากทอผ้า ทางกลุ่มยังนำไหมมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ เช่น สบู่ โลชั่น งานประเพณีที่สำคัญ ได้แก่ แห่ผีสู่ม สงกรานต์ และสวดมนต์ข้ามปี

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยววิถีพุทธ

จากมาตรวัดลิเคิร์ต (Likert Scale) ซึ่งใช้เกณฑ์ 5 ระดับแทน 5 ความหมายคือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด โดยมีเกณฑ์การแปลความหมายของค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ตามเกณฑ์ของเบสท์และคาร์ทน์ (Best & Kahn, 1993) คือ มีผลน้อยที่สุด (1.00-1.50) มีผลน้อย (1.51-2.50) มีผลปานกลาง (2.51-3.50) มีผลมาก (3.51-4.50) และมีผลมากที่สุด (4.51-5.00) ภาพรวมการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยววิถีพุทธ สามารถสรุปผลได้ดังนี้ การมีส่วนร่วมในการวางแผนงานแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.93$) การมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.60$) การมีส่วนร่วมในการทำบำรุงรักษาในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.96$)

ตารางที่ 2 แสดงระดับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการวางแผนแหล่งท่องเที่ยว

ข้อมูล	คะแนนรวม	คะแนนเฉลี่ย
ร่วมวางแผนเกี่ยวกับโครงการต่างๆ ที่มีในแหล่งท่องเที่ยว	25	5.00
ร่วมเตรียมความพร้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว	25	5.00
ร่วมเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาหรืออุปสรรคที่อาจเกิดขึ้น	23	4.60
ร่วมปฏิบัติตามแผนในด้านการบริการสิ่งอำนวยความสะดวก	25	5.00
ร่วมปฏิบัติตามแผนในด้านกิจกรรมทางการท่องเที่ยว	25	5.00
ร่วมปฏิบัติตามแผนในด้านการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ	25	5.00
รวม	148	4.93

จากตารางที่ 2 พบว่า ผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับโครงการต่างๆ ที่มีในแหล่งท่องเที่ยว เช่น มัคคุเทศก์ท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการวางแผนจัดการเตรียมความพร้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว และมีส่วนร่วมในการให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาหรืออุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นได้ในแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในระดับมากที่สุด ผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผนในด้านการบริการสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว เช่น ห้องน้ำ ที่พัก ที่จอดรถ มีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผนในด้านกิจกรรมทางการท่องเที่ยวภายในแหล่งท่องเที่ยว เช่น ปั่นจักรยาน ขายอาหาร เกี้ยวข้าว และมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผนในด้านการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ เช่น ททท.ประจำจังหวัด สมาคม สถาบัน อบต. อยู่ในระดับมากที่สุด

ตารางที่ 3 แสดงระดับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว

ข้อมูล	คะแนนรวม	คะแนนเฉลี่ย
ร่วมได้รับประโยชน์จากกิจกรรมท่องเที่ยว เช่น อาหาร เครื่องดื่ม	16	3.20
ร่วมได้รับประโยชน์ด้านจำหน่ายสินค้าที่ระลึกประจำท้องถิ่น	12	2.40
ร่วมได้รับประโยชน์จากแบ่งรายได้เงินช่วยเหลือจากหน่วยงาน	9	1.80
ร่วมประเมินผลด้านการควบคุมดูแลค่าใช้จ่ายของแหล่งท่องเที่ยว	16	3.20
ร่วมประเมินผลด้านปัญหาและอุปสรรคจากกิจกรรมการท่องเที่ยว	24	4.80
ร่วมประเมินผลด้านข้อมูลต่างๆ เช่น สถิติ ความพึงพอใจ	24	4.80
ร่วมประเมินผลความสำเร็จของโครงการต่างๆ เช่น มัคคุเทศก์น้อย	25	5.00
รวม	126	3.60

จากตารางที่ 3 พบว่า ผู้นำชุมชนได้รับผลประโยชน์จากกิจกรรมทางการท่องเที่ยว เช่น บริการที่พัก อาหาร เครื่องดื่ม อยู่ในระดับปานกลาง ได้รับผลประโยชน์จากการจำหน่ายสินค้าที่ระลึก ประจำท้องถิ่นอยู่ในระดับน้อย และได้รับผลประโยชน์จากการแบ่งรายได้จากเงินช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในระดับน้อย ผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลด้านการควบคุมดูแลการใช้จ่ายเงินต่างๆ ของแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในระดับปานกลาง มีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลด้านปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมากที่สุด มีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลด้านข้อมูลต่างๆ เช่น สถิตินักท่องเที่ยว ความพึงพอใจที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในระดับมากที่สุด และมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลความสำเร็จของโครงการต่างๆ เช่น มัคคุเทศก์น้อย อยู่ในระดับมากที่สุด

ตารางที่ 4 แสดงระดับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการรักษาแหล่งท่องเที่ยวและได้รับงบประมาณ

ข้อมูล	คะแนนรวม	คะแนนเฉลี่ย
การรักษาสิ่งแวดล้อม ทัศนียภาพ และความสะอาดของสถานที่	25	5.00
การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว	25	5.00
การพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐาน เช่น ประปา ไฟฟ้า คมนาคม	25	5.00
การสนับสนุนด้านการตลาด/ประชาสัมพันธ์	24	4.80
การร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว	25	5.00
รวม	124	4.96

จากตารางที่ 4 พบว่า ผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมในการรักษาสิ่งแวดล้อม ทัศนียภาพ และความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยว และมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในระดับมากที่สุด ชุมชนได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐในด้านการพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐาน เช่น ประปา ไฟฟ้า คมนาคม ด้านการตลาดและประชาสัมพันธ์ และการให้ความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวอยู่ในระดับมากที่สุด

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับสิ่งที่ช่วยส่งเสริมความเข้มแข็งให้แก่การท่องเที่ยวโดยชุมชน

รายละเอียดจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่าง สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

เดิมอาชีพหลักคือเกษตรกร เช่น อ้อย ข้าว มันสำปะหลัง มะขาม ข้าราชการมีน้อย ภายหลังเริ่มทำอาชีพส่วนตัว มีประเพณีหลักคือสงกรานต์ กิจกรรมเทศน์มหาชาติ ลอยกระทง งานประจำปีพ่อพญาสีเขี้ยว ทำกระยาสารท เป็นแกนนำวางรากฐานกิจกรรมซึ่งใช้เวลานานราว 2-3 ปี มีคัคคุเทศก์อาวุโส มีส่วนร่วมในการเตรียมความพร้อม ให้ข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหา จัดสรรปันส่วนผลประโยชน์กันในกลุ่ม ช่วยควบคุมค่าใช้จ่าย รับผิดชอบด้านสาธารณูปโภค การตลาด ทำสถิติสำรวจความพึงพอใจซึ่งได้รับหนังสือขอบคุณ อุปสรรคคือไม่ค่อยมีคนช่วย การประชาสัมพันธ์เงียบ อยากให้ชุมชนมีการต่อยอดโดยรุ่นต่อๆ ไปที่จะเกิดในข้างหน้า (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, 2566)

อาชีพส่วนใหญ่คือรับจ้างทั่วไป รับราชการ สินค้าเกษตรหลักคือข้าวและจิ้งหรีด โดยเข้าร่วมโครงการ Young Smart Farmer (YSF) มีส่วนร่วมในการวางแผนท่องเที่ยว แนะนำ แก้ปัญหา

ให้กับชุมชนโดยสะท้อนไปทางผู้ใหญ่หรือ อบต. ประสานงานกับรัฐ ไม่ข้องเกี่ยวกับงานคุณค่าใช้จ่าย มีปัญหาแล้วปรับแก้ มีเก็บสถิติและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ได้รับรางวัล ศพก. ดีเด่นระดับประเทศ มีส่วนร่วมในการรักษาสิ่งแวดล้อมเพราะเป็นชุมชนกิ่งเมือง พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสาธารณูปโภคพื้นฐาน ล่าสุดคือฝายเพราะประปาไม่เพียงพอ กักน้ำไม่อยู่ หลังจากนั้นคือถนนและสร้างเขื่อน จะหางบประมาณภายนอกเข้ามาได้อย่างไร จึงริเริ่มโครงการนาพระทำโดยร่วมกับทางวัดคำวันแม่ เกี่ยววันพ่อ คิดกับผู้ใหญ่บ้านในการสร้างฐานต่างๆ 30 ฐานเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่มีระยะเวลาท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน เพื่อให้เห็นคุณค่าของชุมชนวิถีเกษตร รักบ้านเกิดเพื่อความยั่งยืน อุปสรรคคือขาดแรงงาน และพื้นที่ที่ต้องการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐาน เช่น โฮมสเตย์ งบประมาณน้อยและมาช้า (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, 2566)

ไม่มีเซเว่น อาชีพหลักคือทำนา ทำไร่ สินค้าเกษตรคือข้าวหอมมะลิ อ้อย มันสำปะหลัง ปศุสัตว์คือเลี้ยงวัว เลี้ยงควาย ส่วนงานประเพณี อบต. จะเป็นแม่งานหลัก เช่น สงกรานต์ ลอยกระทง กรรณกฐิน ขวัญข้าว ตักบาตรกระยาสารท ชุมชนพยายามพัฒนาและส่งเสริมสินค้าประเภทแยมมะขาม และกล้วยฉาบ ไปขายตามงานท่องเที่ยวแต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ ปัญหาคือกล้วยฉาบจะนิ่ม ไม่มีเครื่องอบไล่ความชื้นออก จึงต้องหยุดไป จุดเริ่มต้นหน่วยงานต้องมาสนับสนุน ชุมชนคิดถึงแต่เรื่องงบประมาณแล้วทำให้จบๆ ไป ไม่มีการต่อยอด ไม่มีนักท่องเที่ยวก็กลายเป็นทำเกษตรเหมือนเดิม คนไทยไม่นิยมการท่องเที่ยวชุมชนนักร้องแล้ว ของเรา คนไทยชอบอิสระ สรวลเสเฮฮา เที่ยวชุมชนต้องสัมผัสกับชุมชน เจ้าของสถานที่โดยตรง มีหลายกิจกรรม เช่น นั่งชาเล้ง ทอดมันบ้านปรางค์ แต่บางที่ชาวบ้านก็ไม่มารับนักท่องเที่ยวตามแผนที่กำหนดไว้เพราะรายได้น้อยและคำนึงถึงภารกิจส่วนตัวก่อน (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6, 2566)

เป็นนักพัฒนาอยู่แล้ว มีแม่คอของตัวเอง ดำเนินงานภายใต้แนวคิด “ศูนย์ป่าสักพอเพียง หล่อเลี้ยงเกษตรกรอินทรีย์ ของดีผ้าไหมเฉลิมพระเกียรติ งามละอียดเครื่องจักสาน” โดยมีกิจกรรมงานบุญเดือน 10 เลี้ยงไหม มัดหมี่ หมักโคลน ทำครีมีโลชั่น ฝึสมู่ม (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 15, 2566)

มี 4,500 หลังคาเรือน อาชีพหลักคือทำนา ทำไร่ และรับจ้าง หลักเลยคือข้าวกับมันสำปะหลัง มีประเพณีเข้าพรรษา ออกพรรษา สงกรานต์ ลอยกระทง ตักบาตรเทโว การท่องเที่ยวช่วยสร้างเม็ดเงินให้กับชุมชนเพิ่มขึ้น แต่นักท่องเที่ยวมักพักตัวเมืองเพราะสะดวกกว่า (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 17, 2566)

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยพบว่า ชุมชนในพื้นที่พบอุปสรรคต่างๆ ดังต่อไปนี้ 1) ยังไม่ค่อยมีความรู้เรื่องการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้า 2)

เนื่องจากนักท่องเที่ยวมีมากขึ้นเป็นระยะสั้นๆ จึงเลือกใช้บริการโรงแรมในตัวเมืองซึ่งมีความพร้อมและสะดวกสบายมากกว่าโฮมสเตย์ จึงส่งผลให้ขาดรายได้ด้านที่พักรับรอง รวมทั้งสาธารณูปโภคพื้นฐานไม่ทั่วถึง 3) เยาวชนสนใจเข้ามามีส่วนร่วมน้อยแม้ว่าทางชุมชนพยายามต่อยอดโดยจัดให้มีการขยายระดับกิจกรรมต่างๆ เพื่อดำรงซึ่งเอกลักษณ์ให้คงอยู่ และ 4) ปัญหาด้านการประชาสัมพันธ์

ส่วนที่ 3 ข้อมูลจากศาสนสถานที่มีความเชื่อมโยงกับการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธ

จากการศึกษาสภาพปัจจุบันหรือสภาพทั่วไปของศาสนสถาน และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ดูแลศาสนสถานที่สามารถเชื่อมโยงกับการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 ผู้วิจัยได้นำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์และสรุปผลเป็นข้อมูลสภาพปัจจุบันหรือสภาพทั่วไปของศาสนสถานและสิ่งสนับสนุนการปฏิบัติธรรมได้ ดังต่อไปนี้ วิธีการปฏิบัติกรรมฐานตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตรที่ดำเนินมากที่สุดคือสายบริกรรมพุทโธ มีน้ำประปาและไฟฟ้าพร้อมสรรพ มีห้องน้ำและห้องสุขาเพียงพอ คุณสมบัติของผู้ต้องการเข้าปฏิบัติธรรมมีความสำคัญอยู่ในระดับมาก จำนวนคนเข้าร่วมปฏิบัติธรรมในแต่ละครั้งควรอยู่ในช่วง 10-49 คน ช่วงอายุที่เหมาะสมมากที่สุดในการเริ่มต้นเรียนรู้การปฏิบัติธรรมคือต่ำกว่า 12 ปี

ตารางที่ 5 แสดงความถี่และร้อยละของวิธีดำเนินการปฏิบัติกรรมฐานตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร

จำนวนคนเข้าร่วมปฏิบัติธรรม	จำนวน	ร้อยละ
สายบริกรรมพุทโธ	14	93.33
สายบริกรรมยุบหนอ-พองหนอ	0	0.00
สายบริกรรมสัมมา-อรหัง	0	0.00
สายอานาปานสติ (กำหนดลมหายใจ)	1	6.67
สายพิจารณารูป-นาม	0	0.00
รวม	15	100

จากตารางที่ 5 พบว่า วิธีการปฏิบัติกรรมฐานตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตรที่ดำเนินมากที่สุดคือสายบริกรรมพุทโธ (ร้อยละ 93.33) และรองลงมาคือสายอานาปานสติหรือกำหนดลมหายใจ (ร้อยละ 6.67)

ตารางที่ 6 แสดงความถี่และร้อยละของสิ่งอำนวยความสะดวกในศาสนสถาน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

สิ่งอำนวยความสะดวก	จำนวน (คำตอบ)	ร้อยละ
มีน้ำประปาและไฟฟ้าพร้อมสรรพ	13	22.81
มีห้องน้ำและห้องสุขาเพียงพอ	13	22.81
มีการติดต่อสื่อสารที่ทันสมัย สะดวก สบาย	12	21.05
มีที่พักสะอาดและเหมาะสม	10	17.54
สามารถเดินทางเข้าถึงได้ง่าย	9	15.79
รวม	57	100

จากตารางที่ 6 พบว่า ศาสนสถานมักจะมีสิ่งอำนวยความสะดวก ดังต่อไปนี้ มีน้ำประปาและไฟฟ้าพร้อมสรรพ มีห้องน้ำและห้องสุขาเพียงพอ ร้อยละ 22.81 มีการติดต่อสื่อสารที่ทันสมัย สะดวก สบาย ร้อยละ 21.05 มีที่พักสะอาดและเหมาะสม ร้อยละ 17.54 และสามารถเดินทางเข้าถึงได้ง่าย ร้อยละ 15.79

ตารางที่ 7 แสดงคุณสมบัติที่มีความสำคัญต่อการปฏิบัติธรรม

ข้อมูล	คะแนนรวม	คะแนนเฉลี่ย
มีศรัทธาตามหลักพระพุทธศาสนา เชื่อกฎธรรม ไม่เชื่อมงคลตื่นข่าว	49	3.27
มีสุขภาพกายสมบูรณ์ สุขภาพจิตดี ไม่ทุพพลภาพ	47	3.13
สามารถรักษาศีล 5 หรือศีล 8 ได้	63	4.20
มีอากัปภิรยาสุภาพอ่อนโยนเรียบร้อย	38	2.53
ต้องสำรวมอินทรีย์ 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ งดเว้นพูดคุย	58	3.87
ไม่สูบบุหรี่และสิ่งเสพติดทุกชนิด	38	2.53
เป็นผู้อยู่ง่ายกินง่าย เกรงใจและให้เกียรติผู้อื่น	67	4.47
ไม่โอ้อวดและไม่มีมารยา	47	3.13
ปรารถนาความเพียร	60	4.00
การยอมรับคำแนะนำของอาจารย์	52	3.47
รวม	519	3.46

จากมาตรวัดลิเคิร์ต (Likert Scale) ซึ่งใช้เกณฑ์ 5 ระดับแทน 5 ความหมายคือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด โดยมีเกณฑ์การแปลความหมายของค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ตามเกณฑ์ของเบสท์และคานัน (Best & Kahn, 1993) คือ มีผลน้อยที่สุด (1.00-1.50) มีผลน้อย (1.51-2.50) มีผลปานกลาง (2.51-3.50) มีผลมาก (3.51-4.50) และมีผลมากที่สุด (4.51-5.00) และจากตารางที่ 7 พบว่า คุณสมบัติที่มีความสำคัญต่อการปฏิบัติธรรม มีดังต่อไปนี้ การเป็นผู้ที่อยู่ง่าย กินง่าย เกรงใจและให้เกียรติผู้อื่นอยู่ในระดับมาก สามารถรักษาศีล 5 หรือศีล 8 ประารถความเพียร และต้องสำรวมอินทรีย์ 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ งดเว้นการพูดคุยโดยไม่จำเป็นอยู่ในระดับมาก การยอมรับคำแนะนำของอาจารย์ได้ การมีศรัทธาตามหลักพระพุทธศาสนา เชื่อกรรม ไม่เชื่อมงคลตื่นข่าว มีสุขภาพกายสมบูรณ์ สุขภาพจิตดี ไม่ทุพพลภาพ ไม่อ้วนดไม่มีมารยา การมีอากัปภิกิริยาสุภาพอ่อนโยนเรียบร้อย และไม่สุขุบบุหรีและสิ่งเสพติดทุกชนิดอยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ 8 แสดงความถี่และร้อยละของจำนวนคนเข้าปฏิบัติธรรมและอายุที่เหมาะสมในแต่ละครั้ง

ตัวแปร	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนคน 10-49 คน	10	66.67
50-99 คน	0	0.00
100-299 คน	0	0.00
300-499 คน	0	0.00
500-999 คน	0	0.00
ไม่กำหนดจำนวนคน	5	33.33
รวม	15	100
อายุ		
ต่ำกว่า 12 ปี	8	53.33
12-15 ปี	0	0.00
15-18 ปี	1	6.67
18-60 ปี	1	6.67
มากกว่า 60 ปี	0	0.00
ช่วงอายุใดก็ได้	5	33.34
รวม	15	100

จากตารางที่ 8 พบว่า จำนวนคนเข้าร่วมปฏิบัติธรรมในแต่ละครั้งควรอยู่ในช่วง 10-49 คนมากที่สุด (ร้อยละ 66.67) ทั้งนี้ อาจจะไม่จำเป็นต้องระบุจำนวนคนได้เช่นกัน (ร้อยละ 33.33)

ในขณะที่ช่วงอายุที่เหมาะสมมากที่สุดในการเริ่มต้นเรียนรู้การปฏิบัติธรรมคือ ต่ำกว่า 12 ปี (ร้อยละ 53.33) รองลงมาคือ ไม่จำกัดอายุ (ร้อยละ 33.34) และน้อยที่สุดคือ 15-60 ปี (ร้อยละ 6.67)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับสิ่งที่จะช่วยเสริมสร้างการปฏิบัติธรรมให้สมควรแก่ธรรม

รายละเอียดจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่าง สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

สามารถรองรับผู้มาปฏิบัติธรรมได้สูงสุด 60 คน และไม่ควรต่ำกว่า 10 คน เดินตามรอยแนวทางของหลวงปู่ศรี มหาวิโร ภาวนาเริ่มต้นแบบพุทโธ ซึ่งจำเป็นต้องรักษาศีล 5 สำรวมอินทรีย์ 6 ตรงไปตรงมา ควรงดการสับหู เป็นผู้อยู่ง่ายกินง่าย เกรงใจผู้อื่น ไม่โอ้อวด มีความเพียร ครั้งหนึ่งอย่างน้อย 3-4 วันแล้วไปทำต้อที่บ้าน ควรศึกษาตั้งแต่อายุ 10 ปีขึ้นไป จะส่งผลให้สังคมของครอบครัวดี ทำปัจจุบันให้ดีที่สุด (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, 2566)

เป็นสำนักสงฆ์ มีพระอยู่ 5 รูป ไม่มีเวลาเปิด-ปิด เข้าลึก กันดาร ตามรอยหลวงปู่มั่น และหลวงตามหาบัว เน้นภาวนาแบบพุทโธและดูมหายใจ ซึ่งไม่ได้เหมาะกับทุกคน ไม่จำเป็นต้องมีสุขภาพร่างกายและจิตใจที่ดีแต่แรก ต้องยอมรับคำแนะนำจากพระอาจารย์เพราะมีข้อทดสอบเยอะ ครั้งหนึ่งไม่ควรเกิน 30 คน อายุเท่าไรก็ได้ คนส่วนมากต้องการสงบจิตสงบใจ เวลาทำงานต้องมีสติ จะไม่ค่อยผิดพลาด ไม่วอกแวก ส่วนมากเชิญชวนโดยใช้อุบายให้เข้าหาครูบาอาจารย์เป็นแม่เหล็ก พากันไปเรื่อยๆ ให้เข้ามาเอง (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2, 2566)

มีเนื้อที่ราว 30 ไร่ ไม่มีเวลาเปิด-ปิด มี 1 ห้องสำหรับโยมมาพักปฏิบัติธรรม ภาวนาตามรอยสายหลวงปู่มั่นและหลวงพ่อวิริยงค์แบบพุทโธโดยพยายามรักษาข้อวัตรเก่าๆ เช่น โรงฉันทน์น้ำ เย็บผ้า รับผิดชอบไม่เกิน 60 คนโดยการกางเต็นท์และนอนใต้ศาลา แต่ถ้าจะให้ได้ผลจริงๆ ควรราว 3-5 คน ไม่ควรเยอะ อย่างน้อย 3 วัน 2 คืน เพื่อให้ได้เป็นอุปนิสัยติดตัวก่อน ควรเริ่มตั้งแต่อายุน้อย ควรมีศรัทธา ความเพียร ความเมตตากรุณา มนุษย์สัมพันธ์ดี ถ้าทำได้ไม่ควรสับหู เป็นผู้อยู่ง่ายกินง่าย เกรงใจผู้อื่น ไม่โอ้อวด ให้ความเคารพและยอมรับคำแนะนำของอาจารย์ ในปัจจุบันสื่อ Social มีผลแต่ต้องมีปัญญาประกอบ เมื่อกลับออกไปจะได้เรียนรู้หลายอย่าง มีประโยชน์หลายอย่าง ด้านสมาธิ ความสามัคคีและมีเมตตา สละสลวยทุกวันไปเรื่อยๆ ก็จะได้เยอะ (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, 2566)

รองรับผู้ปฏิบัติธรรมได้ 50 คน ตามรอยหลวงปู่บุญมี หลวงปู่มั่น หลวงตามหาบัว บริกรรมพุทโธ ดูมหายใจ พิจารณาอนิจจัง จำเป็นต้องมีศรัทธา เชื่อเรื่องกรรม ไม่สับหู อยู่ง่ายกิน

ง่าย เกรงใจผู้อื่น ควรเข้าปฏิบัติธรรมแต่ละครั้งอย่างน้อย 1 สัปดาห์ สื่อ Website และ Social จะทำให้คนสนใจมากขึ้น คนต้องการปลดทุกข์ มรรคผล คาดหวังความสงบ เกิดการพัฒนาโดยมีสติระหว่างวัน มีศรัทธาเพิ่มขึ้น มีจิตใจที่สงบ มีเมตตาขึ้น เห็นตัวเอง ถ้าจะพาคนมาปฏิบัติต้องให้เกิดศรัทธาเพื่อมีกำลังใจในการปฏิบัติ ให้มาสัมผัสสถานที่ที่สัปปายะ ให้มาพักจิต (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, 2566)

ไม่จำเป็นต้องสุภาพ ให้คุยกันรู้เรื่อง ไม่ต้องสรวมมากไป เตียวเดินชนโน่นนี่ ตามีไว้ให้ดู หูมีไว้ฟัง ให้คล้องแคล้วว่องไว สักแต่รู้ ต้องรู้กาลเทศะ ในหมู่เยอะควรหยุดสูบบุหรี่แต่ไกลๆ สูบได้ไม่ใช่ปัญหา สำคัญมากที่ต้องอยู่อย่างเรียบง่าย ลดตัณหา ตามเหตุตามปัจจัย ใ้อวดตามหลักธรรมความเป็นจริงได้ ถ้าเกินความจริงกลายเป็นวิปริต วิปลาสไป ความเพียรต้องดูสุขภาพของแต่ละคน ไม่เท่าเทียมกัน เป็นไปไม่ได้เพราะทุกคนต่างมีกรรมเป็นของๆ ตน ไม่จำเป็นต้องเชื่ออาจารย์ก่อน 100% ลองประพฤติปฏิบัติดู ตัวเองเห็นเองแล้วจะเชื่อ ปัจจัยตั้ง ได้ผลขนาดไหนอยู่ที่กรรมและบารมีของแต่ละคนเพราะภพภูมิไม่เท่ากัน ไม่ควรกำหนดวันแต่ให้อยู่กับปัจจุบัน ไม่จำกัดจำนวนคนขึ้นอยู่กับศรัทธา เพราะสถานปฏิบัติธรรมเป็นสาธารณะ ควรเริ่มต้นตั้งแต่เกิด ไม่จำกัดเพศ ส่วนมากเลือกสถานที่มากกว่า มาบวชเพราะสงสัยเรื่องจิตออกจากร่าง ภาวะของกายดับ จะไปเกิดอีกไหม รู้ได้เฉพาะตน (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8, 2566)

จำเป็นต้องมีสุขภาพกายและใจที่ดี รักษาศีล 5 เพื่อเป็นการขัดเกลาจิตใจ สรวมอินทรีย์ 6 ให้รู้ตัวเอง เป็นผู้อยู่ง่ายกินง่าย มีความเพียรมาก ยอมรับคำแนะนำของอาจารย์แต่แย้งได้ เวลาและสถานที่ไม่ใช่ตัวกำหนด อยู่ที่ตนเองว่าตั้งใจใริเปล่า แต่อย่างน้อยควรสัก 15 วันจะอยู่ตัวปรับตัวได้ ครั้งหนึ่งไม่ควรเกิน 50 คน ควรเริ่มปฏิบัติธรรมตั้งแต่เด็ก มีสื่ออินเทอร์เน็ตมีอิทธิพลให้คนเข้ามา เมื่อก่อนคือวิทยุ บางคนหนีความวุ่นวาย หาแนวทางให้ตัวเองสงบ ลด ละ เลิก สิ่งที่เราเป็นความอยากมีอยากได้ ให้รู้ เมื่อปฏิบัติธรรมแล้วน่าจะมีสติมากขึ้น ต้องรับสภาพ เตรียมใจ สถานที่แบบบ้านๆ สวดมนต์ ทำวัตรเช้า-เย็น ช่วยทำงานนุ่นนี้ ให้รู้ตัวเอง (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9, 2566)

ต้องเข้ามาก่อน เกิดความเลื่อมใสในสถานที่ที่จะไปปฏิบัติเสียก่อน ขอให้ไม่อนุบาล มหาลัยดีกว่า มีซังเดียว 1 ห้อง ซังรวม 20 ห้อง รับคนมาปฏิบัติธรรมได้ 30 คน ภาวนาตามรอยหลวงปู่เทสก์ บริกรรมพุทโธ ถ้าไม่ทุกข์ก็อย่าเข้ามาเลยเพราะพบสุขแล้ว จำเป็นต้องรักษาศีล 5 สรวมอินทรีย์ เป็นผู้อยู่ง่ายกินง่าย พัดลม ไม่มีแอร์ก็อยู่ได้ ไม่มีเฟอร์นิเจอร์ในการอยู่ ชั้นแรกต้องรู้ว่า ก.ไก่ เขียนอย่างไรเสียก่อน จึงจำเป็นต้องฟังคำแนะนำของอาจารย์ ไม่จำเป็นต้องสุภาพเรียบร้อยเพราะเป็นเปลือกนอก อย่างน้อย 3 วัน ครั้งหนึ่งไม่ควรเกิน 10 คน ต้องมาตั้งแต่อายุยังน้อย เชื้อฟัง พูดอะไรก็ทำหมด เข้ามาเห็นก่อน (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10, 2566)

ไม่มีเวลาเปิด-ปิด เนื้อที่ประมาณ 4 ไร่ ไม่สามารถเป็นวัดได้ จึงจัดซื้อที่ต่ออีก 2 ไร่ จะทำอะไรต้องบอกโยมอุปัฏฐาก ไม่มีห้องให้โยมพัก ต้องกางเต็นท์ สัปบายะดี เมื่อก่อนพระรุดงค์เดินทางมาเดือนพฤศจิกายน-มกราคมของทุกปี ตามรอยหลวงปู่เหลียง หลวงปู่มั่น หลวงปู่เสาร์ ไล่ตามลูกศิษย์มาเรื่อยๆ ไม่อยากบังคับโยม แล้วแต่ความถนัด บางคนก็ชอบเดิน สวดมนต์ ทำวัตร นั่งสมาธิ ใส่บาตร จำเป็นต้องมีศรัทธา รักษาศีล 5 เพราะเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติ อดทน เพียร ไม่ควรสูบบุหรี่ กลิ่นแรงมาก ไม่จำเป็นต้องมีสุขภาพกายใจดี อย่างน้อยควรใช้เวลา 1 อาทิตย์ ครั้งหนึ่งไม่ควรเกิน 50 คน ทุกเพศ ทุกวัย ความตายไม่เลือกเวลา สือเป็นดาบ 2 คม ต้องพิจารณาในการออกสื่อ บางคนก็อยากรู้ว่าธรรมะคืออะไร มาหาคำตอบให้ตัวเอง (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 11, 2566)

หาที่สงบ ควรตั้งใจฝึก ทนลำบาก สุขภาพ เรียบร้อย พุดน้อย ทำมาก รักษาศีล 5 ฉันทมือนเดียวเพื่อลดความกังวล มีอินทรี 5 เสมอกัน ได้แก่ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา เป็นการให้โอกาสตัวเอง ศึกษาสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวเรา นิสัย การพูดจาเปลี่ยน (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 12, 2566)

มีเนื้อที่ 37 ไร่ มีที่พัก 4 หลัง ภาวนาตามรอยสายหลวงปู่ชา เป็นบริการพรพุทธชโรและคุณลม จำเป็นต้องรักษาศีล 5 มากๆ อยู่สบายง่าย ยอมรับคำแนะนำของอาจารย์ ไม่จำเป็นต้องมีศรัทธาในพระศาสนา สุขภาพเรียบร้อย ไม่รู้จะมาโอ้อวดอะไร (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 13, 2566)

จำเป็นต้องเป็นผู้อยู่ง่าย กินง่าย และควรใช้เวลา 3-15 วัน แต่ถ้าจะให้ได้ผลจริงจังอย่างน้อย 3 เดือน พระพุทธศาสนาสอนให้หมดทุกข์ทั้งกาย-ใจ ไม่แก้ปัญหามิทางที่ผิด เข้าถึงสุขอย่างแท้จริง (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 14, 2566)

มีห้องพักโยม 10 ห้อง ภาวนาตามรอยหลวงตามหาบัว บริการแบบพุทธชโร จำเป็นต้องมีสุขภาพกาย-ใจดี สรรวมอินทรี 6 เป็นผู้อยู่สบายง่าย การมาปฏิบัติธรรมควรมีเวลาอย่างน้อย 15 วันขึ้นไป และไม่เกิน 20 คน ทศนคติจะเปลี่ยนไปในทางดีขึ้น (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 16, 2566)

มีเนื้อที่ 33 ไร่ ไม่มีห้องแยก ต้องถามตัวเองก่อนว่าเราเกิดมาเพื่ออะไรก่อน ถ้าปฏิบัติสม่ำเสมอจะเปลี่ยนแปลงจากอารมณ์ฉุนเฉียวและอยากได้ กลายเป็นมีตัวเตือนขึ้นมา ต้องเริ่มจากกัลยาณมิตร คนรอบข้าง เพื่อนสนิท คนที่มีศรัทธาอยู่แล้ว (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 18, 2566)

มีเนื้อที่ 8 ไร่ ตามรอยหลวงปู่เทสก์และหลวงปู่มั่น ผู้ปฏิบัติธรรมจำเป็นต้องรักษาศีล 5 สำรวมอินทรีย์ ยังไม่เจอบุคคลที่ตั้งใจมาปฏิบัติธรรมโดยตรง ส่วนมากหนีความวุ่นวาย หาความสงบแต่ยังลังเล ขึ้นกับมีคนแนะนำใหม่ ถูกจริตหรือเปล่า เป็นการได้ประสบการณ์ใหม่แต่ไม่เข้าใจเต็มที่ แล้วเอาไปพิจารณาก่อนว่าควรเชื่อหรือไม่ ต้องคิดเอง อาจไม่ได้ทันที ผ่านการไตร่ตรอง หาคนมาเที่ยวและปฏิบัติธรรมยากมากเพราะคนที่มาหาวัดมักมีความทุกข์จึงเข้าพบครูบาอาจารย์ นอกจากนี้บางคนเข้าวัดเพราะหวังผลประโยชน์ แต่ละบุคคลควรต้องสร้างตัวเองก่อน “ทุกข์เต็มที่จนต้องยอมทิ้ง” ฝึกให้ปล่อยวาง อะไรวางยาก พอวางได้ ยิ่งโล่งเท่านั้น (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 19, 2566)

มีเนื้อที่ 15 ไร่ ตามรอยหลวงปู่มั่นและหลวงตามหาบัว ผู้ปฏิบัติจำเป็นต้องมีศรัทธา สุขภาพกายใจดี รักษาศีล 5 สำรวมอินทรีย์ อยู่ง่ายกินง่าย ไม่โอ้อวด เพียร การปฏิบัติแล้วจะเปลี่ยนอุปนิสัยเป็นไปได้อย่าง การชักชวนคนเป็นบุญมากเพราะเป็นสิ่งที่ดี ถึงแม้มาแล้วไม่ปฏิบัติ อย่างน้อยก็ได้มาตุสสถานที่ มารับรู้ความกัณดาร ภายหน้าได้เปรียบเทียบกับโลก จะได้เกิดความรู้ซึ่ง (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 20, 2566)

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยพบว่า สถานปฏิบัติธรรมสายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต และหลวงตามหาบัว ญาณสมปนฺโน จะเน้นความสงบ เรียบง่าย ไม่มีลางสักการะ มีอาณาเขตกว้างขวาง ภาวนาแบบพุทโธ เปิดต้อนรับผู้สนใจเข้ามาปฏิบัติธรรมตลอดเวลาแต่ควรมีเพศชายร่วมคณะด้วย เพื่อป้องกันการผิดต่อวินัยสงฆ์ โดยนักท่องเที่ยวควรชักชวนกัลยาณมิตรและหากปฏิบัติสม่ำเสมอจะเกิดการเปลี่ยนแปลงจากอารมณ์ฉุนเฉียว อยากรู้อยากได้ กลายเป็นมีตัวเตือนขึ้นมา ส่งผลให้สามารถหลีกเลี่ยงจากสิ่งไม่ดี ค่อยๆ สละกิเลสทีละน้อย เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับลูกหลานและทำปัจจุบันให้ดีที่สุด

ขั้นตอนที่ 2 ผลการศึกษาลักษณะพื้นฐาน พฤติกรรม และการพัฒนาสุขภาพจิตของกลุ่มตัวอย่าง

จากการวิเคราะห์เอกสารและแบบสอบถามจากนักท่องเที่ยวที่เคยเข้ามาท่องเที่ยวใน จ. นครราชสีมา จ.ชัยภูมิ จ.บุรีรัมย์ และ จ.สุรินทร์ ภายใน 10 ปีที่ผ่านมา จำนวน 400 คน ผู้วิจัยนำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์และสามารถนำมาสรุปผลเป็นข้อมูลทั่วไป พฤติกรรมการท่องเที่ยว สุขภาพกาย สุขภาพใจ และข้อเสนอแนะของนักท่องเที่ยว ซึ่งเชื่อมโยงกับการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 ได้ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 ลักษณะพื้นฐานทางประชากรของกลุ่มตัวอย่าง

ภาพรวมลักษณะพื้นฐานทางประชากรศาสตร์ของกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยนี้ มีเพศหญิงมากกว่าเพศชาย เพศหญิง ร้อยละ 59.00 เพศชาย ร้อยละ 41.00 กลุ่มตัวอย่างอยู่ในช่วงอายุ 41-50 ปี ร้อยละ 35.50 สถานภาพสมรส ร้อยละ 55.00 มีระดับการศึกษาปริญญาตรี ร้อยละ 55.75 นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 97.75 มีภูมิลำเนาอยู่ภาคกลาง ร้อยละ 73.50 อาชีพส่วนใหญ่จะเป็นพนักงานบริษัท ร้อยละ 29.25 และกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จะมีรายได้มากกว่า 50,000 บาท ร้อยละ 32.50 ดังรายละเอียดในตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 9 แสดงความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามเพศ สถานภาพสมรส และศาสนา

	ตัวแปร	จำนวน	ร้อยละ
เพศ	หญิง	236	59.00
	ชาย	164	41.00
	รวม	400	100
สถานภาพสมรส	โสด	160	40.00
	สมรส	220	55.00
	หย่าร้าง	20	5.00
	รวม	400	100
ศาสนา	พุทธ	391	97.75
	คริสต์	9	2.25
	รวม	400	100

จากตารางที่ 9 พบว่า กลุ่มตัวอย่างเพศหญิงมีมากกว่าเพศชาย กลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยนี้มีจำนวนทั้งสิ้น 400 คน แบ่งเป็นเพศหญิงจำนวน 236 คน (ร้อยละ 59.00) และเพศชายจำนวน 164 คน (ร้อยละ 41.00) กลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพสมรส มีจำนวน 220 คน (ร้อยละ 55.00) สถานภาพโสด มีจำนวน 160 คน (ร้อยละ 40.00) และสถานภาพหย่าร้าง มีจำนวน 20 คน (ร้อยละ 5.00) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ มีจำนวน 391 คน (ร้อยละ 97.75) และนับถือศาสนาคริสต์ มีจำนวน 9 คน (ร้อยละ 2.25)

ตารางที่ 10 แสดงความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่างตามช่วงอายุและภูมิภาค

	ตัวแปร	จำนวน	ร้อยละ
อายุ	21-30 ปี	24	6.00
	31-40 ปี	48	12.00
	41-50 ปี	142	35.50
	51-60 ปี	134	33.50
	มากกว่า 60 ปี	52	13.00
	รวม	400	100
ภูมิภาค	ภาคกลาง	294	73.50
	ภาคเหนือ	15	3.75
	ภาคตะวันตก	5	1.25
	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	34	8.50
	ภาคตะวันออก	31	7.75
	ภาคใต้	21	5.25
	รวม	400	100

จากตารางที่ 10 พบว่า กลุ่มตัวอย่างช่วงอายุ 21-30 ปี มีจำนวน 24 คน (ร้อยละ 6.00) กลุ่มตัวอย่างช่วงอายุ 31-40 ปี มีจำนวน 48 คน (ร้อยละ 12.00) กลุ่มตัวอย่างช่วงอายุ 41-50 ปี มีจำนวน 142 คน (ร้อยละ 35.50) กลุ่มตัวอย่างช่วงอายุ 51-60 ปี มีจำนวน 134 คน (ร้อยละ 33.50) และกลุ่มตัวอย่างช่วงอายุมากกว่า 60 ปี มีจำนวน 52 คน (ร้อยละ 13.00) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีภูมิภาคอยู่ในภาคกลาง มีจำนวน 294 คน (ร้อยละ 73.50) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีจำนวน 34 คน (ร้อยละ 8.50) ภาคตะวันออก มีจำนวน 31 คน (ร้อยละ 7.75) ภาคใต้ มีจำนวน 21 คน (ร้อยละ 5.25) ภาคเหนือ มีจำนวน 15 คน (ร้อยละ 3.75) และภาคตะวันตก มีจำนวน 5 คน (ร้อยละ 1.25)

ตารางที่ 11 แสดงความถี่และร้อยละของระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง

ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
มัธยมศึกษา	25	6.25
อนุปริญญาหรือเทียบเท่า	27	6.75
ปริญญาตรี	223	55.75
ปริญญาโท	102	25.5
ปริญญาเอกหรือสูงกว่า	23	5.75
รวม	400	100

จากตารางที่ 11 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 223 คน (ร้อยละ 55.75) รองลงมาได้แก่ ระดับปริญญาโท มีจำนวน 102 คน (ร้อยละ 25.50) ระดับอนุปริญญาหรือเทียบเท่า มีจำนวน 27 คน (ร้อยละ 6.75) ระดับมัธยมศึกษา มีจำนวน 25 คน (ร้อยละ 6.25) และลำดับสุดท้าย ระดับปริญญาเอกหรือสูงกว่า มีจำนวน 23 คน (ร้อยละ 5.75)

ตารางที่ 12 แสดงความถี่และร้อยละอาชีพของกลุ่มตัวอย่าง

อาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
นักเรียน/นักศึกษา	4	1.00
ธุรกิจส่วนตัว	85	21.25
รับราชการ	74	18.50
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	16	4.00
แม่บ้าน/พ่อบ้าน	27	6.75
ค้าขาย	18	4.50
พนักงานบริษัทฯ	117	29.25
รับจ้างทั่วไป	24	6.00
มัคคุเทศก์	8	2.00
ข้าราชการบำนาญ	8	2.00
อื่นๆ เช่น ว่างงาน เกษียณ	19	4.75
รวม	400	100

จากตารางที่ 12 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นพนักงานบริษัทฯ มีจำนวน 117 คน (ร้อยละ 29.25) รองลงมาได้แก่ ธุรกิจส่วนตัว มีจำนวน 85 คน (ร้อยละ 21.25) รับราชการ มีจำนวน 74 คน (ร้อยละ 18.50) แม่บ้าน/พ่อบ้าน มีจำนวน 27 คน (ร้อยละ 6.75) รับจ้างทั่วไป มีจำนวน 24 คน (ร้อยละ 6.00) อาชีพอื่นๆ เช่น ว่างาน เกษียณ นักลงทุน จำนวน 19 คน (ร้อยละ 4.75) ค้าขาย มีจำนวน 18 คน (ร้อยละ 4.50) พนักงานรัฐวิสาหกิจ มีจำนวน 16 คน (ร้อยละ 4.00) มัคคุเทศก์ มีจำนวน 8 คน (ร้อยละ 2.00) ข้าราชการบำนาญ มีจำนวน 8 คน (ร้อยละ 2.00) และลำดับสุดท้าย นักเรียน/นักศึกษา มีจำนวน 4 คน (ร้อยละ 1.00)

ตารางที่ 13 แสดงรายได้ของกลุ่มตัวอย่าง

ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า 10,000 บาท	29	7.25
10,001-20,000 บาท	45	11.25
20,001-30,000 บาท	61	15.25
30,001-40,000 บาท	74	18.50
40,001-50,000 บาท	61	15.25
มากกว่า 50,000 บาท	130	32.50
รวม	400	100

จากตารางที่ 13 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนมากกว่า 50,000 บาท มีจำนวน 130 คน (ร้อยละ 32.50) รายได้เฉลี่ยต่อเดือน 30,001-40,000 บาท มีจำนวน 74 คน (ร้อยละ 18.50) รายได้เฉลี่ยต่อเดือน 20,001-30,000 บาท มีจำนวน 61 คน (ร้อยละ 15.25) รายได้เฉลี่ยต่อเดือน 40,001-50,000 บาท มีจำนวน 61 คน (ร้อยละ 15.25) รายได้เฉลี่ยต่อเดือน 10,001-20,000 บาท มีจำนวน 45 คน (ร้อยละ 11.25) และลำดับสุดท้ายต่ำกว่า 10,000 บาท จำนวน 29 คน (ร้อยละ 7.25)

ส่วนที่ 2 ลักษณะพฤติกรรมการท่องเที่ยวของกลุ่มตัวอย่าง

ภาพรวมลักษณะพฤติกรรมการท่องเที่ยวของกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยนี้ ในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา ส่วนใหญ่ได้เข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดสุรินทร์ 1-2 ครั้ง ร้อยละ 55.50 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อท่องเที่ยวและพักผ่อน ร้อยละ 40.39 ซึ่งได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวจากอินเทอร์เน็ตและ Social Network ร้อยละ 47.75 ทั้งนี้ มัก

มีเหตุจูงใจในการเดินทางโดยพิจารณาจากการสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ร้อยละ 20.73 ใช้รถยนต์และรถจักรยานยนต์ส่วนตัว ร้อยละ 75.73 โดยเดินทางพร้อมครอบครัว ร้อยละ 48.80 มีการพักค้างคืน ร้อยละ 87.25 มีค่าใช้จ่ายในการเดินทางมากกว่า 5,000 บาทในแต่ละครั้ง ร้อยละ 48.00 มีความสนใจในการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ร้อยละ 17.79 สามารถเดินทางวันใดก็ได้ ร้อยละ 49.50 โดยเลือกเขาใหญ่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจที่สุดในจังหวัดนครราชสีมา ร้อยละ 23.10 เลือกอุทยานแห่งชาติป่าหินงามเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจที่สุดในจังหวัดชัยภูมิ ร้อยละ 24.36 เลือกอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจที่สุดในจังหวัดบุรีรัมย์ ร้อยละ 32.84 และเลือกปราสาทศีขรภูมิเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจที่สุดในจังหวัดสุรินทร์ ร้อยละ 17.83 ดังรายละเอียดในตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 14 แสดงความถี่และร้อยละของจำนวนครั้งที่มาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดสุรินทร์ในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา

จำนวนครั้ง	จำนวน	ร้อยละ
1-2 ครั้ง	222	55.50
3-4 ครั้ง	77	19.25
5-6 ครั้ง	43	10.75
มากกว่า 6 ครั้ง	58	14.50
รวม	400	100

จากตารางที่ 14 พบว่า ในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เคยมาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดสุรินทร์ 1-2 ครั้ง มีจำนวน 222 คน (ร้อยละ 55.50) เคยมา 3-4 ครั้ง มีจำนวน 77 คน (ร้อยละ 19.25) เคยมามากกว่า 6 ครั้ง มีจำนวน 58 คน (ร้อยละ 14.50) และเคยมา 5-6 ครั้ง มีจำนวน 43 คน (ร้อยละ 10.75)

ตารางที่ 15 แสดงความถี่และร้อยละจำแนกตามวัตถุประสงค์ในการเดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัด นครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดสุรินทร์

วัตถุประสงค์ในการเดินทาง	จำนวน (คำตอบ)	ร้อยละ
พักผ่อน/ท่องเที่ยว	269	40.39
เยี่ยมญาติ/เพื่อน	104	15.62
ทัศนศึกษา/แสวงหาความรู้	37	5.56
ไหว้พระ/ทำบุญ	131	19.67
ประชุม/สัมมนา	36	5.41
ถือศีล/ปฏิบัติธรรม	29	4.35
ปฏิบัติราชการ/ธุรกิจ	47	7.06
อื่นๆ เช่น เป็นทางผ่าน	13	1.94
รวม	666	100

จากตารางที่ 15 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัด นครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดสุรินทร์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพักผ่อนและท่องเที่ยว มีจำนวน 269 คำตอบ (ร้อยละ 40.39) เพื่อไหว้พระและทำบุญ มีจำนวน 131 คำตอบ (ร้อยละ 19.67) เพื่อเยี่ยมญาติและเพื่อน มีจำนวน 104 คำตอบ (ร้อยละ 15.62) เพื่อปฏิบัติราชการ และธุรกิจ มีจำนวน 47 คำตอบ (ร้อยละ 7.06) เพื่อทัศนศึกษาและแสวงหาความรู้ มีจำนวน 37 คำตอบ (ร้อยละ 5.56) เพื่อประชุมและสัมมนา มีจำนวน 36 คำตอบ (ร้อยละ 5.41) เพื่อถือศีลและปฏิบัติธรรม มีจำนวน 29 คำตอบ (ร้อยละ 4.35) และเพื่อวัตถุประสงค์อื่นๆ เช่น ทางผ่าน ตามหมู่คณะ เจ้าภาพงานบุญ มีจำนวน 13 คำตอบ (ร้อยละ 1.94)

ตารางที่ 16 แสดงความถี่และร้อยละจำแนกตามที่มาของแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดสุรินทร์

ที่มาของแหล่งข้อมูล	จำนวน (คำตอบ)	ร้อยละ
โทรทัศน์/วิทยุ	85	14.19
หนังสือพิมพ์/นิตยสาร	30	5.01
เพื่อน/ญาติ/คนรู้จัก	190	31.72
อินเทอร์เน็ต/Social Network	286	47.75
อื่นๆ เช่น งานท่องเที่ยวไทย	8	1.33
รวม	599	100

จากตารางที่ 16 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ทราบข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดสุรินทร์ ผ่านจากสื่ออินเทอร์เน็ตและ Social Network มีจำนวน 286 คำตอบ (ร้อยละ 47.75) จากเพื่อน ญาติ และคนรู้จัก มีจำนวน 190 คำตอบ (ร้อยละ 31.72) จากโทรทัศน์และวิทยุ มีจำนวน 85 คำตอบ (ร้อยละ 14.19) จากหนังสือพิมพ์และนิตยสาร มีจำนวน 30 คน (ร้อยละ 5.01) และจากแหล่งอื่นๆ เช่น งานท่องเที่ยวไทยหน่วยงาน ตามห่มุ่คณะ มีจำนวน 8 คำตอบ (ร้อยละ 1.33)

ตารางที่ 17 แสดงความถี่และร้อยละจำแนกตามเหตุจูงใจในการเดินทาง

เหตุจูงใจในการเดินทาง	จำนวน (คำตอบ)	ร้อยละ
นิยมศิลปวัฒนธรรม ประเพณี	159	17.08
ความปลอดภัยในการเดินทาง	57	6.12
สิ่งอำนวยความสะดวก	147	15.79
การโฆษณา ประชาสัมพันธ์	58	6.23
ความเป็นเอกลักษณ์ โดดเด่น	155	16.65
สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์	193	20.73
ชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยว	162	17.40
รวม	931	100

จากตารางที่ 17 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีเหตุจูงใจในการเดินทางโดยพิจารณาจากการสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีจำนวน 193 คำตอบ (ร้อยละ 20.73) พิจารณาจากชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยว มีจำนวน 162 คำตอบ (ร้อยละ 17.40) พิจารณาจากความนิยมในศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กิจกรรม และความเป็นอยู่วิถีชีวิต มีจำนวน 159 คำตอบ (ร้อยละ 17.08) พิจารณาจากความเป็นเอกลักษณ์ โดดเด่น มีจำนวน 155 คำตอบ (ร้อยละ 16.65) พิจารณาจากสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น การคมนาคม ที่พัก ร้านอาหาร มีจำนวน 147 คำตอบ (ร้อยละ 15.79) พิจารณาจากการโฆษณา การเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ มีจำนวน 58 คำตอบ (ร้อยละ 6.23) และพิจารณาจากความปลอดภัยในการเดินทาง มีจำนวน 57 คำตอบ (ร้อยละ 6.12)

ตารางที่ 18 แสดงความถี่และร้อยละจำแนกตามยานพาหนะที่ใช้เดินทาง

ยานพาหนะในการเดินทาง	จำนวน (คำตอบ)	ร้อยละ
รถยนต์ส่วนตัว/รถจักรยานยนต์	362	75.73
รถเช่า/รถตู้	72	15.06
รถโดยสารประจำทาง	11	2.30
รถยนต์บริษัทนำเที่ยว	26	5.44
อื่นๆ เช่น เครื่องบิน	7	1.47
รวม	478	100

จากตารางที่ 18 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เดินทางท่องเที่ยวโดยรถยนต์และรถจักรยานยนต์ส่วนตัว มีจำนวน 362 คำตอบ (ร้อยละ 75.73) รถเช่าและรถตู้ มีจำนวน 72 คำตอบ (ร้อยละ 15.06) รถยนต์บริษัทนำเที่ยว มีจำนวน 26 คำตอบ (ร้อยละ 5.44) รถโดยสารประจำทาง มีจำนวน 11 คำตอบ (ร้อยละ 2.30) และอื่นๆ เช่น เครื่องบิน รถบริษัทฯ มีจำนวน 7 คำตอบ (ร้อยละ 1.47)

ตารางที่ 19 แสดงความถี่และร้อยละจำแนกตามลักษณะการเดินทาง

ลักษณะการเดินทางท่องเที่ยว	จำนวน (คำตอบ)	ร้อยละ
คนเดียว	39	6.68
พร้อมครอบครัว	285	48.80
พร้อมกลุ่มเพื่อน	181	30.99
พร้อมหน่วยงาน/บริษัท	61	10.45
พร้อมสถาบันการศึกษา	14	2.40
อื่นๆ เช่น คนรัก	4	0.68
รวม	584	100

จากตารางที่ 19 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เดินทางท่องเที่ยวพร้อมครอบครัว มีจำนวน 285 คำตอบ (ร้อยละ 48.80) พร้อมกับกลุ่มเพื่อน มีจำนวน 181 คำตอบ (ร้อยละ 30.99) พร้อมกับหน่วยงานและบริษัทฯ มีจำนวน 61 คำตอบ (ร้อยละ 10.45) เดินทางคนเดียว มีจำนวน 39 คำตอบ (ร้อยละ 6.68) พร้อมกับสถาบันการศึกษา มีจำนวน 14 คำตอบ (ร้อยละ 2.40) และอื่นๆ เช่น คนรัก มีจำนวน 4 คำตอบ (ร้อยละ 0.68)

ตารางที่ 20 แสดงความถี่และร้อยละความประสงค์ในการพักผ่อนและค่าใช้จ่ายระหว่างท่องเที่ยว

ตัวแปร	จำนวน	ร้อยละ
พักผ่อน ไม่พักค้างคืน	51	12.75
พักค้างคืน	349	87.25
รวม	400	100
ค่าใช้จ่าย 1,000-2,000 บาท	11	2.75
2,001-3,000 บาท	51	12.75
3,001-4,000 บาท	75	18.75
4,001-5,000 บาท	71	17.75
มากกว่า 5,000 บาท	192	48.00
รวม	400	100

จากตารางที่ 20 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มักพักค้างคืน มีจำนวน 349 คน (ร้อยละ 87.25) โดยใช้เวลาพักผ่อน 1-5 คืน และไม่พักค้างคืน มีจำนวน 51 คน (ร้อยละ 12.75) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีค่าใช้จ่ายในการเดินทางมาท่องเที่ยวแต่ละครั้งมากกว่า 5,000 บาท มีจำนวน 192 คน (ร้อยละ 48.00) ค่าใช้จ่าย 3,001-4,000 บาท มีจำนวน 75 คน (ร้อยละ 18.75) ค่าใช้จ่าย 4,001-5,000 บาท มีจำนวน 71 คน (ร้อยละ 17.75) ค่าใช้จ่าย 2,001-3,000 บาท มีจำนวน 51 คน (ร้อยละ 12.75) และค่าใช้จ่าย 1,000-2,000 บาท มีจำนวน 11 คน (ร้อยละ 2.75)

ตารางที่ 21 แสดงความถี่และร้อยละจำแนกตามรูปแบบการท่องเที่ยวที่สนใจ

รูปแบบการท่องเที่ยว	จำนวน (คำตอบ)	ร้อยละ
เชิงเกษตร เช่น โครงการหลวง	127	9.87
เชิงนิเวศ เช่น ศึกษารธรรมชาติ	121	9.40
เชิงนิเวศทางทะเล	77	5.98
เชิงประวัติศาสตร์	229	17.79
งานวัฒนธรรมและประเพณี	135	10.49
ชมวิถีชีวิตในชนบท	150	11.66
เชิงสุขภาพ เช่น น้ำพุร้อน	133	10.33
เชิงผจญภัย เช่น ล่องแก่ง	99	7.69
เชิงกีฬา เช่น มาราธอน	20	1.56
แบบโฮมสเตย์และฟาร์มสเตย์	196	15.23
รวม	1,287	100

จากตารางที่ 21 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ให้ความสนใจแนวการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ มีจำนวน 229 คำตอบ (ร้อยละ 17.79) การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์และฟาร์มสเตย์ มีจำนวน 196 คำตอบ (ร้อยละ 15.23) การท่องเที่ยวแบบชมวิถีชีวิตในชนบท มีจำนวน 150 คำตอบ (ร้อยละ 11.66) การท่องเที่ยวเชิงงานวัฒนธรรมและประเพณี มีจำนวน 135 คำตอบ (ร้อยละ 10.49) การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ มีจำนวน 133 คำตอบ (ร้อยละ 10.33) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีจำนวน 127 คำตอบ (ร้อยละ 9.87) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีจำนวน 121 คำตอบ (ร้อยละ 9.40) การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย มีจำนวน 99 คำตอบ (ร้อยละ 7.69) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล มีจำนวน 77 คำตอบ (ร้อยละ 5.98) และการท่องเที่ยวเชิงกีฬา มีจำนวน 20 คำตอบ (ร้อยละ 1.56)

ตารางที่ 22 แสดงความถี่และร้อยละของวันเข้าชมแหล่งท่องเที่ยว

วันเข้าชมแหล่งท่องเที่ยว	จำนวน	ร้อยละ
วันหยุดนักขัตฤกษ์	75	18.75
วันเสาร์-อาทิตย์	127	31.75
วันใดก็ได้	198	49.50
รวม	400	100

จากตารางที่ 22 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มักเข้าชมแหล่งท่องเที่ยวในวันใดก็ได้ มีจำนวน 198 คน (ร้อยละ 49.50) วันเสาร์และอาทิตย์ มีจำนวน 127 คน (ร้อยละ 31.75) และวันหยุดนักขัตฤกษ์ มีจำนวน 75 คน (ร้อยละ 18.75)

ตารางที่ 23 แสดงความถี่และร้อยละจำแนกตามแหล่งท่องเที่ยวที่ควรแวะชมในจังหวัดนครราชสีมา

สถานที่ท่องเที่ยว	จำนวน (คำตอบ)	ร้อยละ
อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย	195	15.12
อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี (ย่าโม)	283	21.94
อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่	298	23.10
วัดบ้านไร่ หลวงพ่อคุณ	163	12.64
วัดเทพพิทักษ์ปุณณาราม	42	3.26
วัดป่าภูหอยหลง	47	3.64
วัดหลวงพ่อโต	124	9.61
วัดศาลาลอย	53	4.11
ตลาดเซฟวัน	66	5.12
อื่นๆ เช่น วัดป่าศาลวัน พิพิธภัณฑ	19	1.46
รวม	1,290	100

จากตารางที่ 23 พบว่า เมื่อไปจังหวัดนครราชสีมา กลุ่มตัวอย่างมีความสนใจในการเที่ยวชมสถานที่ต่างๆ ดังต่อไปนี้ อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย มีจำนวน 195 คำตอบ (ร้อยละ 15.12) อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี มีจำนวน 283 คำตอบ (ร้อยละ 21.94) อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ มีจำนวน 298 คำตอบ (ร้อยละ 23.10) วัดบ้านไร่ หลวงพ่อคุณ มีจำนวน 163 คำตอบ (ร้อยละ 12.64) วัดเทพ

พิทักษ์ปทุมณาราม (พระขาว) มีจำนวน 42 คำตอบ (ร้อยละ 3.26) วัดป่าภูหยาหลง มีจำนวน 47 คำตอบ (ร้อยละ 3.64) วัดหลวงพ่อดำ มีจำนวน 124 คำตอบ (ร้อยละ 9.61) วัดศาลาลอย มีจำนวน 53 คำตอบ (ร้อยละ 4.11) ตลาดเซฟวัน มีจำนวน 66 คำตอบ (ร้อยละ 5.12) และแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ เช่น วัดป่าสาลวัน วังน้ำเขียว ปากช่อง มีจำนวน 19 คำตอบ (ร้อยละ 1.46)

ตารางที่ 24 แสดงความถี่และร้อยละจำแนกตามแหล่งท่องเที่ยวที่ควรแวะชมในจังหวัดชัยภูมิ

สถานที่ท่องเที่ยว	จำนวน (คำตอบ)	ร้อยละ
อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม	258	24.36
น้ำตกตาดโตน	166	15.68
วัดป่าเทพอินทระดิษฐ์	57	5.38
อุทยานแห่งชาติภูแลนคา	112	10.58
ทุ่งกะมัง	37	3.49
วัดศิลาอาสน์ ภูพระ	54	5.10
มอหินขาว	117	11.05
อนุสาวรีย์เจ้าพ่อพญาแล	123	11.61
ผาหำหด	102	9.63
อื่นๆ เช่น วัดป่าสุคะโต	33	3.12
รวม	1,059	100

จากตารางที่ 24 พบว่า เมื่อไปจังหวัดชัยภูมิ กลุ่มตัวอย่างมีความสนใจในการเที่ยวชมสถานที่ต่างๆ ดังต่อไปนี้ อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม มีจำนวน 258 คำตอบ (ร้อยละ 24.36) น้ำตกตาดโตน มีจำนวน 166 คำตอบ (ร้อยละ 15.68) วัดป่าเทพอินทระดิษฐ์ มีจำนวน 57 คำตอบ (ร้อยละ 5.38) อุทยานแห่งชาติภูแลนคา มีจำนวน 112 คำตอบ (ร้อยละ 10.58) ทุ่งกะมัง มีจำนวน 37 คำตอบ (ร้อยละ 3.49) วัดศิลาอาสน์ ภูพระ มีจำนวน 54 คำตอบ (ร้อยละ 5.10) มอหินขาว มีจำนวน 117 คำตอบ (ร้อยละ 11.05) อนุสาวรีย์เจ้าพ่อพญาแล มีจำนวน 123 คำตอบ (ร้อยละ 11.61) ผาหำหด มีจำนวน 102 คำตอบ (ร้อยละ 9.63) และสถานที่ท่องเที่ยวอื่นๆ เช่น วัดป่าสุคะโต วัดพระธาตุชัยภูมิ เขื่อนจุฬาภรณ์ มีจำนวน 33 คำตอบ (ร้อยละ 3.12)

ตารางที่ 25 แสดงความถี่และร้อยละจำแนกตามแหล่งท่องเที่ยวที่ควรแวะชมในจังหวัดบุรีรัมย์

สถานที่ท่องเที่ยว	จำนวน (คำตอบ)	ร้อยละ
อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง	358	32.84
วนอุทยานเขากระโดง	87	7.98
ปราสาทเมืองต่ำ	158	14.50
ศาลหลักเมืองบุรีรัมย์	115	10.55
วัดระหาน (เกาะแก้วธุดงค์สถาน)	54	4.95
สนามช้างอารีนา	109	10.00
วัดป่าเขาน้อย	56	5.14
ช้าง อินเตอร์เนชั่นแนล เซอร์กิต	68	6.24
พระบรมราชานุสาวรีย์รัชกาลที่ 1	72	6.61
อื่นๆ เช่น วัดเขาพระอังคาร	13	1.19
รวม	1,090	100

จากตารางที่ 25 พบว่า เมื่อไปจังหวัดบุรีรัมย์ กลุ่มตัวอย่างมีความสนใจในการเที่ยวชมสถานที่ต่างๆ ดังต่อไปนี้ อุทยานประวัติศาสตร์แห่งชาติพนมรุ้ง มีจำนวน 358 คำตอบ (ร้อยละ 32.84) วนอุทยานเขากระโดง มีจำนวน 87 คำตอบ (ร้อยละ 7.98) ปราสาทเมืองต่ำ มีจำนวน 158 คำตอบ (ร้อยละ 14.50) ศาลหลักเมืองบุรีรัมย์ มีจำนวน 115 คำตอบ (ร้อยละ 10.55) วัดระหานหรือเกาะแก้วธุดงค์สถาน มีจำนวน 54 คำตอบ (ร้อยละ 4.95) สนามช้างอารีนา มีจำนวน 109 คำตอบ (ร้อยละ 10.00) วัดป่าเขาน้อย มีจำนวน 56 คำตอบ (ร้อยละ 5.14) ช้าง อินเตอร์เนชั่นแนล เซอร์กิต มีจำนวน 68 คำตอบ (ร้อยละ 6.24) พระบรมราชานุสาวรีย์รัชกาลที่ 1 มีจำนวน 72 คำตอบ (ร้อยละ 6.61) และสถานที่ท่องเที่ยวอื่นๆ เช่น วัดเขาพระอังคาร มีจำนวน 13 คำตอบ (ร้อยละ 1.19)

ตารางที่ 26 แสดงความถี่และร้อยละจำแนกตามแหล่งท่องเที่ยวที่ควรแวะชมในจังหวัดสุรินทร์

สถานที่ท่องเที่ยว	จำนวน (คำตอบ)	ร้อยละ
ปราสาทศีขรภูมิ	187	17.83
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติบ้านตากกลาง	125	11.92
วัดบูรพาราม	89	8.48
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสุรินทร์	138	13.16
อนุสาวรีย์พระยาสุรินทรภักดีฯ (ปุม)	61	5.82
วนอุทยานพนมสวาย	92	8.77
ปราสาทตาควาย	113	10.77
วัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร	57	5.43
ปราสาทตาเมือนธม	162	15.44
อื่นๆ เช่น หมู่บ้านผ้าไหมยกทอง	25	2.38
รวม	1,049	100

จากตารางที่ 26 พบว่า เมื่อไปจังหวัดสุรินทร์ กลุ่มตัวอย่างมีความสนใจในการเที่ยวชมสถานที่ต่างๆ ดังต่อไปนี้ ปราสาทศีขรภูมิ มีจำนวน 187 คำตอบ (ร้อยละ 17.83) พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติบ้านตากกลาง มีจำนวน 125 คำตอบ (ร้อยละ 11.92) วัดบูรพาราม มีจำนวน 89 คำตอบ (ร้อยละ 8.48) พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสุรินทร์ มีจำนวน 138 คำตอบ (ร้อยละ 13.16) อนุสาวรีย์พระยาสุรินทรภักดีศรีณรงค์จางวาง (ปุม) มีจำนวน 61 คำตอบ (ร้อยละ 5.82) วนอุทยานพนมสวาย มีจำนวน 92 คำตอบ (ร้อยละ 8.77) ปราสาทตาควาย มีจำนวน 113 คำตอบ (ร้อยละ 10.77) วัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร มีจำนวน 57 คำตอบ (ร้อยละ 5.43) ปราสาทตาเมือนธม มีจำนวน 162 คำตอบ (ร้อยละ 15.44) และสถานที่ท่องเที่ยวอื่นๆ เช่น หมู่บ้านผ้าไหมยกทอง วัดหลวงปู่หงษ์ มีจำนวน 25 คำตอบ (ร้อยละ 2.38)

ส่วนที่ 3 ลักษณะพฤติกรรมการพัฒนาสุขภาพจิตของกลุ่มตัวอย่าง

ภาพรวมลักษณะพฤติกรรมการพัฒนาสุขภาพจิตของกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยนี้ ส่วนใหญ่ประเมินตนเองว่ามีพื้นฐานความเครียดอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 45.25 เมื่อประสบปัญหาเกี่ยวกับงานจะเลือกผ่อนคลายโดยการท่องเที่ยว ร้อยละ 28.14 เมื่อประสบปัญหาเกี่ยวกับครอบครัวจะเลือกปรึกษาคนใกล้ชิด ร้อยละ 24.82 การปรับสมดุลอารมณ์โดยเลือกใช้หลักยึดธรรมะในการ

ดำเนินชีวิต ร้อยละ 38.42 มีความสนใจในพระพุทธศาสนาในระดับปานกลาง ร้อยละ 50.25 ทั้งนี้เคยไปปฏิบัติธรรม ณ วัดหรือสถานปฏิบัติธรรมใดๆ ร้อยละ 64.75 โดยมีจุดประสงค์คือต้องการศึกษาธรรมให้ถ่องแท้ ร้อยละ 43.99 ซึ่งระยะเวลาที่เหมาะสมที่จะเลือกไปปฏิบัติธรรมอยู่ที่ 1-2 วัน ร้อยละ 40.00 โดยเห็นว่าช่วงอายุที่เหมาะสมในการเริ่มต้นเรียนรู้การปฏิบัติธรรมคือ 18-60 ปี ร้อยละ 51.50 เคยได้ยินเรื่องราวเกี่ยวกับพระสงฆ์องค์สำคัญคือหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ร้อยละ 16.82 และมองว่าประโยชน์หลักของการนั่งสมาธิคือ เพิ่มการตระหนักรู้ต่อสิ่งต่างๆ ตรงหน้าและการมีสติอยู่กับปัจจุบัน ร้อยละ 23.51

นอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่คิดว่าสิ่งที่สำคัญที่สุดของสภาพแวดล้อมที่จำเป็นต่อการทำสมาธิคือความสงบ ร้อยละ 67.75 สิ่งจำเป็นน้อยที่สุดคือความสวยงาม ร้อยละ 57.50 ลักษณะสถานที่สำหรับการปฏิบัติธรรมควรเป็นห้องปิดชนิดมีหน้าต่าง ร้อยละ 43.50 ประโยชน์ที่จะได้รับจากการปฏิบัติธรรมคือ จิตใจสงบ มีสมาธิมากขึ้น ร้อยละ 59.52 พระพุทธศาสนามีบทบาทเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจในการทำงานอยู่ในระดับมาก (ร้อยละ 56.25) การเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นเมื่อปฏิบัติธรรมถูกต้องคือ สามารถเปิดใจ ยอมรับ และเข้าใจผู้อื่นได้มากขึ้น ไม่ตัดสินถูกผิดซ้ำผู้อื่น ร้อยละ 17.41 สิ่งที่มีผลสนับสนุนให้เกิดความประทับใจและความศรัทธาต่อการปฏิบัติธรรมมากที่สุดคือ สังคมและบรรยากาศภายในวัด ร้อยละ 23.62 ดังรายละเอียดในตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 27 แสดงความถี่และร้อยละระดับความเครียดของกลุ่มตัวอย่าง

ระดับความเครียด	จำนวน	ร้อยละ
ระดับต่ำ	151	37.75
ระดับปานกลาง	181	45.25
ระดับสูง	33	8.25
ไม่มีความเครียด	35	8.75
รวม	400	100

จากตารางที่ 27 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ประเมินตนเองว่ามีความเครียดอยู่ในระดับปานกลาง มีจำนวน 181 คน (ร้อยละ 45.25) ความเครียดอยู่ในระดับต่ำ มีจำนวน 151 คน (ร้อยละ 37.75) ความเครียดอยู่ในระดับสูง มีจำนวน 33 คน (ร้อยละ 8.25) และไม่มีความเครียด มีจำนวน 35 คน (ร้อยละ 8.75)

ตารางที่ 28 แสดงความถี่และร้อยละจำแนกตามพฤติกรรมรองรับเมื่อประสบปัญหาเกี่ยวกับงาน

พฤติกรรมรองรับด้านงาน	จำนวน (คำตอบ)	ร้อยละ
ท่องเที่ยว	226	28.14
ฟังเพลง	194	24.16
ปรึกษาคounselor	167	20.80
ฟังเทศน์/ปฏิบัติธรรม	163	20.30
อื่นๆ เช่น นอน ดูภาพยนตร์	53	6.60
รวม	803	100

จากตารางที่ 28 พบว่า เมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับงาน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มักเลือกผ่อนคลายโดยการท่องเที่ยว มีจำนวน 226 คำตอบ (ร้อยละ 28.14) โดยการฟังเพลง มีจำนวน 194 คำตอบ (ร้อยละ 24.16) โดยการปรึกษาคounselor มีจำนวน 167 คำตอบ (ร้อยละ 20.80) โดยการฟังเทศน์และปฏิบัติธรรม มีจำนวน 163 คำตอบ (ร้อยละ 20.30) และโดยผ่านกิจกรรมอื่นๆ เช่น เล่นเกมส์ นอน ดูภาพยนตร์ เล่นกีฬา ร้องเพลง มีจำนวน 53 คำตอบ (ร้อยละ 6.6)

ตารางที่ 29 แสดงความถี่และร้อยละจำแนกตามพฤติกรรมรองรับเมื่อประสบปัญหาครอบครัว

พฤติกรรมรองรับด้านครอบครัว	จำนวน (คำตอบ)	ร้อยละ
ท่องเที่ยว	161	23.23
ฟังเพลง	142	20.49
ปรึกษาคounselor	172	24.82
ฟังเทศน์/ปฏิบัติธรรม	162	23.38
อื่นๆ เช่น นอน เปิดใจพูดคุยกัน	56	8.08
รวม	693	100

จากตารางที่ 29 พบว่า เมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับครอบครัว กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มักปรึกษาคounselor มีจำนวน 172 คำตอบ (ร้อยละ 24.82) ฟังเทศน์และปฏิบัติธรรม มีจำนวน 162 คำตอบ (ร้อยละ 23.38) ท่องเที่ยว มีจำนวน 161 คำตอบ (ร้อยละ 23.23) ฟังเพลง มีจำนวน 142 คำตอบ (ร้อยละ 20.49) และทำกิจกรรมอื่นๆ เช่น นอน เปิดใจคุยกัน เล่นเกมส์ มีจำนวน 56 คำตอบ (ร้อยละ 8.08)

ตารางที่ 30 แสดงความถี่และร้อยละจำแนกตามพฤติกรรมที่ช่วยส่งเสริมการปรับสมดุลอารมณ์

พฤติกรรมการแก้ไขอารมณ์	จำนวน (คำตอบ)	ร้อยละ
คิดบวกและศึกษาธรรมะให้มาก	83	20.44
พูดคุยให้เพื่อนฟัง (กัลยาณมิตร)	42	10.34
สร้างอารมณ์ดี เช่น ธรรมชาติบำบัด	111	27.34
ยึดธรรมะในการดำเนินชีวิต	156	38.42
อื่นๆ เช่น นอน อ่านหนังสือ	14	3.46
รวม	406	100

จากตารางที่ 30 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่คิดว่าสิ่งที่ช่วยส่งเสริมการปรับสมดุลอารมณ์ได้ดีที่สุดคือ การยึดธรรมะในการดำเนินชีวิต มีจำนวน 156 คำตอบ (ร้อยละ 38.42) การสร้างอารมณ์ดี เช่น ธรรมชาติบำบัด เดินเล่นในป่า ฟังดนตรี มีจำนวน 111 คำตอบ (ร้อยละ 27.34) การคิดบวกและศึกษาธรรมะให้มาก มีจำนวน 83 คำตอบ (ร้อยละ 20.44) การพูดคุยให้เพื่อนสนิทฟัง มีจำนวน 42 คำตอบ (ร้อยละ 10.34) และผ่านกิจกรรมอื่นๆ เช่น อ่านหนังสือ ทำอาหารและขนม มีจำนวน 14 คำตอบ (ร้อยละ 3.46)

ตารางที่ 31 แสดงความถี่และร้อยละระดับความสนใจในพระพุทธศาสนาของกลุ่มตัวอย่าง

ระดับความสนใจ	จำนวน	ร้อยละ
น้อยมาก	0	0.00
น้อย	40	10.00
ปานกลาง	201	50.25
มาก	108	27.00
มากที่สุด	51	12.75
รวม	400	100

จากตารางที่ 31 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความสนใจในพระพุทธศาสนาในระดับปานกลาง มีจำนวน 201 คน (ร้อยละ 50.25) ระดับมาก มีจำนวน 108 คน (ร้อยละ 27.00) ระดับมากที่สุด มีจำนวน 51 คน (ร้อยละ 12.75) และระดับน้อย มีจำนวน 40 คน (ร้อยละ 10.00)

ตารางที่ 32 แสดงความถี่และร้อยละประสบการณ์ในการปฏิบัติธรรมของกลุ่มตัวอย่าง

ประสบการณ์การปฏิบัติธรรม	จำนวน	ร้อยละ
เคย	259	64.75
ไม่เคย	141	35.25
รวม	400	100

จากตารางที่ 32 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เคยไปปฏิบัติธรรม ณ วัดหรือสถานปฏิบัติธรรมใดๆ มีจำนวน 259 คน (ร้อยละ 64.75) และไม่เคยปฏิบัติธรรม มีจำนวน 141 คน (ร้อยละ 35.25)

ตารางที่ 33 แสดงความถี่และร้อยละจำแนกตามจุดประสงค์การปฏิบัติธรรม

จุดประสงค์ของปฏิบัติธรรม	จำนวน (คำตอบ)	ร้อยละ
มีปัญหาเรื่องงาน	28	7.16
มีปัญหาเรื่องความรัก	21	5.38
มีปัญหาเรื่องการเงิน	14	3.58
มีปัญหาเรื่องครอบครัว	27	6.90
ครอบครัว เพื่อน คนรู้จักชักชวน	102	26.09
ต้องการศึกษาธรรมให้เข้าใจอ่องแท้	172	43.99
อื่นๆ เช่น สะสมบุญ พักผ่อน	27	6.90
รวม	391	100

จากตารางที่ 33 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไปปฏิบัติธรรมเนื่องจากต้องการศึกษาธรรมให้อ่องแท้ มีจำนวน 172 คำตอบ (ร้อยละ 43.99) ครอบครัว เพื่อน คนรู้จักชักชวน มีจำนวน 102 คำตอบ (ร้อยละ 26.09) ปัญหาเรื่องงาน มีจำนวน 28 คน (ร้อยละ 7.16) ปัญหาเรื่องครอบครัว มีจำนวน 27 คำตอบ (ร้อยละ 6.90) จุดประสงค์อื่นๆ เช่น สะสมบุญ เพิ่มประสบการณ์ พักผ่อน มีจำนวน 27 คำตอบ (ร้อยละ 6.90) ปัญหาเรื่องความรัก มีจำนวน 21 คำตอบ (ร้อยละ 5.38) และ ปัญหาเรื่องการเงิน มีจำนวน 14 คน (ร้อยละ 3.58)

ตารางที่ 34 แสดงความถี่และร้อยละระยะเวลาและช่วงอายุที่เหมาะสมเพื่อการปฏิบัติธรรม

	ตัวแปร	จำนวน	ร้อยละ
ระยะเวลา	1-2 วัน	160	40.00
	3-4 วัน	139	34.75
	1 สัปดาห์	68	17.00
	2 สัปดาห์	7	1.75
	1 เดือน	5	1.25
	แล้วแต่สะดวก	21	5.25
	รวม	400	100
อายุ	ต่ำกว่า 12 ปี	103	25.75
	12-15 ปี	43	10.75
	15-18 ปี	28	7.00
	18-60 ปี	206	51.50
	60 ปีขึ้นไป	20	5.00
		รวม	400

จากตารางที่ 34 พบว่า ระยะเวลาที่เหมาะสมที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จะเลือกไปปฏิบัติธรรมอยู่ที่ 1-2 วัน มีจำนวน 160 คน (ร้อยละ 40.00) ระยะเวลา 3-4 วัน มีจำนวน 139 คน (ร้อยละ 34.75) ระยะเวลา 1 สัปดาห์ มีจำนวน 68 คน (ร้อยละ 17.00) ระยะเวลา 2 สัปดาห์ มีจำนวน 7 คน (ร้อยละ 1.75) ระยะเวลา 1 เดือน มีจำนวน 5 คน (ร้อยละ 1.25) และแล้วแต่สะดวก มีจำนวน 21 คน (ร้อยละ 5.25) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่คิดว่าช่วงอายุที่เหมาะสมในการเริ่มต้นเรียนรู้การปฏิบัติธรรมคือ 18-60 ปี มีจำนวน 206 คน (ร้อยละ 51.50) ช่วงอายุต่ำกว่า 12 ปี มีจำนวน 103 คน (ร้อยละ 25.75) ช่วงอายุ 12-15 ปี มีจำนวน 43 คน (ร้อยละ 10.75) ช่วงอายุ 15-18 ปี มีจำนวน 28 คน (ร้อยละ 7.00) และช่วงอายุ 60 ปีขึ้นไป มีจำนวน 20 คน (ร้อยละ 5.00)

ตารางที่ 35 แสดงความถี่และร้อยละรายนามของพระสงฆ์ที่เป็นที่รู้จัก

รายนามของพระสงฆ์	จำนวน (คำตอบ)	ร้อยละ
หลวงปู่เสาร์ กนตสีโล	123	6.07
หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต	341	16.82
หลวงปู่ดูลย์ อตุโล	140	6.91
หลวงปู่เทสก์ เทสรังสี	149	7.35
หลวงตามหาบัว ญาณสมปนโน	331	16.33
หลวงปู่ชา สุภัทโท	221	10.90
หลวงปู่ทวด วัดช้างให้	302	14.90
หลวงพ่ोजิน วัดบางคลาน	178	8.78
หลวงพ่อกษม เขมโก	206	10.16
อื่นๆ เช่น ลป.แหวน ลป.ขาว	36	1.78
รวม	2,027	100

จากตารางที่ 35 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เคยได้ยินเรื่องราวเกี่ยวกับหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต มีจำนวน 341 คำตอบ (ร้อยละ 16.82) เกี่ยวกับหลวงตามหาบัว ญาณสมปนโน มีจำนวน 331 คำตอบ (ร้อยละ 16.33) เกี่ยวกับหลวงปู่ทวด วัดช้างให้ มีจำนวน 302 คำตอบ (ร้อยละ 14.90) เกี่ยวกับหลวงปู่ชา สุภัทโท มีจำนวน 221 คำตอบ (ร้อยละ 10.90) เกี่ยวกับหลวงพ่อกษม เขมโก มีจำนวน 206 คำตอบ (ร้อยละ 10.16) เกี่ยวกับหลวงพ่ोजิน วัดบางคลาน มีจำนวน 178 คำตอบ (ร้อยละ 8.78) เกี่ยวกับหลวงปู่เทสก์ เทสรังสี มีจำนวน 149 คำตอบ (ร้อยละ 7.35) เกี่ยวกับหลวงปู่ดูลย์ อตุโล มีจำนวน 140 คำตอบ (ร้อยละ 6.91) เกี่ยวกับหลวงปู่เสาร์ กนตสีโล มีจำนวน 123 คำตอบ (ร้อยละ 6.07) และพระสงฆ์รูปอื่นๆ เช่น หลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ หลวงปู่ขาว อนาลโย หลวงพ่อวิริยังค์ สิรินฺธโร มีจำนวน 36 คำตอบ (ร้อยละ 1.78)

ตารางที่ 36 แสดงความถี่และร้อยละประโยชน์ของการนั่งสมาธิ

ประโยชน์ของสมาธิ	จำนวน (คำตอบ)	ร้อยละ
เพิ่มการตระหนักรู้ มีสติอยู่กับปัจจุบัน	304	23.51
เปิดมุมมองการรับมือกับความเครียด	109	8.43
การรักษาสมดุลกาย-ใจ	209	16.16
ช่วยลดอารมณ์ในทางลบ ใจสงบ	267	20.65
เพิ่มความอดทนอดกลั้น เสียสละ	158	12.22
ระบบในร่างกายทำงานได้ดีขึ้น	140	10.83
สร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น	98	7.58
อื่นๆ เช่น เข้าใจตัวเอง พันทุกข์	8	0.62
รวม	1,293	100

จากตารางที่ 36 พบว่า กลุ่มตัวอย่างคิดว่าประโยชน์ของการนั่งสมาธิ มีดังต่อไปนี้ เพิ่มการตระหนักรู้ต่อสิ่งต่างๆ ตรงหน้าและการมีสติอยู่กับปัจจุบัน มีจำนวน 304 คำตอบ (ร้อยละ 23.51) เปิดมุมมองใหม่ๆ ในการรับมือกับสถานการณ์ที่มีความเครียด มีจำนวน 109 คำตอบ (ร้อยละ 8.43) เพิ่มทักษะการจัดการความเครียด รักษาสมดุลกาย-ใจ มีจำนวน 209 คำตอบ (ร้อยละ 16.16) ช่วยลดอารมณ์ในทางลบ ใจสงบและมีเหตุผล มีจำนวน 267 คำตอบ (ร้อยละ 20.65) เพิ่มความอดทนอดกลั้น เสียสละให้ผู้อื่นได้มากขึ้น มีจำนวน 158 คำตอบ (ร้อยละ 12.22) ระบบในร่างกายทำงานได้ดีขึ้น ทำให้สุขภาพดี มีจำนวน 140 คำตอบ (ร้อยละ 10.83) สร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น สนใจที่จะมองข้อดีของผู้อื่น มีจำนวน 98 คำตอบ (ร้อยละ 7.58) และประโยชน์อื่นๆ เช่น เข้าใจตัวเอง พันทุกข์ ผีกทำใจ มีจำนวน 8 คำตอบ (ร้อยละ 0.62)

ตารางที่ 37 แสดงความถี่และร้อยละความจำเป็นของสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับการปฏิบัติธรรม

สภาพแวดล้อม	จำนวน	ร้อยละ
ความสงบ	271	67.75
ความสะอาด	36	9.00
ความเป็นส่วนตัว	20	5.00
ความปลอดภัย	69	17.25
สาธารณูปโภค/อุปกรณ์	4	1.00
รวม	400	100

จากตารางที่ 37 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่คิดว่าสิ่งที่สำคัญที่สุดของสภาพแวดล้อมที่จำเป็นต่อการทำสมาธิคือความสงบ มีจำนวน 271 คน (ร้อยละ 67.75) ความปลอดภัย มีจำนวน 69 คน (ร้อยละ 17.25) ความสะอาด มีจำนวน 36 คน (ร้อยละ 9.00) ความเป็นส่วนตัว มีจำนวน 20 คน (ร้อยละ 5.00) และสาธารณูปโภค/อุปกรณ์ มีจำนวน 4 คน (ร้อยละ 1.00)

ตารางที่ 38 แสดงความถี่และร้อยละสภาพแวดล้อมที่จำเป็นต่อการปฏิบัติธรรมน้อยที่สุด

สภาพแวดล้อม	จำนวน	ร้อยละ
ความสงบ	12	3.00
ความสะอาด	26	6.50
ความสวยงาม	230	57.50
ความเป็นส่วนตัว	29	7.25
สาธารณูปโภค/อุปกรณ์	103	25.75
รวม	400	100

จากตารางที่ 38 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่คิดว่าสิ่งจำเป็นน้อยที่สุดของสภาพแวดล้อมที่จำเป็นต่อการทำสมาธิคือ ความสวยงาม มีจำนวน 230 คน (ร้อยละ 57.50) สาธารณูปโภคและอุปกรณ์ มีจำนวน 103 คน (ร้อยละ 25.75) ความเป็นส่วนตัว มีจำนวน 29 คน (ร้อยละ 7.25) ความสะอาด มีจำนวน 26 คน (ร้อยละ 6.50) และความสงบ มีจำนวน 12 คน (ร้อยละ 3.00)

ตารางที่ 39 แสดงความถี่และร้อยละลักษณะสถานที่ที่เหมาะสมกับการปฏิบัติธรรม

ลักษณะสถานที่	จำนวน	ร้อยละ
ห้องปิดแบบไม่มีหน้าต่าง	15	3.75
ห้องปิดแบบมีหน้าต่าง	174	43.50
ห้องเปิดแบบไม่มีกำแพง	116	29.00
กลางแจ้ง	81	20.25
อื่นๆ เช่น ป่าเขา ลมพัดสบาย	14	3.50
รวม	400	100

จากตารางที่ 39 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่สนใจปฏิบัติธรรมในห้องปิดชนิดมีหน้าต่าง มีจำนวน 174 คน (ร้อยละ 43.50) ห้องเปิดแบบไม่มีกำแพง มีจำนวน 116 คน (ร้อยละ 29.00) กลางแจ้ง มีจำนวน 81 คน (ร้อยละ 20.25) ห้องปิดแบบไม่มีหน้าต่าง มีจำนวน 15 คน (ร้อยละ 3.75) และอื่นๆ เช่น ป่าเขา ลมพัดสบาย มีร่มเงา มีจำนวน 14 คน (ร้อยละ 3.50)

ตารางที่ 40 แสดงความถี่และร้อยละจำแนกตามประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการปฏิบัติธรรม

ประโยชน์จากการปฏิบัติธรรม	จำนวน (คำตอบ)	ร้อยละ
จิตใจสงบ มีสมาธิมากขึ้น	394	59.52
สร้างบุญกุศลให้กับตนเอง	217	32.78
สะเดาะเคราะห์-แก้ดวงชะตา	51	7.70
รวม	662	100

จากตารางที่ 40 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่คิดว่าประโยชน์ที่จะได้รับจากการปฏิบัติธรรมคือ ใจดีสงบ มีสมาธิมากขึ้น มีจำนวน 394 คำตอบ (ร้อยละ 59.52) เพื่อสร้างบุญกุศลให้กับตนเอง มีจำนวน 217 คำตอบ (ร้อยละ 32.78) และเป็นการสะเดาะเคราะห์-แก้ดวงชะตา มีจำนวน 51 คำตอบ (ร้อยละ 7.70)

ตารางที่ 41 แสดงความถี่และร้อยละระดับที่พระพุทธศาสนามีบทบาทเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจในการทำงาน

ระดับบทบาทความสำคัญ	จำนวน	ร้อยละ
มีบทบาทมาก	225	56.25
มีบทบาทปานกลาง	161	40.25
ไม่มีบทบาทเลย	14	3.50
รวม	400	100

จากตารางที่ 41 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่าพระพุทธศาสนามีบทบาทเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจในการทำงานอยู่ในระดับมาก มีจำนวน 225 คน (ร้อยละ 56.25) มีบทบาทอยู่ในระดับปานกลาง มีจำนวน 161 คน (ร้อยละ 40.25) และไม่มีบทบาทเลย มีจำนวน 14 คน (ร้อยละ 3.50)

ตารางที่ 42 แสดงความถี่และร้อยละการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นเมื่อปฏิบัติธรรมถูกวิธี

การเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น	จำนวน (คำตอบ)	ร้อยละ
เห็นความไม่พอใจและละมันได้เร็วขึ้น	269	15.46
เปิดใจ ยอมรับ และเข้าใจผู้อื่นมากขึ้น	303	17.41
เป็นคนซื่อตรง ไม่โกหก นินทาว่าร้าย	155	8.91
ไม่จุกจิก จู้จี้ ขี้บ่น คิดมาก อิจฉาริษยา	140	8.05
หลับสบาย ไม่ว้าวุ่นใจ ตื่นนอนเป็นเวลา	175	10.06
ไม่รู้สึกรอคอยหรืออ้าว้าง หนักแน่น	108	6.21
มองเห็นคุณค่าของทุกๆ สิ่งรอบตัว	154	8.85
ไม่คิดจะควบคุมหรือเปลี่ยนแปลงผู้อื่น	173	9.94
เห็นอุปสรรคและปัญหาเป็นการฝึกตน	176	10.12
ใช้วัตถุสิ่งของอย่างคุ้มค่า ทนุถนอม	87	4.99
รวม	1,740	100

จากตารางที่ 42 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่คิดว่าการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นเมื่อปฏิบัติธรรมถูกต้องคือ สามารถเปิดใจ ยอมรับ และเข้าใจผู้อื่นได้มากขึ้น ไม่ตัดสินถูกผิดตีขี้ผู้อื่น มีจำนวน 303 คำตอบ (ร้อยละ 17.41) รู้สึกโกรธน้อยลง เห็นความไม่พอใจและละมันได้เร็วขึ้น มี

จำนวน 269 คำตอบ (ร้อยละ 15.46) มองเห็นอุปสรรคและปัญหาเป็นหนทางแห่งการฝึกตนและปัญญา มีจำนวน 176 คำตอบ (ร้อยละ 10.12) หลับสบาย ไม่ว้าวุ่นใจ ตื่นนอนเป็นเวลา สามารถกำหนดเวลาตื่นได้ มีจำนวน 175 คำตอบ (ร้อยละ 10.06) ไม่มีความคิดที่จะควบคุมหรือเปลี่ยนแปลงผู้อื่น ยอมรับในความเป็นตัวตนของผู้อื่น มีจำนวน 173 คำตอบ (ร้อยละ 9.94) เป็นคนซื่อตรง ไม่โกหก หลีกเลี้ยงการนินทาว่าร้าย และไม่พูดในเรื่องราวร้ายๆ มีจำนวน 155 คำตอบ (ร้อยละ 8.91) มองเห็นคุณค่าของทุกๆ สิ่งรอบตัวอย่างที่ไม่เคยเห็นมาก่อน มีจำนวน 154 คำตอบ (ร้อยละ 8.85) ไม่จุกจิก จู้จี้ ไม่ขี้บ่น ไม่คิดมาก ไม่สับสนวุ่นวาย ไม่น้อยอกน้อยใจ ไม่อิจฉาริษยา มีจำนวน 140 คำตอบ (ร้อยละ 8.05) ไม่มีความรู้สึกโดดเดี่ยวหรืออ้างว้าง มีแต่ความเบาอิสระ หนักแน่น มั่นคง มีจำนวน 108 คำตอบ (ร้อยละ 6.21) และเห็นถึงคุณค่าของวัตถุสิ่งของเครื่องใช้มากขึ้น ใช้อย่างคุ้มค่า ทุนุถนอม แต่ไม่ตระหนี่ ขี้เหนียว มีจำนวน 87 คำตอบ (ร้อยละ 4.99)

ตารางที่ 43 แสดงความถี่และร้อยละสิ่งที่มีผลสนับสนุนให้เกิดความประทับใจและความศรัทธาต่อการปฏิบัติธรรม

สิ่งที่สนับสนุนให้ประทับใจ/ศรัทธา	จำนวน (คำตอบ)	ร้อยละ
ความสะอาด	186	16.33
ความเป็นระเบียบ	194	17.03
การบริหารความสะอาด	112	9.83
สังคัมและบรรยากาศภายในวัด	269	23.62
ความเคร่งครัดในการรักษาศีลของพระ	223	19.58
ภาวะผู้นำของบุคคลสำคัญของวัด	155	13.61
รวม	1,139	100

จากตารางที่ 43 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่คิดว่าสิ่งที่มีผลสนับสนุนให้เกิดความประทับใจและความศรัทธาต่อการปฏิบัติธรรมมากที่สุดคือ สังคัมและบรรยากาศภายในวัด มีจำนวน 269 คำตอบ (ร้อยละ 23.62) ความเคร่งครัดในการรักษาศีลของพระสงฆ์ มีจำนวน 223 คำตอบ (ร้อยละ 19.58) ความเป็นระเบียบ มีจำนวน 194 คำตอบ (ร้อยละ 17.03) ความสะอาด มีจำนวน 186 คำตอบ (ร้อยละ 16.33) ภาวะผู้นำของบุคคลสำคัญของวัด มีจำนวน 155 คำตอบ (ร้อยละ 13.61) และการบริหารความสะอาด มีจำนวน 112 คำตอบ (ร้อยละ 9.83)

ขั้นตอนที่ 3 ผลการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

จากข้อมูลในขั้นตอนที่ 1 และขั้นตอนที่ 2 สามารถนำมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แล้วนำเสนอในลักษณะการบรรยาย ผลการวิจัยด้านชุมชน ศาสนสถาน และกลุ่มตัวอย่าง เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ สำหรับกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 มีรายละเอียดดังนี้

การท่องเที่ยวโดยชุมชน

ผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมเป็นอย่างมากในการให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับโครงการต่างๆ ที่มีในแหล่งท่องเที่ยว เช่น มัคคุเทศก์ท้องถิ่น วางแผนจัดการเตรียมความพร้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาหรืออุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว ปฏิบัติตามแผนในด้านการบริการสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านกิจกรรมทางการท่องเที่ยว ด้านการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ประเมินผลด้านปัญหาและอุปสรรคจากกิจกรรมการท่องเที่ยว ด้านข้อมูลต่างๆ เช่น สถิติ ความพึงพอใจ ด้านความสำเร็จของโครงการต่างๆ เช่น มัคคุเทศก์น้อย รักษาสิ่งแวดล้อม ทัศนียภาพ ความสะอาดและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว แม้ว่าชุมชนได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐในด้านการพัฒนาสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เช่น ประปา ไฟฟ้า คมนาคม ด้านการตลาดและประชาสัมพันธ์และการร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว ทว่า ผู้นำชุมชนกลับได้รับผลประโยชน์จากการแบ่งรายได้จากเงินช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวไม่เพียงพอ

การท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพและการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ

ศาสนสถานส่วนมากมีวิธีปฏิบัติกรรมฐานตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตรโดยการบริกรรมพุทโธ และมีน้ำประปา ไฟฟ้า ห้องน้ำ ห้องสุขา พร้อมอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม ผู้ดูแลศาสนสถานมีความเห็นว่าคุณสมบัติที่มีความสำคัญต่อการปฏิบัติธรรมคือ การเป็นผู้อยู่ง่าย กินง่าย เกรงใจ และให้เกียรติผู้อื่น โดยการเข้าร่วมปฏิบัติธรรมในแต่ละครั้งควรมีจำนวนไม่เกิน 50 คน ทั้งนี้ ช่วงอายุที่เหมาะสมที่สุดในการเริ่มต้นเรียนรู้การปฏิบัติธรรมคือ ต่ำกว่า 12 ปี

ลักษณะพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างส่วนมากมีระดับการศึกษาปริญญาตรี นับถือศาสนาพุทธ มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคกลาง ประกอบอาชีพเป็นพนักงานบริษัทฯ ซึ่งมีรายได้มากกว่า 50,000 บาทต่อเดือน เคยมาจังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดสุรินทร์ เพียง 1-2 ครั้ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพักผ่อนและท่องเที่ยวเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม กลุ่มตัวอย่างนิยมการสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเป็นเหตุจูงใจหลักในการเลือกสถานที่ท่องเที่ยว โดยใช้รถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ส่วนตัวเป็นยานพาหนะ มักเดินทางท่องเที่ยวในวันใดก็ได้และพักค้างคืนพร้อมกับครอบครัว ใช้จ่ายแต่

ละครั้งมากกว่า 5,000 บาท นอกจากนี้ ยังมีความสนใจการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อีกด้วย สถานที่ท่องเที่ยวที่ให้ความสนใจมากที่สุดในจังหวัดนครราชสีมาคือ อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่และอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี (ย่าโม) สถานที่ท่องเที่ยวที่ให้ความสนใจมากที่สุดในจังหวัดชัยภูมิคืออุทยานแห่งชาติป่าหินงาม สถานที่ท่องเที่ยวที่ให้ความสนใจมากที่สุดในจังหวัดบุรีรัมย์คืออุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง และสถานที่ท่องเที่ยวที่ให้ความสนใจมากที่สุดในจังหวัดสุรินทร์คือปราสาทศีขรภูมิ พิพิธภัณฑ์ช้างบ้านตากกลาง พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสุรินทร์ และปราสาทตาเมือนธม

สำหรับลักษณะพฤติกรรมการพัฒนาสุขภาพจิตของกลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่ประเมินตนเองว่ามีความเครียดอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อต้องเผชิญปัญหาเกี่ยวกับงานมักผ่อนคลายด้วยการท่องเที่ยวและฟังเพลง ทว่า เมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับครอบครัวมักเลือกปรึกษาคนใกล้ชิด ท่องเที่ยว ฟังเทศน์และปฏิบัติธรรม แม้ว่ากลุ่มตัวอย่างจะมีความสนใจในพระพุทธศาสนาในระดับปานกลาง แต่ก็เชื่อว่าสิ่งที่สามารถช่วยส่งเสริมการปรับสมดุลอารมณ์ได้ดีที่สุดคือ การยึดธรรมะในการดำเนินชีวิต ยกพระพุทธศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจในการทำงาน ส่วนใหญ่เคยมีประสบการณ์เข้าปฏิบัติธรรม ณ วัดหรือสถานปฏิบัติธรรมใดๆ มาก่อนคราวละ 1-2 วันโดยมีความต้องการศึกษารธรรมให้เข้าใจอ่องแท้ ทั้งนี้ พระสงฆ์ที่เป็นที่รู้จัก ได้แก่ หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต หลวงตามหาบัว ญาณสมปนฺโน และหลวงปู่ทวด วัดช้างให้

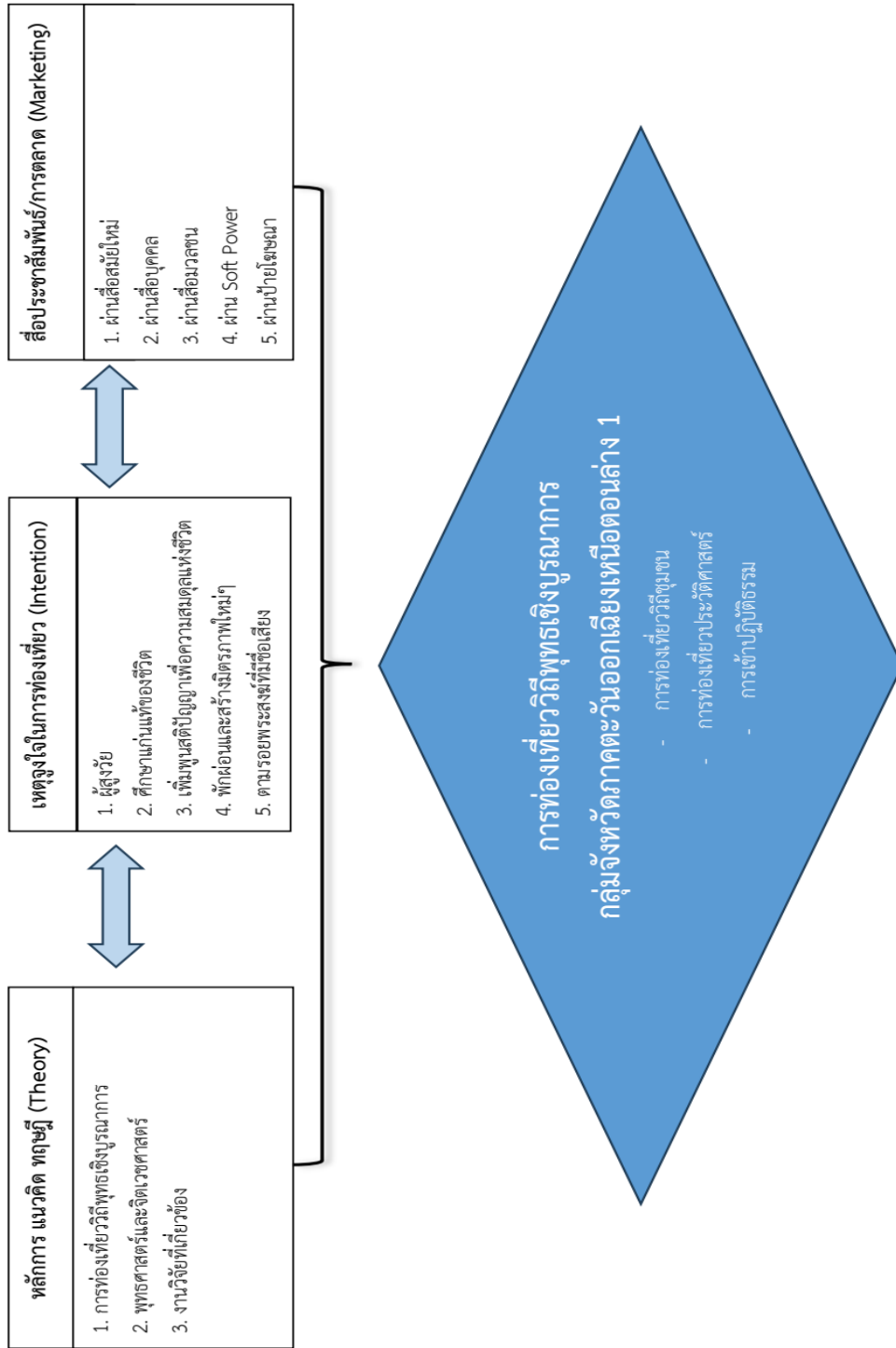
กลุ่มตัวอย่างส่วนมากคิดว่าประโยชน์หลักของการนั่งสมาธิคือ เพิ่มการตระหนักรู้ต่อสิ่งต่างๆ ตรงหน้าและการมีสติอยู่กับปัจจุบัน ความสงบเป็นความจำเป็นหลักของสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับการปฏิบัติธรรมโดยไม่จำเป็นต้องเน้นความสวยงามของสถานที่ แต่ควรเป็นห้องปิดแบบมีหน้าต่าง โดยแสงประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการปฏิบัติธรรมคือ จิตใจสงบ มีสมาธิมากขึ้น หากปฏิบัติธรรมถูกต้องก็จะสามารถเปิดใจ ยอมรับ เข้าใจผู้อื่นมากขึ้น ไม่ตัดสินถูกผิดดีชั่วผู้อื่น รู้สึกโกรธน้อยลง เห็นความไม่พอใจและละมันได้เร็วขึ้น ทั้งนี้ สิ่งที่มีผลสนับสนุนให้เกิดความประทับใจและความศรัทธาต่อการปฏิบัติธรรมคือสังคมและบรรยากาศภายในวัด

สื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว

กลุ่มตัวอย่างมักได้รับข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวผ่านจากสื่ออินเทอร์เน็ตและ Social Network

ผู้วิจัยจึงนำข้อมูลทั้งหมดมาพัฒนาเป็นรูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ สำหรับกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 (TIM Model) ดังนี้

ภาพที่ 3 รูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 (TIM Model)

ขั้นตอนที่ 4 นำเสนอผลการประเมินรูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

จากรูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการในขั้นตอนที่ 3 ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างตามสมัครใจ (Volunteer Sampling) เพื่อทดลองใช้รูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 โดยสามารถสรุปใจความสำคัญได้ ดังนี้

ตารางที่ 44 แสดงความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อลักษณะทางกายภาพและทรัพยากรการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

ความคิดเห็นด้านศักยภาพการท่องเที่ยว	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความพร้อม
ด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม			
1. ความสมบูรณ์ของทรัพยากรท่องเที่ยว	4.13	0.35	มาก
2. สภาพความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรท่องเที่ยว	3.75	0.71	มาก
3. ความงดงามทางศิลปวัฒนธรรม	4.25	0.71	มาก
4. ความสมบูรณ์และความสวยงามทางสถาปัตยกรรม	4.50	1.07	มาก
5. ความสมบูรณ์และความสวยงามทางศิลปกรรม	4.25	1.04	มาก
ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน			
6. การบริการห้องน้ำเพียงพอต่อนักท่องเที่ยว	4.25	0.71	มาก
7. การให้บริการร้านอาหาร/เครื่องดื่ม ที่ถูกสุขลักษณะเพียงพอต่อนักท่องเที่ยว	4.13	0.64	มาก
8. ความสะอาดของที่จอดรถเพียงพอต่อนักท่องเที่ยว	4.25	0.46	มาก
ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว			
9. กิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ ความเป็นวิถีชีวิตของชุมชน	4.13	0.84	มาก
10. กิจกรรมสามารถสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น	4.13	0.84	มาก
11. ความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว	4.13	0.64	มาก

จากตารางที่ 44 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่า กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 มีความพร้อมมากทางด้านความสมบูรณ์และความสวยงามทางสถาปัตยกรรม ความงดงามทางศิลปวัฒนธรรม การบริการห้องน้ำเพียงพอต่อนักท่องเที่ยว ความ

สะดวกของที่จอดรถเพียงพอต่อนักท่องเที่ยว กิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ ความเป็นวิถีชีวิตของชุมชน กิจกรรมสามารถสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น การให้บริการร้านอาหาร/เครื่องดื่มที่ถูกสุขลักษณะเพียงพอต่อนักท่องเที่ยว ความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว และสภาพความสมบูรณ์ของทรัพยากรท่องเที่ยว

ตารางที่ 45 แสดงความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวจากการเดินทางมาท่องเที่ยววิถีพุทธ “นครชัยบุรีรินทร์”

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
1. ได้รับประสบการณ์เรียนรู้เรื่องราวและท่องเที่ยวชุมชน	4.13	0.64	มาก
2. การรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบ	4.38	0.52	มาก
3. ได้ศึกษาหลักธรรมที่ผสมผสานกับวัฒนธรรมอีสาน	4.13	0.84	มาก
4. ได้สัมผัสเรียนรู้วัฒนธรรมอีสานและรักษาเอกลักษณ์ของชุมชน	3.88	0.84	มาก
5. ได้ผ่อนคลายความตึงเครียดจากแรงกดดันของปัญหาครอบครัวและสังคม	4.00	1.07	มาก
6. ได้ความสงบจากพระพุทธศาสนา	4.63	0.52	มากที่สุด
7. ได้ควบคุมตัวเองให้มีสติ และไม่ประมาทในชีวิต	4.25	0.71	มาก

จากตารางที่ 45 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจจากการเดินทางมาท่องเที่ยววิถีพุทธ “นครชัยบุรีรินทร์” ในระดับมากที่สุดจากการได้ความสงบจากพระพุทธศาสนา รองลงมาคือ ได้รักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบ ได้ควบคุมตัวเองให้มีสติและไม่ประมาทในชีวิต ได้รับประสบการณ์เรียนรู้เรื่องราวและท่องเที่ยวชุมชน ได้ศึกษาหลักธรรมที่ผสมผสานกับวัฒนธรรมอีสาน ได้ผ่อนคลายความตึงเครียดจากแรงกดดันของปัญหาครอบครัวและสังคม และได้สัมผัสเรียนรู้วัฒนธรรมอีสานและรักษาเอกลักษณ์ของชุมชน และ

ตารางที่ 46 แสดงความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวจากการฝึกปฏิบัติธรรม ณ จ.นครราชสีมา

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
1. ธรรมะ ข้อคิด และหลักการปฏิบัติธรรม	4.25	0.71	มาก
2. ประโยชน์ต่อการนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน	4.00	0.76	มาก
3. ความเหมาะสมของสถานที่ที่ใช้ในการปฏิบัติธรรม เงียบสงบ ปราศจากเสียงรบกวน	4.75	0.46	มากที่สุด
4. การจัดสถานที่เหมาะสมกับการปฏิบัติธรรม	4.63	0.52	มากที่สุด
5. ความเหมาะสมของระยะเวลาในการปฏิบัติธรรม	3.88	0.99	มาก
6. นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจในหลักการทำสมาธิ โดยวิธี เดินจงกรมและวิปัสสนากรรมฐาน สามารถนำไปปรับใช้ ในชีวิตการทำงานและชีวิตประจำวันได้	3.88	0.99	มาก
7. ได้รับการได้ผ่อนคลายความเครียด เกิดความสบายใจ ในการเดินทางมาท่องเที่ยววัด	4.38	0.52	มาก
8. นักท่องเที่ยวสามารถนำความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติธรรม ไปเผยแพร่ให้บุคคลอื่นได้	3.88	0.84	มาก

จากตารางที่ 46 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจจากการฝึกปฏิบัติธรรม ณ อาศรม
มาตา จ.นครราชสีมา ในระดับมากที่สุดจากความเหมาะสมของสถานที่ที่ใช้ในการปฏิบัติธรรม
เงียบสงบ ปราศจากเสียงรบกวน และการจัดสถานที่เหมาะสมกับการปฏิบัติธรรม รองลงมาคือ
ได้รับการได้ผ่อนคลายความเครียด เกิดความสบายใจในการเดินทางมาท่องเที่ยววัด ธรรมะ
ข้อคิด และหลักการปฏิบัติธรรม ความเหมาะสมของระยะเวลาในการปฏิบัติธรรม
ความเข้าใจในหลักการทำสมาธิ โดยวิธีเดินจงกรมและวิปัสสนากรรมฐาน
สามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตการทำงานและชีวิตประจำวันได้ การนำความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติธรรมไปเผยแพร่ให้บุคคลอื่นได้ และการเป็น
ประโยชน์ต่อการนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

จากวิจัยเรื่อง รูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันหรือสภาพทั่วไปของการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 และ 3) เพื่อประเมินรูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 เป็นการวิจัยแบบผสม (Mixed Method Research) ร่วมกับการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยใช้การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ การสัมภาษณ์เชิงลึก ร่วมกับการวิเคราะห์เอกสาร ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

1. การศึกษาข้อมูลพื้นฐานและศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

ข้อมูลพื้นฐานและศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ ในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 พบว่า กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 มีความโดดเด่นของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์สำคัญ 2 ประการ คือ 1) ทุนที่จับต้องได้ เช่น น้ำตก อาหาร และกิจกรรมการท่องเที่ยว และ 2) ทุนที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งต้องอาศัยการสัมผัส การเรียนรู้ ทำความเข้าใจ เพื่อให้เกิดความสนุกสนานหรือประทับใจ ซึ่งประกอบด้วยเรื่องราว (Story) ภูมิปัญญา วิถีชีวิต และวัฒนธรรม โดยมีแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการได้ ดังต่อไปนี้

1.1 วัดธรรมจักรเสมาราม ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา

พระนอนหรือพระพุทธรูปไสยาสน์สลักด้วยหินทรายแดง สร้างในสมัยทวารวดีราว พ.ศ. 1200 ยาว 13.30 เมตร สูง 2.80 เมตร วัดธรรมจักรเสมารามเป็นวัดเล็ก เรียบง่ายและสงบ แต่มาด้วยคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ในอดีตเรียกว่าเมืองโคราชปุระ ต่อมาเรียกเพี้ยนเป็นเมืองโคราช มีการพบธรรมจักรโบราณซึ่งเป็นชนิดเดียวกับที่พระปฐมเจดีย์ ลักษณะคล้ายล้อเกวียน ทำจากศิลาแลง เส้นผ่าศูนย์กลาง 1.41 เมตร ตอนล่างสลักคล้ายหน้าพนัสบดีคือมีเขาเหมือนโค มีปากเป็นครุฑ มีปีกเหมือนหงษ์ ซึ่งเป็นพาหนะของพระพุทธเจ้าตามความเชื่อของพุทธฝ่ายมหายาน

1.2 อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

ท้าวสุรนารี มีนามเดิมว่า "โม" (แปลว่า ใหญ่มาก) เกิด พ.ศ. 2314 ชอบเล่น กระบี่กระบอง แต่งงานกับนายทองคำขาว ต่อมานายทองคำขาวได้เลื่อนเป็น "พระยาสุริยเดช" ตำแหน่งปลัด คุณนายโมจึงเป็นคุณหญิงโม ท่านไม่มีทายาท ชาวเมืองจึงเรียกคุณหญิงโมว่า "แม่" มีผู้มาฝากตัวเป็นลูกหลานมากซึ่งเป็นกำลังให้คุณหญิงโมทำการใดๆ สำเร็จเสมอ ลูกหลานคนสำคัญที่ช่วยกอบกู้เมืองจากเจ้าอนุวงศ์ เวียงจันทน์คือนางสาวบุญเหลือ เมื่อ พ.ศ. 2369 เจ้าอนุวงศ์เป็นกบฏ ยกกองทัพยึดเมืองนครราชสีมาแล้วกวาดต้อนชาวนครราชสีมา คุณหญิงโมและนางสาวบุญเหลือรวบรวมชาวบ้านต่อสู้จนกอบกู้เมืองได้ เมื่อท้าวสุรนารีถึงแก่อสัญกรรม เจ้าพระยามหิธรราชบิดี ได้สร้างเจดีย์บรรจุอัฐิไว้ ณ วัดศาลาลอย เมื่อเจดีย์ชำรุด พลตรีเจ้าพระยาสิงหเสนี (สอาด สิงหเสนี) ได้สร้างกุฏิขนาดเล็กบรรจุพระอัฐิท้าวสุรนารีขึ้นใหม่ที่วัดพระนารายณ์มหาราช ต่อมากุฏิทรุดโทรมลง พระยากำธรรพพิทิศ (ติส อินทรโสฬส) นายพันเอกพระเรีงรุ่กปัจจามิตร (ทอง รักสงบ) ข้าราชการ และประชาชนชาวนครราชสีมาพร้อมใจกันสร้างอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารีด้วยสัมฤทธิ์ ซึ่งศาสตราจารย์ ศิลป์ พีระศรี เป็นผู้ออกแบบร่วมกับพระเทวาทินิมมิตร (ฉาย เทียมศิลป์ไชย) ได้ัญเชิญอัฐิมาบรรจุที่ฐานและประดิษฐาน ณ ประตุมงคล สูง 1.85 เมตร หน้า 325 กิโลกรัม แต่งกายด้วยเครื่องยศพระราชทานในทำยีน มือขวากุมดาบ ปลายดาบจรดพื้น มือซ้ายท้าวเอว หันหน้าไปทางทิศตะวันตก ซึ่งเป็นที่ตั้งของกรุงเทพมหานคร เป็นอนุสาวรีย์ของสามัญชนสตรีคนแรกของประเทศ มีการสร้างเหรียญเป็นที่ระลึกโดยมีสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์ (ติสโส อ้วน) เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ และพระคณาจารย์สายพระอาจารย์มั่น-พระอาจารย์เสาร์ร่วมปลุกเสก กรมศิลปากรขึ้นทะเบียนอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารีเป็นโบราณสถานวัตถุแห่งชาติ

1.3 ตลาดเซฟวัน ตำบลบ้านใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

เซฟวันเกิดขึ้นจากผู้บริหารคลังปลาเข้าร่วมทุนกับห้างท้องถิ่นของจังหวัดต่างๆ เช่น พิชญ์โลก หนองคาย กับ Central Retail Corporation (CRC) เปิดซูเปอร์เซ็นเตอร์แห่งแรกในจังหวัดนครราชสีมา ต่อมาเกิดวิกฤตเศรษฐกิจต้มยำกุ้งปี 2540 จึงปิดตัว จึงทำธุรกิจให้เช่าพื้นที่ “เปิดท้ายขายของ” แทน ช่วงแรกขายเฉพาะพฤษภาคม-อาทิตย์ จำหน่ายรายวัน ต่อมาเปลี่ยนเป็นรายเดือน และกลายเป็นตลาดนัดกลางคืน กลุ่มลูกค้าส่วนมากเป็นคนที่อยู่ในละแวกเซฟวันหรือในเมือง ปัจจุบันมีบริการเสริมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นธนาคารสาขาพิเศษ เช่น ธ.กรุงเทพ ธ.กรุงไทย ธ.กรุงศรีอยุธยา ธ.ไทยพาณิชย์ ร้านสะดวกซื้อ โซนสัตว์เลี้ยง ที่จอดรถและห้องน้ำฟรีแต่ยกเว้นบางจุด ปัจจุบันเศรษฐกิจโลกเปลี่ยนแปลงเร็ว โดยเฉพาะระบบออนไลน์ ดังนั้นจึงต้องสร้างแรงดึงดูดโดยเพิ่มโซนแสงค์เข้าท์ มีที่นั่งเล่น และคอนเทนเนอร์ บ็อกซ์ ซึ่งจะเป็นแหล่งรวมวัยรุ่น เด็กแนว เด็กเนิร์ด ฮิปสเตอร์ที่ทันสมัยและใหญ่ที่สุดของอีสาน

1.4 อนุสาวรีย์พระยาภักดีชุมพล ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

พระยาภักดีชุมพล เดิมชื่อ "แล" เป็นชาวเวียงจันทน์ เคยเป็นพี่เลี้ยงเจ้าอนุวงศ์ แห่งอาณาจักรล้านช้าง นายแลอพยพไพร่พลมาตั้งบ้านเรือนที่บ้านโนนน้ำอ้อม บ้านสีลอง (เขตอำเภอเมืองชัยภูมิ) และส่งส่วยต่อเจ้าอนุวงศ์ เจ้าอนุวงศ์จึงตั้งให้เป็นขุนภักดีชุมพล จากนั้นย้ายมาที่บ้านหลวง พบบ่อทอง ขุนภักดีชุมพลจึงนำทองไปส่วยแก่เจ้าอนุวงศ์ และขอยกฐานะบ้านหลวงเป็นเมือง เจ้าอนุวงศ์ประทานชื่อว่าเมืองไชยภูมิ และเลื่อนให้เป็นพระภักดีชุมพล ทว่าพระภักดีชุมพลขอขึ้นตรงต่อกรุงเทพมหานคร เจ้าอนุวงศ์จึงก่อกบฏโดยยกทัพมาเผาเมืองนครราชสีมา พระยาภักดีชุมพล (แล) ยกทัพไปสมทบกับคุณหญิงโมตีกระหนาบเจ้าอนุวงศ์ เจ้าอนุวงศ์จึงจับพระยาภักดีชุมพล (แล) ประหารชีวิต ชาวชัยภูมิจึงเรียกท่านด้วยความเคารพว่า "เจ้าพ่อพญาแล" และสร้างศาลตรงที่พระยาภักดีชุมพล (แล) ถูกประหารชีวิต ต่อมาทางราชการสร้างศาลขึ้นใหม่ชื่อว่า "ศาลพระยาภักดีชุมพล (แล)" และจัดให้มีงานสักการะทุกปี เรียกว่า "งานเทศกาลบุญเดือนหก ระลึกถึงความดีของเจ้าพ่อพญาแล" และสร้างอนุสาวรีย์ของพระยาภักดีชุมพล (แล) ประดิษฐานอยู่ตรงวงเวียนศูนย์ราชการปากทางเข้าสู่ตัวเมืองชัยภูมิ ลูกหลานของพระยาภักดีชุมพล (แล) รับราชการเป็นเจ้าเมืองชัยภูมิคนต่อๆ รวมทั้งสิ้น 5 คน

1.5 วัดศิลาอาสน์ ภูพระ ตำบลนาเลี้ยว อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

วัดศิลาอาสน์มีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ชื่อ "พระเจ้าองค์ตื้อ" คำว่า "ตื้อ" หมายถึงมากมายมหาศาล บางครั้งหมายถึงมีน้ำหนักมาก สร้างโดยช่างทวารวดีภาคอีสานท้องถิ่นราว พ.ศ. 1700-1900 ซึ่งแสดงถึงร่องรอยของอิทธิพลศิลปะขอมโบราณ ภายในมีพระพุทธรูปอีก 7 องค์ ที่นี่ยังพบร่องรอยพิธีกรรมเกี่ยวกับการบูชาผีฟ้า ผีแถน ที่เรียกว่า "ลำผีฟ้า" ด้วย ซึ่งเป็นประเพณีบูชาพระเจ้าองค์ตื้อเป็นประจำทุกปี ปกติแล้วการลำผีฟ้าเป็นการรักษาอาการเจ็บป่วย (ลำป่วย) หรือทำนายโชคชะตา โดยแบ่งเป็น 4 ส่วนคือ หมอลำผีฟ้า (หมอลำหรือกก) หมอแคน (หมอม้า) ผู้ป่วย และเครื่องคาย เริ่มโดยครูบา (หมอลำผีฟ้า) กล่าวคำไหว้ครูและเสี่ยงทายว่าจะหายจากโรคหรือไม่ โดยนำขมิ้น 7 ฝานลงในน้ำ ถ้าขมิ้นอยู่รวมกันแสดงว่าผู้ป่วยจะหายง่าย ถ้าขมิ้นไม่รวมกันแสดงว่าจะหายยาก จากนั้นครูบาเก่าจะเข้าสิงเพื่อบอกสาเหตุของการป่วย ถ้าหากผู้ป่วยมีครูบาเก่ามาเข้าสิงก็จะทำพิธีลำส่ง เป็นการส่งสิ่งของเครื่องบริวารให้ครูบาเก่าที่ตายไปแล้ว เสร็จแล้วจึงขึ้นขันลำป่วย (รักษา) ซึ่งเป็นการขับกลอนลำคู่กับการฟ้อนรำของชาวคณะลำผีฟ้าที่เรียกว่า "แม่เมือง" ถ้าผู้ป่วยลุกไหวก็จะร่วมฟ้อนด้วย แต่ถ้าไม่ไหวก็นอนดูเฉยๆ เมื่อผู้ป่วยต้องการให้เลิก ชาวคณะแม่เมืองก็จะกราบเครื่องคาย 3 ครั้งเป็นอันเสร็จพิธี ครูบาจะนำเครื่องคายไปเก็บบนหิ้ง จากนั้นคณะผู้ร่วมงานก็ทานอาหารที่เจ้าบ้านจัดไว้ คณะลำผีฟ้ามักถือเอาฤกษ์เป็นพื้นที่จัดงานระหว่างวันขึ้น 13-15 ค่ำเดือนห้า โดยเป็นงานกราบไหว้ "ครูบาอาจารย์" ของคณะลำผีฟ้าซึ่งก็คือ "พระเจ้าองค์ตื้อ"

1.6 อุทยานแห่งชาติตาโคต ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

อุทยานแห่งชาติตาโตมมีพื้นที่ 1 ใน 4 ของเทือกเขาภูแลนคา สูง 945 เมตรจากระดับน้ำทะเล เป็นต้นน้ำลำธารหลายสาย ได้แก่ ห้วยลำปะทาว ห้วยน้ำซับ ห้วยคร้อ ห้วยตาโตมน้อย ห้วยสีนวน และห้วยแก่นท้าว ห้วยซีลอง ห้วยช่อระกา ห้วยเสียว ห้วยแคน และห้วยเสียวน้อย สภาพภูมิอากาศแบ่งเป็น 3 ฤดูคือ ฤดูร้อน ฤดูฝน ฤดูหนาว สภาพป่าแบ่งเป็น 2 ชนิดคือ ป่าเต็งรังและป่าดิบแล้ง พันธุ์ไม้ที่สำคัญ ได้แก่ เต็ง รัง พลวง แดง ชิงชัน ตะแบกเลือด มะกอกเกลื้อน ก่อแพะ กระโดน มะค่าแต้ พะอง กระบก จิกตง ตีนเป็ดเขา ค้างคาว ติวแดง พะยอม พะวา มะกล่ำต้น หว่า ยางแดง มะแฟน พลองกินลูก ลำดวน กะอวม ปอขนาน แก้ว เข็มขาว สาปเสือ หวายเขียว เต่าร้าง หมู้าเพ็ก ลูกไม้ กระจุกอิง ลูกใต้ใบ เฟิน หมักม่อ กระจมอบ และนางนวล

สัตว์ป่าสำคัญที่พบ ได้แก่ กระจต่ายป่า พังพอนธรรมดา นกคุ้มอีต นกกระทาทุ่ง นกกระทารางหัวขวาน อันเล็ก กระจจ้อน หนู จิ้งเหลน งู กระจรอกบินเล็กแก้มขาว กระจรอกบินแก้มสีแดง กิ้งก่าบินปีกสีส้ม กิ้งก่าสวนหัวสีน้ำเงิน กิ้งก่าสวนหัวแดง ตุ๊กแกบ้าน นกตะขาบทุ่ง นกตีทอง นกหัวขวาน นกแซงแซว นกปรอด นกกระจจืด นกกระจจิบ นกกินปลี ลิงกัง ลิงลม พญากระจรอกบินหูแดง กระจรอกบินเล็กแก้มขาว กระจรอกหลากสี นกบั้งรอกใหญ่ นกแก๊ก นกหกเล็กปากแดง นกปีกลายสก๊อต นกเปล้าธรรมดา เขียว หมูป่า เก้ง อีเห็นข้างลาย ลิ่น หนูหวาย ไก่ป่า นกกระทารางหัวหงอก นกกระเบื้องผา ตะกวด งูเหลือม ผีเสื้อหางติ่งเฮเลน ผีเสื้อปลายปีกส้มใหญ่ ผีเสื้อจระกามลายู ปลาร่องไม้ดับ ปลาสร้อยนกเขา ปลาแก้มขี้ ปลากระทิงดำ ปลาช่อนทราย ปลากดเหลือง ปลากดหิน เขียวรุ่ง นกอุ้มบาตร นกเต่าลมหลังเทา นกเต่าลมดง นกกวัก นกยางเขียว นกกระเต็นธรรมดา นกกระเต็นใหญ่ธรรมดา นกยางเขนบ้าน นกอีแพรดแถบอกดำ นกกระต๊อ งูเห่า งูสิงธรรมดา งูทับสมิงคา จิ้งเหลนภูเขาลายจุด ตะกวด กบหนอง เขียดอ่อง เขียดลีน เขียดจะนา อึ่งลายแต้ม เขียดตะปาด คางคกบ้าน หมูป่า พังพอนธรรมดา และอีเห็นข้างลาย

2. การวิเคราะห์รูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการสำหรับกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานและศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 พบว่า รูปแบบควรมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีส่วนประสมของการท่องเที่ยววิถีชุมชน การท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ และการเข้าปฏิบัติธรรม ทั้งนี้ กลุ่มนักท่องเที่ยวที่จะให้ความสนใจในการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ จะมีลักษณะเชื่อมโยงกับรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1) หลักการ แนวคิด ทฤษฎี (Theory) ได้แก่ การท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ พุทธศาสตร์และจิตเวชศาสตร์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2) เหตุจูงใจในการท่องเที่ยว (Intention) ได้แก่ ผู้สูงอายุ ความต้องการศึกษาแก่นแท้ของชีวิต การเพิ่มพูนสติปัญญาเพื่อความสมดุลแห่งชีวิต การพักผ่อนและสร้างมิตรภาพใหม่ๆ และ

ตามรอยพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียง ทั้งนี้ รูปแบบการท่องเที่ยวควรเน้นที่คุณภาพ ความคุ้มค่า และคำนึงถึงความปลอดภัยเป็นหลัก โดยผสมผสานกับกิจกรรมที่ให้นักท่องเที่ยวได้พบเจอสิ่งใหม่ เช่น เรียนรู้วิถีชีวิตของคนท้องถิ่น อาหาร

3) สื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว (Marketing) ปัจจุบันผู้บริโภคให้ความไว้วางใจกับข้อมูลจากผู้บริโภคอื่นมากกว่าข้อมูลจากบริษัท ซึ่งรวมถึงข้อมูลและประสบการณ์ที่ถูกแบ่งปันผ่านสมาร์ทโฟนในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยรับรู้ผ่านสื่อสมัยใหม่ สื่อบุคคล สื่อมวลชน ป้ายโฆษณา และ Soft Power นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จึงทราบข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวผ่านจากสื่ออินเทอร์เน็ต และ Social Network จากเพื่อน ญาติ และคนรู้จัก เป็นหลัก ดังนั้น กลยุทธ์ทางการตลาดจะต้องคำนึงถึงการสร้างการรับรู้และความน่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมพื้นที่ได้

สำหรับเด็กและเยาวชนช่วงอายุ 7-25 ปี รูปแบบการสอนแบบการบรรยายโดยมีผู้สอนเป็นผู้บรรยาย เด็กเป็นผู้รับฟัง ไม่ได้เป็นที่ชื่นชอบของเด็กและเยาวชน หากผู้สอนปรับการสอนโดยให้เด็กและเยาวชนได้ลงมือปฏิบัติ พาไปเรียนรู้ในสถานที่จริง เด็กและเยาวชนจะชอบมากกว่า (กรมกิจการเด็กและเยาวชนและสภาเด็กและเยาวชนแห่งประเทศไทย, 2563) ดังนั้น สามารถสร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ ในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 โดยใช้ TIM Model สำหรับนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม เช่น

กลุ่มเด็กและเยาวชน (2 วัน 1 คืน) : พังงม - ชุมชนไทยวน - วัดธรรมจักรเสมาราม - อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี - ฟาร์มโคนม ไทย-เดนมาร์ค

กลุ่มบุคคลทั่วไป (3 วัน 2 คืน) : ปฏิบัติธรรม - ชุมชนไทยวน - วัดธรรมจักรเสมาราม - อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี - ไร่สุวรรณ - ฟาร์มโคนม ไทย-เดนมาร์ค - วัดป่าสว่างบุญ

3. การทดลองใช้รูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการสำหรับกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

ผู้วิจัยได้ออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

วันที่หนึ่งของการเดินทาง เริ่มจากจุดเริ่มต้นคือกรุงเทพมหานคร ผ่านทางหลวงหมายเลข 2 เพื่อมุ่งหน้าสู่สถานปฏิบัติธรรม ณ จังหวัดนครราชสีมา

วันที่สองของการเดินทาง ปฏิบัติธรรม ณ สถานปฏิบัติธรรม จังหวัดนครราชสีมา

วันที่สามของการเดินทาง ออกจากสถานปฏิบัติธรรม มุ่งหน้าสู่ศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไท-ยวน นครจันทิก เรียนรู้วิถีทำอาหารพื้นถิ่น แวะสักการะพระพุทธรูปปางไสยาสน์ที่วัดธรรมจักรเสมารามและอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี (ย่าโม) เที่ยวชมตลาดเซฟวัน

วันที่สี่ของการเดินทาง มุ่งหน้าสู่จังหวัดชัยภูมิ สักการะอนุสาวรีย์พระยาภักดีชุมพล (แล) และพระเจ้าองค์ตื้อที่วัดศิลาอาสน์ ภูพระ เที่ยวชมอุทยานแห่งชาติตาดโตน

วันที่ห้าของการเดินทาง ถวายจันทน์วัดป่ากรรมฐานสายหลวงปู่มั่น มุ่งหน้ากลับ
จังหวัดกรุงเทพมหานคร

4. การประเมินผลหลังจากใช้รูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการสำหรับกลุ่ม จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่สนใจจะเดินทางท่องเที่ยววิถีพุทธใน “นครชัยบุรีนทร์” ชั่ว
และในภูมิภาคอื่น โดยมีเพียงร้อยละ 12.50 ไม่ประสงค์เดินทางท่องเที่ยวลักษณะนี้อีก อย่างไรก็ตาม
กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดต้องการแนะนำและชักชวนให้เพื่อนหรือคนรู้จักเดินทางมาท่องเที่ยววิถีพุทธใน
“นครชัยบุรีนทร์” เนื่องจากได้ศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งประกอบไปด้วยอาหารโบราณหา
ทานได้ยาก กิจกรรมที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมดั้งเดิม และประวัติของวีรบุรุษและวีรสตรี ดังนั้น การมีส่วน
ร่วมของคนในชุมชนในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะนำไปสู่ความ
ยั่งยืนของการท่องเที่ยววิถีพุทธ โดยเน้นหลักการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันและกัน

อภิปรายผล

ผลการศึกษาข้อมูลการวิจัย เรื่อง “รูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กลุ่ม
จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1” มีประเด็นการอภิปรายผล ดังนี้

1. สภาพทั่วไปของการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

1.1 ด้านกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว พบว่า องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และ
วัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือยูเนสโก (UNESCO) ได้รับรองให้จังหวัดนครราชสีมาเป็นอุทยาน
ธรณีโลก (Geopark) เมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2566 และเป็นเมืองแห่ง 3 มงกุฎหรือทริปเปิล
คราวน์ (Triple Crown) ได้แก่ มรดกโลก (ดงพญาเย็นเขาใหญ่) มนุษย์และชีวมณฑล (สะแกกราช)
และโคราชจีโอพาร์ค ซึ่งสนามประเมินทั้งหมดตั้งอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอเมือง อำเภอสีคิ้ว อำเภอสูงเนิน
อำเภอขามทะเลสอ และอำเภอเฉลิมพระเกียรติ ทั้งนี้ ใช้ระยะเวลาในการพิจารณาราว 15 เดือน โดย
ผ่าน 6 ขั้นตอนคือ การยื่นหนังสือแสดงความจำนงค์ (Intention Letter) เพื่อให้ยูเนสโกรับทราบ
การยื่นใบสมัครพร้อมเอกสารการสมัคร (Application Dossier) ผ่านคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วย
การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (NATCAM) สำนักงานเลขาธิการยูเนสโก
ดำเนินการตรวจสอบความสมบูรณ์ของเอกสารประกอบการสมัคร แล้วส่งเอกสารให้ผู้เชี่ยวชาญ
ประเมินคุณค่าระดับสากล ผู้ประเมินจำนวนไม่เกิน 2 ท่านลงพื้นที่ประเมินและจัดทำรายงานการ
ประเมิน สภาอุทยานธรณีโลกดำเนินการพิจารณาใบสมัคร โดยพิจารณาจากการประเมินแหล่งมรดก
ทางธรณีวิทยาและรายงานผลจากพื้นที่จริง และการได้รับการยอมรับการสมัครและยูเนสโกพิจารณา

เห็นอบให้เป็นอุทยานธรณีโลก (UNESCO Global Geopark) นอกจากนี้ จังหวัดชัยภูมิมีแผนที่จะพัฒนาและผลักดัน “ชัยภูมิจีโอพาร์ค” (Chaiyaphum Geopark) ให้เป็นอุทยานธรณีระดับประเทศ และระดับโลกเช่นกัน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รับจ้าง ปศุสัตว์ และรับราชการ พิเศษทางการเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ ข้าวหอมมะลิ อ้อย และมันสำปะหลัง งานประเพณีที่สำคัญ ได้แก่ สงกรานต์ ลอยกระทง กระจยาสารท แห่ผีสู่ม เทศน์มหาชาติ สวดมนต์ข้ามปี งานบุญเดือน 3 สารทเดือน 10 หรือขวัญข้าว และงานพ่อพญาสี่เขี้ยว

กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 มีความพร้อมทางด้านความสมบูรณ์และความสวยงามทางสถาปัตยกรรม ศิลปวัฒนธรรม การบริการห้องน้ำและที่จอดรถเพียงพอ กิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ความเป็นวิถีชีวิต สามารถสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น ทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ การให้บริการร้านอาหาร/เครื่องดื่มที่ถูกสุขลักษณะ และความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุชญา จันทร์แสง และ มัลลิกา ธรรมจริยาวัฒน์ (2562) ที่พบว่า นักท่องเที่ยวประทับใจสถานที่และสภาพแวดล้อมมากที่สุด ส่งผลต่อพฤติกรรมในการกลับมาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวบรรพชีวิน “อุทยานธรณีโคราช (Khorat Geopark)” จังหวัดนครราชสีมา

1.2 ด้านอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว พบว่า นครราชสีมาเป็นจังหวัดที่มีอาณาเขตมากที่สุด มีความหลากหลายทางด้านกลุ่มชาติพันธุ์และวัฒนธรรมซึ่งเริ่มจางหายไป แต่ยังมีชุมชนไทยวนที่ยังคงรักษามรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งชำนาญในการผลิต “จีนยวน” ที่สืบทอดกันมา 200 กว่าปี และ “ขนมลิ้นหมา” ภาคเหนือเรียกว่า “เข่าก่า” หรือ “ขนมเป็ยง” ซึ่งหมายถึงเศษข้าวหักที่เหลือจากการสีข้าว ชุมชนบ้านเสี้ยวน้อยได้รับรางวัลด้านหมู่บ้านตัวอย่างศิลป์ 5 และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรจนเป็นสินค้าโอท็อป เช่น สบู่ โลชั่น ผ้าไหมทอมือที่ริเริ่มตั้งแต่ปลูกหม่อนและปลูกมันสำปะหลังเพื่อเลี้ยงไหมอริ เมื่อได้รังไหมก็นำมาสู่กระบวนการ “สาวไหม” พร้อมนำไปแปรรูป ฟอกสี ย้อมสี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำผ้าไหมไปหมักโคลนธรรมชาติ ให้ได้ผ้าไหมเนื้อนุ่ม ดูแลรักษาง่าย ส่วนใหญ่ปลูกหม่อน เลี้ยงไหมเอง ทอผ้าไหมเป็นอาชีพเสริม ชุมชนบ้านปรางค์นครได้เข้าร่วมโครงการ Unseen New Chapter เดิมเป็นป่ารกทึบ คนขอมโบราณเข้ามาตั้งรกรากราวพุทธศตวรรษที่ 17 ตรงกับศิลปะเขมรโบราณสมัยบาปวนตอนปลาย มีการกำหนดสถานที่ในการสร้างเมืองสมัยโบราณ ได้แก่ มีบึง แหล่งเกลือ ป่าไม้ ได้ขุดพบพระพุทธรูปเก่า โครงกระดูกมนุษย์โบราณ เทวรูปทองสำริด ซึ่งมีพลอยขนาดใหญ่ที่หน้าผากและพระอุระ ภาชนะดินเผา ใบเสมาธรรมจักรเก่า ปัจจุบันไม่เหลือ เพราะขาดการอนุรักษ์ นอกจากนี้ ยังมี “สะพานข้ามบารายสวรรค์” ยาวกว่า 300 เมตร ความเชื่อความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าพ่อหินทับ การรับพลังจักรวาล เรือนโคราชโบราณ และอาหารพื้นถิ่น เช่น ขาหมูถั่วดำ น้ำพริกหมูโคราช สะเออะเต๋อ (ไข่ตุ๋นใส่ปลาร้า) ขนมปาดใบเตย ทอดมันปรางค์นคร ซึ่งหาทานได้ที่ชุมชนนี้เท่านั้น

ทั้งนี้ กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 มีแหล่งท่องเที่ยวที่พร้อมจะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ โดยเกิดจากการสร้างความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนในพื้นที่ องค์กรในชุมชนจะได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ สืบทอดและร่วมเผยแพร่เรื่องราวและประวัติความเป็นมาของชาติพันธุ์ โบราณสถาน และโบราณวัตถุ เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความตระหนักเห็นคุณค่าในอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของสมบัติของชาติ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวัลย์ลิกา เจริญศิลป์ (2561) ที่พบว่า ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เหมาะสมจะเป็นจุดขายในจังหวัดนครราชสีมา ได้แก่ 1) แหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถาน คือ อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารีและประตูชุมพล 2) แหล่งท่องเที่ยวทางศาสนา คือ วัดศาลาลอย วัดหลวงพ่โต 3) แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม คือ หมู่บ้านทอผ้าไหมปักธงชัย หมู่บ้านทำเครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียน การแสดงเพลงโคราช และ 4) แหล่งท่องเที่ยวทางพิพิธภัณฑ์ สำหรับยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา ประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนาการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ยุทธศาสตร์ที่ 2 พัฒนาทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ยุทธศาสตร์ที่ 3 พัฒนาคุณภาพสินค้าการบริการและสร้างการรับรู้ และยุทธศาสตร์ที่ 4 ยกย่องบุคลากรทางการท่องเที่ยวและส่งเสริมกิจกรรมทางการท่องเที่ยว

1.3 ด้านบุคลากรการท่องเที่ยว พบว่า ผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับโครงการต่างๆ เช่น มีคฤหบดีท้องถิ่น เตรียมความพร้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาหรืออุปสรรคที่อาจเกิดขึ้น ช่วยรักษาและพัฒนาสิ่งแวดล้อม ทัศนียภาพ ความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจิระพงศ์ เรืองกุล และวิทยา นามเสาร์ (2563) ที่พบว่า สมรรถนะผู้นำกลุ่มท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จ มี 7 ประการ ได้แก่ แรงขับในการพัฒนาชุมชน ความไว้วางใจ การมีวิสัยทัศน์ ความสามารถ ทางการบริหาร ทักษะการสื่อสาร ความสามารถทางการตลาด และความสามารถในการสร้างเครือข่าย อย่างไรก็ตาม ควรมีการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างชุมชน ภาครัฐ และภาคเอกชนในการปรับปรุงคุณภาพของบุคลากรเพิ่มขึ้น เนื่องจากผู้นำชุมชนไม่ได้รับผลประโยชน์จากกิจกรรมทางการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม เช่น บริการที่พัก อาหาร เครื่องดื่ม การจำหน่ายสินค้าที่ระลึก และเงินช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

1.4 ด้านการปฏิบัติธรรม ปัจจุบันการท่องเที่ยววิถีพุทธได้รับความนิยมมากขึ้น นักท่องเที่ยวสนใจร่วมกิจกรรมทางศาสนาและปฏิบัติธรรม ในขณะที่มีสำนักปฏิบัติธรรมมากมาย ทั้งที่เป็นวัดและไม่ใช่วัด เปิดอบรมหลักสูตรการปฏิบัติธรรมอย่างแพร่หลาย แต่ปัญหาคือหลักสูตรที่สอนยังไม่มีมาตรฐานชัดเจน เกิดปัญหาความคิดเห็นที่ไม่ถูกต้องในการปฏิบัติ ส่งผลให้เกิดความไม่มั่นใจในตัวผู้สอน อย่างไรก็ตาม “นครชัยบุรินทร์” มีวัดป่ากรรมฐานสายหลวงปู่มั่นมากถึง 239 วัด ซึ่งเน้นการ

ปฏิบัติจริง ไม่นั่นปรียติ มีคำบริกรรม “พุทโธ” กำกับอิริยาบถ กำหนดลมหายใจตามหลักอานาปานสติ เน้นทาน ศีล และภาวนา ฝึกให้ตั้งมั่น จดจ่อ และแน่วแน่อยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งจะช่วยให้ผู้ปฏิบัติเกิดความสงบ รู้สีกตัวหรือมีสติในการใช้ชีวิตมากขึ้น ส่งผลต่อความคิด การพูด และการกระทำที่แสดงออกมา ฉะนั้น การฝึกทำสมาธิให้ดีย่อมนำมาซึ่งความสุขและความเจริญ สมถกรรมฐานเป็นอุบายทำจิตให้สงบและวิปัสสนากรรมฐานเป็นอุบายทำจิตให้เกิดปัญญา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอภิรักษ์ จันตะณี (2565) ที่พบว่า การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานที่เน้นการฝึกจิต การควบคุมจิต และความเคร่งครัดในศีลธุดงค์เป็นวัตรปฏิบัติที่สอดคล้องต่อความก้าวหน้าในการประพฤติธรรม ให้สามารถสิ้นกิเลสบรรลุประนิพพานได้ ซึ่งมีวิธีการปฏิบัติคือ การนั่งสมาธิภาวนาบทบริกรรมว่า “พุทโธ” เพื่อให้จิตสงบมีพลังและการใช้สติสัมปชัญญะพิจารณาตามดูกาย เวทนา จิตและธรรม เพื่อให้เกิดปัญญารูเท่าทันสภาวะตามที่เป็นจริง ด้วยการพิจารณาอาการของจิตให้สอดคล้องกับอิริยาบถ ได้แก่ ยืน เดิน นั่ง นอน และอิริยาบถย่อยอื่นๆ เช่น การฉัน พุด คิด หลวงปุ้ม้นดำเนินตามแนวกัมมัฏฐาน 40 อย่างคือ กสิณ 10 อสุภะ 10 อนุสสติ 10 อัปมัณญา 4 อาหารปฏิกุศลสัญญา 1 อรูป 4 ถือเคร่งครัดในพระวินัยที่มุ่งพัฒนาให้บุคคลเขาถึงความบริสุทธิ์ บรรลุประนิพพานตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา และสอดคล้องกับงานวิจัยของปิยะดี ประเสริฐสม และคณะ (2559) ที่พบว่า ในกลุ่มผู้ไม่เคยปฏิบัติวิปัสสนา ผู้ปฏิบัติมีความสงบนิ่ง สมองพร้อมที่จะแก้ปัญหาที่ซับซ้อน ในกลุ่มผู้เคยปฏิบัติ สมองทำงานสอดคล้องกับความคิดเชิงลึกซึ่ง

อนึ่ง คุณสมบัติที่มีความสำคัญต่อการปฏิบัติธรรม มีดังต่อไปนี้ การเป็นผู้อยู่ง่าย กินง่าย เกรงใจและให้เกียรติผู้อื่น สามารถรักษาศีล 5 หรือศีล 8 ปราศจากความเพียร ต้องสำรวมอินทรีย์ 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ งดเว้นการพูดคุยโดยไม่จำเป็น และยอมรับคำแนะนำของอาจารย์

2. การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

รูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 องค์ประกอบของกิจกรรมการท่องเที่ยว

2.1.1 การท่องเที่ยววิถีชุมชน

การเติบโตของเมืองใหญ่ทำให้ผู้คนห่างไกลจากวิถีชีวิตที่เรียบง่าย สงบ ไม่เร่งรีบ คนในเมืองใหญ่หรือคนจากสังคมที่เจริญทางวัตถุมาก ๆ จึงโยกหาวิถีชีวิตสงบ มีความอึดอ้อมกับสถานที่และผู้คนที่ได้ไปสัมผัส ชุมชนท้องถิ่นในชนบทจึงกลายเป็นจุดหมายใหม่สำหรับนักท่องเที่ยวผู้อยากสัมผัสวิถีวัฒนธรรมของชาวบ้านอย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของชิตชนก อนันตมงคลกุล และ ภัณฑุยาพัชร พัฒนาโกคินสกุล (2562) ที่พบว่า แรงจูงใจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประกอบด้วย แรงจูงใจเพื่อการเรียนรู้และสร้างประสบการณ์ใหม่ การสัมผัสกับวัฒนธรรมท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรม โดยกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์จะต้องมีความแปลกใหม่ มีคุณค่ามีส่วนร่วม และสร้างเสริมประสบการณ์ เช่น กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา กิจกรรมเชิงวิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่น กิจกรรมเชิงอาหารพื้นถิ่น และกิจกรรมเชิงศิลปวัฒนธรรม ซึ่งเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมและลงมือปฏิบัติจริง

การท่องเที่ยววิถีชุมชนสามารถเสริมสร้างการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เพราะสร้างงาน สร้างรายได้ให้คนท้องถิ่น พร้อมสัมผัสวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจและเห็นถึงคุณค่าในสิ่งที่ตนมี นักท่องเที่ยวเข้าใจชุมชนมากขึ้น เห็นคุณค่าและใช้จ่ายมากขึ้น รวมถึงการถอดองค์ความรู้และขยายผลในพื้นที่ต่างๆ เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน สืบสานประเพณีและวัฒนธรรม และกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันปราชญ์หรือศิลปินท้องถิ่นเหลือน้อยเนื่องจากไม่มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ ลูกหลานไปทำงานในเมือง ดังนั้น จึงควรรื้อฟื้นแล้วนำกิจกรรมท่องเที่ยวเป็นตัวเชื่อม เพื่อให้ประเพณีและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนไม่สูญหาย นอกทั้งนี้ ตลาดยังขาดนักสื่อความหมาย เนื่องจากเรื่องราวต่างๆ ที่ถ่ายทอดจำเป็นต้องมีคนเล่าเรื่องที่น่าสนใจบริบทอย่างลึกซึ้ง สนุกสนาน ก่อให้เกิดความประทับใจ อยากท่องเที่ยวในชุมชนมากขึ้น และอยากกลับมาเที่ยวอีก นอกจากนี้ยังขาดตัวกลางในการเชื่อมตลาด เนื่องจากชุมชนขาดทักษะในเรื่องการประสาน การตลาดและประชาสัมพันธ์ จำเป็นต้องมีคนกลางมาเชื่อม เช่น บริษัททัวร์ท้องถิ่น ที่พัก ร้านอาหาร เพื่อเชื่อมระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว ปัญหาสำคัญที่พบคือ ราคาขายไม่สะท้อนต้นทุนที่แท้จริง โดยเฉพาะการคิดต้นทุนของชุมชน ทำให้ราคาขายไม่สามารถเชื่อมกับตลาดท่องเที่ยวได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุพัชร วัฒนดิษฐจันทร์ (2565) ที่พบว่า ปัจจัยความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวหมู่บ้านถ้าเสื่อคือ การแบ่งโครงสร้างและการวางกลยุทธ์ทางการท่องเที่ยว

อย่างชัดเจน เป็น “แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและนันทนาการ” มีทุนทางธรรมชาติเป็นจุดขาย บริหารแบบครอบครัว ไม่ซับซ้อน มีการปรับตัวตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง โดยผู้นำกลุ่มมีบทบาทสำคัญในการบริหาร ขับเคลื่อน และพัฒนา สมาชิกของกลุ่มผูกพันในลักษณะเครือญาติและอาศัยอยู่ในพื้นที่ จึงมีความรู้ด้านภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดออกมาในรูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยวได้ รวมถึงสมาชิกพัฒนาทักษะและความรู้อยู่เสมอ ทั้งจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันและจากการอบรมจากหน่วยงานภายนอก ดังนั้น การดำเนินการของธุรกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านถ้ำเสือจึงเป็นการนำทรัพยากรธรรมชาติที่ติดป่า ทะเล หาดโคลน ถ้ำ และทรัพยากรทางภูมิปัญญาที่อยู่ในรูปของกิจกรรมการท่องเที่ยว สินค้า และผลิตภัณฑ์ของชุมชนมาใช้ มีการบริหารจัดการโดยชุมชนอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ ปัญหาของกลุ่ม ได้แก่ การขาดบุคลากรรุ่นใหม่ในการสืบสานการดำเนินการของกลุ่ม และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการรักษาทรัพยากรของชุมชน

2.1.2 การท่องเที่ยวประวัติศาสตร์

ประวัติและความสำคัญของศาสนสถานมีความสำคัญในฐานะเป็นแหล่งยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจ เป็นสิ่งแสดงถึงความศรัทธา แสดงประวัติศาสตร์และบริบทความเชื่อนักท่องเที่ยวชาวไทยจะเข้ามาทัศนศึกษาเพื่อเป้าหมายทางศาสนา สำหรับนักท่องเที่ยวต่างประเทศจะเข้ามาทัศนศึกษาเพื่อแสวงหาความรู้ทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและความเชื่อของคนไทยในอดีตและคนไทยในปัจจุบัน ซึ่งศาสนสถานจะสะท้อนมิติทางด้านประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของคนไทยได้เป็นอย่างดี เช่น พระอุโบสถและพระวิหารหลวงจะแสดงสถาปัตยกรรมการออกแบบตามแบบแผนสกุลช่างของแต่ละยุค และยังเป็นທີ່ประดิษฐาน พระพุทธรูป ภาพจิตรกรรมแสดงถึงพุทธประวัติและชาดกซึ่งแสดงหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ในแต่ละสมัยจะมีภาพจิตรกรรมที่แสดงแตกต่างกัน ภาพเดียวกันในแต่ละยุคก็จะวาดต่างกัน สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงมิติทางความเชื่อและวัฒนธรรมของผู้สร้างได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูสิทธิปัญญากร (ทองลอย ธนปญโญ) และคณะ (2566) ที่พบว่า โบราณสถานทางพระพุทธศาสนาเป็นสถานที่ที่พบร่องรอยของกิจกรรมของมนุษย์ในอดีตที่มีคุณค่าในทางพระพุทธศาสนา เป็นมรดกวัฒนธรรมที่สูงค่า เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นที่แสดงให้เห็นถึงประวัติความเป็นมา ความเชื่อ ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี และความเจริญรุ่งเรืองของชุมชนใดชุมชนหนึ่งรวมถึงของชาติ เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สะท้อนเรื่องราวในอดีตของท้องถิ่น อีกทั้งยังให้ข้อมูลในการศึกษาทางวิชาการด้านต่างๆ คือ ด้านเอกลักษณ์แสดงการรับรู้หรือความเข้าใจถึงที่มาสถานที่ตั้ง ขนชาติความเชื่อ ศาสนา ขนบธรรมเนียม และวัฒนธรรมของชุมชนใดชุมชนหนึ่ง ด้านวิชาการเพื่อสะท้อนเรื่องราวในอดีต เป็นข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม ซึ่งเป็นเครื่องแสดงประวัติความเป็นมาอันเก่าแก่ของชุมชนของชาติ รวมทั้งเป็นแหล่งศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้านเศรษฐกิจเป็นแหล่งรายได้ให้ชุมชนและประเทศ ทั้งทางตรงและทางอ้อมจากการที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวสร้างกิจกรรมต่างๆ อันสืบเนื่องจากการท่องเที่ยว ด้านสังคม

แสดงถึงคุณค่าที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีเป็นความภาคภูมิใจของคนในสังคม ด้านการเมืองแสดงถึงความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ ด้านสุนทรียภาพแสดงคุณค่าความงามของศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์โบราณคดี ความสัมพันธ์กับดินแดนอื่นๆ

2.1.3 การเข้าปฏิบัติธรรม

เนื่องจากสภาพทางเศรษฐกิจสังคมในปัจจุบันที่มีการแข่งขันสูง ผู้คนยึดติดในวัตถุ ทำให้จิตใจของผู้คนตกต่ำ หลายคนจึงแสวงหาความสุขทางด้านจิตใจภายในและสิ่งที่เป็นธรรมชาติมากขึ้น ดังนั้น การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาถึงข้อปฏิบัติในทางพระพุทธศาสนาจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่น่ามาพิจารณาใช้ในการดำเนินชีวิต ประเทศไทยประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีการสร้างโบสถ์ วิหาร เจดีย์ วัดอุสถาน เพื่อเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา ซึ่งกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรม เป็นแหล่งเรียนรู้และเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในขณะที่ทุกภูมิภาคมีเรื่องราวที่สะท้อนถึงรากเหง้า ความเป็นมาของบรรพชน รวมถึงวิถีชีวิตที่แฝงด้วยหลักคิด หลักธรรมในการดำเนินชีวิต พรั่งพร้อมด้วยสถานปฏิบัติธรรมที่ร่มรื่นและเงียบสงบ การได้มาปฏิบัติธรรมจึงเปรียบเสมือนการเติมพลังให้กับชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระปลัดสมภาร สมภาโร และคณะ (2564) ที่พบว่า ผู้ที่มีภาวะสุขภาพจิตจากความเครียด 3 อาการ คือ อาการทางกายเนื่องจากความผิดปกติทางจิต อาการซึมเศร้า และอาการวิตกกังวล ภายหลังจากการปฏิบัติธรรม มีภาวะแผนภาวะสุขภาพจิตลดลงอยู่ในเกณฑ์ปกติ และสอดคล้องกับงานวิจัยของศศิญา ธนยศโสภณ (2558) ที่พบว่า ประสิทธิผลที่เกิดกับผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานโครงการพัฒนาจิตเพื่อพ่อ ณ วัดป่าเจริญราช จังหวัดปทุมธานี พบว่า ผู้ปฏิบัติมีการพัฒนาชีวิตที่ดีขึ้น มีสติสมาธิเกิดปัญญาในการแก้ไขปัญหา ชีวิตได้อย่างรอบคอบ มีความอดทน มองโลกในแง่ดีมากขึ้น มีหลักในการประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ในศีลธรรม ทำให้ความโลภ ความโกรธความหลงลดน้อยลง มีสมาธิในการทำกิจการงานได้อย่างต่อเนื่อง เป็นระเบียบแบบแผน โรคภัยไข้เจ็บต่างๆ หายได้อย่างน่าอัศจรรย์ความจำดีขึ้น วิปัสสนากรรมฐานยังสามารถช่วยเหลือบิดามารดาญาติพี่น้องและคนรอบข้างให้มีความสุขไปด้วย

2.2 เหตุจูงใจในการท่องเที่ยว

2.2.1 ผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุเมื่อเกษียณจะเริ่มรู้สึกไร้คุณค่า เป็นภาระ และบางส่วนก็ไม่มีเงินสะสมมากพอที่จะใช้ชีวิตในช่วงบั้นปลายได้อย่างสงบสุข ทำให้เกิดเป็นปัญหาด้านสวัสดิการและคุณภาพชีวิต ผู้สูงอายุมักคิดว่าลูกหลานไม่ต้องการ ส่งผลให้เข้าสู่ภาวะเหงาและซึม ซึ่งนำไปสู่ปัญหาสุขภาพจิตที่มีแนวโน้มรุนแรงขึ้นในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของขวัญสุดา บุญทศ และชนิษฐา นันทบุตร (2560) ที่พบว่า ลักษณะสุขภาพจิตที่ดี ประกอบด้วย 1) ใจม่วน ใจดี 2) ไม่ป่วย 3) ปรับตัวได้เร็ว และ 4) เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ความสุข หมายถึง สุขที่ไม่ป่วย มีรายได้ ไปได้ทำบุญ ลูกหลานดี ได้ทำประโยชน์ ส่วนความทุกข์ ประกอบด้วย ทุกข์เพราะลูก หลาน ครอบครัว ป่วย หา

เงินไม่ได้ และไปมาไม่ได้ แต่หลักการของพุทธศาสนาสามารถกำจัดทุกข์ด้วยหลักพรหมวิหาร 4 โดยเริ่มจากเมตตา คือการรักตัวเองด้วยปัญญา ใช้ปัญญาในการพิจารณาเพื่อมองหาคุณค่าของตัวเอง การไม่เปรียบเทียบกับใคร กรุณา คือการตั้งตัวเองให้หลุดพ้นจากความเครียด โดยการเบี่ยงเบนความสนใจและการแก้ปัญหาที่ต้นตอที่ทำให้เกิดความเครียด การเบี่ยงเบนความเครียดสามารถทำได้ด้วยการทำกิจกรรมต่างๆ เช่น การออกกำลังกายหรือกิจกรรมอื่นๆ เพื่อปล่อยให้ร่างกายได้หลั่งสารเคมีที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานของสมอง และเตรียมพลังใจสำหรับการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุซึ่งจะมีทั้งที่แก้ได้และแก้ไม่ได้ มุทิตา คือการพลอยยินดีเมื่อเห็นคนอื่นมีความสุขหรือประสบความสำเร็จ โดยไม่เอาตัวเองไปเปรียบเทียบกับเป็นทุกข์ อุเบกขา คือการปล่อยวาง ปัญหาจะมีทั้งที่แก้ได้และไม่ได้ บางเรื่องที่แก้ไม่ได้ก็ต้องปล่อยวาง แต่เป็นการปล่อยวางหลังจากที่ได้พยายามแก้ปัญหาอย่างเต็มที่แล้ว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาสุพรรณ สุภทโท (2564) ที่พบว่า แนวทางการส่งเสริมสุขภาพจิตผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 3 แนวทางตามหลักธรรม ดังนี้ 1) พรหมวิหาร 4 ผู้สูงอายุมีเมตตาหรือกรุณาต่อกัน มุ่งทำความดี ไม่เบียดเบียนกันทางกายใจและวาจา และเลื่อมใสศรัทธาในศาสนา 2) ขรรวาสธรรม 4 ผู้สูงอายุมีความซื่อตรงต่อคู่ครองและฝึกตนอยู่เสมอ ทำบุญใส่บาตร ฟังธรรมเพื่อเสริมพลังทางจิตใจ อดทน ลดความโกรธ และ 3) โลกธรรม 8 ผู้สูงอายุพิจารณาเห็นว่าสิ่งทั้งหลายต้องจากไป เป็นธรรมดา เป็นเรื่องของธรรมชาติ ไม่ประมาท อยู่ในปัจจุบันอย่างมีสติ หมั่นระลึกถึงความตาย ฟังธรรมะของพระพุทธเจ้า และพร้อมที่จะเผชิญปัญหา

ผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่นิยมทำกิจกรรม มีเวลาและความพร้อม สามารถตัดสินใจท่องเที่ยวด้วยตัวเอง เป็นกลุ่มบุคคลที่มีทุนทรัพย์สามารถใช้จ่ายไปในเรื่องของการท่องเที่ยวพักผ่อน และกลุ่มบุคคลดังกล่าวมีแนวโน้มที่จะจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาเพิ่มมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของมธุรส สว่างบำรุง (2562) ที่พบว่า พุทธศาสนาเกี่ยวข้องกับการหยุดยั้งอารมณ์เหงาที่เกิดขึ้นในผู้สูงอายุ เนื่องจากสภาวะของการเกิดอารมณ์เหงามักสัมพันธ์กับการรู้คิดและกระบวนการทางจิต (mental processes) ของผู้สูงอายุว่า จะปรุงแต่งจิตล่องลอยไปตามเรื่องราวต่างๆ ที่มากระทบจิตใจขณะนั้นเพียงใด อันมีผลต่อการเกิดอารมณ์เหงา ว่าแห้ว เศร้าใจ ซึ่งการไร้สิ่งที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจสร้างผลลบให้แก่ผู้สูงอายุ ต้องประสบความสำเร็จทางใจกับอารมณ์เหงามากขึ้น หากผู้สูงอายุปรับประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนาด้วยการปรับการคิด คุณสติ มีสมาธิ หมั่นตรวจพิจารณาจิตเพื่อหาทางดับทุกข์ รู้แจ้งในไตรลักษณ์เพื่อให้จิตใจมีที่ยึดเหนี่ยวอย่างมั่นคง พร้อมกับดำเนินชีวิตอยู่กับปัจจุบันธรรม ลดการยึดติด และปล่อยวาง รวมถึงการให้ทาน ศีล ภาวนา ประกอบกิจกรรมทางศาสนา ก็จะทำให้ผ่อนคลายอารมณ์เหงาลงได้ และในที่สุดจะพบความสงบสุขทางธรรมอย่างยั่งยืน ดังนั้น ปัจจัยที่พึงทางพุทธศาสนาจึงมีอิทธิพลต่อจิตใจของผู้สูงอายุอย่างมากต่อการฟังฟังใจในยามอารมณ์เหงา แต่กรณีที่ผู้สูงอายุนำหลักพุทธศาสนาไปปรับใช้ในเชิงปฏิบัติได้น้อย ทั้งความคิดและพฤติกรรม อาจส่งผลให้อารมณ์เหงาลดลงได้ยาก

นอกจากนี้ วัดมีต้นไม้มรณีน มีพระที่สอนสมาธิวิปัสสนาได้ จึงเป็นสถานที่สัปปายะ เพียงเข้ามาในบริเวณที่สงบ สะอาด ร่มรื่น จิตใจก็สงบแล้ว ยิ่งได้เห็นพระพุทธรูปและพุทธศิลป์อื่นๆ ยิ่งตั้งศรัทธาให้สูงขึ้น และหากเจริญสมาธิวิปัสสนาก็จะพบความสุขอันลึกซึ้งและประณีต เป็นความสุขราคาถูกหรือ Happiness at low cost วัดจะเป็นสถานส่งเสริมสุขภาพทางจิตอย่างสำคัญ หากฝึกสมาธิเป็นประจำจะทำให้จิตใจสงบ เบิกบาน อารมณ์เย็น สมองแจ่มใส หายเครียด โดยร่างกายจะหลั่งฮอร์โมนเอนดอร์ฟินส์ (Endorphins) หรือสารแห่งความสุข ช่วยให้ระบบประสาททำงานเป็นระเบียบ การทำงานของอวัยวะมีประสิทธิภาพดีขึ้น สามารถป้องกันโรคที่สัมพันธ์กับความเครียดได้อย่างน้อย 6 โรค ได้แก่ โรคซึมเศร้า โรคอัลไซเมอร์ โรคความดันโลหิตสูง เบาหวาน โรคมะเร็งและโรคหลอดเลือดหัวใจ โดยความเครียดจะกระตุ้นให้ร่างกายหลั่งสารทุกซ์คืออะดรีนาลิน (Adrenalin) ทำให้หลอดเลือดตีบตัว หัวใจเต้นเร็วและแรงขึ้นเพื่อสูบฉีดเลือดไปเลี้ยงอวัยวะต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหายุทธนา นรเชฏฐโฐ และ จุฑารัตน์ ทองอินจันทร์ (2559) ที่พบว่ารูปแบบการรักษาสุขภาพจิตในเชิงพุทธบูรณาการ เป็นการรักษาสุขภาพจิตที่มีความยืดหยุ่นและผสมผสานระหว่างหลักการในทางพระพุทธศาสนาที่ให้ความสำคัญต่อการป้องกัน รักษา พัฒนา และความต่อเนื่องในการรักษาสุขภาพจิต และการรักษาด้วยวิธีการแพทย์สมัยใหม่ที่มีความสำคัญต่อการรักษาสุขภาพจิตตามสภาพอาการที่แท้จริงของอาการป่วย โดยการใช้จ่าย การซื้อตัดด้วยไฟฟ้า หรือกระบวนการจิตบำบัด

2.2.2 ศึกษาแก่นแท้ของชีวิต

การทองเที่ยวลักษณะนี้ วัดและคณะสงฆ์ได้มีการจัดเตรียมสถานที่ โดยเฉพาะในการปฏิบัติธรรมให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการสร้างความสนใจให้กับนักท่องเที่ยวโดยเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวในระยะยาว โดยจะมีการจัดกิจกรรมเชิงพุทธและมีการปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา ทั้งในระยะสั้นเป็นรายวัน รายสัปดาห์ ระยะยาวเป็นรายเดือน หรือในช่วงเวลาที่มีวันสำคัญทางพระพุทธ ศาสนาหรือวันของเทศกาลสำคัญต่างๆ คำสอนของพระพุทธเจ้า รู้จักให้อภัย ทำงานที่ชอบ ปล่อยวาง ฝึกกรรมฐานจะช่วยแก้ไขอารมณ์ได้ดีที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระเสริมพร แก้วมะ และ ศรัณย์ ธิติลักษณ์ (2560) ที่พบว่า ผู้นำส่วนใหญ่มีอุปนิสัยเดิมที่เคร่งครัด หากลูกน้องทำงานไม่ได้ดั่งใจ จะโกรธและแสดงออกโดยการด่าแต่เมื่อเรียนหลักสูตรครูสมาธิแล้ว อารมณ์เยือกเย็นขึ้น รับฟังเหตุผลมากขึ้น และเมื่อไม่ได้ดั่งใจ แทนที่จะโกรธแต่จะคิดอย่างรอบคอบเพื่อจะเผชิญหน้ากับปัญหาและหาวิธีที่จะแก้ได้อย่างเหมาะสม กล่าวคือสามารถควบคุมจิตไม่ให้อารมณ์และแสดงอารมณ์ตบสนองในทิศทางที่รุนแรงได้

นอกจากนี้ สังคมและบรรยากาศภายในวัดจะเป็นตัวขับเคลื่อนให้เกิดความประทับใจและความศรัทธา นักท่องเที่ยวอาจมีแรงกระตุ้นหลายอย่าง เช่น มาเพื่อดูสถาปัตยกรรม มาเพื่อกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำบุญ และพักผ่อนโดยวัดมีความสงบร่มเย็น ภายในวัดมีประติมากรรม

และสถาปัตยกรรมที่สวยงาม มีความสงบ นาน่าเลื่อมใส และอยู่ห่างจากความวุ่นวายที่เกิดจากสังคมเมือง มีความศรัทธาในพระอาจารย์ การปฏิบัติตนของพระมีความเหมาะสม มีความศรัทธาในเรื่องพระพุทธศาสนา และมีความศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หากพาเด็กไปวัดให้ได้เรียนรู้ มีประสบการณ์พบเห็นวิถีชีวิตที่สงบเรียบง่าย เด็กจะซึมซับ ทำให้จิตใจไม่วุ่นวาย ร่างกายจะหลั่งสารความสุข ที่สำคัญคือการทำกิจกรรมร่วมกันทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีภายในครอบครัว การนำแนวปฏิบัติทางศาสนามาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ทำบุญ สร้างกุศล สร้างสมาธิ จิตใจเบิกบาน จะสามารถหยุดตัวเองจากปัญหาเรื่องวุ่นวาย เกิดความสงบ ส่งผลให้มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุณี บุญพิทักษ์ (2549) ที่พบว่า พฤติกรรมของบุคคลที่เชื่อในผลของความดี จะชอบไปวัด สม่ำเสมอ รักษาศีล 5 ศีล 8 พังเทศน์ สวดมนต์ นั่งสมาธิ ช่วยงานวัด ศึกษาเรียนรู้ธรรมะ ไหว้พระใส่บาตร ซื่อสัตย์และรักษาสัจจะ ดำรงชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาท ไม่ดื่มเหล้า ไม่สูบบุหรี่ ทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี พาลูกหลานมาวัด สอนให้ทำความดี ทำบุญ กินเจ ปฏิบัติหน้าที่การงานอย่างเต็มที่ ไม่เบียดเบียนใคร และไม่ทำให้ใครเดือดร้อน มีกำลังใจและมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติธรรมตลอดชีวิต

2.2.3 เพิ่มพูนสติปัญญาเพื่อความสมดุลแห่งชีวิต

การทำบุญ ตักบาตร ไหว้พระ ฟังธรรม ทำสมาธิ ถือเป็นมงคลชีวิต สร้างจิตใจให้เป็นกุศล ซึ่งสร้างความสุข มีผลดีต่อสุขภาพจิต และเป็นกรล้อมเกลารจิตใจให้คิดดี ทำดี ทั้งกาย วาจา ใจ นำไปสู่การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางใจหรือพลังสุขภาพจิต (RO) ซึ่งเป็นความเข้มแข็งทางอารมณ์และจิตใจ เปรียบเสมือนเป็นวัคซีนโดยเฉพาะกลุ่มวัยทำงานซึ่งมีภาระความรับผิดชอบสูง ต้องใช้ชีวิตภายใต้ความกดดันจากการทำงาน เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ส่วนใหญ่ทำงานสัปดาห์ละ 40-49 ชั่วโมง หากสามารถจัดเวลาเข้าวัดได้อย่างต่อเนื่องก็จะเกิดผลดีต่อสุขภาพใจ หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เมื่อปฏิบัติแล้วจะส่งผลดีต่อสภาพจิตใจโดยตรง ศีลทำให้จิตใจสะอาดและเป็นพื้นฐานในการอยู่ร่วมกันในสังคม มีความรักต่อกัน มองโลกในแง่ดี อบอุ่น มั่นคง ส่วนสมาธิจะทำให้เกิดความสงบ สร้างสมรรถภาพทางใจ สามารถปรับตัวปรับใจในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม สำหรับปัญญานั้นจะทำให้เกิดความสว่าง เป็นการสร้างคุณภาพจิตใจเป็นคนเก่ง มีความคิดก้าวหน้า มีคุณธรรม ส่งผลต่อการพัฒนาตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูวิจิตรธรรมวิภาช (บุญเลิศ ปญญาวุธ) (2561) ที่พบว่า สังคมไทยมีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในทุกๆ ด้าน ทั้งเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ขณะเดียวกันความเสื่อมทรามทางด้านจิตใจก็เพิ่มขึ้น กลายเป็นโรคบกพร่องทางอารมณ์ สิ่งที่รักษาได้ดีคือการรักษาทางใจ อันเป็นผลที่ได้จากการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือการฝึกอบรมจิตใจให้มีสมาธิเข้มแข็งเพื่อให้เกิดสติปัญญา รู้เท่าทันสภาพความเปลี่ยนแปลงทางสังคม และปัญหาอันแท้จริงของชีวิต การที่จะทำให้ประชาชนสนใจปฏิบัติธรรมได้ต้องมีองค์ประกอบหลายประการคือ วัดที่เป็นสำนักปฏิบัติธรรมมีความพร้อม เป็นสถานที่ สบายๆ และมีพระวิปัสสนาจารย์ที่ฝึกอบรมสั่งสอนอย่างมีคุณภาพ แต่ประชาชน

ผู้สนใจต่อการศึกษาปฏิบัติธรรมยังไม่มาก และยิ่งขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการเป็นพระวิปัสสนาจารย์ โดยส่วนมากแล้วพระสงฆ์ในประเทศไทยจะทำหน้าที่คณฤชระ (ศึกษาพระปริยัติธรรม)

ผู้ที่มีพลังสุขภาพจิตดีจะมีคุณลักษณะ 8 ประการคือ 1) จิตใจหนักแน่น แข็งแกร่ง ยึดหยุ่นสูง เมื่อมีปัญหาสามารถสงบจิตใจจัดการกับอารมณ์ที่พลุ่งพล่านระงับความว้าวุ่นได้ 2) มีใจสู้ ไม่ยอมแพ้โชคชะตา 3) มองตัวเองว่ามีความสามารถหลายด้าน มั่นใจตัวเอง จัดการปัญหาอย่างรอบคอบ 4) มองชีวิตว่ามีขึ้นมีลง ยึดหยุ่น ปรับตัวตามสถานการณ์ได้ เห็นความทุกข์เป็นเรื่องธรรมดา 5) เห็นปัญหาเป็นโอกาส 6) มีสิ่งยึดเหนี่ยวทางใจ เช่น ศาสนา 7) มีสัมพันธ์ภาพที่ดีกับคนใกล้ชิด เพื่อน และครอบครัว และ 8) มีทัศนคติที่ดี มองบวกหรือมองส่วนดีที่เหลืออยู่ ไม่ยึดติดความคิดเดิม ทั้งความหลังและก้าวไปข้างหน้าได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของธัญญารัตน์ ชมสวรรค์ (2552) ที่พบว่า ผู้มีสุขภาพจิตดีควรมีลักษณะดังนี้ 1) พอใจในการกระทำที่พิจารณาว่าดี เข้าใจตนเองดี ควบคุมอารมณ์ได้ 2) ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น นบถื่อ และรักผู้อื่นอย่างจริงจัง ไว้วางใจผู้อื่น และทำประโยชน์ให้แก่ทุกคน 3) แก้ปัญหาของตนเองได้ มีความมุ่งหมายในชีวิต มีความรับผิดชอบ และรู้จักใช้ความสามารถให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม 4) เชือกเย็นและมั่นคงทางอารมณ์ แสดงอารมณ์ได้เหมาะสมกับสถานการณ์ อดทนต่อความผิดหวัง ควบคุมอารมณ์ที่แปรปรวนได้ด้วยตนเอง ผ่อนสั้นผ่อนยาว มีความเข้าใจเกี่ยวกับความเครียด สามารถจัดการกับความเครียดได้ มีอารมณ์ขัน 5) รู้จักรักคนอื่นและทำตนให้คนอื่นรัก เสียสละเพื่อส่วนรวม เมตตาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีเหตุผล รู้จักสร้างสัมพันธ์ภาพกับคนอื่น ร่วมขจัดความขัดแย้ง รู้จักช่วยคนอื่น ทำประโยชน์ให้แกสังคม รู้จักให้และรับ จริ่งใจ 6) มีเจตคติที่ดีต่อตัวเอง เข้าใจเอกลักษณ์ ความสามารถและสมรรถภาพต่างๆ ของตนเอง รับผิดชอบการกระทำของตนเอง ตัดสินใจและตัดสินปัญหาด้วยตนเอง มองโลกในแง่ดี ยอมรับความจริง ควบคุมตนเองได้ รับรู้ได้ถูกต้องตามความเป็นจริง มีเป้าหมายชีวิต 7) ไม่ยึดติดจากความมีตัวตน (Self Transcending) มีอิสระ ผ่อนคลาย ไม่เห็นแก่ตัว รู้จักให้ รู้จักพอ รู้จักปล่อย เห็นทุกอย่างเป็นเรื่องธรรมดา มีปัญญา ไม่เป็นทุกข์

2.2.4 พักผ่อนและสร้างมิตรภาพใหม่ๆ

การท่องเที่ยวเพื่อความเพลิดเพลินและการพักผ่อน เป็นการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความต้องการที่จะหลีกเลี่ยงสภาพชีวิตประจำวันที่จำเจ หรือต้องการเปลี่ยนสภาพแวดล้อม เพื่อให้ร่างกายและจิตใจได้รับการพักผ่อน เช่น หลีกหนีอากาศหนาว ความอยาก رؤ้อยากเห็นในสิ่งแปลกใหม่ไปจากเดิม หรือต้องการเพียงแค่เปลี่ยนบรรยากาศ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของทรงพร นิรพาธ (2562) ที่พบว่า แรงจูงใจที่ส่งผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงเกษตรคือเพื่อเป็นรางวัลให้กับชีวิต และต้องการพักผ่อนจากการทำงาน เพื่อชื่นชมความงดงามของธรรมชาติ สถานที่ท่องเที่ยวมีความปลอดภัย และสิ่งอำนวยความสะดวกในสถานที่ท่องเที่ยว มีการเดินทางที่สะดวกสบาย มีรถประจำทางมาถึงสถานที่ท่องเที่ยว ต้องการหลีกเลี่ยงความจำเจในชีวิตประจำวัน ต้องการไปท่องเที่ยวเพราะมีความชอบในการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ต้องการท่องเที่ยวในสถานที่ที่มีชื่อเสียง ท่องเที่ยวเพื่อพบปะผู้คนที่มีความชอบเหมือนกันและเพื่อไปเยี่ยมญาติ

นักท่องเที่ยวยังคงต้องการมีความรู้สึกตื่นเต้น ตื่นตา ตื่นใจ ประสบการณ์จากการได้ดู ได้ชมในสิ่งที่ไม่เคยพบมาก่อน ก่อให้เกิดเป็นความรู้สึกประหลาดใจ เป็นความรู้สึกที่ได้จากการเผชิญความท้าทายในเชิงกายภาพ รวมถึงการได้เห็นวิถีชีวิตชุมชนในแต่ละท้องถิ่น และการได้พบเจอกับผู้คนกลุ่มใหม่ เป็นประสบการณ์ที่เกิดจากการเรียนรู้วัฒนธรรม ทว่า สังคมเมืองที่มีแต่ความเร่งรีบ ทำให้เกิดความต้องการปลีกหนีจากความวุ่นวาย วัดจึงเป็นสถานที่แรกที่นึกถึง โดยมากวัดจะร่มรื่น รวมถึงพระพุทธรูปที่ประดิษฐาน ทั้งนี้ต้องเป็นวัดที่เป็นสถานปฏิบัติธรรมและประกอบพิธีกรรม พระสงฆ์ต้องปฏิบัติธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด ไม่ใช่วัดแบบพุทธพาณิชย์และควรมีกิจกรรมเพื่อดึงดูด เพราะวัดคือศูนย์กลางของชุมชน เป็นพื้นที่พบปะสังสรรค์ ทำกิจกรรมร่วมกัน หรือมารวมตัวกันเพื่อการต่างๆ ซึ่งในปัจจุบัน แม้ว่าบทบาทของวัดจะลดลงตามกาลเวลา วัดยังคงเป็นตัวแทนของหลักธรรมซึ่งสะท้อนถึงสัจธรรมของความไม่เที่ยง เมื่อร่างกายเสื่อมถอยไปสู่ความตาย สิ่งแรกที่นึกถึงคือบุญบาป และวัดเป็นที่พึ่งทางใจสุดท้าย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุวิสา ไชยสุวรรณ และคณะ (2563) ที่พบว่า ระดับแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวต่ออำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ เพื่อใกล้ชิดธรรมชาติ รองลงมาคือต้องการท่องเที่ยวแบบผจญภัยเดินป่า/แคมป์ปิ้ง/ซีจิ้งกรยาน ศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น เพื่อหลีกเลี่ยงความจำเจจากถิ่นที่อยู่อาศัย พบปะเพื่อน/ผู้คนที่ใหม่ๆ และต้องการได้ชื่อว่าเคยมาเที่ยวอำเภอฉวาง

สำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ พบว่า เป็นกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น ชมวิถีชีวิตชุมชน ทิวทัศน์ สถาปัตยกรรม วัด ไหว้พระ ซื้อสินค้า และถ่ายรูป สำหรับแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวนิยมมากที่สุดคือ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เช่น น้ำตก ภูเขา อุทยาน บ่อน้ำพุร้อน ถ้ำ วัด ชุมชน และกลุ่มชาติพันธุ์ นอกจากนี้ การเดินทางร่วมกับผู้อื่น จะทำให้เกิดคุณค่าของการเดินทาง เกิดประสบการณ์แปลกใหม่ รู้สึกตื่นเต้น ได้

แลกเปลี่ยนทัศนคติในการใช้ชีวิต เกิดเป็นสายสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน แม้จบการเดินทางแล้ว ความสัมพันธ์นี้ยังคงเติมเต็มความรู้สึกอยู่ ดังนั้น การยกระดับกิจกรรมการท่องเที่ยวคือ การผสมผสานระหว่างวิถีชีวิต วัฒนธรรมกับการมีส่วนร่วม เป็นการนำเสนอรูปแบบกิจกรรมท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยยังคงไว้ซึ่งการนำเสนออัตลักษณ์ของพื้นที่นั้น เช่น การทำอาหารท้องถิ่น โดยนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาสร้างเป็นกิจกรรม เกิดการเรียนรู้และได้ประสบการณ์ท่องเที่ยวที่แปลกใหม่ เป็นการเพิ่มคุณค่าให้กับท้องถิ่นด้วย

2.2.5 ตามรอยพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียง

นักท่องเที่ยวมาวัดเพราะศรัทธาในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เช่น พระธาตุเจดีย์หรือพระพุทธรูป มาทำบุญเพื่อเสริมความเป็นสิริมงคลให้ตัวเองและครอบครัว มาเพราะศรัทธาในพระอาจารย์หรือเจ้าอาวาส เทศนาธรรมที่ได้ฟังทำให้จิตใจสงบ ผ่อนคลายความเครียด บางท่านชอบศึกษาและสนทนาธรรมกับเจ้าอาวาสจนเกิดการเลื่อมใสในวัตรปฏิบัติ หรือมาเพื่อความสงบ ความเป็นสิริมงคลและพักผ่อน โดยวัดที่เน้นการปฏิบัติธรรมและศาสนกิจ จะมีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นรูปแบบเฉพาะ เป็นการศึกษาถึงหลักธรรม พังงธรรม วิปัสสนา สนทนาธรรมกับพระสงฆ์ในเชิงลึก ซึ่งอาศัยความสนใจเฉพาะของนักท่องเที่ยวด้านพระพุทธศาสนา วิถีชีวิต และวิชาการเป็นเครื่องดึงดูด และมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นในกลุ่มนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ทุกเพศ ทุกวัย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกิตติพิชญ์ กิตติพรไพบูลย์ (2565) ที่พบว่า สถานที่แสวงบุญจำนวนไม่น้อยที่เกี่ยวข้องกับบุคคลสำคัญทางจิตวิญญาณ หรือมีกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ศาสนาเพื่อพัฒนาจิตใจ ซึ่งปรากฏร่องรอยของบุคคลสำคัญให้ผู้มีศรัทธาได้ตามรอยเพื่อเรียนรู้อะไรบางอย่าง เป็นสถานที่เผยแพร่หลักคำสอนทางศาสนาหรือสำนักแห่งความเต็มแท้เชิงจิตวิญญาณ (Sense of Spiritual Theoplacity) ที่นักท่องเที่ยวเห็นว่าให้คุณค่าทางใจ ส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงตัวตน เพิ่มการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตวิญญาณ มีความเต็มแท้ในเรื่องหลักคำสอนและเต็มแท้ในแนวทางการปฏิบัติตามหลักศาสนา โดยความเต็มแท้เชิงจิตวิญญาณนั้น นักท่องเที่ยวรับรู้ได้จากการไปสถานที่ดังกล่าว นับเป็นการรับรู้ด้านอัตลักษณ์ของสถานที่ (Place Identity) รวมถึงจากการร่วมทำกิจกรรมในพื้นที่ เพื่อเรียนรู้ ยึดแนวทางของบุคคลเป็นต้นแบบแนวทางการพัฒนาจิตใจ ส่งผลให้เกิดการระลึกถึงหลักคำสอนทางศาสนา การเรียนรู้ชีวิตที่จะช่วยยกระดับจิตใจให้ดีขึ้น เกิดเป็นความผูกพันต่อสถานที่ (Place Attachment) ดังนั้น นักท่องเที่ยวที่ต้องการพัฒนาจิตใจจากหลักคำสอนทางศาสนา เลือกรายสถานที่ที่มองว่าสามารถให้คำสอนทางศาสนา ยกระดับจิตใจจากการตามรอย จากกิจกรรมในสถานที่ที่เชื่อว่ามี ความเต็มแท้เชิงจิตวิญญาณ

2.3 สื่อประชาสัมพันธ์/การตลาด

2.3.1 ผ่านสื่อสมัยใหม่

สำหรับปัจจัยด้านการประชาสัมพันธ์ จะใช้สื่อทางอินเทอร์เน็ต หนังสือ การโฆษณา รวมไปถึงการประชาสัมพันธ์ ทำให้นักท่องเที่ยวรู้จักสถานที่และมีข้อมูลที่จะเข้ามาท่องเที่ยวได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของถิตรีรัตน์ พิมพาภรณ์ และ วีระยุทธ พิมพาภรณ์ (2565) ที่พบว่า สื่อดิจิทัลเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความตั้งใจเดินทางท่องเที่ยว และสอดคล้องกับงานวิจัยของชนิตรีพิยา แสงเย็นพันธุ์ (2554) ที่พบว่า ส่วนใหญ่ใช้สื่อออนไลน์เพื่อค้นหาข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวก็ต่อเมื่อมีแผนที่จะเดินทางท่องเที่ยว นิยมใช้ Search Engine ชมข้อมูลเกี่ยวกับรีวิวความคิดเห็นของผู้ที่เคยใช้บริการ และเลือกใช้ข้อมูลจากสื่อออนไลน์เนื่องจากความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูล ดังนั้น เพื่อเป็นการกระตุ้นความตั้งใจในการเดินทางท่องเที่ยว หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนจึงควรให้ความสำคัญต่อการดำเนินการจัดทำสื่อดิจิทัล เพื่อสร้างการรับรู้ข้อมูลการท่องเที่ยวให้มีความน่าสนใจมากขึ้น และควรมีป้ายโฆษณาเชิญชวนสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ให้เห็นเด่นชัด เช่น ป้ายบอกทาง การโฆษณาจะช่วยให้คนนอกพื้นที่ได้รู้จักวัดต่างๆ และรู้ถึงข้อมูลพระอาจารย์หรือพระภิกษุสงฆ์ที่มีชื่อเสียง ทำให้นักท่องเที่ยวต้องการมาสักการะ โดยหากสิ่งที่ขอพรไว้ได้รับผลตรงตามจุดประสงค์ที่ได้ขอไว้ก็จะแนะนำและชักชวนเพื่อนใหม่มากราบไหว้ที่แห่งนี้ก็ ทั้งนี้ สื่อทุกภาคส่วน (วิทยุ โทรทัศน์สิ่งพิมพ์ เฟสบุ๊ก ไลน์) ควรประสานความร่วมมือร่วมแรงร่วมใจส่งเสริมให้ประชาชนเข้าวัด และปฏิบัติศาสนกิจ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเชิงรุก โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศสนับสนุนกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ส่งเสริมการเปิดวัดให้ประชาชนเข้าศึกษาเรียนรู้ธรรมะในตอนเย็นหรือวันหยุด

2.3.2 ผ่านสื่อบุคคล

ควรส่งเสริมให้ผู้นำชุมชน ได้แก่ นายก อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานกลุ่มแม่บ้าน ประธานชมรมต่างๆ ร่วมรณรงค์เชิญชวนคนในชุมชนปฏิบัติศาสนกิจในวันธรรมสวนะวันสำคัญทางศาสนา ผ่านเสียงตามสาย ในขณะเดียวกัน พ่อแม่ซึ่งเป็นครูคนแรกของลูก ต้องปลูกฝังให้ลูกศรัทธาในพระพุทธศาสนา โดยให้ความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักธรรม การประพฤติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี เป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติธรรม และส่งเสริมให้ลูกปฏิบัติศาสนกิจเป็นประจำเพื่อให้คุ้นเคยกับพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนิรมล สุวรรณพันธุ์ (2563) ที่พบว่า เนื้อหา (Content) ของบล็อกเกอร์ด้านการท่องเที่ยวมีผลต่อการตัดสินใจของผู้ติดตามผ่านสื่อสังคมออนไลน์มากที่สุด เนื้อหาของบล็อกเกอร์ด้านการท่องเที่ยวสอดแทรกความบันเทิง สนุกสนาน และมีการให้ข้อมูล รายละเอียดแหล่งท่องเที่ยวที่บอกเล่าถึงประสบการณ์ที่แท้จริงอย่างตรงไปตรงมา

2.3.3 ผ่านสื่อมวลชน

โดยจัดทำสโปดติวทิว โทรทัศน์ “วิถีธรรม วิถีไทย” เข้าวัดวันอาทิตย์พัฒนาคุณภาพชีวิตชาวพุทธ ทั้งนี้ กรมการศาสนาควรประสานความร่วมมือไปยังคณะสงฆ์ร่วมพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งบ่มเพาะเรียนรู้ศีลธรรม โดยพัฒนาวัดให้สะอาด รมรื่น สงบร่มเย็น เอื้อต่อการศึกษาระยะเพื่อรณรงค์ให้ประชาชนเข้าวัดในวันธรรมสวนะหรือวันหยุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของปริญญา ตรีธัญญา และ ณัฐชยา กำแพงแก้ว (2565) ที่พบว่า สื่อวิทยุชุมชนเป็นที่นิยมสำหรับการรับข้อมูลข่าวสารในกลุ่มผู้สูงอายุ สื่อสิ่งพิมพ์ประเภทนิตยสารการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและแผ่นพับหรือโบชัวร์ที่ใช้ศิลปะการออกแบบแบบอินโฟกราฟฟิก มีผลต่อทัศนคติ ความคิดเห็น และพฤติกรรมของผู้อ่าน นอกจากนี้ สื่อออนไลน์ เช่น การสร้างเพจแสดงถึงข้อมูลและอัตลักษณ์การท่องเที่ยวในชุมชนเป็นการช่วยประชาสัมพันธ์ให้ผู้คนเข้าถึงได้ง่ายมากที่สุด

2.3.4 ผ่าน Soft Power

ศิลปวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวจากทั่วโลกเดินทางมาเมืองไทยอย่างมากมาย ดังนั้น การส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทยซึ่งเป็น Soft Power จะนำไปสู่การสร้างรายได้เชิงเศรษฐกิจ ด้วยต้นทุนทางวัฒนธรรมนี้จะเป็นเครื่องมือสำคัญที่ใช้ในการสร้างการรับรู้อย่างกว้างขวางในความงามของประเทศไทย และสร้างรายได้เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ ละครโทรทัศน์สามารถเป็นช่องทางในการประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยว ศึกษาเรียนรู้ธรรมะในตอนเย็นหรือวันหยุด หรือเรียนรู้หลักธรรมผ่านรายการหรือละครโทรทัศน์ โดยปรับให้วัดกลายเป็นศูนย์เรียนรู้ด้านปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หรือศูนย์กลางการพัฒนาอาชีพได้ด้วยเช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของโสภทร นาสวัสดิ์ (2564) ที่พบว่า ผู้สูงวัยมีการใช้วิถีดิจิทัลมากที่สุด รองลงมาคือ สมาร์ทโฟน แอปพลิเคชัน คอมพิวเตอร์ เว็บไซต์ และลำดับสุดท้ายคือ อื่นๆ

2.3.5 ผ่านป้ายโฆษณา

ป้ายประชาสัมพันธ์ที่ประกอบด้วยการจัดประสบการณ์แบบบูรณาการ เช่น การฝึกสมาธิ เดินจงกรม สาธิตวิถีตักบาตร การกราบพระสงฆ์ จัดกิจกรรมวาดภาพพระบายสั้วต ปั้นดินน้ำมัน สร้างภาพปะติดโบสถ์ และการสนับสนุนให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ศีลธรรม เช่น จัดอบรมจิตภาวนา สวดมนต์ข้ามปี เป็นช่องทางที่จะช่วยทำให้นักท่องเที่ยวรู้จักวิถีชีวิต แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาชาวบ้าน และแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน รวมถึงสินค้าเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียง หรือแม้กระทั่งการเข้าพักโฮมสเตย์ที่ชุมชนจัดเตรียมไว้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกจิตพิงษ์ ประชาชิต (2563) ที่พบว่า ชุมชนได้รับประโยชน์จากโฆษณาดิจิทัลต่อสาธารณะ 1) ด้านภาพลักษณ์และเสียง สร้างความน่าเชื่อถือให้กับนักท่องเที่ยว ทำให้คนภายนอกรับรู้ว่ามีสถานที่สำคัญ มีการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ ส่งผลให้มีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวส่วนตัวมากขึ้น ส่วนมากมาเช่าชุดวัฒนธรรมสวมใส่แล้วถ่ายภาพตามสถานที่สำคัญของชุมชน 2) ด้านการจำหน่ายสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

(Product Sales) สินค้าหัตถกรรม อาหาร เช่น ผ้าไหมย้อมสีธรรมชาติ 3) ด้านการแสดงทางวัฒนธรรม (Cultural Shows) การฟ้อนรำ การละเล่นพื้นบ้าน 4) การท่องเที่ยวเชิงหมู่บ้าน (Village Based Activities) ชุมชนมีกิจกรรมที่ร่วมกันสร้างสรรค์ขึ้นและนำเสนอผ่านโฆษณา เพื่อเป็นตัวประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในหมู่บ้านในรูปแบบกิจกรรมชุมชน เช่น การปั่นจักรยานชมวิถีการเลี้ยงควาย ส่งผลให้ชุมชนได้จัดกิจกรรมเหล่านั้นให้กับนักท่องเที่ยว เพื่อเสริมเสน่ห์และความสนุกสนานในการท่องเที่ยวชุมชน ทำให้นักท่องเที่ยวมีความสุขมากขึ้น โฆษณาดีจึงส่งผลส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมส่งผลให้เป็นที่รู้จักของคนไทยมากยิ่งขึ้น มีการแชร์โฆษณาดีจิทัลจำนวนมาก ทำให้ชุมชนเป็นที่รู้จักของคนในวงกว้างมากขึ้น นอกจากนี้ คนภายในชุมชนยังแชร์พร้อมกับการแสดงความภาคภูมิใจในความเป็นตัวตน มีคนสนใจเข้ามาท่องเที่ยวสถานที่สำคัญของชุมชน และเชื่อมโยงไปถึงการท่องเที่ยวศึกษาวิถีชีวิตวัฒนธรรมต่างๆ ในชุมชนมากยิ่งขึ้น ทำให้เกิดการซื้อขายผลิตภัณฑ์ชุมชนมากขึ้น เช่น ผลิตภัณฑ์จากผ้าไหม อาหาร และขนมพื้นบ้าน มีรายได้เพิ่มมากขึ้น

กล่าวโดยสรุปคือ วิถีชีวิตของคนไทยดั้งเดิมจะมีพระพุทธศาสนาเป็นหลักยึดเหนี่ยวทางจิตใจ โดยมีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจ เป็นแหล่งบ่มเพาะคุณธรรม จริยธรรม สืบสานประเพณี วัฒนธรรม อันดีงาม ดังนั้น วัดจึงมีอิทธิพลต่อค่านิยมและวิถีการดำเนินชีวิต โดยคนไทยนิยมไปวัดเพื่อทำบุญ ตักบาตร สมาทานศีล ฟังธรรม เจริญจิตภาวนา เพื่อเสริมสร้างสิริมงคล รัฐบาลจึงมีนโยบายในการนำมิติทางศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และความเป็นไทยมาสร้างสังคมให้เข้มแข็งอย่างมีคุณภาพและคุณธรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้ การท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการสามารถสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการ บนฐานของทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ได้แก่ แหล่งอุทยานประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ย่านการค้า สินค้าชุมชน และอาหารไทย เพื่อนำมาสร้างสรรค์คุณค่าและมูลค่าผ่านองค์ความรู้ นวัตกรรม การออกแบบเพื่อสร้างสรรค์เป็นสินค้า รวมถึงการพัฒนากิจกรรมและบริการรูปแบบใหม่ๆ ให้กับนักท่องเที่ยวโดยผนวกเข้ากับการท่องเที่ยววิถีชุมชน การท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ และการปฏิบัติธรรม โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) การท่องเที่ยววิถีชุมชน ผ่านการสืบค้นวิถีชีวิตของชุมชน กิจกรรมที่น่าสนใจและมีศักยภาพพอที่จะพัฒนาต่อยอดให้เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยววิถีไทยเชิงสร้างสรรค์ เช่น กิจกรรมการทำขนมหวาน กิจกรรมการทำอาหารพื้นถิ่นจากวัตถุดิบปลอดสารพิษ ซึ่งเป็นการนำวิถีชีวิตของชุมชนมาต่อยอดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยว ให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และลงมือทำด้วยตนเองร่วมกับเจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น เป็นการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกัน นักท่องเที่ยวจะได้รับประสบการณ์ใหม่ๆ เป็นการเสริมสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสายชล ปัญญชิต และ ภูเบศ วณิชชานนท์ (2558) ที่พบว่า การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมในภาคใต้ มีรูปแบบเป็นการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ เครือข่าย ชุมชนและวัด

โดยสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มากเพราะมุ่งเน้นส่งเสริมความรู้ทางพระพุทธศาสนาให้กับนักท่องเที่ยวผ่านการอธิบายพุทธศิลป์และประติมากรรม สื่อประชาสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนา และเอกสารที่ผู้นำท่องเที่ยวควยอธิบายเพิ่มเติม โดยเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นได้อย่างสอดคล้อง ทั้งนี้เส้นทางการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคใต้มี 3 เส้นทาง ได้แก่ 1) เส้นทางพุทธธรรมเชิงบูรณาการ: การท่องเที่ยวตามจารึกประวัติศาสตร์ศรีวิชัยและพระธาตุแดนใต้ 2) เส้นทางท่องเที่ยวเชิงธรรมะ 3) เส้นทางท่องเที่ยววิถีชีวิตวิถีธรรม: เส้นทางธรรม แหล่งท่องเที่ยวศูนย์รวมจิตใจชุมชน

2) การท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ จากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่ว่า “เรื่องโบราณสถานนั้นเป็นเกียรติของชาติ อัฐูเก่าๆ แผ่นเดียวก็มีค่าควรช่วยกันรักษา ถ้าเราขาดสุขุทัย อุตสาห และกรุงเทพฯ แล้ว ประเทศไทยก็ไม่มีความหมาย” ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในแต่ละยุคสมัย นักท่องเที่ยวจะได้รับความรู้ความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดีผ่านงานสถาปัตยกรรมอันทรงคุณค่า

และ 3) การเข้าปฏิบัติธรรม ความสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณเป็นสิ่งเชื่อมโยงกันและกัน ไม่สามารถแยกจากกันได้ โดยนักท่องเที่ยวมักแสวงหาวิธีผ่อนคลายท่ามกลางธรรมชาติที่เงียบสงบ หลีกหนีจากชีวิตสมัยใหม่ที่เต็มไปด้วยความเร่งรีบ ซึ่งครอบคลุมไปถึงการดูแลสุขภาพจิต เช่น นั่งสมาธิ เดินจงกรม โดยแบ่งเวลาจากการท่องเที่ยวส่วนหนึ่งมาทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพอย่างถูกวิธี นักท่องเที่ยวแสวงบุญในปัจจุบันมีพฤติกรรมที่หลากหลายมากขึ้น โดยแรงจูงใจมีได้ตั้งแต่เดินทางเพื่อศาสนา เพื่อยกระดับทางจิตวิญญาณของตน ฟื้นฟูจิตใจ เสริมสร้างกำลังใจ เพลิดเพลินใจ ความสัมพันธ์ทางครอบครัว ต้องการพบเจอสังคมใหม่ๆ ใช้เวลาว่างในวันหยุด ตลอดจนการสัมผัสและรับประสบการณ์ความแปลกใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอรุโฑ ครุฑเวช และคณะ (2565) ที่พบว่า ในด้านของทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณเชื่อมโยงวิถีความเชื่อไทยในจังหวัดเชียงใหม่ ส่วนใหญ่พบว่าเป็นวัดพุทธ สถานที่ที่สัมพันธ์กับศาสนาพราหมณ์ และเป็นสถานที่ที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยความเชื่อส่วนบุคคล ด้านการจัดการ ภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ยังให้การสนับสนุนน้อยในด้านงบประมาณด้านการพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยว ขาดการโฆษณาสถานที่ท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง ยังไม่ได้รับมาตรฐาน SHA ยังไม่ได้ยกระดับด้าน Digital Technology และขาดการศึกษาและขาดข้อมูล สำหรับการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณเชื่อมโยงวิถีความเชื่อไทยในจังหวัดเชียงใหม่ สามารถจัดเป็น 3 เส้นทาง ดังนี้ 1) ด้านโซคลาก 2) ด้านการงาน และ 3) ด้านความรัก

วัดเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงประวัติศาสตร์และพระพุทธศาสนา โดยมักตั้งอยู่ในแหล่งโบราณคดีทางประวัติศาสตร์ และมีความเป็นมาที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ในแต่ละยุคสมัย มีความสำคัญในฐานะที่เป็นสถานที่เรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ การพัฒนาบ้านเมือง มีคุณค่าต่อการเรียนรู้และการอนุรักษ์เพื่อให้ทราบที่มาและความเป็นไปของบ้านเมืองและพระพุทธศาสนา บางแห่งยังมีพุทธศิลป์ที่

สวยงาม มีกิจกรรมการเรียนรู้และการท่องเที่ยว พร้อมทั้งมีเส้นทางที่ใกล้กับสถานที่ท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรมด้วย ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มาจากภายในคือความเป็นวัฒนธรรม และการเรียนรู้จากภายนอกที่มาจากการสัมผัส การได้เห็นสิ่งสวยงาม มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ และสภาพแวดล้อมที่สร้างสรรค์ด้วยศรัทธา จึงควรสืบสานอนุรักษ์ไว้ในฐานะมรดกของแผ่นดินที่เชื่อมโยงความเป็นมาในอดีตสู่ปัจจุบัน การเลือกแหล่งข้อมูลในการมาท่องเที่ยวทางศาสนา สวมมากนักท่องเที่ยวจะรู้จักกับสถานที่อยู่แล้ว และเคยมาเที่ยวแล้วจึงทำให้อยากเที่ยวอีกหลายๆ ครั้ง สวมบุคคลที่มาเที่ยวเป็นครั้งแรกสวมมากจะรู้จักสถานที่จากบุคคลที่รู้จักแนะนำ หรือไม่ก็หาข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต จากการโฆษณาต่างๆ หรือวัดนั้นเป็นที่รู้จักกันดีอยู่แล้ว และมีชื่อเสียงที่โด่งดัง ทั้งนี้ ประเพณีและกิจกรรมสวมมากที่มีผลในการมาท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา สวมใหญ่จะสนใจในการทำบุญ การมาไหว้พระขอพร กราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ รวมถึงการเที่ยวชมศิลปะความงดงามของสถานที่

นอกจากนี้ ชุมชนควรจัดตั้งแกนนำเพื่อเชิญชวนคนในชุมชนให้รักษาศีล 5 ทำบุญ ตักบาตร เข้าวัดปฏิบัติธรรม ส่งเสริมกิจกรรมเชื่อมร้อยกับวัด เช่น จัดอาสาพัฒนาวัด ฝึกเทศน์น้อย นุ่งขาวทูกวันศุกร์หรือช่วงเทศกาลเข้าพรรษา และพัฒนาพระสงฆ์ให้มีภูมิรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม สามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลง ทั้งนี้ การท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการจะให้นักท่องเที่ยวได้เห็นถึงศิลปวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ เอกลักษณ์ โบราณสถาน โบราณวัตถุและศาสนสถาน ซึ่งสามารถสนับสนุนการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ

3. การประเมินรูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก เฉียงเหนือตอนล่าง 1

กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจจากการเดินทางมาท่องเที่ยววิถีพุทธ “นครชัยบุรีนทร์” ผ่านการฝึกปฏิบัติธรรม หลักธรรมที่ผสมผสานกับวัฒนธรรมอีสาน ข้อคิด การควบคุมตัวเองให้มีสติ และไม่ประมาทในชีวิต ได้รักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบ ได้สัมผัสเรียนรู้วัฒนธรรมอีสาน และรักษาเอกลักษณ์ของชุมชน และได้รับประสบการณ์เรียนรู้เรื่องราวของชุมชน สถานที่ปฏิบัติธรรม มีความเหมาะสม รู้สึกผ่อนคลายความเครียดจากแรงกดดันของปัญหาครอบครัวและสังคม เจ็บสงบ เกิดความเข้าใจในหลักการทำสมาธิ โดยวิธีเดินจงกรมและวิปัสสนากรรมฐาน สามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตการทำงานและชีวิตประจำวัน นำความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติธรรมไปเผยแพร่ให้บุคคลอื่น และเป็นประโยชน์ต่อการนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระศรีสังคม ชยานุวัฑฒ (ธนาวงษ์) (2561) ที่พบว่า มีการส่งเสริมกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญของชาติ งานวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชุมชน โดยกิจกรรมเป็นการเกี่ยวกันระหว่างวัดกับชุมชน วัดจะ

สอดแทรกการนั่งสมาธิและการปฏิบัติวิปัสสนา เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่สนใจงานพุทธศิลป์ซึ่งเป็นวัฒนธรรม ได้เรียนรู้พระพุทธศาสนาที่เป็นนามธรรม ซึ่งเป็นการสร้างความเชื่อมโยงให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในจิตใจของนักท่องเที่ยวให้สนใจการปฏิบัติธรรม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งนี้

ในการศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ ในเขตพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 นั้น ควรมีแนวทางในการดำเนินการ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

ปัจจุบัน การท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทยมีการเติบโตอย่างต่อเนื่อง นักท่องเที่ยวส่วนมากมีความประทับใจและความพึงพอใจในแหล่งท่องเที่ยว วัฒนธรรม ประเพณี อาหาร และการต้อนรับของชุมชนในระดับที่ดี ดังนั้น ภาครัฐควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนท้องถิ่นและภาคเอกชน ตลอดจนเครือข่ายของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่พึ่งพาอาศัยกันและได้ประโยชน์ร่วมกัน ในการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวที่โดดเด่น เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสประสบการณ์อันเป็นแบบอย่างของวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้นๆ นอกจากนี้ ควรมีการส่งเสริมการปฏิบัติกรรมฐานทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ ผ่านการใช้หลักธรรมที่เน้นจัดการตนเองโดยมุ่งพัฒนาตนให้อ่อนโยน ทั้งนี้ มีผู้ป่วยจำนวนไม่น้อยที่ดูแลอาการเจ็บป่วยโดยการรักษาด้วย “พุทธบำบัด” โดยเฉพาะการฝึกจิตหรือเจริญสติ ที่เรียกว่า “สมาธิ” (Meditation) รวมทั้งการศึกษาและปฏิบัติตามพุทธวิธีในการดูแลรักษาและเสริมสร้างสุขภาพที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เช่น การใช้เภสัชสมุนไพร การออกกำลังกายโดยการเดินจงกรม การควบคุมโภชนาการ การดื่มน้ำปัสสาวะรักษาโรค รวมไปถึงการล้างพิษด้วยการขับถ่ายควบคู่ไปกับการนำเอา “หลักธรรมะ” ในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ หรือเป็นแนวทางในการบำบัดภาวะความเจ็บป่วย ด้วยมีความเชื่อว่าภาวะความเจ็บป่วยสามารถฟื้นฟูได้โดยอาศัยความแข็งแรงของจิตใจ ซึ่งได้มาจากการศึกษาธรรมะประกอบกับการเจริญสติ สมาธิ ปัญญา จนเข้าใจสังขารตามความเป็นจริง สามารถควบคุมจิตใจให้ปกติ ไม่ยึดมั่นถือมั่นกับความเจ็บปวด ด้วยความเข้าใจว่าชีวิตเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ อยู่ภายใต้กฎอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาและนำเสนอกลยุทธ์การท่องเที่ยววิถีพุทธรูปแบบใหม่ๆ ที่สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน ซึ่งจะช่วยสร้างความโดดเด่นให้กับการท่องเที่ยว โดยเน้นส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนวัฒนธรรม และมีส่วนร่วมระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชน

2.2 ควรทำการศึกษาอย่างต่อเนื่องเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงคุณภาพในด้านต่างๆ ตลอดจนนำเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการในเขตพื้นที่กลุ่มจังหวัดอื่นๆ

2.4 ควรมีการศึกษากลยุทธ์การสื่อสารทางการตลาดการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ เพื่อเพิ่มคุณค่าและมูลค่าทางการตลาด

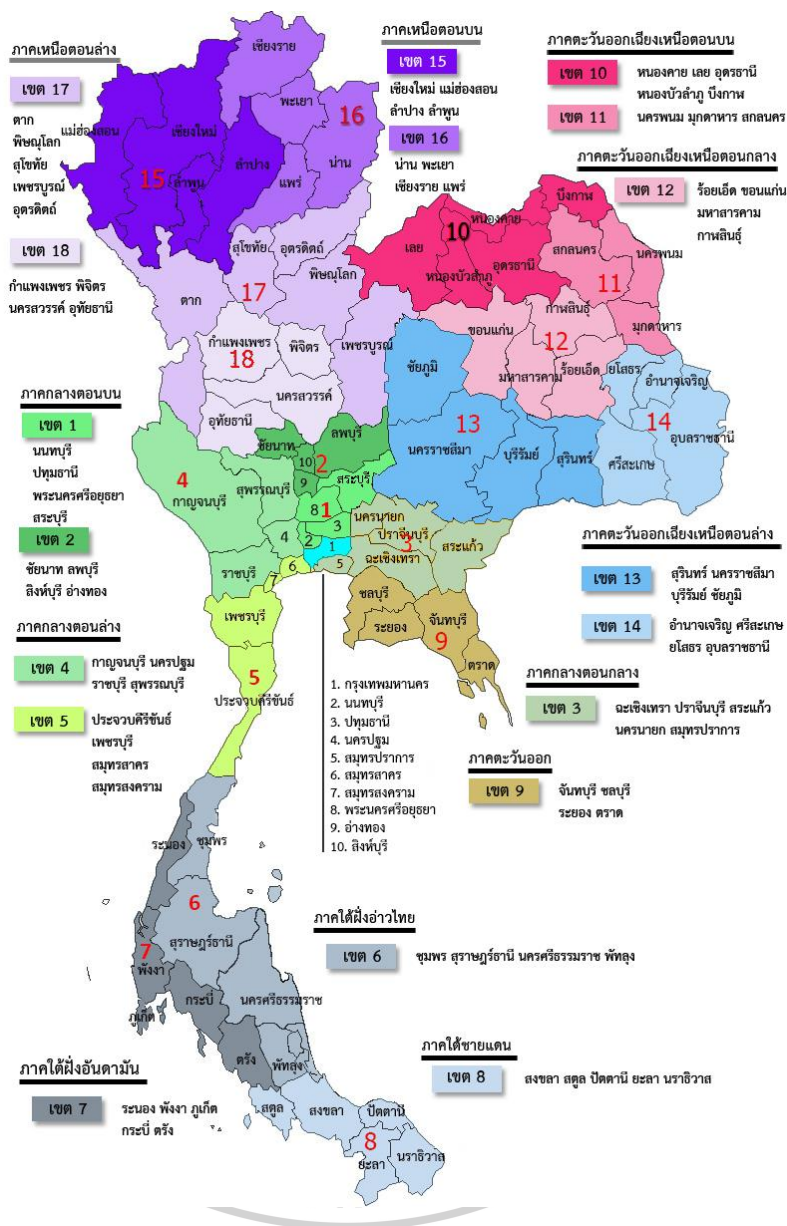

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

สาระสำคัญของกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

ภาพที่ 4 กลุ่มจังหวัดและจังหวัดที่เป็นศูนย์ปฏิบัติการจังหวัด

ที่มา : ประกาศคณะกรรมการนโยบายการบริหารงานจังหวัด และกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ เรื่อง การจัดตั้งกลุ่มจังหวัดและกำหนดจังหวัดที่เป็นศูนย์ปฏิบัติการของกลุ่มจังหวัด (ฉบับที่ 3)

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/data/pdf/2560/e/281/14.pdf>

ที่มา : ประกาศคณะกรรมการนโยบายการบริหารงานจังหวัด และกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ เรื่อง ยกเลิกประกาศคณะกรรมการนโยบายการบริหารงานจังหวัดและกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ เรื่อง การกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติในการบริหารงบประมาณจังหวัดและงบประมาณกลุ่มจังหวัด (ฉบับที่ 2)

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/data/pdf/2560/e/281/13.pdf>

ตารางที่ 47 รายได้โดยเฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือน รายจังหวัดและกลุ่มจังหวัด พ.ศ. 2556–2564

จังหวัด	2556	2558	2560	2562	2564
ทั่วราชอาณาจักร	25,194.00	26,915.00	26,946.43	26,018.42	27,352.00
ภาคเหนือตอนบน 1	16,245.05	18,592.58	20,022.48	20,485.81	20,923.63
เชียงใหม่	14,392.70	14,950.40	18,970.11	20,443.21	22,963.48
ลำพูน	22,504.50	23,834.30	24,467.87	23,600.12	25,377.46
ลำปาง	19,262.10	20,466.20	21,034.46	23,928.99	19,857.63
แม่ฮ่องสอน	8,820.90	15,119.40	15,617.49	13,970.93	15,495.95
ภาคเหนือตอนบน 2	16,504.13	17,713.00	16,460.99	17,212.52	18,219.97
แพร่	19,417.80	21,795.50	19,850.21	21,398.36	20,366.72
น่าน	17,597.50	17,886.20	19,591.20	18,041.55	20,555.92
พะเยา	15,491.10	17,673.10	14,593.62	14,353.79	16,338.27
เชียงราย	13,510.10	13,497.20	11,808.93	15,056.38	15,618.97
ภาคเหนือตอนล่าง 1	17,995.02	16,161.08	15,788.40	16,327.52	17,534.00
ตาก	17,020.00	20,079.40	16,508.97	17,654.59	22,631.76
สุโขทัย	24,121.20	22,251.50	21,227.47	22,358.60	22,460.92
พิษณุโลก	27,489.50	19,235.10	20,348.05	20,199.16	20,912.97
อุตรดิตถ์	21,344.40	19,239.40	20,857.49	21,425.26	21,664.34
เพชรบูรณ์	19,918.30	21,336.50	21,350.44	24,623.56	26,150.56
ภาคเหนือตอนล่าง 2	22,013.58	21,076.88	20,087.83	20,625.94	20,522.24
นครสวรรค์	24,158.30	21,952.30	21,002.53	22,137.00	20,527.42
อุทัยธานี	20,149.70	20,114.50	21,165.96	19,873.05	18,427.96
กำแพงเพชร	22,082.60	20,140.20	18,770.80	19,264.31	20,941.15
พิจิตร	21,663.70	22,100.50	19,412.03	21,229.41	22,192.41
ภาคกลางตอนบน 1	30,860.00	33,933.43	36,625.17	36,400.56	36,428.14
นนทบุรี	30,663.60	36,884.00	40,860.88	37,502.22	41,129.42
ปทุมธานี	33,461.30	41,056.90	41,483.71	46,977.74	39,506.99
สระบุรี	32,833.60	29,413.40	35,378.49	30,532.34	33,660.05
พระนครศรีอยุธยา	26,481.50	28,379.40	28,777.58	30,589.95	31,416.10
ภาคกลางตอนบน 2	28,233.93	23,619.20	24,882.77	23,622.77	25,277.49
อ่างทอง	28,641.30	23,350.60	26,484.17	25,821.05	24,509.73
ลพบุรี	23,425.50	22,955.10	19,795.67	20,784.92	26,676.28
สิงห์บุรี	28,115.40	26,112.20	26,865.56	24,681.50	26,597.88
ชัยนาท	32,753.50	22,058.90	26,385.66	23,203.61	23,326.07

จังหวัด	2556	2558	2560	2562	2564
ภาคกลางตอนกลาง	20,756.60	20,445.78	19,249.94	19,037.74	20,137.01
สระแก้ว	24,805.20	26,953.40	22,115.02	20,685.40	20,709.22
ฉะเชิงเทรา	34,548.30	27,554.90	26,061.85	22,875.29	23,196.36
ปราจีนบุรี	21,038.90	24,165.60	22,952.89	25,843.22	27,232.59
นครนายก	23,390.60	23,555.00	25,119.93	25,784.78	29,546.89
สมุทรปราการ	29,575.30	25,457.20	28,711.77	24,729.42	32,913.65
ภาคกลางตอนล่าง 1	23,150.85	23,651.75	26,847.07	24,236.31	27,074.21
นครปฐม	30,855.50	40,347.00	32,760.69	34,436.05	38,788.18
ราชบุรี	25,741.60	19,590.00	33,622.28	25,162.91	25,995.16
กาญจนบุรี	18,746.00	18,883.80	20,564.74	20,842.20	25,939.81
สุพรรณบุรี	17,260.30	15,786.20	20,440.57	16,504.07	17,573.70
ภาคกลางตอนล่าง 2	22,539.58	24,402.73	27,831.89	28,516.05	26,484.96
สมุทรสาคร	23,658.30	29,347.40	25,446.01	23,442.78	27,590.85
สมุทรสงคราม	16,256.50	18,310.20	30,182.85	38,395.32	24,964.12
เพชรบุรี	21,784.30	26,430.70	27,232.09	26,814.37	26,921.92
ประจวบคีรีขันธ์	28,459.20	23,522.60	28,466.60	25,411.74	26,462.95
ภาคตะวันออก	26,925.90	29,731.98	29,038.37	26,323.13	30,323.18
ชลบุรี	28,366.50	27,256.70	27,665.39	28,705.91	32,355.77
ระยอง	30,400.80	30,314.80	27,797.79	24,299.10	28,142.07
จันทบุรี	27,283.50	36,023.50	32,893.60	28,113.74	30,877.60
ตราด	21,652.80	25,332.90	27,796.68	24,173.78	29,917.26
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1	16,113.68	17,756.18	17,127.74	18,911.19	19,011.82
อุดรธานี	25,965.90	22,817.40	20,718.24	25,766.53	22,606.52
เลย	16,337.60	20,990.40	21,076.99	25,422.29	26,532.42
หนองคาย	18,057.90	21,206.50	21,175.28	20,579.85	21,574.78
บึงกาฬ	20,207.00	23,766.60	22,668.18	22,787.29	24,345.36
หนองบัวลำภู	15,390.40	22,552.50	22,647.58	18,745.43	23,867.04
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2	22,066.76	25,594.92	24,137.57	26,854.66	27,353.60
สกลนคร	16,854.20	19,280.90	17,819.56	18,451.97	22,507.75
นครพนม	14,310.40	15,804.40	15,834.42	23,431.14	18,524.55
มุกดาหาร	16,494.40	22,869.70	20,439.56	18,842.75	20,607.88
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง	18,541.28	18,829.75	18,319.16	19,838.11	20,420.62
ขอนแก่น	18,095.00	21,336.70	19,848.04	19,252.50	18,028.45

จังหวัด	2556	2558	2560	2562	2564
มหาสารคาม	21,643.80	18,540.30	20,137.94	22,191.96	26,542.15
ร้อยเอ็ด	20,505.20	19,990.40	19,026.86	18,818.99	17,713.50
กาฬสินธุ์	13,921.10	15,451.60	14,263.81	19,088.97	19,398.37
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1	19,523.90	22,250.00	20,885.76	20,393.19	23,028.42
นครราชสีมา	22,479.20	26,376.30	24,428.92	25,735.93	24,779.44
บุรีรัมย์	15,624.40	18,479.60	15,381.62	14,742.31	23,045.17
สุรินทร์	21,351.00	20,314.60	18,188.90	20,238.21	24,008.81
ชัยภูมิ	18,641.00	23,829.50	25,543.60	20,856.32	20,280.25
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2	17,560.53	19,983.95	19,211.93	18,155.72	19,504.70
ศรีสะเกษ	16,207.20	18,792.50	17,484.66	16,136.56	16,568.69
อุบลราชธานี	22,343.70	20,452.50	24,380.10	18,397.86	20,969.28
ยโสธร	14,418.40	19,517.90	16,752.27	17,768.39	19,666.59
อำนาจเจริญ	17,272.80	21,172.90	18,230.69	20,320.06	20,814.25
ภาคใต้ฝั่งอันดามัน	23,518.54	22,677.64	24,422.19	23,052.93	21,950.60
กระบี่	27,275.80	31,011.50	34,052.87	28,521.69	29,840.64
พังงา	26,167.70	28,842.30	24,631.91	22,443.69	24,593.65
ภูเก็ต	31,857.40	31,499.70	39,593.56	36,699.01	33,328.16
ระนอง	32,291.80	22,034.70	23,832.60	27,600.25	21,990.56
ตรัง	33,269.90	23,309.10	21,813.89	26,004.22	24,457.23
ภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย	29,513.23	28,093.50	28,383.08	27,573.32	30,034.29
นครศรีธรรมราช	27,478.90	25,124.00	26,239.27	28,412.35	31,052.80
สุราษฎร์ธานี	36,864.50	36,465.60	38,025.69	32,014.02	34,402.22
ชุมพร	27,540.20	29,306.10	28,758.67	29,782.00	30,598.05
พัทลุง	26,169.30	21,478.30	20,508.68	20,084.91	24,084.10
ภาคใต้ชายแดน	18,981.18	16,793.04	17,366.19	16,505.33	17,286.36
สงขลา	26,824.10	27,659.90	26,702.74	20,781.10	22,691.40
สตูล	25,399.60	23,208.50	22,614.49	22,253.58	23,866.82
ปัตตานี	20,199.10	17,513.00	19,495.51	22,903.84	20,691.69
ยะลา	22,483.10	15,583.80	18,018.21	16,588.15	19,181.87
นราธิวาส	16,772.80	19,889.60	17,179.61	17,716.50	17,512.02
อัตราเงินเฟ้อทั่วไป	2.18%	-0.9%	0.66%	0.71%	1.2%

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม

ตารางที่ 48 ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (Gross Provincial Product) จำแนกรายจังหวัด พ.ศ. 2560

อันดับ	จังหวัด	ผลิตภัณฑ์จังหวัด (ล้านบาท)	ประชากร (1,000 คน)	ผลิตภัณฑ์จังหวัด ต่อหัว (บาท)	ผลิตภัณฑ์จังหวัด ต่อหัวต่อเดือน (บาท)
1	ระยอง	984,980	899	1,095,667	91,306
2	ชลบุรี	976,460	1,679	581,475	48,456
3	กรุงเทพมหานคร	5,022,016	8,751	573,907	47,826
4	ปราจีนบุรี	297,250	611	486,601	40,550
5	พระนครศรีอยุธยา	403,603	866	465,972	38,831
6	ฉะเชิงเทรา	341,116	798	427,409	35,617
7	สมุทรสาคร	398,104	968	411,326	34,277
8	ภูเก็ต	209,011	538	388,559	32,380
9	สมุทรปราการ	717,053	2,089	343,215	28,601
10	สระบุรี	236,636	715	330,750	27,563
11	นครปฐม	332,628	1,079	308,167	25,681
12	พังงา	71,761	270	265,768	22,147
13	ปทุมธานี	380,688	1,495	254,627	21,219
14	จันทบุรี	138,443	544	254,582	21,215
15	กระบี่	89,702	375	239,309	19,942
16	ราชบุรี	172,591	804	214,742	17,895
17	นนทบุรี	316,625	1,549	204,404	17,034
18	สุราษฎร์ธานี	211,048	1,053	200,471	16,706
19	ประจวบคีรีขันธ์	92,112	464	198,434	16,536
20	ลำพูน	77,851	406	191,568	15,964
21	ตราด	46,965	274	171,189	14,266
22	ชุมพร	79,397	491	161,626	13,469
23	สงขลา	241,838	1,548	156,245	13,020
24	ลพบุรี	111,921	777	144,041	12,003
25	เพชรบุรี	68,489	477	143,460	11,955
26	กำแพงเพชร	110,248	773	142,660	11,888
27	เชียงใหม่	231,726	1,704	135,991	11,333
28	สตูล	36,557	282	129,565	10,797
29	สิงห์บุรี	26,505	205	129,095	10,758
30	กาญจนบุรี	97,294	800	121,570	10,131

อันดับ	จังหวัด	ผลิตภัณฑ์จังหวัด (ล้านบาท)	ประชากร (1,000 คน)	ผลิตภัณฑ์จังหวัด ต่อหัว (บาท)	ผลิตภัณฑ์จังหวัด ต่อหัวต่อเดือน (บาท)
31	ขอนแก่น	204,122	1,736	117,560	9,797
32	ตรัง	73,202	629	116,394	9,700
33	สมุทรสงคราม	21,881	190	114,990	9,583
34	นครราชสีมา	274,898	2,492	110,301	9,192
35	นครสวรรค์	107,178	975	109,977	9,165
36	อ่างทอง	27,291	259	107,129	8,927
37	ระนอง	26,770	256	104,517	8,710
38	พิษณุโลก	93,046	893	104,175	8,681
39	ชัยนาท	31,850	314	101,282	8,440
40	สุพรรณบุรี	86,744	862	100,595	8,383
41	นครศรีธรรมราช	153,575	1,537	99,899	8,325
42	อุทัยธานี	28,592	292	97,948	8,162
43	เลย	52,670	538	97,903	8,159
44	ยะลา	43,369	448	96,867	8,075
45	นครนายก	26,836	278	96,589	8,049
46	ตาก	47,799	504	94,902	7,909
47	ลำปาง	68,199	735	92,749	7,729
48	เชียงราย	104,435	1,144	91,308	7,609
49	หนองคาย	40,053	445	89,913	7,493
50	อุดรธานี	111,264	1,255	88,673	7,389
51	ปัตตานี	55,738	630	88,442	7,370
52	อุดรดิตถ์	38,106	433	87,982	7,332
53	พะเยา	36,017	410	87,858	7,322
54	เพชรบูรณ์	76,799	914	84,058	7,005
55	พิจิตร	45,035	539	83,504	6,959
56	บึงกาฬ	27,167	348	78,022	6,502
57	นครพนม	42,892	564	76,000	6,333
58	มุกดาหาร	25,799	345	74,729	6,227
59	สุโขทัย	45,153	616	73,251	6,104
60	สระแก้ว	45,250	624	72,555	6,046
61	พัทลุง	36,479	512	71,298	5,942
62	น่าน	31,308	440	71,121	5,927

อันดับ	จังหวัด	ผลิตภัณฑ์จังหวัด (ล้านบาท)	ประชากร (1,000 คน)	ผลิตภัณฑ์จังหวัด ต่อหัว (บาท)	ผลิตภัณฑ์จังหวัด ต่อหัวต่อเดือน (บาท)
63	อุบลราชธานี	120,494	1,708	70,551	5,879
64	สกลนคร	55,634	808	68,887	5,741
65	ร้อยเอ็ด	73,485	1,069	68,751	5,729
66	มหาสารคาม	56,002	826	67,784	5,649
67	บุรีรัมย์	84,333	1,247	67,621	5,635
68	ศรีสะเกษ	69,574	1,033	67,362	5,614
69	แพร่	28,379	423	67,057	5,588
70	สุรินทร์	72,883	1,107	65,810	5,484
71	แม่ฮ่องสอน	13,000	199	65,448	5,454
72	อำนาจเจริญ	17,655	276	63,860	5,322
73	ชัยภูมิ	60,087	954	63,010	5,251
74	นราธิวาส	42,737	692	61,765	5,147
75	กาฬสินธุ์	55,836	914	61,084	5,090
76	ยโสธร	26,039	481	54,183	4,515
77	หนองบัวลำภู	25,187	472	53,416	4,451

ที่มา : สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

สาระสำคัญ แผนพัฒนา กลุ่มจังหวัด	เป้าหมายการพัฒนา ศูนย์กลางของเกษตรอุตสาหกรรม ผลิตภัณฑ์ใหม่ ท่องเที่ยวอารย ธรรมขอม การค้าชายแดน และ สังคมเป็นสุข	ตัวชี้วัดความสำเร็จตามเป้าหมายการพัฒนา กลุ่มจังหวัด 1. ผลิตภัณฑ์มวลรวมกลุ่มจังหวัดเพิ่มขึ้น 5 ปี เฉลี่ยร้อยละ 0.2 2. รายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น 5 ปี เฉลี่ยร้อยละ 1.5 3. มูลค่าการค้าชายแดนเพิ่มขึ้น 5 ปี เฉลี่ยร้อยละ 3 4. มูลค่าการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ใหม่เพิ่มขึ้น 5 ปี เฉลี่ยร้อยละ 1.5 5. สัดส่วนคนยากจนลดลง 5 ปี เฉลี่ยร้อยละ 1.5
---------------------------------------	---	---

ประเด็น ยุทธศาสตร์	1. การพัฒนาขีดความสามารถ ในการแข่งขันเกษตร อุตสาหกรรมและแปรรูป	2. การพัฒนาอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว อารยธรรมขอม และผลิตภัณฑ์ใหม่	3. การส่งเสริมและ พัฒนาการค้าการลงทุน และการค้าชายแดน
-----------------------	--	--	---

ตำแหน่งทาง ยุทธศาสตร์ กลุ่มจังหวัด	1. เป็นแหล่งผลิต สินค้าเกษตร พืช สมุนไพรและอาหาร	2. เป็นแหล่งผลิต ผลิตภัณฑ์ใหม่ ระดับประเทศ	3. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ มีความหลากหลายทั้งการ ท่องเที่ยวอารยธรรมขอม	4. เป็นประตูสู่ อีสานและ เชื่อมโยงการค้า
--	--	--	---	--

ภาพที่ 5 สรุปสาระสำคัญของแผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉิงเหินตอนล่าง 1

ที่มา : แผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉิงเหินตอนล่าง 1 (นครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ สุรินทร์) ระยะ 5 ปี

พ.ศ. 2566 – 2570 โดยกลุ่มงานบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดตะวันออกเฉิงเหินตอนล่าง 1

ตารางที่ 49 จำนวนแหล่งท่องเที่ยวภายในพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

ประเภทแหล่งท่องเที่ยว	กลุ่มจังหวัดฯ	นครราชสีมา	ชัยภูมิ	บุรีรัมย์	สุรินทร์
แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	77	20	27	6	24
แหล่งท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิต	36	14	5	6	11
แหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม และแหล่งมรดกประเพณี	71	13	20	20	31
แหล่งท่องเที่ยวเชิงวิชาการ	13	4	3	3	4
แหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและความเชื่อ	64	34	8	8	9
แหล่งท่องเที่ยวเชิงสันตนาการและ บันเทิง	26	18	3	3	1
	287	103	46	46	80

ที่มา : จากการรวบรวมของสำนักงานจังหวัดในกลุ่มจังหวัดฯ พ.ศ. 2559

<http://www.buriram.go.th/publish/wp-content/uploads/pr/plan/plan-g-61-65-revised63.pdf>

ตารางที่ 50 จำนวนผู้เยี่ยมเยือนชาวไทยและรายได้จากการเยี่ยมเยือนประจำปี 2564-2565

จังหวัด	พ.ศ. 2565		พ.ศ. 2564	
	จำนวน (คน)	รายได้ (ล้านบาท)	จำนวน (คน)	รายได้ (ล้านบาท)
กรุงเทพมหานคร	28,793,993	142,276.82	11,946,480	52,546.78
ภาคกลาง				
ลพบุรี	4,053,736	4,647.16	935,076	1,109.87
พระนครศรีอยุธยา	7,600,276	11,285.29	2,318,228	3,709.70
สระบุรี	3,974,627	6,166.44	1,120,701	1,528.29
ชัยนาท	795,880	1,018.41	316,533	384.80
นครปฐม	2,930,203	3,704.35	952,169	1,233.78
สิงห์บุรี	611,958	760.06	188,617	257.44
อ่างทอง	670,079	663.53	253,957	260.94
นนทบุรี	2,410,975	3,060.31	576,859	717.33
ปทุมธานี	1,488,525	1,961.59	424,750	501.33
สมุทรปราการ	1,923,247	2,821.32	424,240	643.29

จังหวัด	พ.ศ. 2565		พ.ศ. 2564	
	จำนวน (คน)	รายได้ (ล้านบาท)	จำนวน (คน)	รายได้ (ล้านบาท)
สมุทรสาคร	550,386	709.01	134,233	141.92
ฉะเชิงเทรา	4,615,243	5,128.57	1,147,886	1,338.56
ภาคตะวันตก				
ราชบุรี	1,586,202	1,827.79	770,701	979.50
กาญจนบุรี	11,453,168	21,194.10	4,112,075	8,474.98
สมุทรสงคราม	4,498,809	4,462.68	881,252	933.71
สุพรรณบุรี	3,669,938	4,528.26	1,375,183	1,549.49
เพชรบุรี	8,939,653	24,187.21	3,278,744	8,955.91
ประจวบคีรีขันธ์	9,597,432	31,356.36	2,673,519	10,494.43
ภาคตะวันออก				
ชลบุรี	12,827,913	74,199.54	2,784,642	11,658.28
จันทบุรี	1,342,449	4,553.20	699,017	2,042.68
ตราด	1,290,112	8,510.48	697,577	3,518.13
นครนายก	1,540,733	3,426.38	667,730	1,200.05
ปราจีนบุรี	1,040,554	2,786.47	516,965	1,140.19
ระยอง	2,641,153	9,365.89	1,352,699	3,900.21
สระแก้ว	1,119,620	3,548.46	328,506	849.05
ภาคใต้				
ภูเก็ต	2,308,266	16,961.61	923,767	8,263.94
พัทลุง	619,983	733.82	321,365	471.97
ตรัง	975,410	3,608.16	309,228	1,343.44
ระนอง	494,702	1,163.47	165,480	411.43
ชุมพร	1,087,545	3,160.34	310,068	964.86
ปัตตานี	236,354	558.85	70,515	210.59
ยะลา	896,023	1,673.96	229,555	567.03
นครศรีธรรมราช	2,026,517	5,583.57	809,642	2,768.86
นราธิวาส	295,483	560.67	77,773	190.23
กระบี่	1,420,326	14,004.43	383,277	4,459.28

จังหวัด	พ.ศ. 2565		พ.ศ. 2564	
	จำนวน (คน)	รายได้ (ล้านบาท)	จำนวน (คน)	รายได้ (ล้านบาท)
สงขลา	1,826,154	10,180.18	530,909	3,250.45
พังงา	892,496	2,188.91	612,871	2,188.91
สุราษฎร์ธานี	2,847,239	17,579.18	461,186	2,529.74
สตูล	1,561,894	5,842.19	473,870	1,867.10
ภาคเหนือ				
กำแพงเพชร	764,183	1,288.27	269,126	415.39
เชียงราย	4,772,759	31,345.56	1,382,407	7,898.12
เชียงใหม่	7,676,894	50,018.59	3,703,008	23,072.93
พิจิตร	686,420	1,086.77	298,305	475.48
นครสวรรค์	1,745,938	4,112.53	684,130	1,227.27
ตาก	1,662,648	4,821.24	481,753	1,189.41
พิษณุโลก	2,549,872	6,059.28	1,060,000	2,247.56
พะเยา	943,151	1,745.86	312,895	545.62
เพชรบูรณ์	2,161,631	6,473.50	865,444	2,151.89
แพร่	1,203,922	2,374.56	387,805	673.52
ลำปาง	1,540,899	4,117.89	603,712	1,565.41
ลำพูน	1,100,240	1,322.72	438,409	515.32
แม่ฮ่องสอน	964,344	3,714.95	416,233	1,312.73
อุดรดิตถ์	919,681	1,253.07	333,487	458.24
อุทัยธานี	891,430	1,274.69	279,911	416.12
สุโขทัย	850,448	1,835.74	350,135	693.29
น่าน	1,311,353	2,992.70	529,800	1,002.01
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ				
กาฬสินธุ์	635,154	626.18	250,980	271.39
ขอนแก่น	3,469,981	9,344.08	1,385,376	3,145.30
ชัยภูมิ	1,051,961	1,443.95	457,490	581.93
นครพนม	1,486,209	2,076.39	406,749	540.42
นครราชสีมา	6,056,308	9,792.24	3,454,694	5,771.82

จังหวัด	พ.ศ. 2565		พ.ศ. 2564	
	จำนวน (คน)	รายได้ (ล้านบาท)	จำนวน (คน)	รายได้ (ล้านบาท)
บุรีรัมย์	2,895,776	5,853.36	782,959	1,452.44
มหาสารคาม	483,054	561.02	191,276	237.99
มุกดาหาร	1,565,399	2,139.95	548,525	747.22
ร้อยเอ็ด	607,864	767.53	305,970	389.83
เลย	1,708,301	3,254.88	714,925	966.41
ศรีสะเกษ	892,417	1,035.15	369,124	423.83
สุรินทร์	852,972	1,501.50	377,316	638.32
หนองคาย	1,793,269	2,584.21	629,074	881.31
บึงกาฬ	706,287	918.40	169,509	216.95
อุดรธานี	2,997,176	5,501.93	948,650	2,113.91
อุบลราชธานี	2,096,230	2,863.77	1,037,071	1,498.02
สกลนคร	1,549,432	2,056.59	518,234	700.65
ยโสธร	429,851	422.45	181,576	181.43
อำนาจเจริญ	219,810	235.17	114,422	139.60
หนองบัวลำภู	274,001	208.18	83,966	58.37

ที่มา : กองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

<https://www.mots.go.th/news/category/657>

ภาคผนวก ข
รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจเครื่องมือการวิจัย

1. รองศาสตราจารย์ ดร. ชญานิศวรร โคโณะ	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ด้านประชากรศาสตร์และวิจัยทางสังคมศาสตร์
2. อาจารย์ ดร. กนกวรรณ ตั้งจิตนุสรณ์	วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ด้านประชากรศาสตร์และวิจัยทางสังคมศาสตร์
3. อาจารย์ ดร. อำนาจ ทวีแสงรุ่งโรจน์	คณะบริหารธุรกิจ สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ Business & Digital Transformation

ที่ อว 8612/ 8328

คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์
อ.เมือง จ.นครปฐม 73000

๒๕ สิงหาคม 2566

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ตรวจคุณภาพเครื่องมือวิจัย

เรียน รองศาสตราจารย์ ดร.ชฎานิศวรร โคโณะ

ด้วย นางสาวมสารศม์ ต้นตติเลิศ รหัสประจำตัว 640630015 นักศึกษาระดับปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการนันทนาการ การท่องเที่ยวและกีฬา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังดำเนินการ วิทยานิพนธ์ เรื่อง "รูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ:กรณีกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1"

ในการนี้ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร มีความประสงค์ขอเรียนเชิญท่านในฐานะผู้เชี่ยวชาญ เป็นผู้ตรวจคุณภาพเครื่องมือวิจัยให้กับนักศึกษาดังกล่าว เพื่อประกอบการดำเนินการวิทยานิพนธ์

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริวรรณ วณิชวัฒน์วรชัย)

รองคณบดีฝ่ายวิชาการ

ปฏิบัติการแทนคณบดีคณะศึกษาศาสตร์

คณะศึกษาศาสตร์
โทร.0 3425 5095

ที่ อว 8612/332๑

คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์
อ.เมือง จ.นครปฐม 73000

๒๕ สิงหาคม 2566

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ตรวจคุณภาพเครื่องมือวิจัย

เรียน อาจารย์ ดร.กนกวรรณ ตั้งจิตนุสรณ์

ด้วย นางสาวมสารีศรี ตันติดีเลิศ รหัสประจำตัว 640630015 นักศึกษาระดับปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการนันทนาการ การท่องเที่ยวและกีฬา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังดำเนินการวิทยานิพนธ์ เรื่อง "รูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ:กรณีกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1" ในกรณีนี้ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร มีความประสงค์ขอเรียนเชิญท่านในฐานะผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ตรวจคุณภาพเครื่องมือวิจัยให้กับนักศึกษาดังกล่าว เพื่อประกอบการดำเนินการวิทยานิพนธ์

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริวรรณ วนิชวัฒน์วรชัย)

รองคณบดีฝ่ายวิชาการ

ปฏิบัติการแทนคณบดีคณะศึกษาศาสตร์

คณะศึกษาศาสตร์
โทร.0 3425 5095

ที่ อว 8612/๒๖๖๐

คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์
อ.เมือง จ.นครปฐม 73000

๑๕ สิงหาคม 2566

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ตรวจคุณภาพเครื่องมือวิจัย

เรียน อาจารย์ ดร.อำนาจ ทวีแสงรุ่งโรจน์

ด้วย นางสาวมสารีศม์ ตันตติเลิศ รหัสประจำตัว 640630015 นักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ ๓ สาขาวิชาการจัดการนันทนาการ การท่องเที่ยวและกีฬา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังดำเนินการวิทยานิพนธ์ เรื่อง "รูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ:กรณีกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1" ในกรณีนี้ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร มีความประสงค์ขอเรียนเชิญท่านในฐานะผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ตรวจคุณภาพเครื่องมือวิจัยให้กับนักศึกษาดังกล่าว เพื่อประกอบการดำเนินการวิทยานิพนธ์

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริวรรณ วณิชวัฒน์วรชัย)

รองคณบดีฝ่ายวิชาการ
ปฏิบัติการแทนคณบดีคณะศึกษาศาสตร์

คณะศึกษาศาสตร์
โทร.0 3425 5095

ภาคผนวก ค
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง ข้อมูลการท่องเที่ยวชุมชนในกลุ่มจังหวัดตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันหรือสภาพทั่วไปของการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1
3. เพื่อประเมินรูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ แบ่งออกเป็น 4 ตอน ประกอบด้วย

- ตอนที่ 1 ข้อมูลสภาพทั่วไป
  - ตอนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ (ผู้แทนจากชุมชน/สถานที่ท่องเที่ยว)
  - ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยววิถีพุทธ
  - ตอนที่ 4 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธ
- ผู้วิจัยใคร่ขอความร่วมมือจากท่านได้กรุณาตอบแบบสัมภาษณ์และแสดงความคิดเห็นที่ตรงกับความเป็นจริงทุกข้อ ข้อมูลที่ได้จะเก็บเป็นความลับและเพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาเท่านั้น
- ผู้วิจัยขอขอบคุณในความร่วมมือของท่านมา ณ โอกาสนี้ด้วย

.....
(มสารีศม์ ตันตติ์เลิศ)

นิสิตหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์

สาขาวิชาการจัดการนันทนาการ การท่องเที่ยวและกีฬา มหาวิทยาลัยศิลปากร

ตอนที่ 1 ข้อมูลสภาพทั่วไป

- ข้อมูลของชุมชนที่ทำการสำรวจ
ชื่อชุมชนที่ทำการสำรวจ ..... หมู่ที่ .....
- ตำบล ..... อำเภอ ..... จังหวัด .....
- ตำแหน่งของผู้ให้ข้อมูล .....
- ประชากร
จำนวนหลังคาเรือนในชุมชนที่ทำการสำรวจ ..... หลังคาเรือน
- สภาพทางเศรษฐกิจของชุมชน
อาชีพหลักของชุมชน .....
- การจำหน่ายพืชผลทางการเกษตร .....
- เทศกาล งานประเพณีในชุมชน .....

ตอนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง ให้ทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องว่างที่ตรงกับคำตอบ

- เพศ 1. ชาย 2. หญิง
- ปัจจุบันท่านอายุเท่าไร
 1. ต่ำกว่า 20 ปี 4. 41 – 50 ปี
 2. 21 – 30 ปี 5. 51 – 60 ปี
 3. 31 – 40 ปี 6. มากกว่า 60 ปี
- สถานภาพสมรส
 1. โสด 3. หย่าร้าง
 2. สมรส 4. อื่นๆ .....
- ระดับการศึกษา
 1. ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า 4. ปริญญาตรี
 2. มัธยมศึกษา 5. ปริญญาโท
 3. อนุปริญญาหรือเทียบเท่า 6. ปริญญาเอกหรือสูงกว่า
- อาชีพหลัก

☐ 1. เกษตรกร	☐ 5. พนักงานบริษัท
☐ 2. รับราชการ	☐ 6. รับจ้างทั่วไป
☐ 3. พนักงานรัฐวิสาหกิจ	☐ 7. อื่นๆ .....
☐ 4. ค่าขาย	

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยววิถีพุทธ

คำชี้แจง ให้ทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องว่างที่ตรงกับคำตอบ ดังนี้

5	หมายถึง	มากที่สุด
4	หมายถึง	มาก
3	หมายถึง	ปานกลาง
2	หมายถึง	น้อย
1	หมายถึง	น้อยที่สุด

ข้อมูล	ระดับการมีส่วนร่วม				
	5	4	3	2	1
การร่วมกันวางแผนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว					
1. ท่านมีส่วนร่วมในการให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับโครงการต่างๆ ในแหล่งท่องเที่ยว เช่น มัคคุเทศก์น้อย					
2. ท่านมีส่วนร่วมในการวางแผนจัดการเตรียมความพร้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว					
3. ท่านมีส่วนร่วมในการให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาหรืออุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นได้ในแหล่งท่องเที่ยว					
การร่วมกันปฏิบัติตามแผนการจัดการแหล่งท่องเที่ยว					
4. ท่านมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผนในด้านการบริการสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว เช่น ห้องน้ำ ที่พักร ที่จอดรถ					
5. ท่านมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผนในด้านกิจกรรมทางการท่องเที่ยวภายในแหล่งท่องเที่ยว เช่น ปั่นจักรยาน ขายอาหาร เกี่ยวข้าว					

ข้อมูล	ระดับการมีส่วนร่วม				
	5	4	3	2	1
6. ท่านมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผนในด้านการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ เช่น ททท.ประจำจังหวัด สมาคม สถาบัน อบต.					
<u>การร่วมกันใช้ประโยชน์ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว</u>					
7. ท่านได้รับผลประโยชน์จากกิจกรรมทางการท่องเที่ยว เช่น บริการที่พัก อาหาร เครื่องดื่ม					
8. ท่านได้รับผลประโยชน์จากการจำหน่ายสินค้าที่ระลึกประจำท้องถิ่น					
9. ท่านได้รับผลประโยชน์จากการแบ่งรายได้จากเงินช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว					
<u>การร่วมประเมินผลในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว</u>					
10. ท่านมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลด้านการควบคุมดูแลการใช้เงินต่างๆ ของแหล่งท่องเที่ยว					
11. ท่านมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลด้านปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมการท่องเที่ยว					
12. ท่านมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลด้านข้อมูลต่างๆ เช่น สถิตินักท่องเที่ยว ความพึงพอใจที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยว					
13. ท่านมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลความสำเร็จของโครงการต่างๆ เช่น มัคคุเทศก์น้อย					
<u>การร่วมทำนุบำรุงรักษาในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว</u>					
14. ท่านมีส่วนร่วมในการรักษาสิ่งแวดล้อม ทัศนียภาพและความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยว					
ข้อมูล	ระดับการมีส่วนร่วม				

	5	4	3	2	1
15. ท่านมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว					
การได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ					
16. การพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐาน เช่น ประปา ไฟฟ้า คมนาคม					
17. การสนับสนุนด้านการตลาด/การประชาสัมพันธ์					
18. การร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว					

ตอนที่ 4 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธ

1. ท่านอยากให้แหล่งท่องเที่ยวในชุมชนของท่านได้รับการพัฒนาในด้านใด และเพราะอะไร

.....

.....

.....

.....

.....

2. ในปัจจุบันท่านคิดว่าการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนของท่านมีปัญหาและอุปสรรคใดบ้าง และเกิดจากสาเหตุอะไร

.....

.....

.....

.....

.....

3. นอกเหนือจากชุมชนของท่านแล้ว ท่านจะแนะนำนักท่องเที่ยวให้ไปเที่ยวชมสถานที่ใดอีกบ้าง ภายในเขตจังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดสุรินทร์

.....

.....

.....

4. ท่านคิดว่าหากมีการจัดเส้นทางท่องเที่ยวในชุมชนของท่านและเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวอื่นใกล้เคียง จะส่งผลอย่างไร

.....

.....

.....

.....

5. ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ

.....

.....

.....

.....

.....

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง ข้อมูลศาสนสถานและการปฏิบัติธรรมในกลุ่มจังหวัดตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันหรือสภาพทั่วไปของการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1
3. เพื่อประเมินรูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ แบ่งออกเป็น 3 ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 ข้อมูลสภาพทั่วไป

ตอนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (ผู้แทนจากศาสนสถาน)

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธ

ผู้วิจัยใคร่ขอความร่วมมือจากท่านได้กรุณาตอบแบบสัมภาษณ์และแสดงความคิดเห็นที่ตรงกับความเป็นจริงทุกข้อ ข้อมูลต่างๆ ที่ได้จากท่านในครั้งนี้จะเก็บเป็นความลับและเพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาเท่านั้น

ผู้วิจัยขอขอบคุณในความร่วมมือของท่านมา ณ โอกาสนี้ด้วย

.....
(มสารัตน์ ต้นดีดีเลิศ)

นิสิตหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์

สาขาวิชาการจัดการนันทนาการ การท่องเที่ยวและกีฬา มหาวิทยาลัยศิลปากร

ตอนที่ 1 ข้อมูลสภาพทั่วไป

1. ข้อมูลของศาสนสถานที่ทำการสำรวจ
ชื่อศาสนสถานที่ทำการสำรวจ ..... หมู่ที่ .....
ตำบล ..... อำเภอ ..... จังหวัด .....
ตำแหน่งของผู้ให้ข้อมูล .....
2. จำนวนพระสงฆ์ที่พำนักอยู่ ..... รูป
3. ขนาดพื้นที่ของศาสนสถาน ..... ไร่
4. เวลาเปิด-ปิดของศาสนสถาน ..... น.
5. จำนวนห้องพักของศาสนสถาน ..... ห้อง
6. จำนวนผู้เข้าปฏิบัติธรรมที่ทางศาสนสถานสามารถรองรับได้ ..... คน
7. หลักการภavanaของศาสนสถานนี้ ได้ดำเนินรอยตามครูบาอาจารย์ท่านใดบ้าง
.....
.....
.....
.....
8. การสอนการปฏิบัติกรรมฐานตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร มีวิธีดำเนินการภavanaอย่างไร

☐ 1. สายบริการมพุทธโธ	☐ 4. สายอานาปานสติ (กำหนดลมหายใจ)
☐ 2. สายบริการมยุบหนอ-พองหนอ	☐ 5. สายพิจารณารูป-นาม
☐ 3. สายบริการมสัมมา-อรหัง	☐ 6. อื่นๆ .....
9. สิ่งอำนวยความสะดวกภายในศาสนสถาน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ 1. มีน้ำประปาและไฟฟ้าพร้อมสรรพ	☐ 4. มีที่ที่พักผ่อนและเหมาะสม
☐ 2. มีห้องน้ำและห้องสุขาเพียงพอ	☐ 5. สามารถเดินทางเข้าถึงได้ง่าย
☐ 3. มีการติดต่อสื่อสารที่ทันสมัย สะดวก สบาย	☐ 6. อื่นๆ .....

ตอนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของผู้แทนจากศาสนสถาน

1. เพศ 1. ชาย 2. หญิง

2. ปัจจุบันท่านอายุเท่าไร

☐ 1. ต่ำกว่า 20 ปี	☐ 4. 41 – 50 ปี
☐ 2. 21 – 30 ปี	☐ 5. 51 – 60 ปี
☐ 3. 31 – 40 ปี	☐ 6. มากกว่า 60 ปี

3. ระดับการศึกษา

☐ 1. ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า	☐ 4.ปริญญาตรี
☐ 2. มัธยมศึกษา	☐ 5. สูงกว่าปริญญาตรี
☐ 3. อนุปริญญาหรือเทียบเท่า	

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธ

คำชี้แจง ให้ทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องว่างที่ตรงกับคำตอบ

1. ท่านคิดว่าคุณสมบัติดังต่อไปนี้มีความสำคัญต่อการปฏิบัติธรรมระดับใด

ข้อ	รายละเอียด	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
1.1	มีศรัทธาตามหลักพระพุทธศาสนา เชื่อกรรม ไม่เชื่อมงคลตื่นข่าว					
1.2	มีสุขภาพกายสมบูรณ์ สุขภาพจิตดี ไม่ทุพพลภาพ					
1.3	สามารถรักษาศีล 5 หรือศีล 8 ได้					
1.4	มีอากัปภิกิริยาสุภาพอ่อนโยนเรียบร้อย					
1.5	สำรวจอินทรีย์ 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ งตเว้นการพุดคุยโดยไม่จำเป็น					
1.6	ไม่สูบบุหรี่และสิ่งเสพติดทุกชนิด					
1.7	เป็นผู้อยู่ง่ายกินง่าย เกรงใจและให้เกียรติผู้อื่น					
1.8	ไม่โอ้อวดและไม่มีมารยา					
1.9	ปรารถนาความเพียร					

ข้อ	รายละเอียด	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
1.10	การยอมรับคำแนะนำของอาจารย์					

2. ระยะเวลาปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมควรมีระยะเวลาเท่าใด

1. 1-2 วัน   3. 1 สัปดาห์   5. 1 เดือน
 2. 3-4 วัน   4. 2 สัปดาห์   6. อื่นๆ .....

3. จำนวนคนเข้าร่วมปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมในแต่ละครั้งควรมีจำนวนเท่าใด

1. 10-49 คน   4. 300-499 คน   6. 1,000 คน
 2. 50-99 คน   5. 500-999 คน   7. อื่นๆ .....
 3. 100-299 คน

4. ท่านคิดว่าช่วงอายุใดที่เหมาะสมในการเริ่มต้นเรียนรู้การปฏิบัติธรรม

1. ต่ำกว่า 12 ปี   3. 15-18 ปี   5. 60 ปีขึ้นไป
 2. 12-15 ปี   4. 18-60 ปี   6. อื่นๆ .....

5. ท่านคิดว่าสื่อประเภทใดบ้างมีผลต่อความสนใจเข้าปฏิบัติธรรมภายในศาสนสถาน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. อินเทอร์เน็ต เช่น เว็บไซต์   4. วิทยู
 2. สื่อสังคมออนไลน์   5. หนังสือ/หนังสือพิมพ์
 3. โทรทัศน์   6. อื่นๆ .....

6. ท่านคิดว่า วัตถุประสงค์ของผู้ที่เข้ามาปฏิบัติธรรมภายในศาสนสถานนี้คือสิ่งใดบ้าง และมีความคาดหวังสิ่งใด

.....

.....

.....

.....

.....

7. ท่านคิดว่า ผู้ที่เข้ามาปฏิบัติธรรมภายในศาสนสถานนี้ เมื่อจากไปแล้วจะเกิดการพัฒนาตนเอง
อย่างไรบ้าง

.....
.....
.....
.....

8. ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธ

.....
.....
.....
.....

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง ความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยววิถีพุทธในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

คำชี้แจง แบบสอบถามฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันหรือสภาพทั่วไปของการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1
3. เพื่อประเมินรูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

แบบสอบถามฉบับนี้ แบ่งออกเป็น 4 ตอน ประกอบด้วย

- ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
  - ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว
  - ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาพกายและสุขภาพจิตของนักท่องเที่ยว
  - ตอนที่ 4 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธ
- ผู้วิจัยใคร่ขอความร่วมมือจากท่านได้กรุณาตอบแบบสัมภาษณ์และแสดงความคิดเห็นที่ตรงกับความเป็นจริงทุกข้อ ข้อมูลต่างๆ ที่ได้จากท่านในครั้งนี้จะเก็บเป็นความลับและเพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาเท่านั้น

ผู้วิจัยขอขอบคุณในความร่วมมือของท่านมา ณ โอกาสนี้ด้วย

.....
(มสารค์ม์ ต้นติติเลิศ)

นิสิตหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์

สาขาวิชาการจัดการนันทนาการ การท่องเที่ยวและกีฬา มหาวิทยาลัยศิลปากร

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง ให้ทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องว่างที่ตรงกับคำตอบ

1. เพศ 1. ชาย 2. หญิง
2. ปัจจุบันท่านอายุเท่าไร

☐ 1. ต่ำกว่า 20 ปี	☐ 4. 41 – 50 ปี
☐ 2. 21 – 30 ปี	☐ 5. 51 – 60 ปี
☐ 3. 31 – 40 ปี	☐ 6. มากกว่า 60 ปี
3. สถานภาพสมรส

☐ 1. โสด	☐ 3. หย่าร้าง
☐ 2. สมรส	☐ 4. อื่นๆ (โปรดระบุ) .....
4. ระดับการศึกษา

☐ 1. ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า	☐ 4. ปริญญาตรี
☐ 2. มัธยมศึกษา	☐ 5. ปริญญาโท
☐ 3. อนุปริญญาหรือเทียบเท่า	☐ 6. ปริญญาเอกหรือสูงกว่า
5. ท่านนับถือศาสนาใด

☐ 1. พุทธ	☐ 3. อิสลาม
☐ 2. คริสต์	☐ 4. อื่นๆ .....
6. ภูมิลำเนาปัจจุบัน

☐ 1. ภาคกลาง	☐ 4. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
☐ 2. ภาคเหนือ	☐ 5. ภาคตะวันออก
☐ 3. ภาคตะวันตก	☐ 6. ภาคใต้
7. อาชีพหลัก

☐ 1. เกษตรกร	☐ 7. ค้าขาย
☐ 2. นักเรียน / นักศึกษา	☐ 8. พนักงานบริษัท
☐ 3. ธุรกิจส่วนตัว	☐ 9. รับจ้างทั่วไป
☐ 4. รับราชการ	☐ 10. ภิกษุ สามเณร แม่ชี
☐ 5. พนักงานรัฐวิสาหกิจ	☐ 11. อื่นๆ .....
☐ 6. แม่บ้าน / พ่อบ้าน	

8. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน

☐ 1. ต่ำกว่า 10,000 บาท	☐ 4. 30,001 – 40,000 บาท
☐ 2. 10,001 – 20,000 บาท	☐ 5. 40,001 – 50,000 บาท
☐ 3. 20,001 – 30,000 บาท	☐ 6. มากกว่า 50,000 บาท

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมกาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว

คำชี้แจง ให้ทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องว่างที่ตรงกับคำตอบ

9. ท่านเคยมาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดสุรินทร์กี่ครั้ง
ในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา

☐ 1. 1-2 ครั้ง	☐ 3. 5-6 ครั้ง
☐ 2. 3-4 ครั้ง	☐ 4. มากกว่า 6 ครั้ง

10. วัตถุประสงค์ในการเดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์
จังหวัดสุรินทร์ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ 1. พักผ่อน / ท่องเที่ยว	☐ 5. ประชุม / สัมมนา
☐ 2. เยี่ยมญาติ / เพื่อน	☐ 6. ลือลือ / ปฏิบัติธรรม
☐ 3. ทัศนศึกษา / แสวงหาความรู้	☐ 7. ปฏิบัติราชการ / ธุรกิจ
☐ 4. ไหว้พระ / ทำบุญ	☐ 8. อื่นๆ .....

11. ท่านทราบข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์
จังหวัดสุรินทร์ จากสื่อใด

☐ 1. โทรทัศน์ / วิทยุ	☐ 4. อินเทอร์เน็ต / Social Network
☐ 2. หนังสือพิมพ์ / นิตยสาร	☐ 5. อื่นๆ .....
☐ 3. เพื่อน / ญาติ / คนรู้จัก	

12. เหตุจูงใจในการเดินทาง

- 1. นิยมศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม ความเป็นอยู่วิถีชีวิต
- 2. ความปลอดภัยในการเดินทาง
- 3. สิ่งอำนวยความสะดวก เช่น การคมนาคม ที่พัก ร้านอาหาร บริการนำเที่ยว
- 4. การโฆษณา การเผยแพร่และการประชาสัมพันธ์
- 5. ความโดดเด่น เป็นเอกลักษณ์ ของแหล่งท่องเที่ยว
- 6. สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของแหล่งท่องเที่ยว
- 7. ความมีชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยว

13. ยานพาหนะที่ใช้ในการเดินทางท่องเที่ยว

1. รถยนต์ส่วนตัว / รถจักรยานยนต์ 4. รถยนต์บริษัทนำเที่ยว
2. รถเช่า / รถตู้ 5. อื่นๆ .....
3. รถโดยสารประจำทาง

14. ลักษณะการเดินทางมาท่องเที่ยว

1. คนเดียว 4. หน่วยงาน / บริษัท
2. ครอบครัว 5. สถาบันการศึกษา
3. กลุ่มเพื่อน 6. อื่นๆ .....

15. ท่านมักจะพักค้างคืนในการเดินทางท่องเที่ยวหรือไม่

1. ไม่พักค้างคืน 2. พักค้าง ..... คืน

16. ค่าใช้จ่ายในการเดินทางมาท่องเที่ยวแต่ละครั้ง

1. 1,000 – 2,000 บาท 4. 4,001 – 5,000 บาท
2. 2,001 – 3,000 บาท 5. มากกว่า 5,000 บาท
3. 3,001 – 4,000 บาท

17. ท่านสนใจแนวการท่องเที่ยวแบบใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. เชิงเกษตร เช่น โครงการหลวงดอยอินทนนท์
2. เชิงนิเวศ เช่น การเดินป่าศึกษาธรรมชาติที่เขาใหญ่
3. เชิงนิเวศทางทะเล เช่น เส้นทางศึกษาธรรมชาติโครงการปลูกป่าชายเลน
4. เชิงประวัติศาสตร์ เช่น อุทยานสุโขทัย ปราสาทเขาพนมรุ้ง
5. งานวัฒนธรรมและประเพณี เช่น แห่เทียนพรรษา ลอยกระทง ไหลเรือไฟ
6. ชมวิถีชีวิตในชนบท เช่น การเที่ยวหมู่บ้านเผ่าต่างๆ ชุมชนชาวภูไท
7. เชิงสุขภาพ เช่น บ่อน้ำพุร้อน นอนอาบแดด นวดตัว ทำสปา บำบัดร่างกาย
8. แบบผจญภัย เช่น เดินป่า ล่องแก่ง ปีนผา ลอดถ้ำ
9. เชิงกีฬา เช่น มาราธอน
10. แบบโฮมสเตย์และฟาร์มสเตย์ เช่น ค้างแรมในอัมพวาเพื่อใส่บาตรตอนเช้า

18. วันที่ท่านเข้าชมแหล่งท่องเที่ยว

1. วัดหยุดนักขัตฤกษ์ 2. วันเสาร์-อาทิตย์ 3. วันใดก็ได้

19. เมื่อไปจังหวัดนครราชสีมา ท่านคิดว่าควรแวะแหล่งท่องเที่ยวใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ 1. อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย	☐ 6. วัดป่าภูหอยหลง
☐ 2. อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี (ย่าโม)	☐ 7. วัดหลวงพ่โต
☐ 3. อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่	☐ 8. วัดศาลาลอย
☐ 4. วัดบ้านไร่ หลวงพ่อคุณ	☐ 9. ตลาดเซฟวัน
☐ 5. วัดเทพพิทักษ์ปุณณาราม (พระขาว)	☐ 10. อื่นๆ .....

20. เมื่อไปจังหวัดชัยภูมิ ท่านคิดว่าควรแวะแหล่งท่องเที่ยวใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ 1. อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม	☐ 6. วัดศิลาอาสน์ ภูพระ
☐ 2. น้ำตกตาดโตน	☐ 7. มอหินขาว
☐ 3. วัดป่าเทพอินทระดิษฐ์	☐ 8. อนุสาวรีย์เจ้าพ่อพญาแล
☐ 4. อุทยานแห่งชาติภูแลนคา	☐ 9. ผาห้าหาด
☐ 5. ทุ่งกะมัง	☐ 10. อื่นๆ .....

21. เมื่อไปจังหวัดบุรีรัมย์ ท่านคิดว่าควรแวะแหล่งท่องเที่ยวใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ 1. อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง	☐ 6. สนามช้างอารีนา
☐ 2. วนอุทยานเขากระโดง	☐ 7. วัดป่าเขาน้อย
☐ 3. ปราสาทเมืองต่ำ	☐ 8. ช้าง อินเตอร์เนชั่นแนล เซอร์กิต
☐ 4. ศาลหลักเมืองบุรีรัมย์	☐ 9. พระบรมราชานุสาวรีย์รัชกาลที่ 1
☐ 5. วัดระหาน (เกาะแก้วตุงคสถาน)	☐ 10. อื่นๆ .....

22. เมื่อไปจังหวัดสุรินทร์ ท่านคิดว่าควรแวะแหล่งท่องเที่ยวใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ 1. ปราสาทศีขรภูมิ	☐ 6. วนอุทยานพนมสวาย
☐ 2. พิพิธภัณฑสถานช้างบ้านตากลาง	☐ 7. ปราสาทตาควาย
☐ 3. วัดบูรพาราม	☐ 8. วัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร
☐ 4. พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสุรินทร์	☐ 9. ปราสาทตาเมือนธม
☐ 5. อนุสาวรีย์พระยาสุรินทรภักดีศรีณรงค์จางวาง (ปุม)	☐ 10. อื่นๆ .....

23. ท่านคิดว่า ท่านมีความเครียดอยู่ในระดับใด

☐ 1. ระดับต่ำ	☐ 3. ระดับสูง
☐ 2. ระดับปานกลาง	☐ 4. ไม่มี ความเครียด

24. เวลาที่ท่านมีปัญหาเกี่ยวกับงาน ท่านตัดสินใจแก้ปัญหาอย่างไร

1. ท่องเที่ยว 4. ฟังเทศน์ / ปฏิบัติธรรม
2. ฟังเพลง 5. อื่นๆ .....
3. ปรึกษาคนใกล้ชิด

25. เวลาที่ท่านมีปัญหาเกี่ยวกับครอบครัว ท่านตัดสินใจแก้ปัญหาอย่างไร

1. ท่องเที่ยว 4. ฟังเทศน์ / ปฏิบัติธรรม
2. ฟังเพลง 5. อื่นๆ .....
3. ปรึกษาคนใกล้ชิด

26. ท่านคิดว่า สิ่งใดช่วยส่งเสริมการแก้ไขอารมณ์ได้ดีที่สุด

1. คิดบวกและศึกษาธรรมะให้มาก
2. พูดคุยให้เพื่อนสนิทฟังในเรื่องที่อารมณ์ไม่ดี (กัลยาณมิตร)
3. สร้างอารมณ์ดีให้เกิดขึ้น เช่น ฟังดนตรี ธรรมชาติบำบัด อยู่คนเดียว เดินเล่นในป่า
4. ยึดธรรมะในการดำเนินชีวิต รู้จักให้อภัย หางานที่ชอบ ปล่อยวาง ฝึกกรรมฐาน
5. อื่นๆ .....

27. ท่านมีความสนใจในพระพุทธศาสนาในระดับใด

1. น้อยมาก 3. ปานกลาง 5. มากที่สุด
2. น้อย 4. มาก

28. ท่านเคยไปปฏิบัติธรรม ณ วัดหรือสถานปฏิบัติธรรมใดๆ หรือไม่

1. เคย 2. ไม่เคย

29. ทำไมท่านถึงไปปฏิบัติธรรม

1. ไม่เคยไป 5. มีปัญหาเรื่องครอบครัว
2. มีปัญหาเรื่องงาน 6. ครอบครัว เพื่อน คนรู้จักชักชวน
3. มีปัญหาเรื่องความรัก 7. อยากศึกษาเรื่องธรรมให้เข้าใจอย่างถ่องแท้
4. มีปัญหาเรื่องการเงิน 8. อื่นๆ .....

30. ระยะเวลาที่เหมาะสมที่ท่านจะเลือกไปปฏิบัติธรรม

1. 1-2 วัน 3. 1 สัปดาห์ 5. 1 เดือน
2. 3-4 วัน 4. 2 สัปดาห์ 6. อื่นๆ .....

31. ท่านคิดว่าช่วงอายุใดที่เหมาะสมในการเริ่มต้นเรียนรู้การปฏิบัติธรรม

1. ต่ำกว่า 12 ปี   3. 15-18 ปี   5. 60 ปีขึ้นไป
 2. 12-15 ปี   4. 18-60 ปี   6. อื่นๆ .....

32. ท่านเคยได้ยินเรื่องราวเกี่ยวกับพระสงฆ์องค์ใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. หลวงปู่เสาร์ กนตสีโล   6. หลวงปู่ชา สุภัทโท
 2. หลวงปู่มั่น ภูริทตโต   7. หลวงปู่ทวด วัดช้างให้
 3. หลวงปู่ดูลย์ อตุโล   8. หลวงพ่อเงิน วัดบางคลาน
 4. หลวงปู่เทศก์ เทสรสิ   9. หลวงพ่อเกษม เขมโก
 5. หลวงตาบัว ญาณสมปนโน   10. อื่นๆ .....

33. ท่านคิดว่าอะไรคือประโยชน์ของการนั่งสมาธิ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. เพิ่มการตระหนักรู้ต่อสิ่งต่างๆ ตรงหน้า และการมีสติอยู่กับปัจจุบัน
 2. เปิดมุมมองใหม่ๆ ในการรับมือกับสถานการณ์ที่มีความเครียด
 3. เพิ่มทักษะการจัดการความเครียด รักษาสมดุลกาย-ใจ
 4. ช่วยลดอารมณ์ในทางลบ ใจสงบและมีเหตุผล
 5. เพิ่มความอดทนอดกลั้น เสียสละให้ผู้อื่นได้มากขึ้น
 6. ระบบในร่างกายทำงานได้ดีขึ้น ทำให้สุขภาพดี
 7. สร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น สนใจที่จะมองข้อดีของผู้อื่น
 8. อื่นๆ .....

34. สิ่งที่สำคัญที่สุดของสภาพแวดล้อมที่จำเป็นต่อการทำสมาธิ

1. สงบ   3. สวยงาม   5. ปลอดภัย
 2. สะดวก   4. ส่วนตัว   6. สาธารณูปโภค/อุปกรณ์
 7. อื่นๆ .....

35. สิ่งจำเป็นน้อยที่สุดของสภาพแวดล้อมที่จำเป็นต่อการทำสมาธิ

1. สงบ   3. สวยงาม   5. ปลอดภัย
 2. สะดวก   4. ส่วนตัว   6. สาธารณูปโภค/อุปกรณ์
 7. อื่นๆ .....

36. ท่านชอบสถานที่แบบใดในการปฏิบัติธรรม

1. ห้องปิดแบบไม่มีหน้าต่าง   3. ห้องเปิดแบบไม่มีกำแพง
2. ห้องปิดแบบมีหน้าต่าง   4. กลางแจ้ง
5. อื่นๆ .....

37. ประโยชน์ที่ท่านคิดว่าจะได้รับจากการปฏิบัติธรรมคืออะไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. จิตใจสงบ มีสมาธิมากขึ้น   3. สะเดาะเคราะห์ – แก้ดวงชะตา
2. สร้างบุญกุศลให้กับตนเอง   4. อื่นๆ .....

38. ท่านคิดว่าพระพุทธศาสนามีบทบาทเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจในการทำงานของท่าน ในระดับใด

1. ไม่มีบทบาทเลย   3. มีบทบาทมาก
2. มีบทบาทปานกลาง

39. ท่านคิดว่าการปฏิบัติธรรมที่ถูกต้องจะทำให้เปลี่ยนแปลงอย่างไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. ความโกรธน้อยลง เห็นความไม่พอใจและละมันได้เร็วขึ้น
2. เปิดใจ ยอมรับ และเข้าใจผู้อื่นได้มากขึ้น ไม่ตัดสินญกผิด ดีชั่วผู้อื่น
3. เป็นคนซื่อตรง ไม่โกหก หลีกเลี่ยงการนินทาว้าวร้าย และไม่พูดในเรื่องไร้สาระ
4. ไม่จุกจิก รู้จัก ไม่ขี้บ่น ไม่คิดมาก ไม่สับสนวุ่นวาย ไม่น้อยอกน้อยใจ ไม่อิจฉาริษยา
5. หลับสบาย ไม่ว้าวุ่นใจ ตื่นนอนเป็นเวลา สามารถกำหนดเวลาตื่นได้
6. ไม่มีความรู้สึกโดดเดี่ยวหรืออ้างว้างเดียวดาย มีแต่ความเบาอิสระ หนักแน่น มั่นคง
7. มองเห็นคุณค่าของทุกๆ สิ่งรอบตัวที่ไม่เคยเห็นมาก่อน
8. ไม่คิดที่จะควบคุมหรือเปลี่ยนแปลงผู้อื่น ยอมรับในความเป็นตัวตนของผู้อื่น
9. เห็นอุปสรรคและปัญหาเป็นหนทางแห่งการฝึกตนและปัญญา
10. เห็นคุณค่าของวัตถุสิ่งของเครื่องใช้มากขึ้น ใช้อย่างคุ้มค่า ทุนถนอม แต่ไม่ซีเหี้ยม

40. ท่านคิดว่า สิ่งใดที่มีผลสนับสนุนให้เกิด “ความประทับใจและความศรัทธา” (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. ความสะอาด   4. สังคมและบรรยากาศภายในวัด
2. ความเป็นระเบียบ   5. ความเคร่งครัดในการรักษาศีลของพระสงฆ์
3. การบริหารความสะอาด   6. ภาวะผู้นำของบุคคลสำคัญของวัด

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาพกายและสุขภาพจิตของนักท่องเที่ยวน

คำชี้แจง ให้ทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องว่างที่ตรงกับคำตอบ

0 = ไม่เคย	หมายถึง	ไม่เคยเกิดความรู้สึกนั้นเลย
1 = เกือบไม่เคย	หมายถึง	เกิดความรู้สึกนั้นอาทิตย์ละ 1 ครั้ง
2 = บางครั้ง	หมายถึง	เกิดความรู้สึกนั้นอาทิตย์ละ 2 ครั้ง
3 = บ่อย	หมายถึง	เกิดความรู้สึกนั้นอาทิตย์ละ 3-4 ครั้ง
4 = บ่อยมาก	หมายถึง	เกิดความรู้สึกนั้นเป็นประจำทุกวัน

ใน 1 เดือนที่ผ่านมา	ไม่เคย	เกือบไม่เคย	บางครั้ง	บ่อย	บ่อยมาก	สำหรับ ผู้วิจัย
1. คุณรู้สึกเชื่อมั่นกับความสามารถในการแก้ปัญหาส่วนตัวได้ บ่อยแค่ไหน						
2. คุณรู้สึกว่าสิ่งต่างๆ เป็นไปตามที่ต้องการ บ่อยแค่ไหน						
3. คุณสามารถควบคุมสิ่งที่รบกวนชีวิตของคุณได้ บ่อยแค่ไหน						
4. คุณรู้สึกว่าคุณสามารถทำทุกสิ่งทุกอย่างได้ตามที่กำหนด บ่อยแค่ไหน						
5. คุณรู้สึกอารมณ์เสียกับเรื่องที่เกิดขึ้นโดยไม่คาดคิด บ่อยแค่ไหน						
6. คุณรู้สึกว่าไม่สามารถควบคุมสิ่งที่มีความสำคัญในชีวิตได้ บ่อยแค่ไหน						
7. คุณรู้สึกกระวนกระวายและเครียด บ่อยแค่ไหน						

ใน 1 เดือนที่ผ่านมา	ไม่เคย	เกือบไม่เคย	บางครั้ง	บ่อย	บ่อยมาก	สำหรับ ผู้วิจัย
8. คุณพบว่าคุณไม่สามารถ เผชิญกับสิ่งที่คุณต้องทำได้ บ่อยแค่ไหน						
9. คุณรู้สึกโกรธเพราะสิ่งที่ เกิดขึ้นอยู่นอกเหนือการ ควบคุมของคุณ บ่อยแค่ไหน						
10. คุณรู้สึกว่าความยุ่งยากมี มากจนคุณไม่สามารถ เอาชนะมันได้ บ่อยแค่ไหน						

ตอนที่ 4 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการพัฒนารูปแบบการท่องเทียววิถีพุทธ

คำชี้แจง โปรดเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการจัดการการท่องเที่ยววิถีพุทธว่าควรจะเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

“ขอบพระคุณเป็นอย่างสูงที่สละเวลาให้ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้”

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง การประเมินรูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

คำชี้แจง แบบสอบถามฉบับนี้ แบ่งออกเป็น 4 ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อลักษณะทางกายภาพและทรัพยากรการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

ตอนที่ 2 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวจากการเดินทางมาท่องเที่ยววิถีพุทธ “นครชัยบุรีรินทร์”

ตอนที่ 3 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวจากการฝึกปฏิบัติธรรม ณ มุลนิธิอาศรมมาตัจ.นครราชสีมา

ตอนที่ 4 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธ “นครชัยบุรีรินทร์”

ผู้วิจัยใคร่ขอความร่วมมือจากท่านได้กรุณาตอบแบบสัมภาษณ์และแสดงความคิดเห็นที่ตรงกับความเป็นจริงทุกข้อ ข้อมูลต่างๆ ที่ได้จากท่านในครั้งนี้จะเก็บเป็นความลับและเพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาเท่านั้น

ผู้วิจัยขอขอบคุณในความร่วมมือของท่านมา ณ โอกาสนี้ด้วย

.....
(มสารัตน์ ตันตติเลิศ)

นิสิตหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์

สาขาวิชาการจัดการนันทนาการ การท่องเที่ยวและกีฬา มหาวิทยาลัยศิลปากร

ตอนที่ 1 ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อลักษณะทางกายภาพและทรัพยากรการท่องเที่ยว
ของกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

คำชี้แจง ให้ทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องว่างที่ตรงกับคำตอบ

ความคิดเห็นด้านศักยภาพการท่องเที่ยว	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม					
1. ความสมบูรณ์ของทรัพยากรท่องเที่ยว เช่น วัด งานประเพณี					
2. สภาพความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรท่องเที่ยว เช่น ป่าไม้ น้ำตก					
3. ความงามทางศิลปวัฒนธรรม เช่น การมองเห็นเจดีย์อย่างชัดเจน					
4. ความสมบูรณ์และความสวยงามทางสถาปัตยกรรม					
5. ความสมบูรณ์และความสวยงามทางศิลปกรรม					
ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน					
6. การบริการห้องน้ำเพียงพอต่อนักท่องเที่ยว					
7. การให้บริการร้านอาหาร/เครื่องดื่ม ที่ถูกสุขลักษณะเพียงพอต่อนักท่องเที่ยว					
8. ความสะดวกของที่จอดรถเพียงพอต่อนักท่องเที่ยว					
ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว					
9. กิจกรรมของการท่องเที่ยวให้ความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ ความเป็นวิถีชีวิตของชุมชน					
10. กิจกรรมของการท่องเที่ยวสามารถสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การศึกษาธรรมชาติ การเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น					

ความคิดเห็นด้านศักยภาพการท่องเที่ยว	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
11. ความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว					

ตอนที่ 2 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวจากการเดินทางมาท่องเที่ยววิถีพุทธ “นครชัยบุรีนทร์”

คำชี้แจง ให้ทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องว่างที่ตรงกับคำตอบ

รายการประเมินความพึงพอใจ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. ได้รับประสบการณ์เรียนรู้เรื่องราวและท่องเที่ยวชุมชน					
2. การรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบของแหล่งท่องเที่ยว					
3. ได้ศึกษาหลักธรรมที่ผสมผสานกับวัฒนธรรมอีสาน					
4. ได้สัมผัสเรียนรู้วัฒนธรรมอีสานและรักษาเอกลักษณ์ของชุมชน					
5. ได้ผ่อนคลายความตึงเครียดจากแรงกดดันของปัญหาครอบครัวและสังคม					
6. ได้ความสงบจากพระพุทธศาสนา					
7. ได้ควบคุมตัวเองให้มีสติ และไม่เกิดความประมาทในชีวิต					

ตอนที่ 3 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวจากการฝึกปฏิบัติธรรม ณ อาศรมมาตา จ.นครราชสีมา

คำชี้แจง ให้ทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องว่างที่ตรงกับคำตอบ

รายการประเมินความพึงพอใจ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. ธรรมะ ข้อคิด และหลักการปฏิบัติธรรม					
2. ประโยชน์ต่อการนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน					

รายการประเมินความพึงพอใจ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
3. ความเหมาะสมของสถานที่ที่ใช้ในการปฏิบัติธรรม เจียบสงบ ปราศจากเสียงรบกวน					
4. การจัดสถานที่เหมาะสมกับการปฏิบัติธรรม					
5. ความเหมาะสมของระยะเวลาในการปฏิบัติธรรม					
6. นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจในหลักการทำสมาธิ โดยวิธีเดินจงกรมและวิปัสสนากรรมฐาน สามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตการทำงานและชีวิตประจำวันได้					
7. ได้รับการได้ผ่อนคลายความเครียด เกิดความสบายใจในการเดินทางมาท่องเที่ยววัด					
8. นักท่องเที่ยวสามารถนำความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติธรรมไปเผยแพร่ให้บุคคลอื่นได้					

ตอนที่ 4 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธ “นครชัยบุรีรินทร์”

- ท่านสนใจจะเดินทางท่องเที่ยววิถีพุทธใน “นครชัยบุรีรินทร์” อีกหรือไม่
  1. สนใจ
  2. ไม่สนใจ
- ท่านสนใจจะเดินทางท่องเที่ยววิถีพุทธในภูมิภาคอื่นหรือไม่
  1. สนใจ
  2. ไม่สนใจ
- ท่านจะแนะนำ/ชักชวนให้เพื่อนหรือคนรู้จักเดินทางมาท่องเที่ยววิถีพุทธใน “นครชัยบุรีรินทร์” หรือไม่
  1. แนะนำ
  2. ไม่แนะนำ
- สิ่งที่ท่านประทับใจมากที่สุดในการท่องเที่ยวครั้งนี้

.....

.....

5. สิ่งที่ทำนไม่ประทับใจมากที่สุดในการท่องเที่ยวครั้งนี้

.....

.....

.....

.....

6. ชุมชนไทยวน อ.สีคิ้ว จ.นครราชสีมา มีสิ่งดึงดูดใจต่อนักท่องเที่ยวด้านใดบ้าง

.....

.....

.....

.....

7. วัดธรรมจักรเสมาราม อ.สูงเนิน จ.นครราชสีมา มีสิ่งดึงดูดใจต่อนักท่องเที่ยวด้านใดบ้าง

.....

.....

.....

.....

8. วัดศิลาอาสน์ อ.เมือง จ.ชัยภูมิ มีสิ่งดึงดูดใจต่อนักท่องเที่ยวด้านใดบ้าง

.....

.....

.....

.....

9. อนุสาวรีย์เจ้าพ่อพญาแล อ.เมือง จ.ชัยภูมิ มีสิ่งดึงดูดใจต่อนักท่องเที่ยวด้านใดบ้าง

.....

.....

.....

.....

10. อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี (ย่าโม) จ.นครราชสีมา มีสิ่งดึงดูดใจต่อนักท่องเที่ยวด้านใดบ้าง

.....

.....

.....

.....

11. ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ ที่มีต่อชุมชน/สถานที่ท่องเที่ยว

11.1 ชุมชนไทยวน อ.สีคิ้ว จ.นครราชสีมา

.....

.....

.....

.....

11.2 วัดธรรมจักรเสมาราม อ.สูงเนิน จ.นครราชสีมา

.....

.....

.....

.....

11.3 วัดศิลาอาสน์ อ.เมือง จ.ชัยภูมิ

.....

.....

.....

.....

11.4 อุทยานแห่งชาติตาดโตน อ.เมือง จ.ชัยภูมิ

.....

.....

.....

.....

12. ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ ที่มีต่อศาสนสถาน

12.1 มุลนิธิอาศรมมาตา อ.ปักธงชัย จ.นครราชสีมา

.....

.....

.....

.....

13. ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ ที่มีต่อรายการนำเที่ยว

.....

.....

.....

.....

14. ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ ที่มีต่อมัคคุเทศก์หลัก

.....

.....

.....

.....

15. ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ ที่ต้องการเสนอต่อหน่วยงานรัฐ

.....

.....

.....

.....

16. ท่านมีความเห็นอย่างไรบ้างเกี่ยวกับการยึดหลักนำคำสอนของพระพุทธเจ้ามาใช้ในการทำงานหรือการดำเนินชีวิต

.....

.....

.....

.....

“ขอบพระคุณเป็นอย่างสูงที่สละเวลาให้ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้”

แบบประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อรูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธ
ในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

ฉบับที่ 1 ข้อมูลการท่องเที่ยวชุมชนในกลุ่มจังหวัดตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

ตอนที่ 1 ข้อมูลสภาพทั่วไป

ข้อ	ข้อความ	ผู้เชี่ยวชาญคนที่			รวม	ค่า IOC
		1	2	3		
1	ข้อมูลของชุมชนที่ทำกรสำรวจ ชื่อ ..... หมู่ที่ ..... ตำบล ..... อำเภอ ..... จังหวัด ..... ตำแหน่งของผู้ให้ข้อมูล	+1	+1	+1	3	1.00
2	ประชากร จำนวนหลังคาเรือนในชุมชน ..... หลังคาเรือน	+1	+1	+1	3	1.00
3	สภาพเศรษฐกิจของชุมชน อาชีพหลักของชุมชน ..... การจำหน่ายพืชผลทางการเกษตร ..... เทศกาล งานประเพณีในชุมชน	+1	+1	+1	3	1.00

ตอนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อ	ข้อความ	ผู้เชี่ยวชาญคนที่			รวม	ค่า IOC
		1	2	3		
1	เพศ 1) ชาย 2) หญิง	+1	+1	+1	3	1.00
2	ปัจจุบันท่านอายุเท่าไร 1) ต่ำกว่า 20 ปี 3) 31-40 ปี 5) 51-60 ปี 2) 21-30 ปี 4) 41-50 ปี 6) มากกว่า 60 ปี	+1	+1	+1	3	1.00
3	สถานภาพสมรส 1) โสด 2) สมรส 3) หย่าร้าง 4) อื่นๆ	+1	+1	+1	3	1.00

ข้อ	ข้อความ	ผู้เชี่ยวชาญคนที่			รวม	ค่า IOC
		1	2	3		
4	ระดับการศึกษา 1) ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า 4) ปริญญาตรี 2) มัธยมศึกษา 5) ปริญญาโท 3)อนุปริญญาหรือเทียบเท่า 6)ปริญญาเอกหรือสูงกว่า	+1	+1	+1	3	1.00
5	อาชีพหลัก 1) เกษตรกร 5) พนักงานบริษัท 2) รับราชการ 6) รับจ้างทั่วไป 3) พนักงานรัฐวิสาหกิจ 7) อื่นๆ ..... 4) ค้าขาย	+1	+1	+1	3	1.00

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยววิถีพุทธ โดยแบ่งตามองค์ประกอบสำคัญ 6 ประการ ดังนี้

- 1) การร่วมกันวางแผนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว
- 2) การร่วมกันปฏิบัติตามแผนการจัดการแหล่งท่องเที่ยว
- 3) การร่วมกันใช้ประโยชน์ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว
- 4) การร่วมประเมินผลในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว
- 5) การร่วมทำนุบำรุงรักษาในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว
- 6) การได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ

ข้อ	ข้อความ	ผู้เชี่ยวชาญคนที่			รวม	ค่า IOC
		1	2	3		
	การร่วมกันวางแผนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว					
1	ท่านมีส่วนร่วมในการให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับโครงการต่างๆ ที่มีในแหล่งท่องเที่ยว เช่น มัคคุเทศก์น้อย	+1	+1	+1	3	1.00
2	ท่านมีส่วนร่วมในการวางแผนจัดการเตรียมความพร้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว	+1	+1	+1	3	1.00
3	ท่านมีส่วนร่วมในการให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาหรืออุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นได้ในแหล่งท่องเที่ยว	+1	+1	+1	3	1.00

		ผู้เชี่ยวชาญคนที่			รวม	IOC
		1	2	3		
	การร่วมกันปฏิบัติตามแผนการจัดการแหล่งท่องเที่ยว					
4	ท่านมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผนในด้านการบริการสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว เช่น ห้องน้ำ ที่พัก ที่จอดรถ	+1	+1	+1	3	1.00
5	ท่านมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผนในด้านกิจกรรมทางการท่องเที่ยวภายในแหล่งท่องเที่ยว เช่น ปั่นจักรยาน ขายอาหาร เกี้ยวข้าว	+1	+1	+1	3	1.00
6	ท่านมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผนในด้านการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ เช่น ททท. ประจำจังหวัด สมาคม สถาบัน อบต.	+1	+1	+1	3	1.00
	การร่วมกันใช้ประโยชน์ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว					
7	ท่านได้รับผลประโยชน์จากกิจกรรมทางการท่องเที่ยว เช่น บริการที่พัก อาหาร เครื่องดื่ม	+1	+1	+1	3	1.00
8	ท่านได้รับผลประโยชน์จากการจำหน่ายสินค้าที่ระลึกประจำท้องถิ่น	+1	+1	+1	3	1.00
9	ท่านได้รับผลประโยชน์จากการแบ่งรายได้จากเงินช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว	+1	+1	+1	3	1.00
	การร่วมประเมินผลในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว					
10	ท่านมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลด้านการควบคุมดูแลการใช้จ่ายเงินต่างๆ ของแหล่งท่องเที่ยว	+1	+1	+1	3	1.00
11	ท่านมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลด้านปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมการท่องเที่ยว	+1	+1	+1	3	1.00

		ผู้เชี่ยวชาญคนที่			รวม	IOC
		1	2	3		
12	ท่านมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลด้านข้อมูลต่างๆ เช่น สถิตินักท่องเที่ยว ความพึงพอใจที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยว	+1	+1	+1	3	1.00
13	ท่านมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลความสำเร็จของโครงการต่างๆ เช่น มัคคุเทศก์น้อย	+1	+1	+1	3	1.00
	การร่วมทำนุบำรุงรักษาในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว					
14	ท่านมีส่วนร่วมในการรักษาสีเขียวและสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว	+1	+1	+1	3	1.00
15	ท่านมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว	+1	+1	+1	3	1.00
	การได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ					
16	การพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐาน เช่น ประปา ไฟฟ้า คมนาคม	+1	+1	0	2	0.67
17	การสนับสนุนด้านการตลาด/การประชาสัมพันธ์	+1	+1	0	2	0.67
18	การร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว	+1	+1	0	2	0.67

ตอนที่ 4 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธ

ข้อ	ข้อความ	ผู้เชี่ยวชาญคนที่			รวม	ค่า IOC
		1	2	3		
1	ท่านอยากให้แหล่งท่องเที่ยวในชุมชนของท่านได้รับการพัฒนาในด้านใด และเพราะอะไร	+1	+1	+1	3	1.00
2	ในปัจจุบันท่านคิดว่าการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนของท่านมีปัญหาและอุปสรรคใดบ้าง และเกิดจากสาเหตุอะไร	+1	+1	+1	3	1.00

ข้อ	ข้อความคำถาม	ผู้เชี่ยวชาญคนที่			รวม	ค่า IOC
		1	2	3		
3	นอกเหนือจากชุมชนของท่านแล้ว ท่านจะแนะนำนักท่องเที่ยวให้ไปเที่ยวชมสถานที่ใดอีกบ้างภายในเขตจังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดสุรินทร์	+1	+1	+1	3	1.00
4	ท่านคิดว่าหากมีการจัดเส้นทางท่องเที่ยวในชุมชนของท่านและเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวอื่นใกล้เคียงจะส่งผลอย่างไร	+1	+1	+1	3	1.00
5	ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ	+1	+1	+1	3	1.00
ค่า IOC เฉลี่ยรวม						0.97

สรุป ค่า IOC รายข้ออยู่ระหว่าง 0.67-1.00 ที่คำนวณได้มีค่ามากกว่า 0.5 ถือว่าใช้ได้

แบบประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อรูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธ
ในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

ฉบับที่ 2 ข้อมูลศาสนสถานและการปฏิบัติธรรมในกลุ่มจังหวัดตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

ตอนที่ 1 ข้อมูลสภาพทั่วไป

ข้อ	ข้อความคำถาม	ผู้เชี่ยวชาญคนที่			รวม	ค่า IOC
		1	2	3		
1	ข้อมูลศาสนสถานที่ทำการสำรวจ ชื่อ ..... หมู่ที่ ..... ตำบล ..... อำเภอ ..... จังหวัด ..... ตำแหน่งของผู้ให้ข้อมูล	+1	+1	+1	3	1.00
2	จำนวนพระสงฆ์ที่พำนักอยู่ ..... รูป	+1	+1	+1	3	1.00
3	ขนาดพื้นที่ของศาสนสถาน ..... ไร่	+1	+1	+1	3	1.00
4	เวลาเปิด-ปิดของศาสนสถาน ..... น.	+1	+1	+1	3	1.00
5	จำนวนห้องพักของศาสนสถาน ..... ห้อง	+1	+1	+1	3	1.00
6	จำนวนผู้เข้าปฏิบัติธรรมที่สามารถรองรับ ..... คน	+1	+1	+1	3	1.00
7	หลักการภาวนาของศาสนสถานนี้ ได้ดำเนินการรอย ตามครูบาอาจารย์ท่านใดบ้าง	+1	0	+1	2	0.67
8	การสอนการปฏิบัติกรรมฐานตามหลักมหาสติปัฏ ฐานสูตร มีวิธีดำเนินการภาวนาอย่างไร 1) บริกรรมพุท-โธ 4) อานาปานสติ 2) บริกรรมยุบหนอ-พองหนอ 5) พิจารณารูป-นาม 3) บริกรรมสัมมา-อรหัง 6) อื่นๆ	+1	+1	+1	3	1.00
9	สิ่งอำนวยความสะดวกภายในศาสนสถาน 1) มีน้ำประปาและไฟฟ้าพร้อมสรรพ 2) มีห้องน้ำและห้องสุขาเพียงพอ 3) มีการติดต่อสื่อสารที่ทันสมัย สะดวก สบาย 4) มีที่พักสะอาดและเหมาะสม 5) สามารถเดินทางเข้าถึงได้ง่าย 6) อื่นๆ	+1	+1	+1	3	1.00

ตอนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของผู้แทนจากศาสนสถาน

ข้อ	ข้อความคำถาม	ผู้เชี่ยวชาญคนที่			รวม	ค่า IOC
		1	2	3		
1	เพศ 1) ชาย 2) หญิง	+1	+1	+1	3	1.00
2	ปัจจุบันท่านอายุเท่าไร 1) ต่ำกว่า 20 ปี 3) 31-40 ปี 5) 51-60 ปี 2) 21-30 ปี 4) 41-50 ปี 6) มากกว่า 60 ปี	+1	+1	+1	3	1.00
3	ระดับการศึกษา 1) ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า 4) ปริญญาตรี 2) มัธยมศึกษา 5) สูงกว่าปริญญาตรี 3) อนุปริญญาหรือเทียบเท่า	+1	+1	+1	3	1.00

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธ

ข้อ	ข้อความคำถาม	ผู้เชี่ยวชาญคนที่			รวม	ค่า IOC
		1	2	3		
1	ท่านคิดว่าผู้ปฏิบัติธรรมควรมีคุณสมบัติสำคัญ อย่างไรบ้าง 1) มีศรัทธาตามหลักพระพุทธศาสนา เชื่อกรรม ไม่เชื่อมงคลตื่นข่าว 2) สุขภาพกายสมบูรณ์ สุขภาพจิตดีไม่ทุกข์ทรมาน 3) สามารถรักษาศีล 5 หรือศีล 8 ได้ 4) มีอากัปภิกิริยาสุภาพอ่อนโยนเรียบร้อย 5) ต้องสำรวมอินทรีย์ 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ งดเว้นการพุดคุยโดยไม่จำเป็น 6) ไม่สูบบุหรี่และสิ่งเสพติดทุกชนิด 7) เป็นผู้อยู่ง่ายกินง่าย เกรงใจและให้เกียรติผู้อื่น 8) ไม่โอ้อวดและไม่มีการยา 9) ปราศจากความเพียร 10) การยอมรับคำแนะนำของอาจารย์	+1	+1	+1	3	1.00

ข้อ	ข้อความถาม	ผู้เชี่ยวชาญคนที่			รวม	ค่า IOC
		1	2	3		
2	ระยะเวลาปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมควรมี ระยะเวลาเท่าใด 1) 1-2 วัน 3) 1 สัปดาห์ 5) 1 เดือน 2) 3-4 วัน 4) 2 สัปดาห์ 6) อื่นๆ	+1	+1	+1	3	1.00
3	จำนวนคนเข้าร่วมปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมในแต่ละครั้งควรมีจำนวนเท่าใด 1) 10-49 คน 4) 300-499 คน 6) 1,000 คน 2) 50-99 คน 5) 500-999 คน 7) อื่นๆ	+1	+1	+1	3	1.00
4	ท่านคิดว่าช่วงอายุใดที่เหมาะสมในการเริ่มต้น เรียนรู้การปฏิบัติธรรม 1) ต่ำกว่า 12 ปี 3) 15-18 ปี 5) 60 ปีขึ้นไป 2) 12-15 ปี 4) 18-60 ปี 6) อื่นๆ	+1	+1	+1	3	1.00
5	ท่านคิดว่าสื่อประเภทใดบ้างมีผลต่อความสนใจ เข้าปฏิบัติธรรมภายในศาสนสถาน 1) อินเทอร์เน็ต เช่น เว็บไซต์ 4) วิทยู 2) สื่อสังคมออนไลน์ 5) หนังสือ/หนังสือพิมพ์ 3) โทรทัศน์ 6) อื่นๆ	+1	+1	+1	3	1.00
6	ท่านคิดว่า วัตถุประสงค์ของผู้ที่เข้ามาปฏิบัติธรรม ภายในศาสนสถานนี้คือสิ่งใดบ้าง และมีความ คาดหวังสิ่งใด	+1	+1	+1	3	1.00
7	ท่านคิดว่า ผู้ที่เข้ามาปฏิบัติธรรมภายในศาสน สถานนี้ เมื่อจากไปแล้วจะเกิดการพัฒนาตนเอง อย่างไรบ้าง	+1	+1	+1	3	1.00
8	ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปพัฒนารูปแบบการ ท่องเที่ยววิถีพุทธ	+1	+1	+1	3	1.00
ค่า IOC เฉลี่ยรวม						0.98

สรุป ค่า IOC รายชื่ออยู่ระหว่าง 0.67–1.00 ที่คำนวณได้มีค่ามากกว่า 0.5 ถือว่าใช้ได้

แบบประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อรูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธ
ในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

ฉบับที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยววิถีพุทธในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อ	ข้อความคำถาม	ผู้เชี่ยวชาญคนที่			รวม	ค่า IOC
		1	2	3		
1	เพศ 1) ชาย 2) หญิง	+1	+1	+1	3	1.00
2	ปัจจุบันท่านอายุเท่าไร 1) ต่ำกว่า 20 ปี 3) 31-40 ปี 5) 51-60 ปี 2) 21-30 ปี 4) 41-50 ปี 6) มากกว่า 60 ปี	+1	+1	+1	3	1.00
3	สถานภาพสมรส 1) โสด 2) สมรส 3) หย่าร้าง 4) อื่นๆ	+1	+1	+1	3	1.00
4	ระดับการศึกษา 1) ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า 4) ปริญญาตรี 2) มัธยมศึกษา 5) ปริญญาโท 3) อนุปริญญา 6) ปริญญาเอกหรือสูงกว่า	+1	+1	+1	3	1.00
5	ท่านนับถือศาสนาใด 1) พุทธ 2) คริสต์ 3) อิสลาม 4) อื่นๆ	+1	+1	+1	3	1.00
6	ภูมิลำเนาปัจจุบัน 1) ภาคกลาง 4) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2) ภาคเหนือ 5) ภาคตะวันออก 3) ภาคตะวันออก 6) ภาคใต้	+1	+1	+1	3	1.00
7	อาชีพหลัก 1) เกษตรกร 7) ค้าขาย 2) นักเรียน/นักศึกษา 8) พนักงานบริษัท 3) ธุรกิจส่วนตัว 9) รับจ้างทั่วไป 4) รับราชการ 10) ภิภุ สามเณร แม่ชี 5) พนักงานรัฐวิสาหกิจ 11) อื่นๆ	+1	+1	+1	3	1.00
	6) แม่บ้าน / พ่อบ้าน					

ข้อ	ข้อคำถาม	ผู้เชี่ยวชาญคนที่			รวม	ค่า IOC
		1	2	3		
8	รายได้เฉลี่ยต่อเดือน 1)ต่ำกว่า 10,000 บาท 4)30,001-40,000 บาท 2)10,001-20,000บาท 5)40,001-50,000 บาท 3)20,001-30,000บาท 6)มากกว่า 50,000 บาท	+1	+1	+1	3	1.00

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมการทำงานที่เกี่ยวข้องของนักท่องเที่ยว

ข้อ	ข้อคำถาม	ผู้เชี่ยวชาญคนที่			รวม	ค่า IOC
		1	2	3		
9	ท่านเคยมาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดสุรินทร์กี่ ครั้งในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา 1) 1-2 ครั้ง 3) 5-6 ครั้ง 2) 3-4 ครั้ง 4) มากกว่า 6 ครั้ง	+1	+1	+1	3	1.00
10	วัตถุประสงค์ในการเดินทางมาท่องเที่ยวใน จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ จังหวัด บุรีรัมย์ จังหวัดสุรินทร์ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) 1) พักผ่อน/ท่องเที่ยว 5) ประชุม/สัมมนา 2) เยี่ยมญาติ/เพื่อน 6) ถิ่นศิลปะ/ปฏิบัติธรรม 3) ทักษะศึกษา/หาความรู้ 7) ราชการ/ธุรกิจ 4) ไหว้พระ / ทำบุญ 8) อื่นๆ	+1	+1	+1	3	1.00
11	ท่านทราบข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในจังหวัด นครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดสุรินทร์ จากสื่อใด 1)โทรทัศน์/วิทยุ 4) อินเทอร์เน็ต/Social Media 2) หนังสือพิมพ์/นิตยสาร 5) อื่นๆ	+1	+1	+1	3	1.00

ข้อ	ข้อคำถาม	ผู้เชี่ยวชาญคนที่			รวม	ค่า IOC
		1	2	3		
12	<p>เหตุจูงใจในการเดินทาง</p> <p>1) นิยมศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม ความเป็นอยู่วิถีชีวิต</p> <p>2) ความปลอดภัยในการเดินทาง</p> <p>3) สิ่งอำนวยความสะดวก เช่น การคมนาคม ที่ พัก ร้านอาหาร บริการนำเที่ยว</p> <p>4) การโฆษณา การเผยแพร่และประชาสัมพันธ์</p> <p>5) ความโดดเด่น เป็นเอกลักษณ์ ของแหล่ง ท่องเที่ยว</p> <p>6) สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของแหล่งท่องเที่ยว</p> <p>7) ความมีชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยว</p>	+1	+1	+1	3	1.00
13	<p>ยานพาหนะที่ใช้ในการเดินทางท่องเที่ยว</p> <p>1) รถยนต์ส่วนตัว/รถจักรยานยนต์</p> <p>2) รถเช่า / รถตู้</p> <p>3) รถโดยสารประจำทาง</p> <p>4) รถยนต์บริษัทนำเที่ยว</p> <p>5) อื่นๆ .....</p>	+1	+1	+1	3	1.00
14	<p>ลักษณะการเดินทางมาท่องเที่ยว</p> <p>1) คนเดียว 4) หน่วยงาน / บริษัท</p> <p>2) ครอบครัว 5) สถาบันการศึกษา</p> <p>3) กลุ่มเพื่อน 6) อื่นๆ .....</p>	+1	+1	+1	3	1.00
15	<p>ท่านมักจะพักค้างคืนในการเดินทางท่องเที่ยว หรือไม่</p> <p>1) ไม่พักค้างคืน 2) พักค้าง ..... คืน</p>	+1	+1	+1	3	1.00
16	<p>ค่าใช้จ่ายในการเดินทางมาท่องเที่ยวแต่ละครั้ง</p> <p>1) 1,000 –2,000 บาท 4) 4,001–5,000 บาท</p> <p>2) 2,001–3,000 บาท 5) มากกว่า 5,000 บาท</p> <p>3) 3,001 – 4,000 บาท</p>	+1	+1	+1	3	1.00

ข้อ	ข้อความคำถาม	ผู้เชี่ยวชาญคนที่			รวม	ค่า IOC
		1	2	3		
17	<p>ท่านสนใจแนวการท่องเที่ยวแบบใดบ้าง</p> <p>1) เชิงเกษตร เช่น โครงการหลวงดอยอินทนนท์</p> <p>2) เชิงนิเวศ เช่น การเดินป่าศึกษาธรรมชาติที่เขาใหญ่</p> <p>3) เชิงนิเวศทางทะเล เช่น เส้นทางศึกษาธรรมชาติโครงการปลูกป่าชายเลน</p> <p>4) เชิงประวัติศาสตร์ เช่น อุทยานสุโขทัย ปราสาทเขาพนมรุ้ง</p> <p>5) งานวัฒนธรรมและประเพณี เช่น แห่เทียนพรรษา ลอยกระทง ไหลเรือไฟ</p> <p>6) ชมวิถีชีวิตในชนบท เช่น การเที่ยวหมู่บ้านผ้าต่างๆ ชุมชนชาวภูไท</p> <p>7) เชิงสุขภาพ เช่น บ่อน้ำพุร้อน นอนอาบแดด นวดตัว ทำสปา บำบัดร่างกาย</p> <p>8) ผจญภัย เช่น เดินป่า ล่องแก่ง ปีนผา ลอดถ้ำ</p> <p>9) เชิงกีฬา เช่น มาราธอน</p> <p>10) แบบโฮมสเตย์และฟาร์มสเตย์ เช่น ค้างแรมในอัมพวาเพื่อใส่บาตรตอนเช้า</p>	+1	+1	+1	3	1.00
18	<p>วันที่ท่านเข้าชมแหล่งท่องเที่ยว</p> <p>1) วัดหยุดนักขัตฤกษ์ 3) วันจันทร์-ศุกร์</p> <p>2) วันเสาร์-อาทิตย์</p>	+1	+1	+1	3	1.00
19	<p>เมื่อไปจังหวัดนครราชสีมา ท่านคิดว่าควรแวะแหล่งท่องเที่ยวใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)</p> <p>1) อุทยานฯ พิมาย 6) วัดป่าภูหอยหลง</p> <p>2) อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี (ย่าโม) 7) วัดหลวงพ่อดโต</p> <p>3) อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ 8) วัดศาลาลอย</p> <p>4) วัดบ้านไร่ หลวงพ่อคุณ 9) ตลาดเซฟวัน</p> <p>5) วัดเทพพิทักษ์ปุณณาราม 10) อื่นๆ .....</p>	+1	+1	+1	3	1.00

ข้อ	ข้อความคำถาม	ผู้เชี่ยวชาญคนที่			รวม	ค่า IOC
		1	2	3		
20	<p>เมื่อไปจังหวัดชัยภูมิ ท่านคิดว่าควรแวะแหล่งท่องเที่ยวใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)</p> <p>1) อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม</p> <p>2) น้ำตกตาดโตน</p> <p>3) วัดป่าเทพอินทพรประดิษฐ์</p> <p>4) อุทยานแห่งชาติภูแลนคา</p> <p>5) หุ่นกะมั่ง</p> <p>6) วัดศิลาอาสน์ ภูพระ</p> <p>7) มอหินขาว</p> <p>8) อนุสาวรีย์เจ้าพ่อพญาแล</p> <p>9) ผาหำหด</p> <p>10) อื่นๆ .....</p>	+1	+1	+1	3	1.00
21	<p>เมื่อไปจังหวัดบุรีรัมย์ ท่านคิดว่าควรแวะแหล่งท่องเที่ยวใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)</p> <p>1) อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง</p> <p>2) วนอุทยานเขากระโดง</p> <p>3) ปราสาทเมืองต่ำ</p> <p>4) ศาลหลักเมืองบุรีรัมย์</p> <p>5) วัดระหาน (เกาะแก้วธุดงค์สถาน)</p> <p>6) สนามช้างอารีนา</p> <p>7) วัดป่าเขาน้อย</p> <p>8) ช้าง อินเตอร์เนชั่นแนล เซอร์กิต</p> <p>9) พระบรมราชานุสาวรีย์รัชกาลที่ 1</p> <p>10) อื่นๆ .....</p>	+1	+1	+1	3	1.00

ข้อ	ข้อความคำถาม	ผู้เชี่ยวชาญคนที่			รวม	ค่า IOC
		1	2	3		
22	<p>เมื่อไปจังหวัดสุรินทร์ ท่านคิดว่าควรแวะแหล่งท่องเที่ยวใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)</p> <p>1) ปราสาทศีขรภูมิ 2) พิพิธภัณฑ์ช้างบ้านตากกลาง 3) วัดบูรพาราม 4) พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสุรินทร์ 5) พระยาสุรินทร์ภักดีศรีณรงค์จางวาง (ปุม) 6) วนอุทยานพนมสวาย 7) ปราสาทตาควาย 8) วัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร 9) ปราสาทตาเมือนธม 10) อื่นๆ .....</p>	+1	+1	+1	3	1.00
23	<p>ท่านคิดว่า ท่านมีความเครียดอยู่ในระดับใด</p> <p>1) ระดับ 1 – น้อยที่สุด 2) ระดับ 2 3) ระดับ 3 4) ระดับ 4 5) ระดับ 5 6) ระดับ 6 7) ระดับ 7 8) ระดับ 8 9) ระดับ 9 10) ระดับ 10 - มากที่สุด 11) ระดับ 0 – ไม่มีความเครียด</p>	+1	+1	+1	3	1.00
24	<p>เวลาที่ท่านมีปัญหาเกี่ยวกับงาน ท่านตัดสินใจ แก้ปัญหาอย่างไร</p> <p>1) ท่องเที่ยว 4) ฟังเทศน์ / ปฏิบัติธรรม 2) ฟังเพลง 5) อื่นๆ .....</p> <p>3)ปรึกษาคณใกล้เคียง</p>	+1	+1	+1	3	1.00
25	<p>เวลาที่ท่านมีปัญหาเกี่ยวกับครอบครัว ท่าน ตัดสินใจแก้ปัญหาอย่างไร</p> <p>1) ท่องเที่ยว 4) ฟังเทศน์ / ปฏิบัติธรรม 2) ฟังเพลง 5) อื่นๆ .....</p> <p>3)ปรึกษาคณใกล้เคียง</p>	+1	+1	+1	3	1.00

ข้อ	ข้อความคำถาม	ผู้เชี่ยวชาญคนที่			รวม	ค่า IOC
		1	2	3		
26	ท่านคิดว่า สิ่งใดช่วยส่งเสริมการแก้ไขอาชกรรมได้ดีที่สุด 1) คิดบวกและศึกษาธรรมะให้มาก 2) พุดคุยให้เพื่อนสนิทฟังในเรื่องที่อาชกรรมไม่ดี 3) สร้างอาชกรรมดีให้เกิดขึ้น เช่น ฟังดนตรี ธรรมชาติบำบัด อยู่คนเดียว เดินเล่นในป่า 4) ยึดธรรมะในการดำเนินชีวิต รู้จักให้อภัย หางานที่ชอบ ปล่อยวาง ฝึกกรรมฐาน 5) อื่นๆ	+1	+1	+1	3	1.00
27	ท่านมีความสนใจในพระพุทธศาสนาระดับใด 1) น้อยมาก 3) ปานกลาง 5) มากที่สุด 2) น้อย 4) มาก	+1	+1	+1	3	1.00
28	ท่านเคยไปปฏิบัติธรรม ณ วัดหรือสถานปฏิบัติธรรมใดๆ หรือไม่ 1) เคย 2) ไม่เคย	+1	+1	+1	3	1.00
29	ทำไมท่านถึงไปปฏิบัติธรรม 1) ไม่เคยไป 2) มีปัญหาเรื่องงาน 3) มีปัญหาเรื่องความรัก 4) มีปัญหาเรื่องการเงิน 5) มีปัญหาเรื่องครอบครัว 6) ครอบครัว เพื่อน คนรู้จักชักชวน 7) อยากศึกษาเรื่องธรรมให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ 8) อื่นๆ	+1	+1	+1	3	1.00
30	ระยะเวลาที่เหมาะสมที่ท่านจะเลือกไปปฏิบัติธรรม 1) 1-2 วัน 3) 1 สัปดาห์ 5) 1 เดือน 2) 3-4 วัน 4) 2 สัปดาห์ 6) อื่นๆ	+1	+1	+1	3	1.00

ข้อ	ข้อความคำถาม	ผู้เชี่ยวชาญคนที่			รวม	ค่า IOC
		1	2	3		
31	ท่านคิดว่าช่วงอายุใดที่เหมาะสมในการเริ่มต้นเรียนรู้การปฏิบัติธรรม 1) ต่ำกว่า 12 ปี 3) 15-18 ปี 5) 60 ปีขึ้นไป 2) 12-15 ปี 4) 18-60 ปี 6) อื่นๆ	+1	+1	+1	3	1.00
32	ท่านเคยได้ยินเรื่องราวของพระสงฆ์องค์ใดบ้าง 1) หลวงปู่เสาร์ กนตสีโล 6) หลวงปู่ชา สุภัทโท 2) หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต 7) หลวงปู่ทวด วัดช้างให้ 3) หลวงปู่ตุลย์ อตุโล 8) หลวงพ่อเงิน 4) หลวงปู่เทศก์ เทสรสิ 9) หลวงพ่อเกษม เขมโก 5) หลวงตาบัว ญาณสมปนโน 10) อื่นๆ	+1	+1	+1	3	1.00
33	ท่านคิดว่าอะไรคือประโยชน์ของการนั่งสมาธิ 1) เพิ่มการตระหนักรู้ต่อสิ่งต่างๆ ตรงหน้า และการมีสติอยู่กับปัจจุบัน 2) เปิดมุมมองใหม่ๆ ในการรับมือกับสถานการณ์ที่มีความเครียด 3) เพิ่มทักษะการจัดการความเครียด รักษาสมดุลกาย-ใจ 4) ช่วยลดอารมณ์ในทางลบ ใจสงบและมีเหตุผล 5) เพิ่มความอดทนอดกลั้น เสียสละได้มากขึ้น 6) ระบบในร่างกายทำงานดีขึ้น ทำให้สุขภาพดี 7) สร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น สนใจที่จะมองข้อดีของผู้อื่น 8) อื่นๆ	+1	+1	+1	3	1.00
34	สิ่งที่สำคัญที่สุดของสภาพแวดล้อมที่จำเป็นต่อการทำสมาธิ 1) สงบ 3) สวยงาม 5) ปลอดภัย 2) สะอาด 4) ส่วนตัว 6) สาธารณูปโภค/อุปกรณ์ 7) อื่นๆ	+1	+1	+1	3	1.00

ข้อ	ข้อความคำถาม	ผู้เชี่ยวชาญคนที่			รวม	ค่า IOC
		1	2	3		
35	<p>สิ่งจำเป็นน้อยที่สุดของสภาพแวดล้อมที่จำเป็นต่อการทำสมาธิ</p> <p>1) สงบ 3) สวยงาม 5) ปลอดภัย</p> <p>2) สะดวก 4) ส่วนตัว 6) สาธารณูปโภค/อุปกรณ์ 7) อื่นๆ .....</p>	+1	+1	+1	3	1.00
36	<p>ท่านชอบสถานที่แบบใดในการปฏิบัติธรรม</p> <p>1) ห้องปิดแบบไม่มีหน้าต่าง</p> <p>2) ห้องปิดแบบมีหน้าต่าง</p> <p>3) ห้องเปิดแบบไม่มีกำแพง</p> <p>4) กลางแจ้ง</p> <p>5) อื่นๆ .....</p>	+1	+1	+1	3	1.00
37	<p>ประโยชน์ที่ท่านคิดว่าจะได้รับจากการปฏิบัติธรรมคืออะไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)</p> <p>1) จิตใจสงบ มีสมาธิมากขึ้น</p> <p>2) สร้างบุญกุศลให้กับตนเอง</p> <p>3) สะเดาะเคราะห์ - แก้ดวงชะตา</p> <p>4) อื่นๆ .....</p>	+1	+1	+1	3	1.00
38	<p>ท่านคิดว่าพระพุทธศาสนามีบทบาทเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจในการทำงานของท่าน ในระดับใด</p> <p>1) ไม่มีบทบาทเลย 3) มีบทบาทมาก</p> <p>2) มีบทบาทปานกลาง</p>	+1	+1	+1	3	1.00

ข้อ	ข้อความคำถาม	ผู้เชี่ยวชาญคนที่			รวม	ค่า IOC
		1	2	3		
39	<p>ท่านคิดว่าการปฏิบัติธรรมที่ถูกต้องจะทำให้เปลี่ยนแปลงอย่างไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)</p> <p>1) โกรธน้อยลง เห็นความไม่พอใจและละเอียดขึ้น</p> <p>2) เปิดใจ ยอมรับ และเข้าใจผู้อื่นได้มากขึ้น ไม่ตัดสินถูกผิด ตีชั่วผู้อื่น</p> <p>3) เป็นคนซื่อตรง ไม่โกหก หลีกเลี้ยงการนินทาว่าร้าย และไม่พูดในเรื่องไร้สาระ</p> <p>4) ไม่จุกจิก รู้จัก ไม่ขี้บ่น ไม่คิดมาก ไม่สับสน วุ่นวาย ไม่น้อยอกน้อยใจ ไม่อิจฉาริษยา</p> <p>5) หลับสบาย ไม่ว่าจะง่วงใจ ตื่นนอนเป็นเวลา สามารถกำหนดเวลาตื่นได้</p> <p>6) ไม่มีความรู้สึกโดดเดี่ยวหรืออ้างว้างเดียวดาย มีแต่ความเบาอิสระ หนักแน่น มั่นคง</p> <p>7) เห็นคุณค่าทุกสิ่งรอบตัวที่ไม่เคยเห็นมาก่อน</p> <p>8) ไม่คิดที่จะควบคุมหรือเปลี่ยนแปลงผู้อื่น ยอมรับในความเป็นตัวตนของผู้อื่น</p> <p>9) เห็นอุปสรรคและปัญหาเป็นหนทางแห่งการฝึกตนและปัญญา</p> <p>10) เห็นคุณค่าของวัตถุสิ่งของเครื่องใช้มากขึ้น ใช้อย่างคุ้มค่า ทนถนอม แต่ไม่ชี้เหนียว</p>	+1	+1	+1	3	1.00
40	<p>ท่านคิดว่าสิ่งใดสนับสนุนให้เกิด“ความประทับใจและความศรัทธา” (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)</p> <p>1) ความสะอาด</p> <p>2) ความเป็นระเบียบ</p> <p>3) การบริหารความสะอาด</p> <p>4) สังคมและบรรยากาศภายในวัด</p> <p>5) ความเคร่งครัดในการรักษาศีลของพระสงฆ์</p> <p>6) ภาวะผู้นำของบุคคลสำคัญของวัด</p>	+1	+1	+1	3	1.00

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาพกายและสุขภาพจิตของนักท่องเที่ยว

ข้อ	ข้อความ	ผู้เชี่ยวชาญคนที่			รวม	ค่า IOC
		1	2	3		
1	คุณรู้สึกเชื่อมั่นกับความสามารถในการแก้ปัญหาส่วนตัวได้ บ่อยแค่ไหน	+1	+1	+1	3	1.00
2	คุณรู้สึกว่าสิ่งต่างๆ เป็นไปตามที่คุณต้องการ บ่อยแค่ไหน	+1	+1	+1	3	1.00
3	คุณสามารถควบคุมสิ่งที่รบกวนชีวิตของคุณได้ บ่อยแค่ไหน	+1	+1	+1	3	1.00
4	คุณรู้สึกว่า คุณสามารถทำทุกสิ่งทุกอย่างได้ตามที่กำหนด บ่อยแค่ไหน	+1	+1	+1	3	1.00
5	คุณรู้สึกอารมณ์เสียกับเรื่องที่เกิดขึ้นโดยไม่คาดคิด บ่อยแค่ไหน	+1	+1	+1	3	1.00
6	คุณรู้สึกว่าไม่สามารถควบคุมสิ่งที่มีความสำคัญในชีวิตได้ บ่อยแค่ไหน	+1	+1	+1	3	1.00
7	คุณรู้สึกกระวนกระวายและเครียด บ่อยแค่ไหน	+1	+1	+1	3	1.00
8	คุณพบว่าคุณไม่สามารถเผชิญกับสิ่งที่คุณต้องทำได้ บ่อยแค่ไหน	+1	+1	+1	3	1.00
9	คุณรู้สึกโกรธเพราะสิ่งที่เกิดขึ้นอยู่นอกเหนือการควบคุมของคุณ บ่อยแค่ไหน	+1	+1	+1	3	1.00
10	คุณรู้สึกว่าความยุ่งยากมีมากจนคุณไม่สามารถเอาชนะมันได้ บ่อยแค่ไหน	+1	+1	+1	3	1.00

ตอนที่ 4 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธ

ข้อ	ข้อความ	ผู้เชี่ยวชาญคนที่			รวม	ค่า IOC
		1	2	3		
1	โปรดเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการจัดการการท่องเที่ยววิถีพุทธว่าควรจะเป็นอย่างไร	+1	+1	+1	3	1.00
ค่า IOC เฉลี่ยรวม						1.00

สรุป ค่า IOC รายชื่ออยู่ที่ 1.00 ที่คำนวณได้มีค่ามากกว่า 0.5 ถือว่าใช้ได้

แบบประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อรูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธ
ในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

ฉบับที่ 4 ประเมินรูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

ตอนที่ 1 ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อลักษณะทางกายภาพและทรัพยากรการท่องเที่ยว
ของกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

ข้อ	ข้อความ	ผู้เชี่ยวชาญคนที่			รวม	ค่า IOC
		1	2	3		
	ด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม					
1	ความสมบูรณ์ของทรัพยากรท่องเที่ยว เช่น วัฒนธรรมประเพณี	+1	+1	+1	3	1.00
2	สภาพความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรท่องเที่ยว เช่น ป่าไม้ น้ำตก	+1	+1	+1	3	1.00
3	ความงดงามทางศิลปวัฒนธรรม เช่น การมองเห็นเจดีย์อย่างชัดเจน	+1	+1	+1	3	1.00
4	ความสมบูรณ์และความสวยงามทางสถาปัตยกรรม	+1	+1	+1	3	1.00
5	ความสมบูรณ์และความสวยงามทางศิลปกรรม	+1	+1	+1	3	1.00
	ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน					
6	การบริการห้องน้ำเพียงพอต่อนักท่องเที่ยว	+1	+1	+1	3	1.00
7	การให้บริการร้านอาหาร/เครื่องดื่ม ที่ถูกสุขลักษณะเพียงพอต่อนักท่องเที่ยว	+1	+1	+1	3	1.00
8	ความสะดวกของที่จอดรถเพียงพอต่อนักท่องเที่ยว	+1	+1	+1	3	1.00
	ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว					
9	กิจกรรมของการท่องเที่ยวให้ความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ ความเป็นวิถีชีวิตของชุมชน	+1	+1	+1	3	1.00

		ผู้เชี่ยวชาญคนที่			รวม	
		1	2	3		
10	กิจกรรมของการท่องเที่ยวที่สามารถสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การศึกษาธรรมชาติ การเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น	+1	+1	+1	3	1.00
11	ความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว	+1	+1	+1	3	1.00

ตอนที่ 2 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวจากการเดินทางมาท่องเที่ยววิถีพุทธ “นครชัยบุรินทร์”

ข้อ	ข้อความ	ผู้เชี่ยวชาญคนที่			รวม	ค่า IOC
		1	2	3		
1	ได้รับประสบการณ์เรียนรู้เรื่องราวและท่องเที่ยวชุมชน	+1	+1	+1	3	1.00
2	การรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบของแหล่งท่องเที่ยว	+1	+1	+1	3	1.00
3	ได้ศึกษาหลักธรรมที่ผสมผสานกับวัฒนธรรมอีสาน	+1	+1	+1	3	1.00
4	ได้สัมผัสเรียนรู้วัฒนธรรมอีสานและรักษาเอกลักษณ์ของชุมชน	+1	+1	+1	3	1.00
5	ได้ผ่อนคลายความตึงเครียดจากแรงกดดันของปัญหาครอบครัวและสังคม	+1	+1	+1	3	1.00
6	ได้รับความสงบจากพระพุทธศาสนา	+1	+1	+1	3	1.00
7	ได้ควบคุมตัวเองให้มีสติ และไม่เกิดความประมาทในชีวิต	+1	+1	+1	3	1.00

ตอนที่ 3 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวจากการฝึกปฏิบัติธรรม ณ อาศรมมาตา จ.นครราชสีมา

ข้อ	ข้อความ	ผู้เชี่ยวชาญคนที่			รวม	ค่า IOC
		1	2	3		
1	ธรรมะ ข้อคิด และหลักการปฏิบัติธรรม	+1	+1	+1	3	1.00

ข้อ	ข้อความคำถาม	ผู้เชี่ยวชาญคนที่			รวม	ค่า IOC
		1	2	3		
2	ประโยชน์ต่อการนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน	+1	+1	+1	3	1.00
3	ความเหมาะสมของสถานที่ที่ใช้ในการปฏิบัติ ธรรม เจริญสงบ ปราศจากเสียงรบกวน	+1	+1	+1	3	1.00
4	การจัดสถานที่เหมาะสมกับการปฏิบัติธรรม	+1	+1	+1	3	1.00
5	ความเหมาะสมของระยะเวลาในการปฏิบัติ ธรรม	+1	+1	+1	3	1.00
6	นักท่องเที่ยวยุคใหม่มีความเข้าใจในหลักการทำสมาธิ โดยวิธีเดินจงกรมและวิปัสสนากรรมฐาน สามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตการทำงานและ ชีวิตประจำวันได้	+1	+1	+1	3	1.00
7	ได้รับการได้ผ่อนคลายความเครียด เกิดความ สบายใจในการเดินทางมาท่องเที่ยววัด	+1	+1	+1	3	1.00
8	นักท่องเที่ยวสามารถนำความรู้ที่ได้จากการ ปฏิบัติธรรมไปเผยแพร่ให้บุคคลอื่นได้	+1	+1	+1	3	1.00

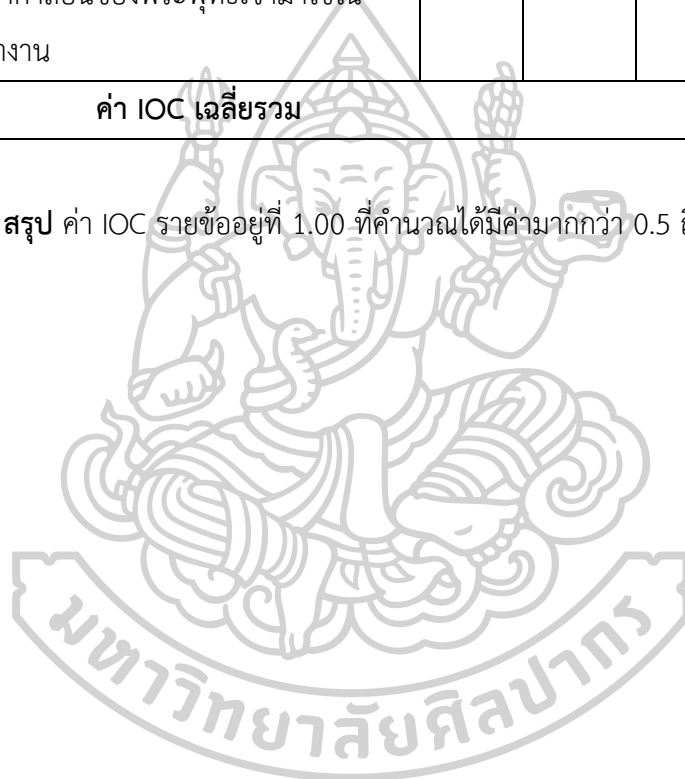
ตอนที่ 4 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธ “นครชัยบุรีนทร์”

ข้อ	ข้อความคำถาม	ผู้เชี่ยวชาญคนที่			รวม	ค่า IOC
		1	2	3		
1	ท่านสนใจจะเดินทางท่องเที่ยววิถีพุทธใน “นครชัยบุรีนทร์” อีกหรือไม่ 1) สนใจ 2) ไม่สนใจ	+1	+1	+1	3	1.00
2	ท่านสนใจจะเดินทางท่องเที่ยววิถีพุทธใน ภูมิภาคอื่นหรือไม่ 1) สนใจ 2) ไม่สนใจ	+1	+1	+1	3	1.00
3	ท่านจะแนะนำ/ชักชวนให้เพื่อนหรือคนรู้จัก เดินทางมาท่องเที่ยววิถีพุทธใน “นครชัย บุรีนทร์” หรือไม่ 1) แนะนำ 2) ไม่แนะนำ	+1	+1	+1	3	1.00

ข้อ	ข้อความ	ผู้เชี่ยวชาญคนที่			รวม	ค่า IOC
		1	2	3		
4	สิ่งที่ท่านประทับใจมากที่สุดในการ ท่องเที่ยวครั้งนี้	+1	+1	+1	3	1.00
5	สิ่งที่ท่านไม่ประทับใจมากที่สุดในการ ท่องเที่ยวครั้งนี้	+1	+1	+1	3	1.00
6	ชุมชนไทยวน อ.สีคิ้ว จ.นครราชสีมา มีสิ่ง ดึงดูดใจต่อนักท่องเที่ยวด้านใดบ้าง	+1	+1	+1	3	1.00
7	วัดธรรมจักรเสมาราม อ.สูงเนิน จ. นครราชสีมา มีสิ่งดึงดูดใจต่อนักท่องเที่ยว ด้านใดบ้าง	+1	+1	+1	3	1.00
8	วัดศิลาอาสน์ อ.เมือง จ.ชัยภูมิ มีสิ่งดึงดูดใจ ต่อนักท่องเที่ยวด้านใดบ้าง	+1	+1	+1	3	1.00
9	อนุสาวรีย์เจ้าพ่อพญาแล อ.เมือง จ.ชัยภูมิ มีสิ่งดึงดูดใจต่อนักท่องเที่ยวด้านใดบ้าง	+1	+1	+1	3	1.00
10	อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี (ย่าโม)จ.นครราชสีมา มีสิ่งดึงดูดใจต่อนักท่องเที่ยวด้านใดบ้าง	+1	+1	+1	3	1.00
11	ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ ที่มีต่อ ชุมชน/สถานที่ท่องเที่ยว	+1	+1	+1	3	1.00
11.1	ชุมชนไทยวน อ.สีคิ้ว จ.นครราชสีมา	+1	+1	+1	3	1.00
11.2	วัดธรรมจักรเสมาราม อ.สูงเนิน จ.นครราชสีมา	+1	+1	+1	3	1.00
11.3	วัดศิลาอาสน์ อ.เมือง จ.ชัยภูมิ	+1	+1	+1	3	1.00
11.4	อุทยานแห่งชาติตาดโตน อ.เมือง จ.ชัยภูมิ	+1	+1	+1	3	1.00
12	ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ ที่มีต่อ ศาสนสถาน	+1	+1	+1	3	1.00
12.1	อาศรมมาตา อ.ปักธงชัย จ.นครราชสีมา	+1	+1	+1	3	1.00
13	ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ ที่มีต่อ รายการนำเที่ยว	+1	+1	+1	3	1.00

ข้อ	ข้อความ	ผู้เชี่ยวชาญคนที่			รวม	ค่า IOC
		1	2	3		
14	ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ ที่มีต่อ มัคคุเทศก์หลัก	+1	+1	+1	3	1.00
15	ข้อคิดเห็นและข้อแนะนำอื่นๆ ที่ต้องการ เสนอต่อหน่วยงานรัฐ	+1	+1	+1	3	1.00
16	ท่านมีความเห็นอย่างไรบ้างเกี่ยวกับการยึด หลักนำคำสอนของพระพุทธเจ้ามาใช้ในการ การทำงาน	+1	+1	+1	3	1.00
ค่า IOC เฉลี่ยรวม						1.00

สรุป ค่า IOC รายข้ออยู่ที่ 1.00 ที่คำนวณได้มีค่ามากกว่า 0.5 ถือว่าใช้ได้

ตารางที่ 51 รายชื่อวัดและสถานปฏิบัติธรรมสายหลวงปู่มั่นในจังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ
จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดสุรินทร์

สถานที่	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด
วัดป่าเขาใหญ่ญาณสัมปันโน	ต.โป่งตาลอง	อ.ปากช่อง	จ.นครราชสีมา
วัดมกุฏกิริวัน	ต.โป่งตาลอง	อ.ปากช่อง	จ.นครราชสีมา
วัดประสิทธิ์สันติธรรมาราม	ต.ชนงพระ	อ.ปากช่อง	จ.นครราชสีมา
วัดวชิราลงกรณวรารามวรวิหาร	ต.หนองน้ำแดง	อ.ปากช่อง	จ.นครราชสีมา
วัดถ้ำสองตา	ต.หนองน้ำแดง	อ.ปากช่อง	จ.นครราชสีมา
วัดสิริโรเจอร์ธรรม	ต.วังไทร	อ.ปากช่อง	จ.นครราชสีมา
วัดถ้ำพระเทสก์รังสี (เขาใหญ่)	ต.หมูสี	อ.ปากช่อง	จ.นครราชสีมา
วัดพระศรีชัยมงคล บ.ไร่	ต.หมูสี	อ.ปากช่อง	จ.นครราชสีมา
พุทธธรรมสถานปัญญาคีรี	ต.หมูสี	อ.ปากช่อง	จ.นครราชสีมา
วัดถ้ำกฤษณาธรรมาราม	ต.หมูสี	อ.ปากช่อง	จ.นครราชสีมา
ศูนย์ปฏิบัติธรรมบ้านสว่างใจ	ต.หมูสี	อ.ปากช่อง	จ.นครราชสีมา
สำนักสงฆ์เขายายแสง	ต.หมูสี	อ.ปากช่อง	จ.นครราชสีมา
วัดวังเพิ่ม-พระภาวนา	ต.วังเพิ่ม	อ.ปากช่อง	จ.นครราชสีมา
วัดป่าเพิ่มบุญ	ต.กลางดง	อ.ปากช่อง	จ.นครราชสีมา
วัดเทพพิทักษ์ปุณณาราม (พระขาว)	ต.กลางดง	อ.ปากช่อง	จ.นครราชสีมา
วัดถ้ำซบมีด	ต.จันทึก	อ.ปากช่อง	จ.นครราชสีมา
สำนักสงฆ์วิริยะธรรม	ต.จันทึก	อ.ปากช่อง	จ.นครราชสีมา
วัดถ้ำพรหมประดิษฐ์	ต.จันทึก	อ.ปากช่อง	จ.นครราชสีมา
วัดป่าธรรมคีรี (จันตือนุสรณ์)	ต.ปากช่อง	อ.ปากช่อง	จ.นครราชสีมา
สำนักสงฆ์บ้านไร่ทอสี	ต.ปากช่อง	อ.ปากช่อง	จ.นครราชสีมา
วัดเขาวันชัยนารัตน์ บ.เกาะแก้ว	ต.ปากช่อง	อ.ปากช่อง	จ.นครราชสีมา
วัดเขาไทรสายัณห์	ต.ปากช่อง	อ.ปากช่อง	จ.นครราชสีมา
วัดกล้วยไม้ดิน	ต.ปากช่อง	อ.ปากช่อง	จ.นครราชสีมา
สำนักสงฆ์เมตตาปัญญาปทีโป	ต.หนองสาหร่าย	อ.ปากช่อง	จ.นครราชสีมา
วัดป่าภูหยาหลง	ต.วังกะทะ	อ.ปากช่อง	จ.นครราชสีมา
สำนักสงฆ์หุบเขาผาจันทร์	ต.วังกะทะ	อ.ปากช่อง	จ.นครราชสีมา

สถานที่	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด
วัดใหม่บ้านเพิ่มสมบัติ	ต.วังกะทะ	อ.ปากช่อง	จ.นครราชสีมา
วัดป่าคลองมะค่าหิน	ต.วังกะทะ	อ.ปากช่อง	จ.นครราชสีมา
สำนักสงฆ์ภูเขาล้อม	ต.วังกะทะ	อ.ปากช่อง	จ.นครราชสีมา
สำนักสงฆ์ฉิมกลางบรรพต	ต.พญาเย็น	อ.ปากช่อง	จ.นครราชสีมา
วัดป่าอัครวัฒน์วินัย	ต.พญาเย็น	อ.ปากช่อง	จ.นครราชสีมา
สำนักสงฆ์ร่มเย็นโพธิญาณ	ต.พญาเย็น	อ.ปากช่อง	จ.นครราชสีมา
วัดป่าพุทธธรรม (กุ่มพระยา)	ต.บึงอ้อ	อ.ขามทะเลสอ	จ.นครราชสีมา
วัดป่าอิสริการาม (หนองขุ่น)	ต.ขามทะเลสอ	อ.ขามทะเลสอ	จ.นครราชสีมา
วัดป่าศรัทธาธรรม (ย่าอุ่น)	ต.เมืองนาท	อ.ขามสะแกแสง	จ.นครราชสีมา
วัดพุกาศิลาอาสน์	ต.โพนทอง	อ.สีดา	จ.นครราชสีมา
วัดป่าธัมมโรคมุขประเทือง	ต.หนองหอย	อ.พระทองคำ	จ.นครราชสีมา
วัดป่าโคกปราสาท	ต.หลุ่งตะเคียน	อ.ห้วยแถลง	จ.นครราชสีมา
วัดทองฤๅษีภาวโร	ต.เมืองพลับพลา	อ.ห้วยแถลง	จ.นครราชสีมา
วัดป่าหลุ่งประดู่สามัคคีธรรม	ต.หลุ่งประดู่	อ.ห้วยแถลง	จ.นครราชสีมา
วัดห้วยแถลง	ต.ห้วยแถลง	อ.ห้วยแถลง	จ.นครราชสีมา
วัดป่าภูเขาลวง	ต.ระเริง	อ.วังน้ำเขียว	จ.นครราชสีมา
วัดแสงธรรมวังเขาเขียว	ต.วังน้ำเขียว	อ.วังน้ำเขียว	จ.นครราชสีมา
วัดป่าธรรมชาติ	ต.วังน้ำเขียว	อ.วังน้ำเขียว	จ.นครราชสีมา
อีสานธรรมสถานอารยวิงโส	ต.วังน้ำเขียว	อ.วังน้ำเขียว	จ.นครราชสีมา
สำนักสงฆ์เขาแผงม้า	ต.วังน้ำเขียว	อ.วังน้ำเขียว	จ.นครราชสีมา
วัดป่าศิริโพธิ์คำ	ต.วังน้ำเขียว	อ.วังน้ำเขียว	จ.นครราชสีมา
วัดป่าธรรมพนมวันย์	ต.วังน้ำเขียว	อ.วังน้ำเขียว	จ.นครราชสีมา
สำนักสงฆ์สวนป่าสมุนไพรร	ต.วังหมี	อ.วังน้ำเขียว	จ.นครราชสีมา
สำนักสงฆ์ป่าวังภูทอง	ต.วังหมี	อ.วังน้ำเขียว	จ.นครราชสีมา
วัดป่ารัตนวัน	ต.วังหมี	อ.วังน้ำเขียว	จ.นครราชสีมา
วัดป่าทรัพย์ทวีธรรมาราม	ต.วังหมี	อ.วังน้ำเขียว	จ.นครราชสีมา
วัดสวนป่าบุญฤทธิ์	ต.วังหมี	อ.วังน้ำเขียว	จ.นครราชสีมา
วัดสวนป่าสิริโร	ต.วังหมี	อ.วังน้ำเขียว	จ.นครราชสีมา

สถานที่	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด
วัดป่าปริบูรณ์	ต.ไทยสามัคคี	อ.วังน้ำเขียว	จ.นครราชสีมา
วัดสวนสดิมา	ต.ไทยสามัคคี	อ.วังน้ำเขียว	จ.นครราชสีมา
วัดป่าสิทธิธรรม	ต.อุดมทรัพย์	อ.วังน้ำเขียว	จ.นครราชสีมา
วัดป่าบวรวิเวกวาราม	ต.แก้งสนามนาง	อ.แก้งสนามนาง	จ.นครราชสีมา
วัดป่าอ่างซับประดู่	ต.มิตรภาพ	อ.สีคิ้ว	จ.นครราชสีมา
วัดป่าอนุตตรธรรม	ต.มิตรภาพ	อ.สีคิ้ว	จ.นครราชสีมา
วัดป่าเขตวัน	ต.คลองไผ่	อ.สีคิ้ว	จ.นครราชสีมา
สำนักสงฆ์วิมุกขธรรม	ต.คลองไผ่	อ.สีคิ้ว	จ.นครราชสีมา
วัดเขายายเที่ยงใต้	ต.คลองไผ่	อ.สีคิ้ว	จ.นครราชสีมา
วัดศรีธาสามัคคี	ต.สีคิ้ว	อ.สีคิ้ว	จ.นครราชสีมา
สำนักสงฆ์อาภาธร	ต.ลาดบัวขาว	อ.สีคิ้ว	จ.นครราชสีมา
วัดป่าสว่างอารมณ์	ต.ลาดบัวขาว	อ.สีคิ้ว	จ.นครราชสีมา
วัดป่าหลวงพ่อวิริยงค์	ต.ลาดบัวขาว	อ.สีคิ้ว	จ.นครราชสีมา
วัดป่ามีสีธรรม	ต.ลาดบัวขาว	อ.สีคิ้ว	จ.นครราชสีมา
วัดเขาจันทร์งาม	ต.ลาดบัวขาว	อ.สีคิ้ว	จ.นครราชสีมา
วัดถ้ำน้ำหยด	ต.ลาดบัวขาว	อ.สีคิ้ว	จ.นครราชสีมา
วัดเขาหินตัด	ต.ลาดบัวขาว	อ.สีคิ้ว	จ.นครราชสีมา
วัดป่าตักศิลาป่าโม	ต.คลองไผ่	อ.สีคิ้ว	จ.นครราชสีมา
วัดเขาคอกช้าง	ต.ครบุรีใต้	อ.ครบุรี	จ.นครราชสีมา
วัดเขาจอมทอง	ต.ครบุรีใต้	อ.ครบุรี	จ.นครราชสีมา
สำนักสงฆ์เขื่อนมูลบน	ต.จรเข้หิน	อ.ครบุรี	จ.นครราชสีมา
วัดป่าภูห้วยทราย	ต.บ้านใหม่	อ.ครบุรี	จ.นครราชสีมา
วัดป่าชัยประวิง	ต.ลำเพี้ยก	อ.ครบุรี	จ.นครราชสีมา
สำนักสงฆ์ชัยเกษมธรรมาวาส	ต.บ้านหนองเสือบอง	อ.ครบุรี	จ.นครราชสีมา
สำนักสงฆ์พุทไธ ภควา	ต.โคกกระชาย	อ.ครบุรี	จ.นครราชสีมา
สำนักสงฆ์ป่านิคมสามัคคีธรรม	ต.รังกาใหญ่	อ.พิมาย	จ.นครราชสีมา
วัดป่าพิมาย	ต.ในเมือง	อ.พิมาย	จ.นครราชสีมา
วัดพระธาตุศรีสุ่มังคล์นวนาราม	ต.ธารละหลอด	อ.พิมาย	จ.นครราชสีมา

สถานที่	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด
วัดป่าพิทักษ์ธรรม	ต.นิคม	อ.พิมาย	จ.นครราชสีมา
วัดวะภูแก้ว	ต.มะเกลือใหม่	อ.สูงเนิน	จ.นครราชสีมา
วัดป่าภูผาสอง	ต.มะเกลือใหม่	อ.สูงเนิน	จ.นครราชสีมา
วัดป่ามัจฉินทวิหาร	ต.มะเกลือใหม่	อ.สูงเนิน	จ.นครราชสีมา
วัดป่าศิลาทอง	ต.มะเกลือใหม่	อ.สูงเนิน	จ.นครราชสีมา
วัดป่าสูงเนิน	ต.สูงเนิน	อ.สูงเนิน	จ.นครราชสีมา
วัดสระเพลง	ต.สูงเนิน	อ.สูงเนิน	จ.นครราชสีมา
วัดสันตีสีลาราม	ต.กุดจิก	อ.สูงเนิน	จ.นครราชสีมา
วัดป่าบ้านดอน	ต.บึงซีเหล็ก	อ.สูงเนิน	จ.นครราชสีมา
วัดป่าเขาจำปา	ต.ลำนางแก้ว	อ.ปักธงชัย	จ.นครราชสีมา
มูลนิธิอาศรมมาตา	ต.ภูหลวง	อ.ปักธงชัย	จ.นครราชสีมา
วัดปอแดง	ต.สะแกราช	อ.ปักธงชัย	จ.นครราชสีมา
วัดป่าห้วยแก้วสันติธรรม	ต.ลำนางแก้ว	อ.ปักธงชัย	จ.นครราชสีมา
วัดป่าศรีโพธิญาณ	ต.ตะขบ	อ.ปักธงชัย	จ.นครราชสีมา
วัดป่าภูผาชัน	ต.ตะขบ	อ.ปักธงชัย	จ.นครราชสีมา
วัดบ้านไร่	ต.กุดพิมาน	อ.ด่านขุนทด	จ.นครราชสีมา
สำนักสงฆ์ภูผาธรรม	ต.ห้วยบง	อ.ด่านขุนทด	จ.นครราชสีมา
วัดอรัญพรหมาราม	ต.วังไม้แดง	อ.ประทาย	จ.นครราชสีมา
วัดป่าพูนไพศาล	ต.หนองค่าย	อ.ประทาย	จ.นครราชสีมา
วัดป่าสวนสน	ต.ทุ่งสว่าง	อ.ประทาย	จ.นครราชสีมา
วัดป่าศาลวัน	ต.ในเมือง	อ.เมือง	จ.นครราชสีมา
วัดสุทธจินดาวรวิหาร	ต.ในเมือง	อ.เมือง	จ.นครราชสีมา
วัดบึงแสนสุข	ต.โพธิ์กลาง	อ.เมือง	จ.นครราชสีมา
วัดป่าศรัทธารวม	ต.หัวทะเล	อ.เมือง	จ.นครราชสีมา
วัดป่าบ้านหนองบ่อ	ต.โพธิ์กลาง	อ.เมือง	จ.นครราชสีมา
วัดศรีสุรโยธิน	ต.สุรนารี	อ.เมือง	จ.นครราชสีมา
วัดป่าแก่นธรรมหุบใหญ่	ต.ท่าจะหลุง	อ.โชคชัย	จ.นครราชสีมา
วัดป่าเทสรังสี (เขาตึกปัก)	ต.ท่าเยี่ยม	อ.โชคชัย	จ.นครราชสีมา

สถานที่	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด
วัดป่าสมบัติเจริญธรรมาราม	ต.กุดโบลัด	อ.เสิงสาง	จ.นครราชสีมา
วัดใหม่สุนทร	ต.โนนสูง	อ.โนนสูง	จ.นครราชสีมา
วัดป่าศรีถาวรวัฒนา	ต.ดอนชมพู	อ.โนนสูง	จ.นครราชสีมา
วัดถ้ำสว่าง	ต.ท่ากูป	อ.ซับใหญ่	จ.ชัยภูมิ
วัดป่าชัยพัฒนาราม (วังพง)	ต.ซับใหญ่	อ.ซับใหญ่	จ.ชัยภูมิ
วัดถ้ำพญาช้างเผือก	ต.ห้วยยาง	อ.คอนสาร	จ.ชัยภูมิ
วัดพระพุทธโคดมบรมนาถ	ต.ห้วยยาง	อ.คอนสาร	จ.ชัยภูมิ
วัดป่าห้วยกุ่ม	ต.ทุ่งพระ	อ.คอนสาร	จ.ชัยภูมิ
วัดป่าเขื่อนจุฬาภรณ์	ต.ทุ่งลุยลาย	อ.คอนสาร	จ.ชัยภูมิ
วัดป่าเมตตาศรี	ต.วังทอง	อ.ภักดีชุมพล	จ.ชัยภูมิ
วัดป่าภักดีชุมพล	ต.วังทอง	อ.ภักดีชุมพล	จ.ชัยภูมิ
วัดป่าเขาลม	ต.เจาทอง	อ.ภักดีชุมพล	จ.ชัยภูมิ
วัดป่าพุทธนิมิตธรรมาราม	ต.บ้านเจียง	อ.ภักดีชุมพล	จ.ชัยภูมิ
วัดป่าประจกิต	ต.ท่าหินโงม	อ.เมือง	จ.ชัยภูมิ
วัดป่าสันติธรรม	ต.ท่าหินโงม	อ.เมือง	จ.ชัยภูมิ
วัดป่านพชัยมงคลธรรม	ต.ท่าหินโงม	อ.เมือง	จ.ชัยภูมิ
วัดป่าชัยผักกูด	ต.ห้วยไร่	อ.คอนสวรรค์	จ.ชัยภูมิ
วัดป่าชัยทอง (น้ำผุด)	ต.ห้วยไร่	อ.คอนสวรรค์	จ.ชัยภูมิ
สำนักสงฆ์เวฬุวันบรรพต (เขาบังเหย)	ต.ถ้ำวัวแดง	อ.หนองวัวแดง	จ.ชัยภูมิ
วัดป่ามหาวัน (ภูหลง)	ต.ธาตุทอง	อ.ภูเขียว	จ.ชัยภูมิ
วัดป่าเขาน้อยปัญญาสงเคราะห์	ต.กุดยม	อ.ภูเขียว	จ.ชัยภูมิ
วัดป่าประดู่งาม	ต.ห้วยยายจิว	อ.เทพสถิต	จ.ชัยภูมิ
วัดป่าวังคมคาย	ต.ห้วยยายจิว	อ.เทพสถิต	จ.ชัยภูมิ
วัดเทพโพธิ์ทอง	ต.วะตะแบก	อ.เทพสถิต	จ.ชัยภูมิ
สำนักสงฆ์ภูธารธรรม	ต.วะตะแบก	อ.เทพสถิต	จ.ชัยภูมิ
สำนักสงฆ์จารุวิณโณ	ต.วะตะแบก	อ.เทพสถิต	จ.ชัยภูมิ
สำนักสงฆ์ป่าเทพคงธรรม	ต.บ้านไร่	อ.เทพสถิต	จ.ชัยภูมิ
วัดป่าเขาแก้วภูแสงธรรม	ต.บ้านไร่	อ.เทพสถิต	จ.ชัยภูมิ

สถานที่	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด
สำนักสงฆ์ชัยภูมิโพธิญาณ	ต.บ้านไร่พัฒนา	อ.เทพสถิต	จ.ชัยภูมิ
วัดป่าถ้ำหม้อ	ต.นาายงหลัก	อ.เทพสถิต	จ.ชัยภูมิ
วัดป่าภูน้ำล้อม	ต.นาายงหลัก	อ.เทพสถิต	จ.ชัยภูมิ
วัดป่าสะพานหิน	ต.โป่งนก	อ.เทพสถิต	จ.ชัยภูมิ
วัดป่าภูศิธรรรमारาม	ต.บ้านหัน	อ.เกษตรสมบูรณ์	จ.ชัยภูมิ
วัดเขาตาเงาะอุดมพร	ต.หนองบัวระเหว	อ.หนองบัวระเหว	จ.ชัยภูมิ
วัดป่าพุทธภavana	ต.โสกปลาดุก	อ.หนองบัวระเหว	จ.ชัยภูมิ
วัดป่าเขาวง	ต.โนนแดง	อ.บ้านเขว้า	จ.ชัยภูมิ
วัดป่ากุดฉนวนอุดมพร	ต.บ้านเขว้า	อ.บ้านเขว้า	จ.ชัยภูมิ
วัดหนองตะไไ้	ต.บ้านเขว้า	อ.บ้านเขว้า	จ.ชัยภูมิ
วัดป่าฉัพพรรณรังสี	ต.หนองโดน	อ.จัตุรัส	จ.ชัยภูมิ
วัดป่าสุวรรณไพโรจน์	ต.หนองบัวใหญ่	อ.จัตุรัส	จ.ชัยภูมิ
วัดป่าแจ้ง	ต.บ้านกอก	อ.จัตุรัส	จ.ชัยภูมิ
วัดป่าศรีพัฒนา-ดอนรวก	ต.ช่องสามหมอ	อ.แก้งคร้อ	จ.ชัยภูมิ
วัดศรีแก้งคร้อ	ต.ช่องสามหมอ	อ.แก้งคร้อ	จ.ชัยภูมิ
วัดภูเขาทอง	ต.ท่ามะไฟหวาน	อ.แก้งคร้อ	จ.ชัยภูมิ
วัดป่าสุคะโต	ต.ท่ามะไฟหวาน	อ.แก้งคร้อ	จ.ชัยภูมิ
วัดป่าเขาน้อย	ต.เสม็ด	อ.เมือง	จ.บุรีรัมย์
วัดป่าไทยเจริญ	ต.อิสาน	อ.เมือง	จ.บุรีรัมย์
วัดทุ่งโพธิ์	ต.อิสาน	อ.เมือง	จ.บุรีรัมย์
วัดป่าสนามชัย	ต.สนามชัย	อ.สตึก	จ.บุรีรัมย์
วัดป่าสตึกพัฒนา	ต.นิคม	อ.สตึก	จ.บุรีรัมย์
วัดป่าหนองเกาะแก้ว	ต.สตึก	อ.สตึก	จ.บุรีรัมย์
วัดป่าหนองเกาะพัฒนา	ต.สตึก	อ.สตึก	จ.บุรีรัมย์
วัดป่ายางน้ำใส	ต.สตึก	อ.สตึก	จ.บุรีรัมย์
วัดป่าหนองภูเวียง	ต.โนนขวาง	อ.บ้านด่าน	จ.บุรีรัมย์
วัดป่าบ้านหนองสระ	ต.โนนขวาง	อ.บ้านด่าน	จ.บุรีรัมย์
วัดเกาะแก้วจุดงค์สถาน (ระหาน)	ต.ระหาน	อ.บ้านด่าน	จ.บุรีรัมย์

สถานที่	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด
วัดกระดิ่งทอง	ต.บ้านด่าน	อ.บ้านด่าน	จ.บุรีรัมย์
วัดป่าอุดมธรรม	ต.กระสัง	อ.กระสัง	จ.บุรีรัมย์
วัดป่าหนองขาย่าง	ต.หินเหล็กไฟ	อ.คูเมือง	จ.บุรีรัมย์
วัดป่าโนนเจริญ	ต.คูเมืองใหญ่	อ.คูเมือง	จ.บุรีรัมย์
วัดสักทองหนองไทร	ต.หนองขमार	อ.คูเมือง	จ.บุรีรัมย์
วัดป่าแสวงธรรม	ต.คูเมือง	อ.คูเมือง	จ.บุรีรัมย์
วัดศรีอุดมธรรม	ต.คูเมือง	อ.คูเมือง	จ.บุรีรัมย์
วัดป่าโคกเจริญธรรม	ต.โกรกแก้ว	อ.โนนสุวรรณ	จ.บุรีรัมย์
วัดป่าศิริสมบุญ	ต.โนนสุวรรณ	อ.โนนสุวรรณ	จ.บุรีรัมย์
วัดป่าบ้านน้อยหัวสะพานธรรมาราม	ต.โนนสุวรรณ	อ.โนนสุวรรณ	จ.บุรีรัมย์
วัดป่าประชามิตร	ต.ดงอีจาน	อ.โนนสุวรรณ	จ.บุรีรัมย์
วัดวิเวกอาศรมเขาปลายบัด	ต.จระเข้มาก	อ.ประโคนชัย	จ.บุรีรัมย์
วัดป่าสามัคคีธรรม	ต.กุสุมาต	อ.บ้านใหม่ไชยพจน์	จ.บุรีรัมย์
วัดป่า ก.ม.ศุนย์	ต.หนองแวง	อ.บ้านใหม่ไชยพจน์	จ.บุรีรัมย์
วัดป่าไถ้ร่มพระโพธิญาณ	ต.หนองแวง	อ.บ้านใหม่ไชยพจน์	จ.บุรีรัมย์
วัดป่าหนองโดนน้อย	ต.โคกกลาง	อ.ลำปลายมาศ	จ.บุรีรัมย์
วัดสะพานดำ	ต.ลำปลายมาศ	อ.ลำปลายมาศ	จ.บุรีรัมย์
วัดป่ามหาวิราราม	ต.โคกสะอาด	อ.ลำปลายมาศ	จ.บุรีรัมย์
วัดหนองหญ้าปล้อง	ต.ทะเมนชัย	อ.ลำปลายมาศ	จ.บุรีรัมย์
วัดป่าปะคำ	ต.ปะคำ	อ.ปะคำ	จ.บุรีรัมย์
วัดป่ากองพระทราย	ต.ปะคำ	อ.ปะคำ	จ.บุรีรัมย์
วัดปลื้มพัฒนา	ต.โคกมะม่วง	อ.ปะคำ	จ.บุรีรัมย์
วัดป่าบูรพา	ต.ไทยเจริญ	อ.ปะคำ	จ.บุรีรัมย์
วัดป่าละหานทราย	ต.ละหานทราย	อ.ละหานทราย	จ.บุรีรัมย์
วัดระไซร์	ต.บึง	อ.เขวาสินรินทร์	จ.สุรินทร์
วัดป่าเขวาสินรินทร์	ต.เขวาสินรินทร์	อ.เขวาสินรินทร์	จ.สุรินทร์
วัดสุทธิธรรมาราม	ต.นอกเมือง	อ.เมือง	จ.สุรินทร์
วัดป่าบวรสังฆาราม	ต.นอกเมือง	อ.เมือง	จ.สุรินทร์

สถานที่	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด
วัดไตรรัตนาราม	ต.นอกเมือง	อ.เมือง	จ.สุรินทร์
วัดป่าโยธาประสิทธิ์	ต.นอกเมือง	อ.เมือง	จ.สุรินทร์
วัดป่าวีรญาณ (ตาเตน)	ต.แกใหญ่	อ.เมือง	จ.สุรินทร์
วัดสุรินทร์वास	ต.ในเมือง	อ.เมือง	จ.สุรินทร์
วัดบูรพาราม	ต.ในเมือง	อ.เมือง	จ.สุรินทร์
วัดป่าไตรวิเวก	ต.นาบัว	อ.เมือง	จ.สุรินทร์
วัดป่าทมอกระเพอ	ต.นาบัว	อ.เมือง	จ.สุรินทร์
วัดโคกหม่อน	ต.เจนีง	อ.เมือง	จ.สุรินทร์
วัดป่าปราสาทจอมพระ	ต.จอมพระ	อ.จอมพระ	จ.สุรินทร์
วัดป่าศรัทธาธรรม	ต.หนองสนิท	อ.จอมพระ	จ.สุรินทร์
วัดขันติพิลประวาสสุข	ต.เมืองสิง	อ.จอมพระ	จ.สุรินทร์
วัดป่าอตุโลบุญญลักษม์	ต.สนม	อ.สนม	จ.สุรินทร์
วัดป่าบ้านทัพไทย	ต.สนม	อ.สนม	จ.สุรินทร์
สำนักสงฆ์เดชะมพันธ์	ต.สนม	อ.สนม	จ.สุรินทร์
สำนักสงฆ์วีระชัย ทรงเมตตา	ต.หนองระฆัง	อ.สนม	จ.สุรินทร์
วัดศรีวิชัย		อ.สนม	จ.สุรินทร์
วัดบ้านจบก	ต.ประทัดบุ	อ.ปราสาท	จ.สุรินทร์
สำนักสงฆ์โนนโคกเสือ	ต.หนองชะ	อ.สำโรงทาบ	จ.สุรินทร์
วัดป่าบ้านสะโน	ต.สะโน	อ.สำโรงทาบ	จ.สุรินทร์
อาศรมสุวโจ	ต.ศรีสุข	อ.สำโรงทาบ	จ.สุรินทร์
วัดโนนทรายแก้ว	ต.กระออม	อ.สำโรงทาบ	จ.สุรินทร์
วัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร	ต.จรัส	อ.บัวเชด	จ.สุรินทร์
วัดป่าจารุสมบัติ	ต.อาโพน	อ.บัวเชด	จ.สุรินทร์
วัดป่าบุญยิ่งศรัทธาธรรม	ต.อาโพน	อ.บัวเชด	จ.สุรินทร์
วัดขันติธรรมาราม	ต.บัวเชด	อ.บัวเชด	จ.สุรินทร์
วัดป่ามหานครธรรม	ต.บัวโคก	อ.ท่าตูม	จ.สุรินทร์
วัดป่าเทพพิกุลทองธรรมาราม	ต.เทพรักษา	อ.สังขะ	จ.สุรินทร์
วัดป่าสุเทพวนาราม	ต.ตะเปียงเตีย	อ.ลำดวน	จ.สุรินทร์

สถานที่	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด
วัดป่าดงคู	ต.โชคเหนือ	อ.ลำดวน	จ.สุรินทร์
วัดศรีโรจนพุกขาราม	ต.ตรำดม	อ.ลำดวน	จ.สุรินทร์
วัดชนะภัยวาราม	ต.ลำดวน	อ.ลำดวน	จ.สุรินทร์
วัดตรีสวัสดิ์รัตนาราม	ต.ลำดวน	อ.ลำดวน	จ.สุรินทร์
วัดป่าธรรมะประดับสุข	ต.อุโลก	อ.ลำดวน	จ.สุรินทร์
วัดปานติสาครินทร์	ต.ศรีสุข	อ.ศรีณรงค์	จ.สุรินทร์
วัดป่าติมากโพธิญาณ	ต.ศรีสุข	อ.ศรีณรงค์	จ.สุรินทร์
วัดมาลีนันท์ธรรมาราม	ต.แจนแวน	อ.ศรีณรงค์	จ.สุรินทร์
วัดเทพสมบัติ	ต.โนน	อ.โนนนารายณ์	จ.สุรินทร์
วัดป่าโนนตาเห็น	ต.โนน	อ.โนนนารายณ์	จ.สุรินทร์
วัดวิทย์กุลวาราม	ต.คำผง	อ.โนนนารายณ์	จ.สุรินทร์
วัดป่าหนองคูโบสถ์	ต.กุดหวาย	อ.ศีขรภูมิ	จ.สุรินทร์
สำนักสงฆ์บ้านดงน้อย	ต.ยาง	อ.ศีขรภูมิ	จ.สุรินทร์
วัดป่าอนุสรณ์สัมปณโน	ต.ตรึม	อ.ศีขรภูมิ	จ.สุรินทร์
วัดโพธิ์ศรี	ต.แมงมุด	อ.กาบเชิง	จ.สุรินทร์
วัดป่าดงตั้ง	ต.ยางสว่าง	อ.รัตนบุรี	จ.สุรินทร์
วัดป่าบุญมา	ต.รัตนบุรี	อ.รัตนบุรี	จ.สุรินทร์

ภาพที่ 6 การสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง

ภาพที่ 7 การทดลองใช้รูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการในพื้นที่นครชัยบุรินทร์

เรื่องที่ 1 “สวยเลิศในปฐพี”

พระนางเขมา อัครมเหสีของพระเจ้าพิมพิสารแห่งกรุงราชคฤห์ในสมัยพุทธกาล พระนางหลงใหลในความสวยงามของตนเองมาก พระเจ้าพิมพิสาร พระสวามีเป็นพระโสดาบันและเป็นอัครอุปัฏฐากของพระพุทธเจ้า ท่านไม่ยินดีที่มเหสีเอาแต่หลงใหลในความสวยงามของตน ไม่เข้าวัด เพราะพระนางได้ยินข่าวว่า พระพุทธเจ้าชอบสอนเรื่องอสุภะ ความไม่สวยไม่งาม ซึ่งไม่ถูกจริตนิสัยของพระนาง

พระเจ้าพิมพิสารคิดอุบายพามเหสีเข้าวัดโดยใช้เรื่องความสวยงามเป็นเครื่องล่อ ท่านให้กวีเอกแต่งกลอนพรรณนาความสวยงามของเวฬุวนารามที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ แล้วให้นักดนตรีแต่งเป็นเพลงไพเราะไปติดพิณร้องให้พระนางเขมาฟัง เมื่อได้ฟังเพลงนั้น พระนางเกิดอยากจะไปดูความสวยงามของเวฬุวนาราม พระนางบอกพระสวามีซึ่งท่านก็อนุญาตและกำชับมหาดเล็กให้หาทางพาพระมเหสีไปเฝ้าพระพุทธเจ้าให้ได้

ที่เวฬุวนาราม พระนางเขมาเดินชมความงามของราชอุทยานโดยพยายามเลี่ยงให้ไกลจากเขตสงฆ์ แต่มหาดเล็กก็พยายามหลอกล่อ กิ่งเชิฐชวนกิ่งบังคับให้พระนางเขาไปกราบพระพุทธเจ้าจนสำเร็จแม้พระนางไม่เต็มใจก็ตาม

เมื่อพระพุทธเจ้าเห็นพระนางเขมาเดินมา พระองค์ทรงเนรมิตหญิงงามซึ่งสวยชนิดหาที่เปรียบมิได้ พอพระนางเขมาเดินเข้ามา สายตาปะทะเขาที่หญิงงาม พระนางต้องทำใจยอมรับว่า หญิงงามที่กำลังนั่งพับเพียบถวายงานพุดแต่งคสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสวยกว่าพระนางมาก โดยไม่ทราบวาทหญิงงามคนนั้นเป็นเพียงสิ่งที่พระพุทธองค์เนรมิตขึ้นมาเพื่อโอบตบเรียนแก่พระนางเท่านั้น พระนางเกิดความอิจฉาขึ้นอย่างรุนแรง ผู้หญิงคนนี้ทั้งสวยงามเลอเลิศ ทั้งเข้าวัดก่อน แลได้อุปัฏฐากถวายงานพุดแต่งพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นที่เคารพบูชาสูงสุดของพระเจ้าพิมพิสารและชาวกรุงราชคฤห์

เมื่อพระพุทธองค์ทรงทราบด้วยญาณว่าพระนางเขมากำลังอิจฉาริษยาอย่างรุนแรง ก็ทรงเนรมิตให้หญิงงามคนนั้นเปลี่ยนจากความงดงามอย่างสาวรุ่นที่เรียกว่าปฐมวัยแก่ขึ้นไป เข้าสู่วัยกลางคนหรือมัชฌิมวัย แล้วก็แก่ลงเข้าสู่บั้นปลายชีวิตหรือปัจฉิมวัย ผมหงอก หน้เหี่ยว ย่น ฟันฟางหักหมด หลังค่อม แล้วในที่สุดก็หมดลมตายอยู่ตรงนั้น

ด้วยบุญบารมีที่เคยสั่งสมมาหลายภพหลายชาติ พระนางเขมาเห็นแล้วเกิดความสลดสังเวช เห็นความไม่เที่ยง ของสังขาร จะสวยงามขนาดไหนก็ต้องแก่ต้องตาย นึกน้อมเข้ามาถึงตัวพระนางเองว่า วันหนึ่งข้างหน้าก็จะหนีความแก่ ความตายไม่พ้นเช่นกัน ปัญญาจึงเกิดขึ้นและพระนางก็บรรลุโสดาบัน พระนางจึงออกบวชเป็นภิกษุณี และได้เป็นอัครสาวิกฝ่ายขวา ได้รับยกย่องว่าเป็นเอตทัคคะในทางปัญญา คู่กับพระสารีบุตร ซึ่งเป็นพระอัครสาวกฝ่ายขวามุขผู้เลิศในทางปัญญา

พระพุทธองค์ตรัสว่า **คนที่หลงความสวยความงาม เหมือนแมงมุมที่ติดอยู่ในข่ายใหญ่ของตัวเอง สร้างขึ้นมาเอง หลงเอง และทุกข์เอง**

เรื่องที่ 2 "รอยแตกบนแก้ว"

หลวงพ่อกษัตริย์แก้วแล้วถามอาจารย์พรหมว่า “เธอเห็นรอยแตกในแก้วใบนี้ไหม พรหมวังโส?”

อาจารย์พรหมคิดว่า “แก้วก็ดูปกติ ไม่มีรอยร้าว”

หลวงพ่อกษัตริย์แก้วตอบว่า “ดูให้ดีๆ สิ มันมีรอยแตกเล็กๆ บนแก้วใบนี้ สักวันแก้วใบนี้มันต้องแตก” ในตัวเราทุกคน ล้วนแต่มีรอยแตกเล็กๆ นับตั้งแต่เราเกิด มันบอกให้เราเห็นว่า สักวัน ชีวิตของเราทุกคนต้องจบสิ้น มันจะจบแน่นอน เรารู้ดี แต่เพราะเราโดนอวิชชาครอบงำเอาไว้ ทำให้เราไม่ได้คิดถึงมัน สักวันเราต้องจากกัน ความจริงข้อนี้ที่พระบอกให้เราตระหนัก มิได้ให้เรากลัว หรือ คิดว่าฉันจะไม่รักใคร่อีกแล้ว!! ฉันจะได้ไม่ต้องเสียใจตอนฉันต้องสูญเสีย เขาหรือจากเขาไป แต่ท่านบอกเพื่อที่ว่าเราจะ**ได้รู้เท่าทันความเป็นจริงของโลกและชีวิตว่า ทุกสิ่งที่อยู่ตอนนี้มันไม่เที่ยง มันจะเปลี่ยนแปลง** เพราะฉะนั้น ถ้าเรารู้ว่าสิ่งที่เรามีเราอยู่ มันจะไม่อยู่กับเราชั่ววันรันดร์ เวลาของเรามีจำกัด เราจะได้มีทำที่ถูกต้องกับสิ่งที่เรามีอยู่ ณ เวลานี้ **เราจะมีเมตตาต่อคนที่อยู่ด้วยในทุกวันนี้มากขึ้น** เพราะเรารู้ว่าเราอยู่ด้วยกันแค่ช่วงเวลาสั้นๆ เราจะหยุดความใจร้าย หยุดทำร้าย หยุดความเอาชนะ หยุดการกดดัน หรือ บังคับให้ทุกอย่างเป็นดั่งใจของเรา เราจะผ่อนปรน เราจะใจเย็นและรับฟังมากขึ้น เราจะเห็นอกเห็นใจ เข้าใจ และ ให้อภัยมากขึ้น เพราะเรารู้ว่าเวลาที่เราจะอยู่ด้วยกัน มันหมดลงไปทุกวัน เวลาติดปีกบิน และพรงน้ำอาจจะไม่มีอีกแล้วสำหรับเรา เมื่อถึงวันที่เราต้องจากกัน เราจะไม่ต้องเสียใจว่า ทำไมเราถึงไม่ทำดีกับเขา เราจะเก็บความทรงจำที่ดีต่อกันเหลือไว้ให้คิดถึง ยามเมื่อเขาหรือเราไม่มีตัวตนอยู่บนโลกใบนี้แล้ว ในวันสุดท้าย เราจะเข็ดน้ำตา และพูดกับตัวเองว่า “ฉันรู้อยู่แล้ว ว่าวันนี้ต้องมาถึง เพราะฉันเห็นรอยแตกเล็กๆ ตั้งแต่แรกอยู่แล้ว....”

เรื่องที่ 3 "ใช้ภาษาอะไร"

หลวงพ่อกษัตริย์แก้วท่านเป็นครูบาอาจารย์ที่สามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ชาวต่างชาติเกิดความเลื่อมใสศรัทธาออกบวชปฏิบัติกับท่านมากมายด้วยปฏิภาณไหวพริบที่เฉียบแหลม ในช่วงแรกนั้น สำหรับชาวบ้านที่มาเห็นพระฝรั่งในวัดหนองป่าพง เขาเหล่านั้นต่างรู้สึกทึ่งที่เห็นว่าพระฝรั่งชาวต่างชาติ ปฏิบัติกรรมฐานเคร่งครัดเคียงข้างกับพระชาวไทย จึงเกิดความสงสัยว่าหลวงพ่อกษัตริย์แก้วท่านสอนพระฝรั่งได้อย่างไร? เพราะตัวหลวงพ่อกษัตริย์แก้วท่านเป็นพระป่าที่ไม่มีพื้นฐานภาษาอังกฤษมาก่อน ท่านรู้จักแต่ภาษาบาลีภาษาพระพุทธเจ้าเท่านั้น ส่วนทางฝ่ายลูกศิษย์ฝรั่งเองก็ไม่คุ้นเคยกับภาษาไทย บางคนอดสงสัยไม่ได้จนถึงกับถามเอาความจากท่าน

ท่านก็ย้อนถามโยมท่านนั้นว่า “ที่บ้านมีสัตว์เลี้ยงหรือเปล่า? อย่างหมา อย่างแมว หรือวัวควาย
อย่างนี้ เวลาฝึกหัดมัน โยมต้องรู้ภาษาของมันด้วยไหม?”

หลวงพ่อก็เปรียบเทียบให้ฟังว่า “ไม่ยากหรอก ดิ่งไปดิ่งมาเหมือนควาย เดียวมันก็เป็นเท่านั้นล่ะ”
“ถึงแม้มีลูกศิษย์เมื่อนอกมาอยู่ด้วยมากๆ อย่างนี้ก็ไม่ได้เทศน์ให้เขาฟังมากนัก พาเขาทำเอาเลย ทำดี
ได้ดี ถ้าทำไม่ดีก็ได้ของไม่ดี พาเขาทำดู เมื่อทำจริงๆ ก็เลยได้ดี เขาก็เลยเชื่อ ไม่ใช่มาอ่านหนังสือ
เท่านั้นนะ ทำจริงๆ นั่นแหละ สิ่งใดไม่ดีก็ละมัน อันไหนไม่ดีก็เลิกมันเสีย มันก็เป็นความดีขึ้นมา”

รายการอ้างอิง

- Beals, R. L., & Hoijer, H. (1965). *An Introduction to Anthropology*. New York : Macmillan Company.
- Denzin, N. K. (1988). *The Research Act : A Theoretical Introduction to Sociological Methods*. 3rd ed. New York : Pearson College Div.
- Hemphill, J. K., & Westie, C. M. (1950). The Measurement of Group Dimensions. *The Journal of Psychology : Interdisciplinary and Applied* 29(2), 325-342.
- Kaplan, R. S., & Norton, D. P. (2005). *The Office of Strategy Management*. Harvard Business Review. Accessed December 17, 2002. Available from <https://hbr.org/2005/10/the-office-of-strategy-management>
- Petchsawang, P., & Duchon, D. (2012). Meditation, Workplace Spirituality and Work Performance. *Journal of Management, Spirituality & Religion* 9(2), 189-208.
- Pike, S. D. (2008). *Destination Marketing: An Integrated Marketing Communication Approach*. London : Routledge.
- Pomering, A. A., Nobel, G. I., & Lester, J. W. (2011). Conceptualizing a Contemporary Marketing Mix for Sustainable Tourism. *Journal of Sustainable Tourism* 19(8), 953-969.
- Segal, Z., Williams, M. G., & Teasdale, J. (2018). *Mindfulness-based Cognitive Therapy for Depression*. 2nd ed. New York : Guilford Press.
- กนกเกล้า แก้วกล้า และคณะ. (2559). รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของนครชัยบุรีรินทร์. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์* 11(2), 91-103.
- กองแผนงาน กรมการพัฒนาชุมชน. (2561). *แนวทางการดำเนินงานโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี*. เข้าถึงเมื่อ 30 กันยายน 2566. เข้าถึงได้จาก <https://mukdahan.cdd.go.th/wp-content/uploads/sites/44/2018/07/แนวทางการดำเนินงานโครงการ-OTOP-นวัตวิถี-2561.pdf>
- กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม. (2564). *รายงานวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำของประเทศไทย ปี 2564*. เข้าถึงเมื่อ 30 กันยายน 2566. เข้าถึงได้จาก https://www.nesdc.go.th/ewt_w3c/ewt_dl_link.php?nid=13081
- กองพุทธศาสนศึกษา. (2553). *แผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการการพัฒนาศึกษาโรงเรียนพระ*

- ปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา (พ.ศ. 2553 - พ.ศ. 2562). เข้าถึงเมื่อ 17 ตุลาคม 2566. เข้าถึงได้จาก <http://www.bdh5.com/download/multimedia/Programs/Strategy-saman.pdf>
- กัลยลักษณ์ อยู่เย็น และคณะ. (2558). บทบาทของวัดป่ากับกระบวนการพัฒนาคนและสังคม. *วารสารการศึกษาและการพัฒนาสังคม* 11(2), 141-153.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2560). การจัดตั้งกลุ่มจังหวัดและกำหนดจังหวัดที่เป็นศูนย์ปฏิบัติการของกลุ่มจังหวัด (ฉบับที่ 3). (เล่ม 134 ตอนพิเศษ 281 ง). เข้าถึงเมื่อ 2 ตุลาคม 2566. เข้าถึงได้จาก https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=12952&filename=index
- กิตติพงษ์ ประชาชาติ. (2563). การรับรู้ของนักท่องเที่ยวที่มีต่อสื่อโฆษณาดิจิทัลส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชาวกูย จังหวัดศรีสะเกษ. *วารสารรัตนปัญญา* 5(1), 51-66.
- กิตติพิชญ์ กิตติพรไพบุลย์. (2565). การสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยว ด้วยแนวคิดสำนักแห่งถิ่นที่สำหรับนักท่องเที่ยวจาริกแสวงบุญ. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยวและจิตบริการ มหาวิทยาลัยรัตนนคร.
- ขวัญสุดา บุญทศ และ ชนิษฐา นันทบุตร. (2560). ความสุข ความทุกข์ และสุขภาพจิตผู้สูงอายุในชุมชนแห่งหนึ่งในภาคเหนือตอนบน ประเทศไทย. *วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย* 62(3), 257-270.
- จำลอง ดิษยวณิช. (2541). พุทธศาสนาและจิตเวชศาสตร์. *วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย* 43(3), 266-291.
- จำลอง ดิษยวณิช. (2551). ความเข้าใจแนวพุทธเกี่ยวกับความผิดปกติทางจิตใจ. *วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย* 53(3), 243-255.
- จิระพงศ์ เรืองกุน และ วิทยา นามเสาร์. (2563). สมรรถนะผู้นำกลุ่มท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จในประเทศไทย. *วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ* 16(2), 43-70.
- ชนัญ วงษ์วิภาค. (2552). *เอกสารประกอบการสอนวิชาการจัดการท่องเที่ยววัฒนธรรม*. คณะวิทยาการจัดการและคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ชนิตว์ปิยา แสงเย็นพันธุ์. (2554). ผลของข้อมูลจากสื่อออนไลน์ที่มีต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทย. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตร์การกีฬา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชมรมอัคร์หัวเมือง สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2562). "ยวน" มาจากไหน? ใครคือ "ไทยยวน". เข้าถึงเมื่อ 15 สิงหาคม 2566. เข้าถึงได้จาก https://www.matichonweekly.com/column/article_200528

- ชิตชนก อนันตมงคลกุล และ กัญญาพัชร พัฒนาโกคินสกุล. (2562). พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของนักท่องเที่ยววัฒนธรรม จังหวัดภูเก็ต. *วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทย นานาชาติ* 15(2), 1-20.
- ณัฐหทัย นิรัตติชัย. (2562). พุทธธรรมกับการบำบัดโรคซึมเศร้า. *วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร* 10(2), 303-317.
- ดาร์รัตน์ ชิมพัฒน์วงษ์ และ ประเวศ อินทองปาน. (2565). รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยววิถีพุทธตามแนววัดป่าอุดมสมพร จังหวัดสกลนคร. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ* 7(3), 294-295.
- ถิตรีรัตน์ พิมพาภรณ์ และ วีระยุทธ พิมพาภรณ์. (2565). พฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตและการรับรู้ข้อมูลการท่องเที่ยวจากสื่อดิจิทัลต่อความตั้งใจเดินทางท่องเที่ยว ในบทบาทของความเชื่อมั่นในข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต. *วารสารสหวิทยาการสังคมศาสตร์และการสื่อสาร* 5(1), 50-60.
- ทรงพร นิรพาธ. (2562). รูปแบบการดำเนินชีวิต แรงจูงใจ และการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงที่ส่งผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เลือกท่องเที่ยวเชิงเกษตร ณ อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ ตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีตัวแปรการรับรู้ด้านอัตลักษณ์ของสถานที่ท่องเที่ยวเป็นตัวแปรควบคุม. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ชนิดา ผาติเสนะ และ จิตติมา โพธิ์ชัย. (2562). การฟื้นฟู สืบสานและสร้างมูลค่าเพิ่มแก่ทุนวัฒนธรรมอาหารไทย-ยวน เพื่อเสริมสร้างสุขภาพและเศรษฐกิจชุมชนเชิงสร้างสรรค์ อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา. *วารสารชุมชนวิจัย* 13(2), 15-26.
- ธัญญารัตน์ ชมสุวรรณค์. (2552). ผลของการปรึกษารายบุคคลโดยใช้แนวคิดของซาเทียร์ โมเดลต่อสุขภาพจิตและการปรับตัวทางสังคมของผู้ป่วยเสพติดแอมเฟตามีน. ค้นคว้าแบบอิสระวิทยาศาตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ฉันทวรรณ บูรณสุขสกุล. (2564). *ความเครียด ภาวะซึมเศร้า และโรคซึมเศร้า (Stress, Depression and Depressive disorder)*. เข้าถึงเมื่อ 17 พฤศจิกายน 2566. เข้าถึงได้จาก <https://haamor.com/ความเครียด>
- นริสา วงศ์พนารักษ์ และ สายสมร เฉลยกิตติ. (2557). ภาวะซึมเศร้า : ปัญหาสุขภาพจิตสำคัญในผู้สูงอายุ. *วารสารพยาบาลทหารบก* 15(3), 24-31.
- นิรมล สุวรรณพันธุ์. (2563). ทศนคติที่มีต่อบล็อกเกอร์ด้านการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการรับรู้ข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวคนเดียว (Solo Travel) ของกลุ่มผู้หญิงในเขตกรุงเทพมหานคร. การศึกษาอิสระปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

- ปฏิมาศ นิญาชิต และ ธนาภรณ์ ทศนภักดิ์. (2560). การจัดการองค์ประกอบการท่องเที่ยววิถีพุทธอย่างยั่งยืน จ.ภาพสินธุ์. *วารสารวิชาการ คณะวิทยาการจัดการมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม* 2(4), 7-24.
- ปริญญา ตรีธัญญา และ ณัฐชยา กำแพงแก้ว. (2565). การพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางปริมณฑล. *วารสารพุทธมัตต์* 7(2), 22-35.
- ปิยะดี ประเสริฐสม และคณะ. (2559). *วิเคราะห์ผลการศึกษาและปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐานด้วยสัญญาณคลื่นสมองระบบวิทยาศาสตร์*. เข้าถึงเมื่อ 7 ตุลาคม 2566. เข้าถึงได้จาก <https://www.eg.mahidol.ac.th/egmu/all-news/2309-2016-05-19-09-50-4.html>
- ราชกิจจานุเบกษา. (2560). แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560-2564). (เล่ม 134 ตอนพิเศษ 43 ง). เข้าถึงเมื่อ 10 สิงหาคม 2566. เข้าถึงได้จาก https://www.mots.go.th/download/article/article_20170320150102.pdf
- ราชกิจจานุเบกษา. (2566). แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566-2570). (เล่ม 140 ตอนพิเศษ 70 ง, น. 39). เข้าถึงเมื่อ 10 สิงหาคม 2566. เข้าถึงได้จาก https://province.mots.go.th/ewtadmin/ewt/download/article/article_20230418122435.pdf
- ราชกิจจานุเบกษา. (2563). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564). (เล่ม 133 ตอนที่ 115 ก). เข้าถึงเมื่อ 10 สิงหาคม 2566. เข้าถึงได้จาก https://www.nstda.or.th/home/knowledge_post/ratchakitcha-soc-12/
- พระครูวิจิตรธรรมวิภาส (บุญเลิศ ปณญาวุโธ). (2561). การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูสิทธิปัญญากร (ทองลอย ธนปญโญ) และคณะ. (2566). แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานทางพระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดสุพรรณบุรี. *วารสารวิจัยวิชาการ* 6(1), 15-28.
- พระปลัดสมภาร สมภาโร และคณะ. (2564). ผลของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานต่อสุขภาพจิตของบุคคล. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร* 9(6), 2260-2271.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 34. มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต).
- พระมหาอุทตนา นรเชฏฐ์ และ จุฑารัตน์ ทองอินจันทร์. (2559). รูปแบบการรักษาสุขภาพจิตเชิงพุทธบูรณาการกับการรักษาสุขภาพในสังคมไทย. *สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต ประจำปี 2559*, 377-392.
- พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (อบอุ้น) และคณะ. (2554). *รูปแบบและเครือข่ายการเรียนรู้ของแหล่ง*

ท่องเที่ยวประเภทวัดในประเทศไทย. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พระมหาสุพรรณ สุภโท (สติภา). (2564). การศึกษาพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาพจิตผู้สูงอายุ ตำบล ห้วยราชา อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา พระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระศรีสังคม ชยานุกุโธ (ธนาวงษ์). (2561). การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา : รูปแบบและเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวของวัดในสังคมไทย. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนา สังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระเสริมพร แก้วมะ และ ศรีณย์ ธิติลักษณ์. (2560). ผลของการปฏิบัติสมาธิที่มีต่อบทบาทภาวะผู้นำ กรณีศึกษา: ผู้เรียนหลักสูตรครูสมาธิ สถาบันพลังจิตตานุภาพ. การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยรังสิต ประจำปี 2560, 935-945.

ภักษ์วัชร สุขเสน และคณะ. (2563). คำสอนและแนวการปฏิบัติกรรมฐานของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต. วารสารนันทองแหกรพุทธศาสตร์ปริทรรศน์ 7(2), 53-62.

มจรุส สว่างบำรุง. (2562). อารมณ์เหงากับพฤติกรรมการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุ. วารสารการพยาบาล จิตเวชและสุขภาพจิต 33(1), 36-52.

มหัทธโน. (2562). รวมคำสอนลึกซึ้งของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต รวบรวมจากบูรพาจารย์ศิษยานุศิษย์ ตอน 1. เข้าถึงเมื่อ 19 ธันวาคม 2566. เข้าถึงได้จาก <https://www.trueplookpanya.com/dhamma/content/71070/-dhart->

---. (2562). รวมคำสอนลึกซึ้งของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต รวบรวมจากบูรพาจารย์ศิษยานุศิษย์ ตอน 3. เข้าถึงเมื่อ 19 ธันวาคม 2566. เข้าถึงได้จาก <https://www.trueplookpanya.com/dhamma/content/71070/-dhart->

มาริสา อุทยาพงษ์. (2560). การประยุกต์ใช้การเจริญสติ เพื่อป้องกันผู้ที่มีภาวะซึมเศร้า. วารสาร บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ 13(2), 109-122.

มูลนิธิยุวพัฒน์. (2563). โรคซึมเศร้า. มูลนิธิยุวพัฒน์. เข้าถึงเมื่อ 19 ธันวาคม 2566. เข้าถึงได้จาก <https://bit.ly/327rvOU>

รตินันท์ สีนธะรัตน์. (2561). ไทยวนในความทรงจำ ณ หอวัฒนธรรมพื้นบ้านไทยวน สระบุรี. เข้าถึงเมื่อ 20 ตุลาคม 2566. เข้าถึงได้จาก <https://www.gourmetandcuisine.com/stories/detail/328>

ราณี อีสัยกุล. (2546). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยว. สาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

วัลลิการ์ เจริญศิลป์. (2561). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยวและโรงแรม มหาวิทยาลัย

พะเยา.

- วิภา จิรภาไพศาล. (2561). *อัตลักษณ์คนไทยวน เรื่องเล่าจากยามและผ้าซิ่น*. เข้าถึงเมื่อ 20 ธันวาคม 2566. เข้าถึงได้จาก [https:// www.silpa-mag.com/news/article_19466](https://www.silpa-mag.com/news/article_19466)
- ศศิญาดา ธนยศโสภณ. (2558). ประสิทธิผลของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงชีวิตของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานโครงการพัฒนาจิตเพื่อพ่อ ณ วัดป่าเจริญราช จังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- ศูนย์เผยแผ่มรดกธรรม พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท). (2554). *อุปลมณี*. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- สถาบันกัลยาณ์ราชนครินทร์. (2553). *คู่มือการช่วยเหลือเยียวยาจิตใจประชาชนในภาวะวิกฤต*. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- สถาบันทรัพยากรสิ่งแวดล้อม. (2560). *รายงานการวิเคราะห์แนวโน้มเทคโนโลยีและอุตสาหกรรมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวกลุ่มรายได้ดี และท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สรรเสริญ วงศ์ชะอุ่ม. (2554). *การวางแผนพัฒนาประเทศ*. กรุงเทพฯ : บริษัท ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง จำกัด.
- สายชล ปัญญาชิต และ ภูเบศ วณิชชานนท์. (2558). การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของภาคใต้: การพัฒนาเส้นทางและผลกระทบ. *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ* 18, 247-262.
- สำนักข่าวสร้างสุข. (2562). *สสส.เปิด 10 พฤติกรรมสุขภาพคนไทยน่าจับตา ปี 63*. เข้าถึงเมื่อ 28 ตุลาคม 2566. เข้าถึงได้จาก <https://www.thaihealth.or.th/?p=221030>
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2564). *รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน เป็นรายภาค และจังหวัด พ.ศ. 2547-2564*. เข้าถึงเมื่อ 2 สิงหาคม 2566. เข้าถึงได้จาก <http://statbbi.nso.go.th/staticreport/page/sector/th/08.aspx>
- สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม. (2557). *แนวทางการดำเนินงานโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเส้นทางแสวงบุญในมิติทางศาสนา ปี 2557*. เข้าถึงเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2566. เข้าถึงได้จาก <https://e-book.dra.go.th/p/2.html>
- สำนักศิลปะและวัฒนธรรม. (2565). *กลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน*. เข้าถึงเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2566. เข้าถึงได้จาก [https:// www.culture. cmru.ac.th/web60/learningcenter/กลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน](https://www.culture.cmru.ac.th/web60/learningcenter/กลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน)
- สุชญา จันท์แสง และ มัลลิกา ธรรมจริยาวัฒน์. (2562). การศึกษาความประทับใจในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีผลต่อพฤติกรรมการกลับมาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวบรรพชีวิน "อุทยานธรณีโคราช (Khorat Geopark)" จังหวัดนครราชสีมา. *ค้นคว้าแบบอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง*.

- สุณี บุญพิทักษ์. (2549). การศึกษาความเชื่อในผลของความดี. รายงานการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 1 สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, 100-106.
- สุดาพร สถิตยยุทธการ. (2563). *สู่วิกฤติโควิด-19 ลดเครียดในผู้สูงวัยและครอบครัว*. เข้าถึงเมื่อ 8 พฤศจิกายน 2566. เข้าถึงได้จาก <https://www.chula.ac.th/cuinside/28895>
- สุพัชร์ วัฒนดิษฐ์จันทร์. (2565). ปัจจัยความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านถ้ำเสือ จังหวัดกระบี่. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุภาวค์ จันทวานิช. (2556). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ 21. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวิสา ไชยสุวรรณ และคณะ. (2563). *แนวทางการพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช*. เข้าถึงเมื่อ 7 ตุลาคม 2566. เข้าถึงได้จาก <https://www.repository.rmutsv.ac.th/handle/123456789/2317>
- โสภัทร นาสวัสดิ์. (2564). รูปแบบของสื่อดิจิทัลที่ส่งผลกระทบต่อผู้สูงวัย. *วารสารนิเทศศาสตร์ธุรกิจบัณฑิต* 15(1), 242-269.
- อภิรักษ์ จันตะนี. (2565). กรณีศึกษาหลักการปฏิบัติกัมมัฏฐานของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ตามคัมภีร์พระพุทธรศาสนา. *วารสารวิชาการและนวัตกรรมทางสังคมศาสตร์* 4(1), 108-120.
- อรไท ครุฑवेश และคณะ. (2565). เส้นทางท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณเชื่อมโยงวิถีความเชื่อไทยในจังหวัดเชียงใหม่. *วารสารมหาวิทยาลัยคริสเตียน* 28(3), 1-19.
- อารีย์ นัยพินิจ และคณะ. (2556). การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์. *วารสารปัญญาวิวัฒน์* 5(1), 31-40.
- อำพร ชุนเนียม. (2546). พิธีกรรม และประเพณีของชาวไทยวนบ้านท่าเสา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล

มสารัตน์ ตันตติเลิศ

วุฒิการศึกษา

พ.ศ. 2541 สำเร็จการศึกษาการจัดการบัณฑิต

สาขาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

มหาวิทยาลัยมหิดล

พ.ศ. 2550 สำเร็จการศึกษาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาการจัดการโลจิสติกส์และโซ่อุปทาน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผลงานตีพิมพ์

มสารัตน์ ตันตติเลิศ, ชญานิศวรร โคโนะ, และ คณิต เขียววิชัย. (2567).

TIM Model: การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงบูรณาการ
กรณีกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1.

วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร.

